

Zborník z medzinárodnej vedeckej konferencie

**Sociálne vedy z perspektívy mladých
vedeckých pracovníkov VII.**

**Dimenzie spoločenských
vied v súčasnosti**

**Šamalik Peter
Šramel Bystrik
Urc Erik
(eds.)**

27.04.2023, Trnava

ÚCMFSV

UNIVERZITA SV. CYRILA A METODA V TRNAVE
FAKULTA SOCIÁLNYCH VIED

**SOCIÁLNE VEDY Z PERSPEKTÍVY MLADÝCH
VEDECKÝCH PRACOVNÍKOV VII.**

Dimenzie spoločenských vied v súčasnosti

27. apríl 2023

Trnava 2023

SOCIÁLNE VEDY Z PERSPEKTÍVY MLADÝCH VEDECKÝCH PRACOVNÍKOV VII.

Dimenzie spoločenských vied v súčasnosti

Zborník príspevkov z medzinárodnej vedeckej konferencie

Editori:

PhDr. Peter Šamalík
doc. JUDr. Bystrík Šramel, PhD.
PhDr. Erik Urc, PhD

Recenzenti:

PaedDr. Peter Černý, PhD.
PhDr. Matúš Vyrostopko, PhD.

Technický a grafický editor:

PhDr. Peter Šamalík

Všetky práva vyhradené. Bez súhlasu ich majiteľa toto dielo a ani jeho časti nemožno reprodukovat'.

Za obsahovú, jazykovú a formálnu stránku jednotlivých príspevkov zodpovedajú autori. Rukopis neprešiel jazykovou úpravou.

Vedecký zborník vznikol v rámci riešenia grantu KEGA č. 005UCM-4/2021 Tvorba učebných textov a učebných pomôcok k predmetu Občianska náuka z pohľadu výchovy k demokratickému občianstvu a kritickému mysleniu.

© 2023 Univerzita sv. Cyrila a Metoda v Trnave

Vydavateľ: Univerzita sv. Cyrila a Metoda v Trnave

Prvé vydanie 2023

ISBN 978-80-572-0356-8

Odborní garanti konferencie:

prof. Ing. Ivana Butoracová Šindleryová, PhD.

prof. Ing Václav Vybíhal, CSc.

prof. PhDr. Jana Levická, PhD.

doc. PhDr. Mgr. Oľga Bočáková, PhD.

doc. PhDr. Peter Horváth, PhD.

doc. JUDr. Bystrík Šramel, PhD.

doc. PhDr. Tatiana Tökölyová, PhD.

doc. PhDr. Jaroslav Mihálik, PhD.

Organizačný výbor konferencie:

PhDr. Peter Šamalík

PhDr. Erik Urc, PhD.

Mgr. Marek Chovanec

PhDr. Kamil Turčan

PhDr. Kristína Dzureková

JUDr. Stanislav Michal

PhDr. Erika Ochabová, PhD.

Mgr. Michaela Vaceková, PhD.

Mgr. Zuzana Strculová

Mgr. Stela Olejárová

Mgr. Tomáš Janči

Mgr. Monika Kmet'ová

Mgr. Peter Orosz

OBSAH

ÚVOD	7
-------------------	---

VIKTÓRIA FERKOVÁ

SÚČASNÝ STAV OCHRANY OSOBNÝCH ÚDAJOV V ZMYSLE GDPR V PODMIENKACH VEREJNEJ SPRÁVY SLOVENSKEJ REPUBLIKY.....	8
---	---

FREDERIKA FOGAŠOVÁ

VÝVOJ A AKTUÁLNY STAV VOLEBNÉHO PRÁVA ŽIEN (KOMPARATÍVNY PREHLAD).....	21
---	----

VITALII HOROVENKO

ASPEKTY DEMOKRACIE V PODMIENKACH PANDÉMIE COVID-19 V EÚ.....	31
---	----

ERIK HRABOVSKÝ

VYUŽITEĽNOSŤ VYBRANEJ KRYPTOGRAFICKEJ AKO PROSTRIEDKY DYNAMIZÁCIE RASTU PORTFÓLIÍ V III. PILIERI DÔCHODKOVÉHO SYSTÉMU SR.....	41
---	----

MAREK CHOVANEC

AKTÉRI VEREJNEJ POLITIKY NA ÚROVNI MIESTNEJ SAMOSPRÁVY – ŠPECIFIKUM NEPOLITICKÝCH AKTÉROV.....	53
---	----

TOMÁŠ JANČI

ESTONIA: USE OF INTERNET VOTING IN PARLIAMENTARY ELECTIONS.....	63
--	----

MONIKA KMEŤOVÁ

SLOVAK YOUTH AND PARTICIPATION: ARE YOUNG PEOPLE IN SLOVAKIA IGNORANTS?.....	78
---	----

MÁRIA KOVÁČOVÁ

VÝZVY A BARIÉRY VYUŽÍVANIA EGOVERNMENTU VO VYBRANÝCH SAMOSPRÁVACH SR.....	89
--	----

STELA OLEJÁROVÁ

THE EUROPEAN SOCIAL MODEL. PROMOTER OF EUROPEAN
IDENTITY?.....100

PETER ŠAMALÍK - LUCRECE SEGNING

PREMENY A PODOBA PRÁVNEJ ÚPRAVY V OBLASTI ŠPORTU
NASLOVENSKU.....110

DÁRIUS ŠTRBA

GLOBALIZÁCIA A JEJ VPLYV NA SOCIÁLNU PRÁCU
V MIMOŠKOLSKEJ VÝCHOVE DETÍ A MLÁDEŽE.....122

KAMIL TURČAN

AKTUÁLNE POSTAVENIE RIADENIA IT PROJEKTOV REZORTU
VNÚTRA SLOVENSKEJ REPUBLIKY.....133

ÚVOD

Medzinárodná vedecká konferencia „Sociálne vedy z perspektívy mladých vedeckých pracovníkov VII.“, ktorá sa uskutočnila 27. apríla 2023 v priestoroch Fakulty sociálnych vied Univerzity sv. Cyrila a Metoda v Trnave sa sústredila na dimenzie spoločenských vied v súčasnosti. Konferencia bola rozdelená do troch sekcií zaoberajúcich sa témami ako sú teória a prax verejnej politiky a verejnej správy, aktuálne trendy regionálnej a medzinárodnej politiky a globalizácia a jej vplyv na sociálnu prácu.

Konferencia sa po dvoch rokoch hybridnej formy uskutočnila fyzickou podobou v priestoroch Fakulty sociálnych vied Univerzity sv. Cyrila a Metoda v Trnave. Cieľom zborníku je zosumarizovať príspevky doktorandov a mladých vedeckých pracovníkov a ich pohľad na aktuálne výzvy a problémy vo sfére sociálnych vied. V čase prezentácie príspevkov spoločnosť trápila široká škála problémov. Mladí vedeckí pracovníci sa v príspevkoch zaoberali mnohými z nich. V kontexte teórie a praxe verejnej politiky a verejnej správy išlo o problematiku spojenú s voľbami, ich výkonom a alternatívami pre zefektívnenie kompletného volebného procesu, elektronizáciou v štátnej správe a samospráve, ochranou osobných údajov vo verejnej správe, problematikou postavenia nepolitických aktérov na komunálnej úrovni, implementáciou projektových dokumentácií vo verejnom sektore alebo právnou úpravou vo vybraných segmentoch verejného života. Sekcia aktuálnych trendov regionálnej a medzinárodnej politiky rozoberala globálne širšie súvislosti zamerané na dlhodobú udržateľnosť európskeho sociálneho modelu, či záujmu a participácii na správe vecí verejných optikou mladých ľudí. V neposlednom rade taktiež zaznelo viacero konštruktívnych podnetov v súvislosti s globalizáciou a jej širokospektrálnym dopadom na poskytovanie sociálnych služieb, faktormi ohrozujúcimi demokraticky založenú spoločnosť v čase pandémie COVID-19 alebo kryptomenami ako zaujímavou alternatívou pri zvyšovaní rastu portfólií v dôchodkových systémoch.

Obsahom konferencie a zborníku teda boli skutočne rôznorodé a aktuálne témy, ktoré priamo vplývajú a formujú celú spoločnosť. Veríme, že sa mladí vedeckí pracovníci a študenti doktorandského štúdia medzi sebou navzájom inšpirovali a ich teoretické a praktické poznatky budú konštruktívnou inšpiráciou aj pre ich budúce vedecké a výskumné činnosti.

V Trnave, 30.06.2023

Editori

OCHRANA OSOBNÝCH ÚDAJOV PODĽA NARIADENIA GDPR V PODMIENKACH VEREJNEJ SPRÁVY SLOVENSKEJ REPUBLIKY

Mgr. Viktória Ferková¹

Abstract

Public administration authorities are subject to the rules of the general GDPR regulation when processing personal data relating to individuals. In the performance of their tasks, they should also support regional and local public administration authorities in the context of GDPR application to their internal systems. The public administration has access to an enormous amount of personal data of natural persons, the collection and processing of which is necessary for its activity. With the gradual modernization of public administration, not only the amount of processed personal data increases, but also the public's interest in accessing it. Since its introduction into practice, the GDPR has brought stricter rules to the field of personal data protection, which should ensure a higher level of personal data protection. However, even after five years of validity of the regulation, there are obvious shortcomings, risks and disadvantages associated with the application of the regulation. The aim of the paper is to identify the basic rights and obligations arising from the GDPR for public administration bodies and to point out the shortcomings and problematic aspects related to the implementation of the regulation, the removal of which would ensure more effective protection of the personal data of natural persons.

KEY WORDS: Public Administration, GDPR, Personal Data Protection

ÚVOD

Rozvoj informatizácie zapríčiniť, že značná časť aktivít verejnej správy má nehmotný charakter. Tento rozvoj taktiež priniesol zmeny v postupe získavania, spracovania a uchovávaní informácií verejnej správy, ktoré v súčasnosti existujú predovšetkým vo podobe elektronických údajov. S postupnou modernizáciou verejnej správy sa zvyšuje nielen množstvo spracovávaných osobných údajov, ale aj záujem verejnosti o prístup k nim (Úrad vlády SR, 2017).

Verejná správa produkuje množstvo nehmotného bohatstva vytváraním a spravovaním informácií a údajov, používaných pre výkon jej činnosti a zefektívnenie poskytovaných služieb. Investície do nehmotného bohatstva vytvoreného verejnou správou sú vo veľkej miere hradené z verejných zdrojov. Vo vzťahu k verejnosti by z tohto dôvodu mala vo väčšine prípadov platiť voľná a bezplatná dostupnosť údajov, vo vopred definovanom obsahu, forme a rozsahu tak, aby bolo umožnené neobmedzené a opakované využívanie a zdieľanie. Informácie, ktoré zhromažďujú, vytvárajú a spravujú orgány verejnej moci pozostávajú z údajov získaných v rôznych oblastiach ako je doprava, financovanie, kultúra, veda a výskum, životné prostredie, geodáta či rôzne štatistiky (Andraško 2018).

Orgány verejnej správy teda majú prístup k množstvu osobných údajov fyzických osôb a právnických osôb, ktorých zber a spracovanie je pre činnosť verejnej správy nevyhnutné. Pri výkone svojich úloh majú orgány verejnej správy podporovať aj regionálne a miestne orgány verejnej správy v kontexte aplikácie GDPR do ich

¹ Katedra verejnoprávných disciplín, Fakulta verejnej správy, Univerzita Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach, Popradská 66, 040 11 Košice E-mail: viktorina.ferkova@student.upjs.sk

interných systémov. (Európska komisia, 2018)

Pri spracúvaní osobných údajov vzťahujúcich sa na jednotlivcov podliehajú orgány verejnej správy pravidlám všeobecného nariadenia Európskeho parlamentu a Rady (EÚ) č. 2016/679 o ochrane fyzických osôb pri spracúvaní osobných údajov a o voľnom pohybe takýchto údajov a zákonu č. 18/2018 Z. z. o ochrane osobných údajov a o zmene a doplnení niektorých zákonov.

Považujeme za potrebné podotknúť, že zákon č. 18/2018 bol prijatý preto, že nariadenie sa na niektoré druhy spracovania nevzťahuje. Zákon teda obsahuje celú právnu úpravu nariadenia a je doplnený o ďalšie pravidlá spracovania osobných údajov. Avšak pôsobnosť nariadenia sa vzťahuje na väčšinu spracovateľských činností miest a obcí týkajúcich sa osobných údajov v zmysle článku č. 7 ods. 2 Ústavy Slovenskej republiky a má prednosť pred zákonmi (Hudecová, 2018).

Problematika osobných údajov je upravená aj v osobitných predpisoch ako je zákon č. 369/1990 Zb. o obecnom zriadení, zákon č. 431/2002 Z. z. o účtovníctve, zákon č. 395/2002 Z. z. o archívoch a registratúrach, zákon č. 211/2000 Z. z. o slobodnom prístupe k informáciám a zákon č. 311/2001 Z. z. Zákonník práce.

V úvode nášho príspevku je tiež vhodné zadať, čo si podľa nariadenia GDPR môžeme predstaviť pod pojmom „osobný údaj“. Osobný údaj je akoukoľvek informáciou týkajúcou sa identifikovanej alebo identifikovateľnej fyzickej osoby. Identifikovateľná fyzická osoba je osoba, ktorú možno identifikovať priamo alebo nepriamo, najmä odkazom na identifikátor, ako je jej meno, priezvisko, dátum narodenia, identifikačné číslo, lokalizačné údaje, online identifikátor, alebo odkazom na jeden či viaceré prvky, ktoré sú špecifické pre fyzickú, fyziologickú, genetickú, mentálnu, ekonomickú, kultúrnu alebo sociálnu identitu tejto fyzickej osoby (Milošovič, 2021).

Údaje sa teda stávajú osobnými vtedy, keď na základe nich dôjde k vytvoreniu predpokladu pre identifikovanie konkrétnej fyzickej osoby alebo ku konkrétnemu identifikovaniu danej osoby. Ochrana osobných údajov neznamena neposkytovanie osobných údajov zo strany občanov, ale záruky pre nenarušenie bezpečnosti, dôstojnosti a vážnosti osôb, ktoré svoje osobné údaje poskytli pre účely ich ďalšieho spracovania verejnému alebo súkromnému subjektu (NKÚ SR, 2019).

Cieľom príspevku je identifikácia základných práv a povinností vyplývajúcich z GDPR pre orgány verejnej správy a poukázanie na nedostatky a problematické aspekty súvisiace s implementáciou nariadenia, odstránením ktorých by bolo možné zabezpečiť efektívnejšiu ochranu osobných údajov fyzických osôb.

1 POVINNOSTI VEREJNEJ SPRÁVY V ZMYSLE GDPR

Nariadenie GDPR ako právny akt Európskej únie má všeobecnú platnosť, je záväzné vo svojej celistvosti a priamo uplatniteľné vo všetkých členských štátoch (z toho dôvodu nebola potrebná ani jeho implementácia do právneho poriadku Slovenskej republiky). Jeho dosah je obrovský, pričom sa nevzťahuje len na veľké korporácie, finančné inštitúcie a iné podnikateľské subjekty, ale aj na súdy, ministerstvá, obce, mestá, školy, škôlky, politické strany či na iné orgány verejnej moci a verejnoprávne

subjekty. Subjekty pôsobiace vo verejnej správe majú legislatívne stanovené konkrétne povinnosti, ktoré sú pre nich záväzné (Portál verejnej správy SR, 2018a).

Väčšina osobných údajov uchovávaných orgánmi verejnej správy sa obvykle spracováva v miere, ktorá je nevyhnutná na vykonávanie úloh vo verejnom záujme, v súvislosti s výkonom úradnej právomoci, ktorá bola zverená orgánom verejnej správy alebo na základe právneho záväzku.

Pred tým, ako sa začnú osobné údaje spracovávať, musia byť jednotlivci informovaní o spracúvaní ich údajov, o účeloch spracovania, druhoch zozbieraných údajov, o príjemcoch údajov a o právach vzťahujúcich sa na ochranu údajov (Európska komisia, 2018).

Každý subjekt, ktorý vystupuje v postavení prevádzkovateľa a spadá do pôsobnosti nariadenia, môže spracovávať osobné údaje jedine v prípade, ak disponuje správnym právnym základom (Portál verejnej správy SR, 2018b). V prípade, ak chce spracúvať citlivé osobné údaje, ako sú napríklad údaje týkajúce sa zdravia, vierovyznania alebo politické názory, musí spĺňať ďalšie podmienky, ktoré sú stanovené v nariadení (ITAPA, 2018).

Nariadenie kladie veľký dôraz na transparentnosť spracúvania. Z toho dôvodu majú byť informácie, ktoré sú poskytnuté v súvislosti so spracúvaním osobných údajov ľahko dostupné, zrozumiteľné a formulované jasne, jednoducho a stručne.

Zásada transparentnosti je úzko previazaná aj s informačnou povinnosťou prevádzkovateľov. Všetky orgány verejnej moci a verejnoprávne subjekty, ktoré sú v pozícii prevádzkovateľa, sú vo všeobecnosti (až na niekoľko výnimiek) povinné informovať dotknuté osoby o spracúvaní ich osobných údajov. Rozsah tejto informačnej povinnosti je stanovený priamo v nariadení.

Nariadenie s cieľom zabezpečiť zákonné a spravodlivé spracúvanie osobných údajov zakotvuje viacero práv dotknutých osôb. Dotknutá osoba má napríklad právo na prístup k osobným údajom, právo na vymazanie údajov, právo na opravu, či právo namietat' (Portál verejnej správy SR, 2018b).

Orgány verejnej moci a verejnoprávne subjekty v postavení prevádzkovateľa sú povinné nastaviť svoje procesy tak, aby boli schopné v lehote jedného mesiaca od doručenia žiadosti dotknutej osoby vybaviť predmetné žiadosti. Túto lehotu je možné predĺžiť maximálne o dva mesiace.

V prípade, že bol do procesu spracúvania osobných údajov zapojený iný subjekt, ktorý spracováva osobné údaje v mene orgánov verejnej správy (sprostredkovateľ), tak sú orgány povinné zosúladiť sprostredkovateľské zmluvy s požiadavkami nariadenia. Nariadenie pritom prikazuje výber takých sprostredkovateľov, ktorí poskytujú dostatočné záruky na to, že príjmu primerané technické a organizačné podmienky, ktoré zabezpečia spravodlivé spracovanie osobných údajov. Orgány verejnej moci sú povinné viesť záznamy o spracovateľských činnostiach a sú tiež povinné určiť zodpovednú osobu (jej kontaktné údaje sú orgány verejnej moci a verejnoprávne subjekty povinné oznámiť Úradu na ochranu osobných údajov Slovenskej republiky prostredníctvom formulára zverejneného na webovom sídle úradu).

Orgány verejnej správy sú vzhľadom na kontext a účel spracúvania osobných údajov, ako aj pre riziká pre práva a slobody dotknutých osôb povinné prijať primerané

technické a organizačné požiadavky v súvislosti s bezpečnosťou spracúvania osobných údajov. V prípade, že spracúvanie povedlo k vysokému riziku pre práva fyzických osôb, orgány sú povinné ešte pred spracúvaním vykonať posúdenie vplyvu. Ak dôjde k porušeniu ochrany osobných údajov, ktoré pravdepodobne povedie k riziku pre práva a slobody dotknutých osôb, sú povinné takéto porušenie oznámiť Úradu pre ochranu osobných údajov do 72 hodín po tom, čo sa o tejto skutočnosti dozvedeli. Ak by porušenie osobných údajov povedlo k vysokému riziku pre práva a slobody dotknutých osôb, tak sú povinné takéto porušenie oznámiť aj dotknutým osobám bez zbytočného odkladu.

V prípade, že chcú orgány verejnej správy prenášať osobné údaje do tretích krajín alebo medzinárodným organizáciám, sú povinné postupovať v súlade s požiadavkami nariadenia.

Pri kontrole spracúvania údajov zo strany Úradu pre ochranu osobných údajov Slovenskej republiky sú orgány povinné preukázať dozornému orgánu súlad spracovania s požiadavkami nariadenia.

Ak dôjde k porušeniu povinností, orgánom hrozí uloženie pokuty až do výšky 20 miliónov eur. V snahe vyhnúť sa vysokým pokutám si môžu orgány verejnej moci a verejnoprávne subjekty spresniť požiadavky nariadenia v kódexe správania, ktorý schvaľuje dozorný orgán (ITAPA, 2018).

V súvislosti s povinnosťami orgánov verejnej moci v oblasti osobných údajov môžeme spomenúť aj princíp „jedenkrát a dost“. Tento princíp bol zadefinovaný v národnej koncepcii informatizácie verejnej správy. Jeho cieľom je docielenie stavu, kedy orgány verejnej moci odstránia pri poskytovaní svojich služieb povinnosť predkladať údaje vo forme rôznych výpisov, odpisov či potvrdení. Verejná správa totiž disponuje všetkými potrebnými údajmi v rámci svojich registrov. Po dosiahnutí cieľového stavu budú občania a podnikateľské subjekty benefitovať úsporou svojich prostriedkov a času (DataLab, 2022).

Verejná správa má byť rovnako schopná vyhodnotiť možné spoločenské a etické dopady vznikajúce pri spracovaní dát, vrátane prípadov využívania nástrojov umelej inteligencie. Aplikovaním etických zásad používania údajov vo verejnej správe má byť chránené dobro občanov a rešpektovanie ochrany ich súkromia. Používanie, zber a uchovávanie dát musí byť v súlade so záväznými vnútroštátnymi a európskymi predpismi (MIRI SR, 2021).

1.1 GDPR v podmienkach miest a obcí

Obce a mestá spracúvajú osobné údaje na rôzne účely. Účely spracovávania sú buď zadefinované v právnych predpisoch alebo ich zadefinuje prevádzkovateľ. Účely spracovávania pre orgány miestnej samosprávy sú definované zväčša v právnych predpisoch.

Obce a mestá spracúvajú osobné údaje pre potreby:

- a) plnenia pracovnoprávných povinností voči svojim zamestnancom,
- b) BZOP,
- c) plnenia daňových povinností,

- d) účtovných dokladov,
- e) registratúrnych záznamov,
- f) registrov za účelom výberu daní (napr. daň z nehnuteľností),
- g) evidencie obyvateľstva,
- h) matriky,
- i) osvedčovania podpisov,
- j) zmluvných vzťahov s dodávateľmi služieb,
- k) monitorovania kamerovým systémom v súvislosti s ochranou majetku, atď.

Medzi hlavné povinnosti miest a obcí patrí:

- 1) Dodržiavanie zásad spracúvania osobných údajov.
- 2) Dodržiavanie zákonnosti spracúvania, ktoré je podľa GDPR založené na šiestich právnych základoch (súhlas, zákonná povinnosť, naplnenie zmluvy, ochrana životne dôležitých záujmov, sledovanie oprávnených záujmov, naplnenie úloh vo verejnom záujme). Avšak pri orgánoch verejnej moci, ktorými sú aj obce a mestá nariadenie hovorí o tom, že tieto orgány nemôžu pri plnení svojich úloh využívať ako jeden z právnych základov oprávnený záujem, pretože existuje predpoklad, že zákonodarca stanovil obciam a mestám na aké účely majú osobné údaje spracovávať. A teda spracovanie osobných údajov vyplýva obciam a mestám ako zákonná povinnosť alebo je spracovanie osobných údajov nevyhnutné na plnenie úloh vo verejnom záujme.
- 3) Dodržiavanie podmienok pre spracúvanie osobitných kategórií osobných údajov (citlivé osobné údaje týkajúce sa napr. zdravia).
- 4) Informačná povinnosť spočívajúca v tom, že každý občan má právo na to, aby vedel, kto a prečo jeho osobné údaje spracováva. Občan má právo na informácie o tom, kto je prevádzkovateľ, prečo má povinnosť spracovávať jeho osobné údaje alebo prečo môže jeho osobné údaje spracúvať a tiež má právo vedieť, odkiaľ má mesto alebo obec jeho osobné údaje, ak mu ich dotknutá osoba neposkytla.
- 5) Dodržiavanie práv dotknutých osôb. Dotknuté osoby môžu napríklad požiadať obec alebo mesto o predloženie kópie dokumentov týkajúce sa toho, aké osobné údaje o nich sú spracovávané alebo požiadať o vyššie spomenutú opravu, výmaz alebo môžu namietat' proti spracovaniu.
- 6) Dodržiavanie pravidiel týkajúcich sa sprostredkovateľov.
- 7) Dodržiavanie povinnosti viesť záznamy o sprostredkovateľských činnostiach.
- 8) Dodržiavania bezpečnosti spracúvania.
- 9) Oznámenie porušenia ochrany osobných údajov dozornému orgánu (Hudecová 2018).
- 10) Posúdenie vplyvu na ochranu údajov, a teda proces budovania a preukazovania súladu s nariadením, ktorým mesto alebo obec opisuje spracúvanie osobných údajov, posúdi jeho nutnosť a primeranosť. Tento proces napomáha k riadeniu rizík pre práva a slobody fyzických osôb vyplývajúce zo spracúvania osobných údajov. Riziká sa zhodnotia a určia sa opatrenia na vypořádanie sa s nimi. Posúdenie vplyvu na ochranu údajov je dôležitým nástrojom na to, aby mestá a obce prevzali zodpovednosť za spracúvanie osobných údajov (Pracovná skupina pre ochranu údajov, 2017).
- 11) Predchádzajúca konzultácia s ÚOOÚ SR, ktorú sú mestá a obce povinné uskutočniť pred spracúvaním osobných údajov, ak je z posúdenia vplyvu zrejmé,

že ak prevádzkovateľ neprijme určité opatrenia, tak spracúvanie osobných údajov povedie k vysokému riziku pre práva fyzických osôb (Hudecová, 2018).

12) zodpovedná osoba, ktorá vykonáva dohľad na tým, ako sa spracúvajú osobné údaje v prostredí mesta alebo obce ako prevádzkovateľa. Dôležitým aspektom je teda vedomosť o tom, ako osobné údaje obec získava, kto s nimi vo interne (v rámci obecného alebo mestského úradu) prichádza do kontaktu a ako ich spracováva – kto k nim má prístupové práva. Zamestnanci mesta alebo obce nemajú mať prístup k osobným údajom, ak im toto prístupové právo nevyplýva z pracovnej náplne. S osobnými údajmi by mali vykonávať iba spracovateľské operácie, o ktorých boli poučení (aby sa eliminovala potenciálna možnosť narušenia bezpečnosti ochrany osobných údajov a neoprávneného prístupu k osobným údajom) (Portál verejnej správy SR, 2018b).

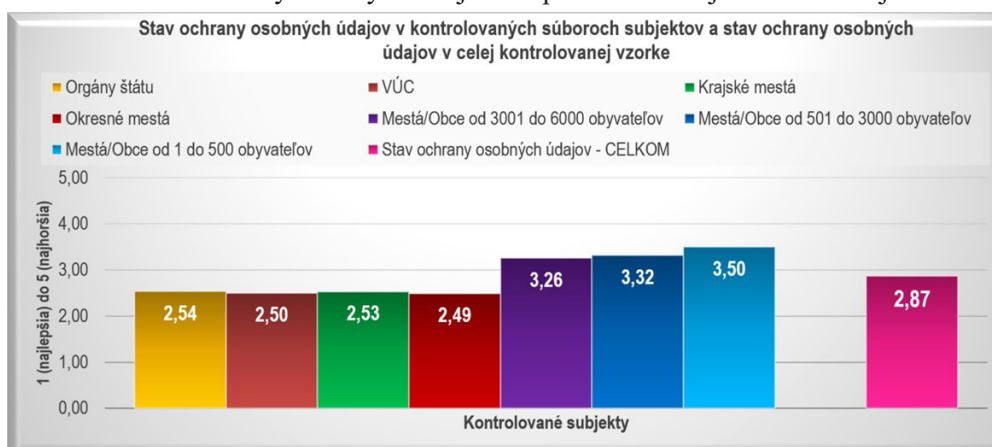
2 ZÁKLADNÝ PROBLÉM VEREJNEJ SPRÁVY SLOVENSKEJ REPUBLIKY PRI PLNENÍ USTANOVENÍ NARIADENIA GDPR

Podľa zistení NKÚ z roku 2020 štát nemá informácie o tom, koľko finančných prostriedkov inštitúcie verejnej správy potrebujú na plnenie GDPR. Kontrolóri NKÚ konštatovali, že až 82 % subjektov (predovšetkým menších samospráv) zo skúmanej reprezentatívnej vzorky 62 subjektov krajskej a miestnej samosprávy a kľúčových inštitúcií štátu, nemá dostatok financií na zabezpečenie vyžadovanej úrovne ochrany osobných údajov. Navyše, polovica subjektov hodnotí zákon o ochrane osobných údajov a príslušné metodické usmernenia za nedostatočne zrozumiteľné a ťažko aplikovateľné. Druhá polovica kontrolovaných subjektov uviedla, že zákonu a metodickým usmerneniam čiastočne rozumie, ale subjekty zároveň dodali, že bez odbornej pomoci si s problematikou ochrany osobných údajov nevedia poradiť.

NKÚ odporučila vláde SR systémové opatrenia smerujúce k zvýšeniu zrozumiteľnosti predmetnej agendy zo strany a k otázke financovania jej financovania.

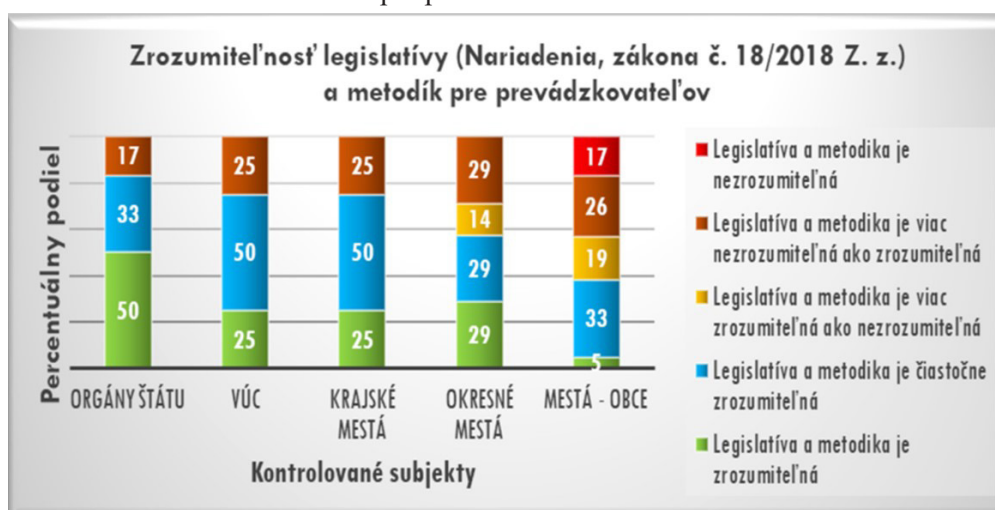
Na základe vymedzených kritérií bol proces ochrany osobných údajov vyhodnotený známku 2,87 a možno konštatovať, že v systéme ochrany osobných údajov existujú značné rezervy. Z výsledku kontroly realizovanej NKÚ vyplýva, že verejná správa nezabezpečuje dostatočne ochranu osobných údajov.

Graf 1: Stav ochrany osobných údajov v - priemer v celej kontrolovanej vzorke

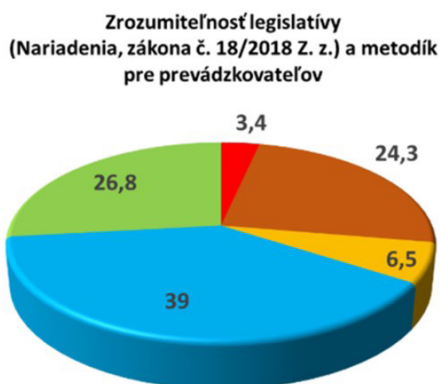
Zdroj: NKÚ SR

Graf 2: Zrozumiteľnosť legislatívy (Nariadenie, zákon č. 18/2018 Z. z.) a metodík pre prevádzkovateľov

Zdroj: NKÚ SR

Graf 3: Zrozumiteľnosť legislatívy (Nariadenie, zákon č. 18/2018 Z. z.) a metodík pre prevádzkovateľov

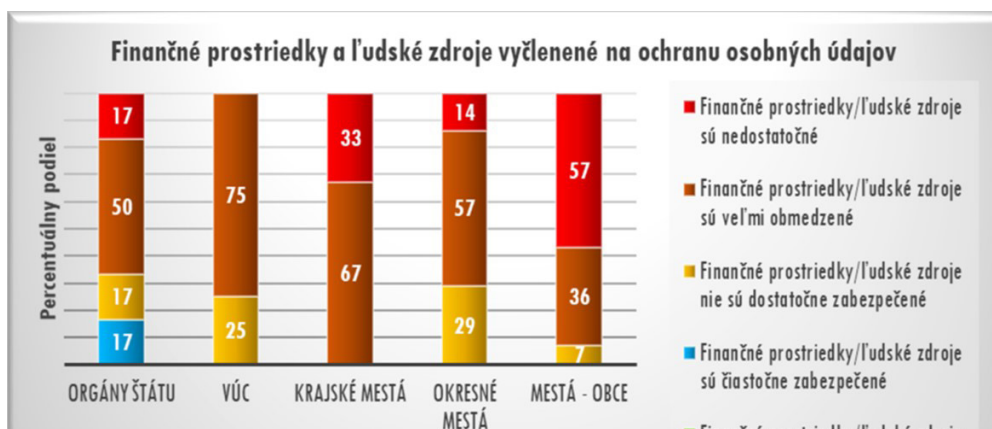
Zdroj: NKÚ SR

NKÚ zistil, že úroveň kvality ochrany osobných údajov vo verejnej správe má klesajúcu tendenciu najmä v súvislosti s veľkosťou inštitúcií. Čím je samospráva menšia, tým menej finančných prostriedkov môže vynaložiť na zaplatenie odborníkov z oblasti informatiky a práva a tiež na nákup počítačovej techniky.

Nesprávne pochopenie legislatívy NKÚ ilustroval na príklade inštitútu zodpovednej osoby. GDPR chápe zodpovednú osobu ako kontrolóra, ktorý monitoruje a vykonáva dohľad nad spracovaním osobných údajov v rámci organizácie. Zrejme aj z dôvodu nevhodne zvoleného slovenského prekladu európskej legislatívy nastala situácia, že len menej ako štvrtina subjektov, ktoré boli kontrolované aplikovala inštitút zodpovednej osoby správne. Ostatná väčšina kontrolovaných subjektov chápala zodpovednú osobu ako vykonávateľa agendy, ktorý za ňu nesie zodpovednosť.

Pre potreby zabezpečenia zvýšených nárokov na aktuálne softvérové a hardvérové vybavenie a na odmeňovanie špecialistov na ochranu osobných údajov je potrebné mať dostatok financií. Avšak väčšina kontrolovaných subjektov uviedla, že im chýbajú finančné zdroje potrebné na to, aby dodržali všetko, čo sa od nich pri ochrane údajov vyžaduje.

Graf 4: Finančné prostriedky a ľudské zdroje vyčlenené na ochranu osobných údajov

Zdroj: NKÚ SR

Graf 5: Finančné prostriedky a ľudské zdroje vyčlenené na ochranu osobných údajov

Zdroj: NKÚ SR

Keďže s rozširovaním elektronickej komunikácie medzi štátom a občanmi narastajú aj bezpečnostné hrozby hackerských útokov snažiace sa o zmocnenie chránených osobných údajov, kontrolóri preverovali aj to, či sú údaje získavané samosprávami od občanov dostatočne chránené. Zo záverov NKÚ vyplýva, že pravidlá pre zamestnancov týkajúce sa toho, ako postupovať pri ochrane získaných dát

nemali kontrolované subjekty dostatočne spracované. Riziká boli identifikované aj pri nedostatočnej ochrane informačných systémov súvisiacich s využívaním bezpečného softvérového vybavenia.

Ďalším zo zistených problémov bolo, že predovšetkým menšie samosprávy využívajú na zabezpečenie ochrany osobných údajov externé firmy. Rizikom je, že činnosť súkromných spoločností, ktoré majú prístup k citlivým osobným údajom, nepodlieha žiadnej kontrole ani povoľovaniu. Je teda potrebné podotknúť fakt, ktorý si možno samosprávy mnohokrát neuvedomujú, ale sankcie za nedodržanie povinností vyplývajúcich zo zákona a z nariadenia nehrozia súkromným spoločnostiam poskytujúcim službu, ale samotným subjektom verejnej správy. Preto je potrebné zvoliť si vhodného poskytovateľa predmetnej služby.

NKÚ odporučil inštitúciám zodpovedným za dohľad nad ochranou osobných údajov zintenzívniť informačnú a komunikačnú činnosť. ÚOOÚ SR kontrolóri odporučili pomáhať samosprávnym subjektom so správnou aplikáciou predpisov predovšetkým prostredníctvom metodickej činnosti a pomocou preventívnych krokov. Štát by sa podľa NKÚ mal zaoberať aj zmenami vnútroštátnej legislatívy. Odporúčanie NKÚ sa týkalo aj toho, aby ÚOOÚ SR v kooperácii so zodpovednými inštitúciami prehodnotil, či bolo GDPR prevzaté do slovenskej legislatívy dostatočne zrozumiteľne pre prevádzkovateľov a aj samotných občanov (NKÚ, 2020).

ZÁVER

Všeobecné nariadenie GDPR od svojho zavedenia do praxe v rámci členských štátoch Európskej únie prinieslo do oblasti ochrany osobných údajov prísnejšie pravidlá, čím malo zabezpečiť vyššiu úroveň ochrany osobných údajov. Zaisťovanie ochrany osobných údajov je bezpodmienečne nevyhnutné aj v súvislosti s neprestajným rozvojom informačných technológií.

Cieľom príspevku bola identifikácia základných práv a povinností vyplývajúcich z GDPR pre orgány verejnej správy a poukázanie na nedostatky a problematické aspekty súvisiace s implementáciou nariadenia, odstránením ktorých by bolo možné zabezpečiť efektívnejšiu ochranu osobných údajov fyzických osôb.

Orgány verejnej moci sa pri plnení svojich úloh súvisiacich s ochranou osobných údajov, s ktorými prichádzajú dennodenne do kontaktu musia vedieť efektívne vysporiadať s novými výzvami, ktoré so sebou rozvoj informačných technológií prináša. Je potrebné, aby ochrana údajov, ktoré sa týkajú súkromia fyzických a právnických osôb pružne reagovala na nové nebezpečenstvá a zabezpečila ich dostatočnú ochranu. Spolu s masívnou a neprestajnou informatizáciou spoločnosti sa spracúvanie osobných údajov rozšírilo na rôzne nové účely. Bez ich dostatočného zabezpečenia by nebolo náročné získať a zneužiť osobné údaje občanov na súkromné, nebezpečné či kompromitujúce účely, bez toho aby o tom dotknutá osoba mala vedomosť a poskytla svoj súhlas.

Európska únia si preto v participácii s členskými štátmi uvedomila dôležitosť legislatívnej ochrany osobných údajov svojich občanov zvlášť v časoch veľkého informačného a technologického rozmachu. Výsledok úsilia pružne reagovať na

zmeny v oblasti ochrany osobných údajov predstavuje práve nariadenie Európskeho parlamentu a Rady č. 2016/679 o ochrane fyzických osôb pri spracúvaní osobných údajov a o voľnom pohybe týchto údajov. Na vnútroštátnej úrovni je to zákon č. 18/2018 Z. z. o ochrane osobných údajov. Tieto právne predpisy predstavujú základnú právnu úpravu ochrany osobných údajov aj pri činnosti orgánov verejnej správy.

Avšak aj po piatich rokoch platnosti nariadenia existujú zjavné nedostatky, riziká a nevýhody spojené s aplikáciou nariadenia badateľné aj v prostredí verejnej správy Slovenskej republiky. Štát má povinnosť zabezpečiť bezpečnosť osobných údajov vyžadovaných od svojich občanov. Za týmto účelom by mal vyčleniť aj dostatok potrebných finančných prostriedkov.

Na základe prieskumu Národného kontrolného úradu Slovenskej republiky, sú náklady na tento druh ochrany občanov v rukách orgánov verejnej správy. Na zabezpečenie ochrany osobných údajov spracúvaných orgánmi verejnej správy nie sú vyčlenené náležité finančné prostriedky, ani odborníci, ktorí by riadili ochranu osobných údajov vo verejnej správe a vedeli správne implementovať potrebné opatrenia. Z prieskumu vyplynulo aj to, že orgány verejnej správy v značnej miere nerozumejú ich zákonným povinnostiam, čo môže v konečnom dôsledku viesť k nedostatočnej ochrane údajov. Nedostatočná alebo iba formálne deklarovaná bezpečnosť spracúvaných osobných údajov by mohla byť zneužitá v neprospech štátu, a to napríklad kvôli útokom hackerov na informačné systémy verejnej správy, keďže osobné údaje predstavujú mimoriadne cenný predmet neetických „obchodov“.

Na základe odporúčaní Národného kontrolného úradu je preto nutné analyzovať stav ochrany osobných údajov vo verejnej správe z aspektu finančných potrieb, ktoré je potrebné zabezpečiť v rámci rozpočtov orgánov verejnej správy, aby sa čo najskôr v oblasti financovania odstránil súčasný kritický stav. Následne je nevyhnutné zintenzívniť vzdelávaciu činnosť kompetentných orgánov a subjektov, ktoré majú v náplni svojej práce priamy alebo nepriamy dohľad nad ochranou osobných údajov. Orgánom verejnej správy by mohli pomôcť aj rýchle kontroly spracúvania osobných údajov, ktorých prioritným cieľom by nebola represia, ale pomoc a prevencia pri náprave a odstraňovaní problémov.

POUŽITÁ LITERATÚRA

ANDRAŠKO, Jozef. 2018. Zborník príspevkov z medzinárodnej vedeckej konferencie Bratislavské právnické fórum 2018: Ústava na internete a internet v ústave. Bratislava: Univerzita Komenského. ISBN: 978-80-7160-482-2.

DATALAB. 2022. Referenčné údaje [online]. 2022. [cit. 2023-21-04]. Dostupné z: <https://datalab.digital/referencne-udaje/>

EURÓPSKA KOMISIA. 2018. Aké sú hlavné hľadiská všeobecného nariadenia o ochrane údajov (GDPR), o ktorých by orgán verejnej správy mal vedieť? správe [online]. 2018. [cit. 2023-15-04]. Dostupné z:

<https://commission.europa.eu/law/law-topic/data-protection/reform/rules-business-and-organisations/public-administrations-and-data-protection/what-are-main-aspects-general-data-protection-regulation-gdpr-public-administration-should-be>

aware_sk

HUDECOVÁ, Irena a Anna CYPRICHOVÁ. 2020. Nariadenie o ochrane fyzických osôb pri spracúvaní osobných údajov/GDPR. Žilina: Eurokódex. ISBN: 9788081550942.

HUDECOVÁ, I. 2018. Súčasný model miestnej územnej samosprávy GDPR v podmienkach miest a obcí. [online]. [cit. 20.04.2023].

Dostupné z: https://www.youtube.com/watch?v=im0P9UGxuT4&ab_channel=ZMOSNPMModerniz%CE%A1ciamestnej%CR%BAzemnejsamospr%CE

ITAPA. 2018. Kľúčové povinnosti podľa GDPR vo verejnej správe [online]. 2018. [cit. 2023-17-04]. Dostupné z:

<https://www.itapa.sk/7737-sk/klucove-povinnosti-podla-gdpr-vo-verejnej-sprave/>

JANEČKOVÁ, Eva. 2019. GDPR - Řešení problémů v praxi obcí. Bratislava: Grada. ISBN: 9788024729251.

MILOŠOVIČ, Vojtech. 2021. Čo patrí medzi osobné údaje? [online]. 2018. [cit. 2023-19-04]. Dostupné z: <https://www.securion.sk/co-patri-medzi-osobne-udaje/>

MINISTERSTVO INVESTÍCIÍ, REGIONÁLNEHO ROZVOJA A INFORMATIZÁCIE SLOVENSKEJ REPUBLIKY. 2021. Národná koncepcia informatizácie verejnej správy Slovenskej republiky [online]. 2022. [cit. 2023-22-04].

Dostupné z:

https://datalab.digital/wp-content/uploads/03_Vlastny-material.pdf

NAJVYŠŠÍ KONTROLNÝ ÚRAD SLOVENSKEJ REPUBLIKY. 2020. Nezrozumiteľnosť legislatívy komplikuje ochranu osobných údajov ? [online]. 2018. [cit. 2023-20-04]. Dostupné z:

https://www.nku.gov.sk/aktuality/-/asset_publisher/9A3u/content/nezrozumitelnost-legislativy-komplikuje-ochranu-osobnych-udajov

PRACOVNÁ SKUPINA PRE OCHRANU ÚDAJOV, 2017. Usmernenia týkajúce sa posúdenia vplyvu na ochranu údajov a stanovenie toho, či na účely nariadenia 2016/679 spracúvanie „pravdepodobne povedie k vysokému riziku“ údajov [online].

2017. [cit. 2023-21-04]. Dostupné z:

https://dataprotection.gov.sk/uoou/sites/default/files/usmernenia_tykajuce_sa_posudenia_vplyvu_na ochranu_udajov_a_stanovenie_toho_ci_na_ucely_nariadenia_2016_679_spracuvanie_pravdepodobne_povedie_k_vysokemu_riziku.pdf

PORTÁL VEREJNEJ SPRÁVY SLOVENSKEJ REPUBLIKY. 2018a. Čo prinesie nové nariadenie o ochrane osobných údajov v rokoch 2017 a 2018? [online]. 2018. [cit. 2023-20-04]. Dostupné z: <https://www.vssr.sk/clanok-z-titulky/co-prinesie-nove-nariadenie-o-ochrane-osobnych-udajov-v-rokoch-2017-a-2018-3.htm>

PORTÁL VEREJNEJ SPRÁVY SLOVENSKEJ REPUBLIKY. 2018b. Samospráva a nová legislatíva v oblasti ochrany osobných údajov [online]. 2018. [cit. 2023-20-04]. Dostupné z: <https://www.vssr.sk/odborny-clanok/samosprava-a-nova-legislativa-v-oblasti-ochrany-osobnych-udajov.htm>

Nariadenie Európskeho parlamentu a Rady (EÚ) č. 2016/679 o ochrane fyzických osôb pri spracúvaní osobných údajov a o voľnom pohybe takýchto údajov

Zákon č. 395/2002 Z. z. o archívoch a registratúrach a o doplnení niektorých zákonov

Zákon č. 369/1990 Zb. o obecnom zriadení

Zákon č. 18/2018 Z. z. o ochrane osobných údajov a o zmene a doplnení niektorých zákonov

Zákon č. 211/2000 Z. z. o slobodnom prístupe k informáciám a o zmene a doplnení niektorých zákonov (zákon o slobode informácií)

Zákon č. 431/2002 Z. z. o účtovníctve

Zákon č. 311/2001 Z. z. Zákonník práce

VÝVOJ A AKTUÁLNY STAV VOLEBNÉHO PRÁVA ŽIEN (KOMPARATÍVNY PREHLAD)

Mgr. Frederika Fogašová²

Abstract

The paper focuses on the issue of women's suffrage, from the point of view of its historical development in the international context and its current state in the Slovak Republic and selected countries. The socio-historical context describes the political and social situation in the selected countries, as well as significant events and legal facts affecting the development and struggle for equal voting rights for men and women based on gender equality. The acquisition of women's suffrage and the path to gender equality, in connection with the protection of women's rights, are characterized in connection with the United Nations, because of their global reach. The author also deals with electoral quotas and the participation of women in politics. The main goal consists in the analysis of the current state of women's suffrage and their participation in political processes, with regard to the possible reasons for the non-application of women's suffrage and the reasons for their low representation in public positions. At the same time, the author proposes the necessary practical solutions that could improve the current situation of the position of women in the political system.

KEY WORDS: *women's participation in politics, women's suffrage, electoral quotas.*

ÚVOD

Volebné právo bolo už v minulosti podmienené splnením rôznych podmienok. Najmä historické obmedzenia značným spôsobom popierali všeobecnosť volebného práva. Samotný princíp všeobecnosti volebného práva nám hovorí o okruhu subjektov, ktorým volebné právo patrí. Obmedzenia volebného práva označujeme ako „*cenzy volebného práva*“. (Domin 2018) Cenzus volebného práva, resp. volebný cenzus, je zvyčajne charakterizovaný ako „*podmienka ustanovená ústavou, či volebnými zákonmi, ktorej splnenie je predpokladom nadobudnutia volebného práva*“ (Orosz et al. 2015, s. 44).

Medzi najvýznamnejšie cenzy, ktoré boli v minulosti uplatňované a niektoré z nich sú uplatňované aj v súčasnosti, patrí: stavovský cenzus (resp. cenzus rodu), majetkový cenzus, cenzus pôvodu, rasový cenzus, cenzus gramotnosti, cenzus trvalého pobytu, štátoobčiansky cenzus, náboženský cenzus a cenzus pohlavia, ktorý je pre tento príspevok kľúčový, nakoľko prostredníctvom neho boli z volebného práva vylučované práve ženy (Orosz et al. 2015). K odbúraniu cenzu pohlavia v demokratických štátoch dochádzalo hlavne v prvej polovici 20. storočia, pretože vývoj volebného práva bez obmedzenia stavovskými, vzdelanostnými, majetkovými, rasovými či náboženskými cenzami, bol spočiatku vnímaný ako vývoj všeobecného volebného práva patriaci výhradne mužom. (Domin 2018)

V nasledujúcich častiach príspevku nahliadneme na problematiku volebného práva žien a jeho historický vývoj s prepojením na aktuálny stav volebného práva

² Adresa pracoviska: Katedra verejnoprávných disciplín, Fakulta verejnej správy, Univerzita Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach, Popradská 66, 040 11 Košice. E-mail: frederika.fogaso-va@student.upjs.sk

žien vo vybraných štátoch vrátane Slovenskej republiky. Z medzinárodného hľadiska nahliadneme na práva žien v oblasti volebného práva, rodovú rovnosť a participáciu žien v politike a vo volebných procesoch. Poukážeme na štáty, kde ženy ani v 21. storočí nedisponujú volebným právom. V závere navrhujeme možné riešenia na posilnenie postavenia žien v politike a ich zastúpenia vo verejných funkciách.

1 POLITICKÉ A VOLEBNÉ PRÁVA ŽIEN – STRUČNÝ HISTORICKÝ PREHĽAD

Zápas žien za rovnaké politické a volebné práva je dlhým a stále neukončeným procesom. Stručný prehľad jeho základných kontúr nám dovoľuje súhlasiť s tvrdením Sheily Rowbotham: *„Predstava, že ženy a politika by sa nemali zmiešavať, je nesmierne stará.“* (1992, s. 18).

Záujem žien o politické dianie a ich úsilie o občianske práva identifikujeme už počas Veľkej francúzskej revolúcie. Významná predstaviteľka boja za volebné právo žien, spisovateľka a dramaturgička Olympe de Gouges (1748 – 1793), inšpirovaná Deklaráciou práv človeka a občana (1789), požadovala pre ženy rovnaké práva, aké si chceli vydoberať aj muži. Svoju kritiku smerujúcu k nerovnosti pohlaví a nadvláde mužov vložila do Deklarácie práv ženy a občianky z roku 1791. V tom čase občianske práva nezakladali automatický nárok na aktívne a pasívne volebné právo. (Malínská a Bahenská 2020)

Vo Veľkej Británii sa o volebné právo žien zasadzovala ďalšia významná predstaviteľka boja za ženské práva – Mary Wollstonecraft (1759 – 1797), ktorá v roku 1792 vydala knihu Obrana práv žien (Juráňová 2002). V neskoršom období myšlienku volebného práva žien presadzoval aj známy filozof a politik J. S. Mill (vykonával mandát poslanca v rokoch 1865 – 1868), ktorým vyslovil súhlas s aktívnym aj pasívnym volebným právom pre ženy (Domin 2018). Mill sa spolupodieľal aj na založení prvej Britskej asociácie sufražetiek (Juráňová 2002).

Významným míľnikom pre hnutie sufražetiek (podľa anglického termínu pre volebné právo – „suffrage“) predstavoval vznik Národnej únie spoločností sufražetiek v roku 1897, ako aj neskoršie založenie Ženskej sociálnej a politickej únie v roku 1903 pod vedením E. Pankhurst. V začiatkoch 1. svetovej vojny sufražetky ukončili svoju kampaň a upriamili svoju pozornosť na pomoc vlasti, čo im vyslúžilo získanie verejnej mienky. Všetky uvedené udalosti, ktoré sa udiali na území Veľkej Británie viedli k tomu, že volebné právo tu bolo ženám priznané už v roku 1918 za splnenia určitých podmienok. Muselo ísť o ženu, ktorá vlastnila majetok alebo bola manželkou muža, ktorý vlastnil majetok, alebo šlo o ženu s univerzitným vzdelaním nad 30 rokov. V roku 1928 bola vo Veľkej Británii znížená veková hranica žien pre aktívne volebné právo na 21 rokov, čím ženy získali volebné právo v rovnakom rozsahu ako mužskí voliči. V roku 1929 sa stala prvou ministerkou vo Veľkej Británii žena, konkrétne odborová predáčka Margaret G. Bondfield. (Juráňová 2002)

Je potrebné uviesť, že v procese priznávania volebného práva ženám, patrilo ženám volebné právo na samosprávnej úrovni v niektorých štátoch už v druhej polovici 19. storočia (napr. Veľká Británia, Švédsko, Island a viaceré kanadské provincie).

V týchto časoch bolo spoločným znakom pre priznávanie volebného práva žien to, že priznanie volebného práva bolo prepojené na osobný status ženy. To znamenalo, že vydaté ženy nedisponovali volebným právom, právo voliť mali len slobodné alebo ovdovené ženy. (Domin 2018)

Volebné právo žien na celoštátnej úrovni sa začalo schvaľovať až v priebehu 20. storočia. Výnimkou sú Spojené štáty americké (ďalej len „USA“), napr. v štáte Wyoming bolo všeobecné volebné právo žien zavedené už v roku 1890. Nasledovali ho ďalšie štáty USA, a to Colorado v roku 1893, Utah v roku 1895 a Idaho v roku 1896. V USA ako celku získali volebné právo ženy v roku 1920, a to na základe XIX. dodatku k ústave USA. (Domin 2018) Je potrebné dodať, že juhoamerické štáty v tomto smere zaostali za severnou Amerikou a ženy sa tam volebného práva dočkali až v 30 rokoch 20. storočia (Montenegro 2012).

Prvotné zavedenie volebného práva žien v celoštátnom merítke na úrovni samostatných štátov nastalo na Novom Zélande, a to v roku 1893 pre aktívne volebné právo žien. Za novým Zélandom nasledovala Austrália so zavedením volebného práva žien na celoštátnej úrovni v roku 1902. Niektoré austrálske štáty zaviedli toto právo až neskôr, napr. Queensland (1905) a Victoria (1908), a niektoré predbehli federálnu úroveň, napr. Južná Austrália (1894) a Západná Austrália (1899). (Reilly a Torresi 2016)

V rámci európskych štátov patrí v oblasti priznávania volebného práva žien prvenstvo severským štátom Fínsku (1906) a Dánsku (1915). Ako sme si už uvádzali, ženy vo Veľkej Británii disponovali volebným právom pri splnení rovnakých podmienok ako mužskí voliči od roku 1928, pričom nemecké ženy toto právo získali už v roku 1919. V tom istom roku získali ženy volebné právo v Luxembursku, v Taliansku a vo Francúzsku v roku 1945 a v Belgicku patrí volebné právo ženám od roku 1948. (Domin 2018) Paradoxným sa môže javiť zavedenie volebného práva žien v Turecku, pretože turecké ženy získali hlasovacie právo v celoštátnych voľbách už v roku 1935 (Flanz 1983). V Československu bolo získanie volebného práva žien prepojené so zavedením všeobecného volebného práva mužov, a to v kontexte prijatia ústavy v roku 1920 (Domin 2018).

Rozširovanie konceptu všeobecného volebného práva patriaceho aj ženám pokračovalo aj neskôr, konkrétne v druhej polovici 20. storočia. V Švajčiarsku, ktoré je prezentované ako ideál demokratického štátu, bolo na federálnej úrovni zavedené volebné právo žien až v roku 1971 aj napriek tomu, že pokusy o jeho zavedenie boli prítomné už v skoršom období. (Flanz 1983) Andorra zaviedla volebné právo žien v tom istom roku. Lichtenštajnské ženy získali volebné právo až v roku 1984. (Domin 2018) K štátom, v ktorých ženy získali volebné právo až v 21. storočí, patria viaceré štáty, a to: Bahrajn a Východný Timor (obe v roku 2002), Kuvajt (2005), Spojené Arabské Emiráty (2006), Hong Kong (2007) a Saudská Arábia (2011) (Teichmannová a Pitoňák 2020). Je dôležité dodať, že v Saudskej Arábii mohli ženy prvýkrát voliť v roku 2011, ale len na regionálnej úrovni. Voliť na celoštátnej úrovni mohli až v roku 2015. Taktiež považujeme za významné uviesť fakt, že rovnako ako v Ománe, Pakistane či Afganistane, tak aj v Saudskej Arábii môžu muži svojej žene zakázať ísť voliť, čím výrazne znižujú volebnú účasť žien vo voľbách. (Bosák 2021)

2 PRÁVA ŽIEN A RODOVÁ ROVNOSŤ AKO PREDMET MEDZINÁRODNEJ ÚPRAVY

Na úrovni Organizácie Spojených národov (ďalej len „OSN“) bolo prijatých viacero významných dokumentov, ktoré pojednávajú o základných ľudských právach, t. j. zahŕňajú aj práva žien. Jedná sa napr. o Všeobecnú deklaráciu ľudských práv (1948), ktorá ustanovila minimálny štandard základných ľudských práv na medzinárodnej úrovni. Ďalším dôležitým medzinárodným dokumentom je Medzinárodný dohovor o občianskych a politických právach, ktorý vychádzajúc aj z jeho názvu, bol zameraný na ľudské práva v oblasti občianstva a verejnej politiky, sa v čl. 3 priamo zameriava na rovnaké práva žien a mužov. V Československej socialistickej republike (ďalej len „ČSSR“) nadobudol platnosť v roku 1976. Za obzvlášť významný je považovaný Dohovor o odstránení všetkých foriem diskriminácie žien, ktorý bol prijatý na pôde OSN v roku 1979. V ČSSR bol v platnosti od roku 1987. Uvedený dohovor sa obsahovo zameriava okrem iného aj na postavenie žien v politike, na ich právo voliť a byť volené, ako aj na právo spolupodieľať sa na tvorbe politiky. (Filadelfiová 2002)

Záujem medzinárodného spoločenstva sa v 90. rokoch zameriaval na akčné programy. Na Svetovej konferencii o ľudských právach v roku 1993 vo Viedni bola prijatá tzv. Viedenská deklarácia (doplnená o Program činnosti), ktorá pojednávala o ľudských právach. Po nej nasledovali ďalšie konferencie OSN orientované na rozličné problémové oblasti, napr. Medzinárodná konferencia OSN o populácii a rozvoji v Káhire v roku 1994, kde vo svojom Akčnom programe upriamila pozornosť aj na rovnoprávnosť žien. Problematike rovnosti príležitostí sa dotkol aj Akčný program Svetového summitu o sociálnom rozvoji v Kodani v roku 1995. V neposlednom rade, je v oblasti rovnosti príležitostí žien a mužov v politike, významná Akčná platforma IV. svetovej konferencie o ženách v Pekingu z roku 1995 (ďalej len „Pekinská akčná platforma“), ktorá sa stala základom úsilia o etablovanie rodovej rovnosti v jednotlivých krajinách. (Filadelfiová 2002) Viac ako 25 rokov po Pekinskej akčnej platforme, konkrétne 11. februára 2021, vyjadril Európsky parlament (ďalej len „EP“) vo svojom uznesení zhodnotenie a budúce výzvy v oblasti práv žien v Európe. EP kladne zhodnotil, že participácia žien vo volených a menovaných funkciách od prijatia Pekinskej akčnej platformy a Pekinskej deklarácie narástla, ale zároveň vyjadril kritiku nad tým, že pokrok nastal len v niektorých členských štátoch Európskej únie (ďalej len „EÚ“) alebo je veľmi pomalý. Zároveň EP vyzval európske inštitúcie, aby pristúpili k prijatiu záväzných opatrení smerujúcich k zabezpečeniu rodovej rovnosti vo volených orgánoch, akými sú napr. kvóty. Taktiež EP požaduje zabezpečenie vyváženého zastúpenia žien a mužov v EP a v národných parlamentoch. (Európsky parlament 2021)

3 AKTUÁLNY STAV VOLEBNÉHO PRÁVA ŽIEN A ICH PARTICIPÁCIA V POLITIKE

Stručný historický prehľad priznávania volebného práva ženám sme si už uviedli v prvej kapitole príspevku, v súčasnosti ale ešte stále existujú štáty, kde ženy

nedisponujú volebným právom (v niektorých prípadoch ani muži). Ženám a mužom nie je umožnené voliť v niektorých absolútnych monarchiách, akým je napr. Brunej v juhovýchodnej Ázii. (Teichmannová a Pitoňák 2020) Ženám nie je umožnené voliť ani vo Vatikáne, kde prebieha špecifický volebný systém, t. j. voľba pápeža kardinálmi (Bosák 2021). Rímsky pápež je vo Vatikáne (dlhý názov „Vatikánsky mestský štát“) hlavou Katolíckej cirkvi, ale aj hlavou tohto najmenšieho nezávislého štátu sveta s rozlohou len 44 hektárov (Stato della Città del Vaticano 2018). Z volebného práva sú teda vo Vatikáne vylúčené nielen ženy, ale aj mužskí obyvatelia tohto štátu. Je dôležité upriamiť pozornosť na fakt, že aj napriek nemožnosti žien stať sa kardinálom, narastá počet žien na vedúcich pozíciách vo Vatikáne. Vo Vatikáne aktuálne pracuje (podľa štatistík k 8. marcu 2023) 1165 žien, čo predstavuje 23,4 % celkovej pracovnej sily, pričom v roku 2013 bolo zamestnaných vo Vatikáne 846 žien. Tento výsledok možno pripísať súčasnému pápežovi Františkovi, ktorý sa počas desiatich rokov vo svojej funkcii pápeža, snažil zapájať ženy do riadenia vatikánskych komisií a úradov Rímskej kúrie. V Rímskej kúrii zastáva viac ako každú štvrtú pozíciu žena, 5 žien má v kúrii hodnosť podsekrétarky a sestra Alessandra Smerilli má hodnosť sekretárky. A. Smerilli vymenoval pápež do funkcie v roku 2021, čo znamenalo dosiahnutie najvyššieho postu pri Svätej stolici, akú žena doposiaľ zastávala. Pápež František počas generálnej audiencie na Námestí Sv. Petra, 8. marca 2023, pri príležitosti Medzinárodného dňa žien, povedal, že má v úmysle vymenovať prvú ženskú prefektu, nakoľko už je možné, aby ženy a celkovo laici viedli dikastéria, a to podľa „Praedicate Evangelium“ (v preklade „Hlásajte evanjelium“), t. j. pápežovej ústavy reformujúcej kúriu. (Glatz 2023) Táto nová apoštolská konštitúcia o Rímskej kúrii bola promulgovaná 19. marca 2022 a vstúpila do platnosti 5. júna 2022 na slávnosť Turíc (Vatican News 2022). Od jej platnosti pápež František už prvýkrát vymenoval ženy za riadne členky dikastérií, čo zohráva významnú úlohu v participácii žien vo Vatikáne, nakoľko predtým mohli túto úlohu zastávať len kardináli a niektorí biskupi. Členovia dikastérií totiž zohrávajú kľúčovú úlohu pri hlasovaní spolu s tajomníkmi a prefektmi na plenárnych zhromaždeniach. (Glatz 2023)

V nadväznosti na prvú kapitolu príspevku, kde bolo spomenuté volebné právo žien v Saudskej Arábii, vnímame za potrebné upozorniť na fakt, že systém tzv. „mužského poručníctva“ výrazným spôsobom komplikuje volebnú účasť žien napriek tomu, že ženy v Saudskej Arábii disponujú volebným právom. Ženy v Saudskej Arábii sa totiž nemôžu samy dopraviť autom do volebnej miestnosti napriek tomu, že od roku 2018 môžu mať vodičský preukaz. (Human Rights Watch 2016) V tomto prípade je na mieste uvažovať o tom, či je volebné právo žien v Saudskej Arábii skutočným právom žien, alebo je to skôr volebné právo mužov týchto žien.

V Pakistane napriek tomu, že ženy disponujú volebným právom od roku 1947, je z dlhodobého hľadiska najnižšia volebná účasť žien vo voľbách vo svete (Teichmannová a Pitoňák 2020). Muži dlhodobo bránili ženám hlasovať vo voľbách, pretože to bolo vnímané za „neislamské“. V parlamentných voľbách v Pakistane v roku 2018 bolo možné pozorovať vzostupný trend účasti pakistanských žien vo voľbách. Volebná účasť žien v parlamentných voľbách v roku 2018 sa odhaduje na 23,26 milióna, v porovnaní s voľbami v roku 2013 to bolo 22,9 milióna. Vo zvýšenej účasti žien

vo voľbách v Pakistane zohrala hlavnú úlohu samotná príprava na voľby, ktorá bola zameraná na zvýšenie politickej a volebnej účasti žien, vyplývajúca predovšetkým zo zákona o voľbách z roku 2017, ktorý uložil 3 kľúčové opatrenia na podporu účasti žien v politike. Prvým opatrením bolo anulovať osoby z každého volebného obvodu, v ktorom bola volebná účasť žien rovná alebo nižšia 10 percentám všetkých oprávnených voličov. Za druhé, zákon o voľbách kriminalizoval prax bránenia žene hlasovať či kandidovať vo voľbách. Posledné opatrenie spočívalo v nariadení, podľa ktorého všetky politické strany mali povinnosť uviesť ženské kandidátky v minimálne 5 % svojich nevyhradených miest v provinčnom a národnom zastupiteľstve. Volebná komisia Pakistanu zároveň propagovala volebné miestnosti určené len pre ženy so ženskou volebnou komisiou, aby podporila volebnú účasť žien aj v konzervatívnejších častiach svojej krajiny. (Mahmood 2018)

Slovenská republika (ďalej len „SR“) si v roku 2020 pripomenula 100. výročie volebného práva žien. Napriek tomu SR v komparácii s inými štátmi EÚ zaostáva v politickej participácii žien, čo je možné pozorovať v zastúpení slovenských žien v EP, vo vláde, v Národnej rade SR, na čele VÚC alebo miest a obcí, medzi poslancami VÚC a komunálnymi poslancami, no aj na čele parlamentných politických strán. Vláda SR prijala 28. apríla 2021 na návrh Ministerstva práce, sociálnych vecí a rodiny SR, Celoštátnu stratégiu rovnosti žien a mužov a rovnosti príležitostí v Slovenskej republike na roky 2021-2027 (ďalej len „Stratégia“). Vláda SR sa prijatím Stratégie zaviazala naplniť 8 strategických oblastí a priorít, medzi ktorými figuruje aj oblasť s názvom - Politická a ekonomická participácia a účasť na rozhodovaní. (Ministerstvo práce, sociálnych vecí a rodiny Slovenskej republiky 2021) Hlavným cieľom tejto oblasti je zabezpečiť reprezentatívnejšie a rovnomernejšie zastúpenie žien na vedúcich a rozhodovacích pozíciách vo verejnej aj v súkromnej sfére (Celoštátna stratégia rovnosti žien a mužov a rovnosti príležitostí v Slovenskej republike na roky 2021-2027).

Participácia žien na volených pozíciách v SR narastá. V parlamentných voľbách v roku 2016 bolo z celkového počtu poslancov zvolených 19,3% žien, t. j. 29 poslankyň. Od parlamentných volieb v roku 2012 to predstavovalo nárast o 5 poslankyň. (Bútorová et al. 2018) Ďalší nárast možno identifikovať v posledných parlamentných voľbách v roku 2020, kedy bolo zvolených 32 žien, t. j. 21% z celkového počtu zvolených poslancov parlamentu (European Institute for Gender Equality 2020). Je ale dôležité upozorniť na fakt, že na čele žiadnej z politických strán, ktoré sa voľbami dostali do parlamentu, nebola žena. Dôležitým míľnikom v kontexte participácie žien v slovenskej politike a vo verejnom priestore na Slovensku boli prezidentské voľby v roku 2019, kedy vyhrala po prvýkrát v histórii SR žena, súčasná prezidentka SR Zuzana Čaputová. (Celoštátna stratégia rovnosti žien a mužov a rovnosti príležitostí v Slovenskej republike na roky 2021-2027).

4 NÁVRHY NA ZVÝŠENIE ÚČASTI ŽIEN V POLITICKOM A VO VEREJNOM PRIESTORE

Pri výbere podporných opatrení a stratégií na podporu účasti žien vo volených orgánoch a zvýšenia participácie žien v politike je potrebné brať do úvahy špecifiká konkrétneho volebného systému v danej krajine a vyberať vyhovujúce opatrenia vo vzťahu k tomuto volebnému systému. Na základe prehľadu využívaných opatrení v krajinách EÚ vieme konštatovať, že každý štát k dosiahnutiu rodovej rovnosti v oblasti rozhodovania používa špecifický prístup (Filadelfiová 2002).

Najčastejším a najefektívnejším spôsobom sú v tomto smere zákonom stanovené tzv. formálne alebo neformálne rodové kvóty pre kandidátne listiny politických strán. Efekt využívania rodových kvót sa odvíja napr. od konkrétneho volebného systému či od postupu zostavovania jednotlivých kandidátnych listín. Kvóty fungujú inak pri pomernom volebnom systéme a inak pri väčšinovom volebnom systéme. V pomernom volebnom systéme s uzavretou kandidátkou, v ktorom preferenčné hlasy zohrávajú minimálnu úlohu alebo nie sú vôbec možné, rozhodujú politické strany o obsadení jednotlivých voliteľných miest na kandidátnych listinách a o výslednom poradí na týchto kandidátnych listinách danej politickej strany. V tomto kontexte je dôležité, aby boli pre dosiahnutie očakávaného výsledku ženy umiestnené na voliteľných miestach kandidátnych listín. Riešenie v tomto prípade predstavuje zavedenie tzv. systému zipsu, na základe ktorého každé druhé miesto na kandidátnej listine prípadne ženskej kandidátke. Pri väčšinových volebných systémoch, ktoré sa využívajú napr. v Holandsku, Fínsku, Dánsku či Rakúsku, kde majú význam preferenčné hlasy, sú podstatné volebné kampane kandidujúcich žien. Viaceré volebné systémy sú kombinované, preto by sa v nich mali využívať alebo sa využívajú kombinované opatrenia, nakoľko rodové kvóty na zvýšenie podielu žien v tomto prípade nestačia. Prvenstvo v zastúpení žien a mužov na politickom rozhodovaní v EÚ patrí škandinávskej krajine – Švédsku. Švédsko bolo prvým štátom, ktorý použil spomínaný „systém zipsu“, konkrétne s ním vystúpila švédska liberálna strana v roku 1984. Zároveň je vnímame za dôležité spomenúť, že väčšina švédskych politických strán využíva neformálny kvótový systém 50 ku 50. (Filadelfiová 2002)

Výskumy v EÚ potvrdzujú, že zavedenie kvót preukázateľne zvyšuje reprezentáciu žien v národných parlamentoch v priemere o 10 percentuálnych bodov (European Parliament 2013). OSN presadzuje názor, že zavedenie kvót predstavuje najúčinnější nástroj pre zvýšenie politickej reprezentácie žien na politickej scéne. Na zavádzanie kvót sa vyskytujú aj protichodné názory. Odporcovia kvót poukazujú na možnosť podkopávania princípu spravodlivého výberu politických kandidátov na základe ich zásluh či úspechov a obávajú sa toho, že by to mohlo smerovať k zníženiu kvality politikov a narušiť dôveryhodnosť ženských kandidátok. (Yar 2021)

Kvóty v súčasnosti na legislatívnej úrovni využíva 121 krajín, z toho v 29 krajinách sa kvóty uplatňujú na dobrovoľnej báze (prevažne v západnej Európe). V národnom parlamente po prvýkrát zaviedla kvóty Argentína, a to v roku 1991, čím inšpirovala prevažnú časť krajín Južnej Ameriky. K roku 1998 bolo zastúpenie žien v parlamentoch na úrovni 12,7%, v terajšom období je to v priemere 25,4%. Pri rovnakom tempe

nárastu, by podľa OSN rodovú paritu v národných parlamentoch krajiny dosiahli v roku 2063. V legislatívnych orgánoch dosiahli rodovú paritu doposiaľ len 4 krajiny: Bolívia, Kuba, Rwanda a Spojené arabské emiráty. Nakoľko nejde o štáty, kde by bola najvyššou hodnotou demokracia, možno usúdiť, že zavedenie kvót v parlamente priamo nesúvisí so zrovnoprávňovaním žien v spoločnosti. (Yar 2021)

Pre zavedenie kvót na Slovensku je podľa nášho názoru potrebná naklonenosť slovenských politických strán, zákonodarcu a verejnej mienky k zvyšovaniu účasti žien v politike. V tejto rovine je podstatný postoj a ideologická orientácia politických strán pre zvyšovanie aktívnej účasti žien v týchto stranách, spočívajúca v štrukturálnych zmenách organizácie strany a procesu výberu kandidátov do danej politickej strany.

ZÁVER

Na základe príkladov skúseností vybraných štátov možno povedať, že vo väčšine krajín sveta ženy disponujú volebným právom, otázkou ale ostáva, v akej miere sa vedú slobodne rozhodnúť o možnosti odovzdať svoj voličský hlas. Mnohé praktické, kultúrne či náboženské bariéry aj v 21. storočí ženám bránia zúčastniť sa volieb a participovať v politických procesoch. Ako príklad sú v príspevku uvedené viaceré moslimské štáty, v ktorých je pre ženy častokrát problematické odovzdať svoj hlas vo voľbách aj napriek tomu, že zo zákona disponujú volebným právom.

Na základe komparácie historických udalostí a skúseností vybraných štátov, vrátane Slovenskej republiky možno povedať, že participácia žien sa vo volebnom procese a v politike každým rokom a volebným obdobím zvyšuje. Štáty sa rôznymi podpornými opatreniami a stratégiami, akými sú aj rodové kvóty, snažia zvyšovať účasť žien v politike. V medzinárodnom priestore pozorujeme neustále snahy EP a OSN presadzovať zvyšovanie participácie žien na rozhodovaní a chode štátov. Boj žien za volebné práva bol pre ženy vo viacerých krajinách veľmi náročný, z čoho možno usúdiť, že ženy sa usilujú o ich zapojenie do politických procesov a chcú prostredníctvom volieb vyjadriť svoje volebné preferencie. Vnímame za dôležité podporovať tento progres účasti žien vo volebnom procese a v politickom rozhodovaní, aby sa hlas žien medzi mužskými zástupcami vo verejnom priestore nestrácal.

POUŽITÁ LITERATÚRA

BOSÁK, Róbert. 2021. *Odkedy majú ženy volebné právo vo vybraných krajinách sveta? Viedť Nový Zéland!*. [online]. www.akcnezeny.sk [cit. 2023-04-09]. Dostupné z: <https://akcnezeny.sk/odkedy-maju-zeny-volebne-pravo-vo-vybranych-krajinach-sveta/>

BÚTOROVÁ, Z., O. GYÁRFÁŠOVÁ a M. VELŠIC. 2018. *Politická participácia žien na Slovensku: Možnosti a limity*. Bratislava: Inštitút pre verejné otázky. 48 s. ISBN 978-80-89345-70-0.

Celoštátna stratégia rovnosti žien a mužov a rovnosti príležitostí v slovenskej republike na roky 2021-2027. [online]. [cit. 2023-04-09]. Dostupné z: <https://www.employment.gov.sk/files/sk/ministerstvo/spolocny-sekretariat-vyborov/>

- vybor-rodovu-rovnost/dokumenty-udalosti/strategia-rovnosti-z-m-2021-27.pdf
- DOMIN, Marek. 2018. *Všeobecnosť volebného práva v Slovenskej republike a jej materiálne zabezpečenie*. Bratislava: Wolters Kluwer s. r. o.. 246 s. ISBN 978-80-8168-911-6.
- EUROPEAN INSTITUTE FOR GENDER EQUALITY. 2020. *Gender Equality Index*. [online]. www.eige.europa.eu [cit. 2023-04-07]. Dostupné z: <https://eige.europa.eu/gender-equality-index/2020/domain/power/SK>
- EUROPEAN PARLIAMENT. 2013. *Electoral Gender Quota Systems and their Implementation in Europ. Update 2013*. [online]. European Parliament [cit. 2023-04-10]. ISBN 978-92-823-4581-8. Dostupné z: [https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/note/join/2013/493011/IPOL-FEMM_NT\(2013\)493011_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/note/join/2013/493011/IPOL-FEMM_NT(2013)493011_EN.pdf)
- EURÓPSKY PARLAMENT. 2021. *Uznesenie Európskeho parlamentu z 11. februára 2021 o budúcich výzvach v oblasti práv žien v Európe: viac ako 25 rokov po Pekinskej deklarácii a Pekinskej akčnej platforme (2021/2509(RSP))*. [online]. www.europarl.europa.eu [cit. 2023-04-08]. Dostupné z: https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/TA-9-2021-0058_SK.html
- FILADELFIOVÁ, Jarmila. 2002. O ženách, moci a politike: úvahy, fakty, súvislosti. In: *Hlasý žien. Aspekty ženskej politiky*. Dunajská streda: Aspekt, s. 13-81. ISBN 80-85549-30-1.
- FLANZ, Gisbert H. 1983. *Comparative women's rights and political participation in Europe*. New York: Transnational Publishers. 520 s. ISBN 0-941320-02-2.
- GLATZ, Carol. 2023. *Women's way: Pope opens path for more women at Vatican, in church*. [online]. United States Conference of Catholic Bishops [cit. 2023-04-11]. Dostupné z: <https://www.usccb.org/news/2023/womens-way-pope-opens-path-more-women-vatican-church>
- HUMAN RIGHTS WATCH. 2016. *Women and Saudi Arabia's Male Guardianship System*. [online]. Human Rights Watch [cit. 2023-04-11]. Dostupné z: <https://www.hrw.org/report/2016/07/17/boxed/women-and-saudi-arabias-male-guardianship-system>
- JURÁŇOVÁ, Jana. 2002. Volebné právo žien. In: *Hlasý žien. Aspekty ženskej politiky*. Dunajská streda: Aspekt, s. 102-109. ISBN 80-85549-30-1.
- MAHMOOD, Sara. 2018. *An Uphill Battle: Women's Participation in the 2018 Pakistan Elections*. [online]. South Asian Voices [cit. 2023-04-10]. Dostupné z: <https://southasianvoices.org/an-uphill-battle-womens-participation-in-the-2018-pakistan-elections/>
- MALÍNSKÁ, J. a M. BAHENSKÁ. 2020. Vzdelávaním k politice aneb Cesta žen k občanským a politickým právam. In: *„S ľuďom a pre ľuď“. Cesty k demokracii na Slovensku za monarchie a prvej republiky*. Bratislava: VEDA, s. 235-276. ISBN 978-80-224-1866-9.
- MINISTERSTVO PRÁCE, SOCIÁLNYCH VECÍ A RODINY SLOVENSKEJ REPUBLIKY. 2021. *Nový Akčný plán rovnosti žien a mužov zvýši kvalitu života žien*. [online]. www.employment.gov.sk [cit. 2023-04-11]. Dostupné z: <https://www.employment.gov.sk/sk/uvodna-stranka/informacie-media/aktuality/novy->

- akcny-plan-rovnosti-zien-muzov-zvysi-kvalitu-zivota-zien.html
- MONTENEGRO, Rosario. 2012. El voto femenino en Nicaragua: una historia oculta. In: *Encuentro*. Roč. 91, s. 91-115. ISSN 0424-9674.
- OROSZ, Ladislav et al. 2015. *Volebné právo*. Košice: Univerzita Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach. 292 s. ISBN 978-80-8152-346-5.
- REILLY, A. a T. TORRESI. 2016. Voting rights of permanent residents. In: *UNSW Law Journal*. Roč. 39, č. 1, s. 401-420. ISSN 0313-0096.
- ROWBOTHAM, Sheila. 1992. *Women in Movement. Feminism and Social Action*. London: Taylor & Francis Ltd. 240 s. ISBN 978-0415906517.
- STATO DELLA CITTÀ DEL VATICANO. 2018. *La Città del Vaticano oggi*. [online]. www.vaticanstate.va [cit. 2023-04-10]. Dostupné z: <https://www.vaticanstate.va/it/stato-governo/storia/la-citta-del-vaticano-oggi.html>
- TEICHMANNOVÁ, T. a M. PITOŇÁK. 2020. *Mapa nabytí volebního práva žen ve světě*. [online]. Queer Geography [cit. 2023-04-09]. Dostupné z: <https://queergeography.cz/geografie-sexualit/feministicke-geografie/mapa-nabyti-volebniho-prava-zen-ve-svete/>
- YAR, Lucia. 2021. *Ako zlepšiť šance žien v politike? Kvóty skúmajú vedci už roky*. [online]. Euractiv [cit. 2023-04-12]. Dostupné z: <https://euractiv.sk/section/rovnost-sanci/news/ako-zlepsit-sance-zien-v-politike-kvoty-skumaju-vedci-uz-roky/>
- VATICAN NEWS. 2022. *Ghirlanda: con la Praedicate Evangelium una Chiesa più missionaria e sinodale*. [online]. Vatican News [cit. 2023-04-10]. Dostupné z: <https://www.vaticannews.va/it/vaticano/news/2022-06/ghirlanda-preaedicte-evangelium-carrierismo-riforma-curia.html>

ASPEKTY DEMOKRACIE V PODMIENKACH PANDÉMIE COVID-19 V RÁMCI EU³

Mgr. Vitalii Horovenko⁴

Abstract

The COVID-19 pandemic threatened not only the health and livelihood of people around the world, but it was also a political crisis that threatened the future of democracy. In countries around the world, regardless of political system, measures were taken to restrict freedom of movement, assembly and expression. The coronavirus has threatened basic democratic principles. The article discusses the restriction of human rights and freedoms as one of the aspects of the COVID-19 pandemic. The aim of the contribution is to find out the impact of public administration interventions in the pandemic period on respect for basic human rights, which are part of a democratic state.

KEY WORDS: *democracy, pandemic, human rights, EU, COVID-19*

ÚVOD

Ideály demokracie sú všeobecne uznávané. Základné hodnoty demokracie vytvárajú potrebné podmienky na ochranu a efektívnu realizáciu ľudských práv a slobôd. Pandémia COVID-19 ovplyvnila sociálny život obyvateľstva zavedením režimu izolácie, zákazmi zhromažďovania a inými obmedzeniami, ku ktorým došlo prostredníctvom zásahov zo strany štátu. Nastavené protipandemické opatrenia slúžili pre zmiernenie dopadov infekčného ochorenia, ale ich vplyv bol často kontroverzný.

Záruka slobody, rešpektovania ľudských práv a zásady konania pravidelných a spravodlivých volieb podľa zákona o všeobecnom volebnom práve sú základnými prvkami demokracie. Rešpektovanie ľudských práv a demokratických noriem je dnes jedným z hlavných ukazovateľov, podľa ktorých sa hodnotí stupeň rozvoja spoločnosti a štátu. Demokratické krajiny sú povinné zabezpečiť dodržiavanie ľudských práv a preto existuje veľa vplyvných ľudskoprávných, medzinárodných a mimovládnych organizácií. Pandémia COVID-19 prehĺbila sociálne nerovnosti a problémy demokracie na celom svete.

V článku priblížime vplyv protipandemických intervenčných mechanizmov na demokratické aspekty na príklade Európskej Únie. Obdobie pandémie umožnilo vládam narušiť voľby, tlačiť na oponentov a médiá a zmanipulovať spravodajstvo potrebné na ochranu ľudských práv a verejného zdravia. Príspevok akcentuje zahraničné príklady štátov, ktoré využili núdzový stav pre politické záujmy a taktiež ľudské práva a slobody, ktoré boli porušené. Príspevok pojednáva o príčinách a dôsledkoch takéhoto porušovania práv.

Cieľom príspevku je zistiť aký je vplyv intervencií verejnej správy v pandemickom období na rešpektovanie základných ľudských práv človeka, ktoré sú súčasťou demokratického štátu.

3 Príspevok je výstupom projektu VEGA 1/0595/21 Intervencie verejnej správy v čase COVID-19 a ich vplyv na kvalitu života občanov vybraných komún.

4 Univerzita Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach. Fakulta verejnej správy. Katedra sociálnych štúdií. Popradská 66 040 11 Košice, Slovakia. E-mail: vitalii.horovenko@student.sk.

1 DEMOKRACIA. VÝCHODISKA A PRINCÍPY

Demokracia ako pojem siaha až k starogréckym východiskám a existuje v politickom slovníku už od obdobia aténskej demokracie viac ako 2,400 rokov dozadu. Jednotné chápanie tohto pojmu zatiaľ neexistuje, ale doslova demokracia znamená právo ľudu vykonávať najvyššiu politickú moc. Súhrn myšlienok o demokracii významných filozofov umožňuje pochopiť jej podstatu a princípy, ktoré sa rozvinuli v modernej politickej teórii. Najpodrobnejší rozbor demokracie, na ktorý sa zameriame, je obsiahnutý v spisoch význačnej osobnosti gréckej filozofie – Aristotela. On považoval demokraciu za kvalitatívne horšiu formu štátneho zriadenia v porovnaní s aristokraciou alebo monarchiou, ale zároveň za najlepšiu z hľadiska odchýlok od typov ideálneho štátu. Vyznačuje demokraciu ako umiernenejšiu a bližšiu k spravodlivosti formu riadenia. Vo svojom hlavnom politickom a filozofickom diele „Politika“ niekoľkokrát definuje demokraciu a označuje jej hlavné črty. Podľa neho demokracia sa vyznačuje koncentráciou najvyššej moci v rukách väčšiny a slobodou. Aristoteles chápal slobodu ako schopnosť urobiť čokoľvek pre kohokoľvek a veril, že každý žije a koná podľa svojej vôle (Ober, 2002).

Podľa Fenenko (2006) po prvé, základom demokracie je mechanizmus slobodných volieb, ktoré zabezpečujú zmenu moci. Po druhé, štát je vnímaný ako hovorca vôle väčšiny obyvateľstva – garant verejného kompromisu. Po tretie, demokracia je možná len vtedy, ak existuje otvorenosť procesu prijímania politických rozhodnutí a kontrola nad ním zo strany tlačových a elektronických médií. Taktiež autor uvádza, že demokracia existuje tam, kde obyvateľstvo tvoria občania, ktorí sú ochotní participovať vo veciach verejných a zaujímať sa o činnosť štátnych inštitúcií. Právnym základom demokracie je občianske právo, prítomnosť neodňateľného súkromného vlastníctva u občana, ktoré mu umožňuje mať sféru činnosti nezávislú od štátu. V súhrne tieto tendencie tvoria model, ktorý sa v západnej politológii nazýva „liberálna demokracia“. V súčasnej dobe zostáva liberálna demokracia najefektívnejším modelom ekonomického a politického rozvoja a zahŕňa:

(1) právo každého občana zúčastniť sa na politickom riadení prostredníctvom mechanizmu volieb;

(2) prítomnosť neodňateľného súkromného vlastníctva ako skutočnej záruky práv a slobôd občana;

(3) vysoký stupeň otvorenosti politickej sféry, zabezpečený súťažou rôznych politických síl a dostupnosťou zdrojov informácií nezávislých od štátu;

(4) povinné zohľadňovanie záujmov menšiny pri prijímaní politických rozhodnutí a garancie ich práv.

Hlavnou výhodou demokracie je jej schopnosť samoregulácie. Prostredníctvom demokracie sa občania a ich volení lídri môžu učiť a rásť. Prejav tejto schopnosti bol najpodstatnejší v čase vypuknutia pandémie a v období jej rapidného šírenia.

Globálna kríza COVID-19 poukázala na skutočnosť, že práva a slobody, zdravie a dôstojnosť ľudí po celom svete sú ohrozené. Pandémia sa stala vážnou celosvetovou hrozbou pre demokraciu a ohrozuje jej princípy. V súvislosti s tým sa odvolávame v ďalšej časti príspevku na členenie základných princípov a hodnôt demokracie, ktorá

by mala podporovať a chrániť tieto zásady v zaujme celej spoločnosti.

1.1 Základné demokratické princípy

Ľudia z celého sveta počas historického vývoja identifikovali základné princípy, ktoré musia existovať pre zachovanie demokratickej vlády. Tieto princípy sa často stávajú súčasťou ústavy alebo listiny práv v demokratickej spoločnosti. Hoci žiadne dve demokratické krajiny nie sú úplne rovnaké, ľudia v demokraciách podporujú mnohé z rovnakých základných princípov. V tomto prípade je dôležité odvolať sa na občianske práva, ktoré zahŕňajú tieto špecifické slobody:

1. Volebné právo;
3. Sloboda prejavu;
3. Sloboda médií a tlače;
4. Sloboda združovania a zhromažďovania;
- 5 Sloboda náboženského vyznania;
6. Sloboda pohybu (Benn a Peters, 2010).

Uvedené slobody sú oblasti života, ktoré povinný rešpektovať každý demokratický štát. Okrem základných slobôd k princípom demokracie patrí aj princíp suverenity ľudu, ochrana a sociálno-ekonomické zabezpečenie marginalizovaných skupín obyvateľstva, princíp rovnosti, transparentnosti, zodpovednosti a právne zakotvenie základných ľudských práv. Všetky demokracie sa snažia rešpektovať a chrániť ľudské práva občanov. Ľudské práva znamenajú tie hodnoty, ktoré odrážajú úctu k ľudskému životu a ľudskej dôstojnosti. Medzi príklady ľudských práv patria všetky vyššie uvedené slobody a taktiež právo na vzdelanie a osobnú slobodu (Chandler, 2016).

Dôležité je poznamenať, že v súčasnej dobe teória ľudských práv tvorí morálnu základňu obyvateľstva a nie je zakotvená iba na základe súborov noriem v písomných formách. Zavedené vládne protipandemické opatrenia počas jednotlivých vln ochorenia COVID-19 mali nejednoznačný vplyv na práva a slobody ľudu a bol ich význam často nejednoznačný a kontroverzný. Ľudské práva majú osobitný význam a preto sa stali vážnou témou pre demokratické štáty najmä v pandemickom období, na ktoré sa bližšie zameriame v druhej kapitole príspevku.

1.2 Demokratické aspekty EÚ v pandemickom období

Kríza COVID-19 postavila EÚ pred bezprecedentnou zdravotnou krízou s významnými dôsledkami pre európske spoločnosti a ich ekonomiky. Hlavný problém tvorila počiatočná reakcia EÚ na krízu, ktorá mala nekoordinovaný charakter. Napríklad, neorganizované prijímanie opatrení pre ochranu obyvateľov alebo nedostatok solidarity s Talianskom, pokiaľ ide o zdravotnícke vybavenie. Popri tom došlo aj k určitému pozitívnemu vývoju, kedy mechanizmy solidarity fungovali správne, napríklad evakuácia pacientov z Francúzska do iných európskych krajín alebo diskusia o historickom ozdravnom balíku zo strany Európskej komisie dokázali, že EÚ bola v porovnaní s finančnou krízou v roku 2008 schopná konať pomerne rýchlo. Napriek tomu implementácia jednotlivých opatrení, ako napríklad, povinná izolácia,

zákaz verejných podujatí a zhromažďovania viedla k negatívnej dynamike a ich vplyv je témou výskumov aj na ďalšie roky. Bola ovplyvnená aj mocenská rovnováha medzi členskými štátmi EÚ v súvislosti s zavedením ochranných opatrení alebo dodávaním materiálov. Napokon, izolácia a iné opatrenia sociálneho dištancovania jasne prehĺbili sociálno-ekonomické nerovnosti v celej Európe. Prijatie osobitných núdzových štátnych opatrení nastoľuje aj otázku vplyvu krízy a jej zvládania na slobody a demokraciu v EÚ (Forman a Mossialosoj, 2021).

Krízy verejného zdravia, ako pandémie COVID-19, môžu prinútiť vlády prijať radikálne opatrenia a urýchliť rozhodovacie a politické procesy. Avšak akákoľvek núdza opatrení musí byť prijatá v rámci demokratického, ústavného a právneho rámca a je povinná rešpektovať základné práva, demokratické princípy a pravidlo zákona. Spravodlivé voľby, nezávislé súdy, slobodné médiá a neobmedzená občianska spoločnosť sú neoddeliteľnou súčasťou každej demokracie a preto kríza by nemala používať metódy, ktoré tieto hodnoty nerešpektujú. Nevyhnutné opatrenia prijaté počas zdravotnej krízy musia byť rozhodnuté a oznámené transparentným spôsobom a mali by mať charakter dočasného pôsobenia. Pandémia sa stala príležitosťou pre EÚ prehodnotiť mechanizmy, ktoré má na udržiavanie stabilných demokratických systémov (Wagschal, 2022).

Pandémia od roku 2020 spôsobila globálny problém verejného zdravia. Okrem toho, že predstavovala priamu životnú hrozbu pre milióny občanov na celom svete bola taktiež potenciálnou katastrofou pre hospodárstvo. Jeho riadenie predstavuje širokú škálu demokratických dilem, najmä medzi globalizmom a nacionalizmom a medzi verejným zdravím a občianskymi slobodami. Výzvu, ktorú predstavuje ochorenie COVID-19, možno charakterizovať ako problém dvojitej kolektívnej akcie. Na jednej strane politické reakcie a rozhodnutia jednej krajiny ovplyvňujú vývoj pandémie v inej krajine a preto koordinácia je náročná. Na druhej strane, decentralizované riadenie krízy môže vyvolať reakcie, ktoré nebudú v súlade s pravidlami inej krajiny alebo iného regiónu, čo môže viesť k experimentálnej povahe intervenčných mechanizmov. Kríza COVID-19 predstavovala vážny problém pre kolektívne akcie v rámci krajín z dôvodu vysoko nákazlivej povahy vírusu. Tento problém bolo možné vyriešiť buď dobrovoľným dodržiavaním a spoluprácou občanov pri dodržiavaní sociálneho dištancovania, alebo využitím výnimočných vládnych právomocí, ktoré obmedzujú základné občianske slobody na zavedenie karantény a izolácie. Posledná možnosť bola použitá v mnohých krajinách EÚ (Francesc a kol., 2020). Šírenie a vplyv COVID-19 sa v krajinách ovplyvnených výkonom politických a ekonomických inštitúcií značne líšil, čo spôsobilo to, že ľudia spochybňovali schopnosť liberálnych demokracií chrániť svojich občanov (Karabulut a kol., 2021).

Štyri stredoeurópske krajiny – takzvaná Vyšehradská štvorka (V4) – Česká republika, Maďarsko, Poľsko a Slovensko zvládali problémy s COVID-19 s rôznou intenzitou a prijímaním rôznych opatrení na zvládnutie pandémie. Na Slovensku v dôsledku zavedených opatrení sa zdôraznila potreba riešiť otázky sociálnej spravodlivosti pre marginalizované komunity a síl vlády pri riešení týchto problémov. Príklad Maďarska, keď parlament schválil návrh zákona, ktorý dáva vláde Viktora Orbána právomoc vládnuť dekrétom bez obmedzení a bez časového obmedzenia, bol

jasným príkladom demokratických nebezpečenstiev. Kríza COVID-19 v Česku na jar 2020 tiež otestovala efektívnosť štátu. Vláda zareagovala rýchlo a 11. marca 2021 zaviedla prísne mimoriadne opatrenia. Školy, mnohé obchody a úrady boli zatvorené. Cestovanie bolo obmedzené a hranice so susednými krajinami boli uzavreté. V Poľsku boli na začiatku pandémie (marec 2020) zavedené prísne obmedzenia, ale prístup spoločnosti bol zodpovedný. Situácia sa však výrazne zmenila v období druhej vlny COVID-19, keď Ústavný súd v Poľsku vyniesol rozsudok o umelom prerušení tehotenstva. Následne boli opätovne zavedené obmedzenia pre podniky, výsledkom čoho boli protesty a štrajky (Guasti, 2020).

2 ĽUDSKÉ PRÁVA V OBDOBÍ PANDÉMIE COVID-19

V problematike pandémie COVID-19 by malo byť ústredným bodom diskusii zlyhanie mnohých štátov pri dodržiavaní svojich záväzkov v oblasti ľudských práv. Od začiatku pandémie, keď predstavitelia Wu-chanu v Číne nezverejňovali pravdivé údaje o šírení novej nákazy, vlády porušovali občianske a politické práva – od potlačania informácií až po umlčovanie médií. Pandémia odhalila a prehĺbila už existujúce štrukturálne nerovnosti, čo je v rozpore so základným princípom ľudských práv, ktorým je nediskriminácia. Najviac boli zasiahnuté chudobné a marginalizované komunity. Nedostatočná sociálna ochrana uvrhla desiatky miliónov ľudí do hladu, bezdomovstva a chudoby, čím sa znehodnotili ich ekonomické a sociálne práva. Medzinárodná reakcia bola nedostatočne financovaná a zle koordinovaná, v prípade zabezpečenia základných medicínskych materiálov. Ďalej sa bližšie pozrieme na rozsah porušovaných práv, ku ktorým došlo v dôsledku reakcie na pandémiu (Gostin a kol., 2022).

Nediskriminácia je základom zákona o ľudských právach a vyžaduje, aby vlády jednoznačne chránili práva všetkých ľudí, vrátane znevýhodnených, marginalizovaných a zraniteľných ľudí. Napriek tomu je diskriminácia charakteristickým znakom pandémie. Nespravodlivé vplyvy zahŕňajú práva na zdravie, potraviny, vzdelanie a primeranú životnú úroveň, čo najviac poškodzuje znevýhodnené skupiny, ale ovplyvňuje aj veľké časti obyvateľstva v krajinách, ktoré majú slabšie systémy sociálnej ochrany (WHO, 2020). Vplyvy COVID-19 neúmerne ovplyvnili ľudí s malým príjmom v dôsledku množstva rizikových faktorov. Napríklad, kvôli nemožnosti prístupu k primeranej sanitácii, nedostatočnej zdravotnej starostlivosti a potrebe pracovať mimo domova. Tieto faktory mali vplyv na ľudské práva vrátane práva na bývanie, slušnú hygienu a na zdravie. Porušovanie týchto práv môže mať dlhodobé následky hlavne pre marginalizovanú populáciu (HRR, 2022).

Vlády uplatňovali rozsiahle núdzové intervenčné mechanizmy: zatvárania podnikov, hraníc a zavedenie povinnej izolácie, ktoré sú účinné iba vtedy, ak sú nevyhnutné, primerané a nediskriminačné. V opačnom prípade by mohli porušovať základné ľudské práva vrátane práva na potraviny, zdravie a vzdelanie, ako aj občianske a politické práva, ako je sloboda prejavu a zhromažďovania. Pri zneužívaní obmedzení COVID-19, ako uvádza Amnesty International (2020) došlo zo strany Francúzska, Thajska, Kazachstanu a Maroka. Tieto krajiny patria medzi tie, kde

obmedzenia COVID-19 neúmerne obmedzovali práva na zhromažďovanie a slobodu prejavu.

Globálna reakcia na núdzové situácie v oblasti verejného zdravia si často vyžaduje prijatie opatrení politiky verejného zdravia na prevenciu chorôb a ochranu zdravia obyvateľstva. Tieto zásahy môžu obmedzovať individuálne slobody, obmedzovať ich a všeobecne sa považujú za vhodné v prípade núdzových situácií. Pandémia COVID-19 podnietila implementáciu opatrení v oblasti verejného zdravia. Obmedzenia, ako je zatváranie hraníc a škôl, príkazy na nosenie ochranných pomôcok, obmedzenia spoločenských stretnutí a povinná izolácia, sa popri všetkému ukázali ako účinné proti prenosu COVID-19. Napriek tomu, že podobné zásahy sú kľúčové pre zmiernenie dopadov pandémie, ich implementácia môže viesť k podstatným sociálnym problémom, ako je obmedzený prístup k lekárskej starostlivosti a službám verejného zdravotníctva na diagnostiku, liečbu a prevenciu iných chorôb, narušenie vzdelávania a sociokultúrnej interakcie (United Nations, 2020). Medzinárodné usmernenia o opatreniach obmedzujúcich práva prípustných počas stavov núdze, sú založené na princípoch Siracusa (1967). Tieto zásady stanovujú, že bez ohľadu na povahu alebo závažnosť mimoriadnej udalosti musia obmedzenia spĺňať normy ľudských práv, zákonnosti, legitimacy, nevyhnutnosti, proporcionality, dôkazov a nediskriminácie (United Nations, 2020).

Všeobecný komentár č. 14 k Medzinárodnému paktu o hospodárskych, sociálnych a kultúrnych právach (ICESCR, 2000) zdôrazňuje, že štáty nesú bremeno ospravedlňovania takýchto závažných opatrení s ohľadom na preukázanie, že sú potrebné reštriktívne opatrenia na obmedzenie šírenia infekčnej choroby tak, aby sa v konečnom dôsledku podporovali práva a slobody jednotlivcov. Implementácia týchto hlavných zásad však môže byť zložitá vzhľadom na to, že odchýlky od noriem ľudských práv sú mnohostranné a môžu byť komplikované v interakcii medzi verejným zdravím, etikou, ekonomikou a právom. Zásahy v oblasti verejného zdravia preto môžu byť a boli praktizované diskriminačne obmedzovaním sociálnych, ekonomických a kultúrnych práv konkrétneho obyvateľstva, ako sú utečenci a migranti, ktorí sú obzvlášť zraniteľní voči obmedzeniam pohybu. Vnútroštátne politiky verejného zdravia môžu byť obzvlášť komplikované pre implementáciu s pohľadom znevýhodnených skupín obyvateľstva. Napríklad, ľudia žijúci v chudobných a husto obývaných mestských oblastiach alebo ľudia v utečeneckých táboroch sa nemôžu dostať do karantény alebo sa vyhýbať zhromaždeniam. Väzené osoby nie sú schopné dodržiavať pravidlá sanitácie a ďalších ochranných opatrení bez podpory väzenskej inštitúcií a ich zamestnancov. Okrem toho povaha nápravných zariadení nie je vhodná na sociálne distancovanie (Saunders, 2020).

Vlády využili núdzové právomoci súvisiace s ochorením COVID-19 na manipuláciu politických procesov. Napríklad Etiópska vláda, napriek rozsiahlemu odporu voči rozhodnutiu opozičných strán odôvodnila odloženie volieb v roku 2020 o rok. Rusko selektívne uvoľnilo obmedzenia COVID-19 spôsobmi, ktoré nemali žiadny vedecký základ – povoľovaním športových a zábavných podujatí, ale nie povolením zhromažďovať sa, aby zabránili protestom proti navrhovaným ústavným reformám. Medzitým Ugandská vláda použila obmedzenia COVID-19 na

ospravedlnenie svojich obmedzení slobôd tlače pred voľbami v roku 2020. Okrem toho nedostatočná spolupráca Číny s vyšetrovaním WHO o pôvode COVID-19 a nedostatočná transparentnosť vakcín v Číne a Rusku poškodili právo na zdravie tým, že bránili všetkým krajinám v schopnosti predchádzať budúcim mimoriadnym zdravotným problémom a prijímať informované rozhodnutia (Skvoznikov, 2022).

Z pohľadu na ľudské práva a slobody sú zásahy v oblasti verejného zdravia určené na ochranu spoločnosti, ale v praxi môže byť výsledok opačný. Hodnotenie zásahov v oblasti verejného zdravia COVID-19 v súvislosti s potrebami rôznych skupín obyvateľstva môže umožniť reakciu na pandémiu, ktorá je nielen spravodlivejšia, ale aj praktickejšia a udržateľnejšia. Je to účinné najmä pre osoby s najvyšším rizikom prenosu chorôb. Karanténa a izolácia nie sú nové pojmy, datujú sa už od stredovekej Európy, keď prichádzajúce lode boli v karanténe, aby sa zabránilo prenosu moru. V súčasnej dobe sa karanténa a izolácia považujú za nevyhnutné, ale nie dostatočné, pretože si vyžadujú dodatočné opatrenia, ako je napríklad sledovanie kontaktov. Vlády by preto mali zvážiť svoj vplyv na ľudské práva, najmä pokiaľ ide o právo na bezpečné útočisko, právo na lekárske ošetrovanie, testovanie a služby duševného zdravia (Zweig a kol., 2021).

Vyššie uvedené problémy zo strany intervencii verejnej správy môžu mať následky, ako napríklad nedôvera k vládam počas zdravotných núdzových situácií. Okrem toho rozsiahle porušovanie ľudských práv počas pandémie COVID-19, si vyžaduje rovnako rozsiahle štrukturálne reformy. Jednotlivé politiky by mali byť založené na rešpektovaní ľudských práv a slobôd aby mohli reagovať na každodennú zdravotnú a sociálnu nerovnosť, ktorú COVID-19 odhalil a posilnil. Budúce riadenie a mechanizmy musia zabezpečiť spravodlivé a efektívne reakcie na zdravotné núdzové situácie zakotvením práva na zdravie, zodpovednosti, rovnosti a transparentnosti (Gostin, 2022).

ZÁVER

Príspevok poukázal na skutočnosť, že následky pandémie sú nielen zdravotné a ekonomické, ale predstavovali hrozbu aj pre základné ľudské práva, slobody a vplývali na demokratické princípy. Zavedené opatrenia, ktoré slúžia na ochranu obyvateľstva pred nebezpečným vírusom, boli hlavným dôvodom porušovania práv a slobôd. Hlavné príčiny zlyhania intervenčných mechanizmov v období pandémie sú:

- nekoordinované rozhodnutia štátov;
- nezohľadňovanie potrieb menšín a marginalizovaných skupín obyvateľstva;
- spolupráca štátov;
- práca médií a spravodajstva v šírení potrebnej informácie.

Vyššie uvedené dôvody mali priamy vplyv na budúcnosť demokratických štátov, lebo vzniká tak väčšia nedôvera obyvateľstva voči vláde a zhoršujú sa vzťahy medzi jednotlivými štátmi. Opatrenia ako sociálne dištancovanie a karanténa vyhlásené počas pandémie sú účinnou taktikou na ochranu ľudí a tých najzraniteľnejších skupín obyvateľstva. Pre marginalizované skupiny by sa však tieto opatrenia mali vykonávať s ohľadom na záruky prístupu k sociálnej podpore a starostlivosti. Táto

realita poukazuje na špecifické výzvy a potreby, ktorým čelia ľudia v čase krízy. Preto vzniká potreba plánovať a realizovať reakcie, ktoré sú overené a cielené. Okrem fyziologických problémov je dôležité sledovať a analyzovať, ako sa spoločnosť a štát pripravovali k zavedeniu jednotlivých opatrení. Chyba pri uplatnení jednotlivých opatrení spôsobila porušenie niektorých základných ľudských práv a slobôd, ako napríklad, sloboda zhromažďovať sa, sloboda pohybu a prejavu až po právo každého občana zúčastniť sa na politickom riadení prostredníctvom mechanizmu volieb.

Narušenie fungovania jednotného vnútorného trhu EÚ (obmedzovanie slobody pohybu osôb a tovaru) sa stal pre združenie vážnou výzvou. Jednostranné opatrenia členských štátov zamerané na uzavretie vnútroštátnych hraníc, zákaz vývozu zdravotníckych zariadení a tranzit vozidiel nie len viedli k ekonomickým stratám, ale dostali sa aj do konfliktu s právnym systémom EÚ. Koronakríza spôsobila obrovské škody v rámci vnútornej solidarity EÚ. Na prekonanie sociálno-ekonomických dôsledkov pandémie je nevyhnutné spojiť úsilie národných a nadnárodných orgánov. Nedostatok koordinovanej spolupráce v rámci asociačných a jednostranných opatrení na národnej úrovni len prehľbujú krízu a nemôžu byť riešením problémov. Preto vlády a medzinárodné humanitárne organizácie ako WHO pracujú nad programami, ktoré prispievajú k podpore a starostlivosti. Prekonávanie politických dôsledkov a ďalší rozvoj demokracie bude závisieť od toho, ako objektívne budú prezentované výsledky celoeurópskej spolupráce pre občanov EÚ.

POUŽITÁ LITERATÚRA

- AMERICAN ASSOCIATION FOR THE INTERNATIONAL COMMISSION OF JURISTS, 1967. *Siracusa principles*. United Nations Plaza New York, 10017. [online]. Dostupné na internete: <https://www.icj.org/wp-content/uploads/1984/07/Siracusa-principles-ICCPR-legal-submission-1985-eng.pdf>
- AMNESTY INTERNATIONAL, 2020. *Eastern Europe and Central Asia: Human rights must be protected during COVID-19 pandemic*. [online], [11.01.2023]. Dostupné na internete: <https://www.amnesty.org/en/latest/news/2020/04/eastern-europe-and-central-asia-human-rights-must-be-protected-during-covid19-pandemic/>
- BENN, S., PETERS, R., 2010. *Social principles and the democratic state*. New York: George Allen & Unwin (Publishers) Ltd., s. 389, [online], ISBN 10: 0-415-55528-0.
- CHANDLER, D., 2016. *Signposts of Democracy*, s. 6, [online]. Dostupné na internete: <http://www.streetlaw.org/democlesson.html>
- DAHL, R., 1971. *Polyarchy: Participation and Opposition*. Yale University Press., s. 257., 5(54). ISBN: 0300015658, 9780300015652
- FENENKO, A., 2006. *Koncepcii I opredelenija demokratiji*. KomKnih., s.224. ISBN 5-484-00878-6
- FORMAN, R., MOSSIALOS, E., 2021. *The EU Response to COVID-19: From Reactive Policies to Strategic Decision-Making*. London, UK: Institute of Global Health Innovations., s. 56-68. DOI: <https://doi.org/10.1111/jcms.13259>
- FRANCESCA, A., ANDREU, A., ALBERT, F., JORDI, M., 2020. *Pandemics meet*

- democracy. Experimental evidence from the COVID-19 crisis in Spain. DOI: 10.31235/osf.io/dkusw.
- GOSTIN, L., FRIEDMAN, E., HOSSAIN, S., MUKHERJEE, J., ZIA-ZARIFI, S., CLINTON, C., RUGEGE, U., BUSS, P., WERE, M., DHAI, A., 2022. PlumX Metrics. Human rights and the COVID-19 pandemic: a retrospective and prospective analysis., s. 154-168. DOI: [https://doi.org/10.1016/S0140-6736\(22\)01278-8](https://doi.org/10.1016/S0140-6736(22)01278-8)
- GUASTI, P., 2020. The Impact of the COVID-19 Pandemic in Central and Eastern Europe. *Democratic Theory*. 7(2), s. 47–60. DOI: doi:10.3167/dt.2020.070207. ISSN 2332-8894.
- HUMAN RIGHTS WATCH, 2022. Covid-19 Pandemic's Human Rights Failures Persist. [online], [11.01.2023]. Dostupné na internete: <https://www.hrw.org/news/2022/03/11/covid-19-pandemics-human-rights-failures-persist>
- ICESCR, 2000. CESCR General Comment No. 14: The Right to the Highest Attainable Standard of Health (Art. 12). [online]. Dostupné na internete: <https://www.refworld.org/pdfid/4538838d0.pdf>
- KARABULUT, G., ZIMMERMANN, K., BILGIN, M., DOKER, A., 2021. Democracy and COVID-19 outcomes, *Economics Letters*. ISSN 0165-1765. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.econlet.2021.109840>.
- KRSKOVÁ, A., 2003. *Stát a právo v evropském myšlení*. Praha: EUROLEX BOHEMIA., s. 563. ISBN 8086861155
- OBER, J., 2002. *Political Dissent in Democratic Athens: Intellectual Critics of Popular Rule*. – Princeton., s. 440. ISBN: 9780691089812
- SAUNDERS, J., 2020. COVID-19 and Key Human Rights Principles in Practice: State obligations and business' responsibilities in responding to the pandemic. Oxfam. S. 48. [online]. ISBN 978-1-78748-633-1. DOI: 10.21201/2020.6331.
- SKVOZNIKOV, A., 2022. Limitation of Human Rights and Freedoms in the Context of the COVID-19 Pandemic: International Legal Aspects. *Law. Journal of the Higher School of Economics*, 15(3)., s. 222–240. DOI: 10.17323/2072-8166.2022.3.222.240.
- UNITED NATIONS, 2020. COVID-19 and Human Rights We are all in this together. [08.01.2023]., [online]. Dostupné na internete: https://www.un.org/victimsofterrorism/sites/www.un.org.victimsofterrorism/files/un_-_human_rights_and_covid_april_2020.pdf
- WAGSCHAL, U., 2022. The influence of democracy, governance and government policies on the COVID-19 pandemic mortality. *European Policy Analysis*, 8, s. 231– 247. DOI: <https://doi.org/10.1002/epa2.1146>
- WORLD HEALTH ORGANIZATION, 2020. Mental Health and COVID-19. [online], [11.01.2023]. Available online at: <http://www.euro.who.int/en/health-topics/health-emergencies/coronavirus-covid-19/novel-coronavirus-2019-ncov-technical-guidance-OLD/coronavirus-disease-covid-19-outbreak-technical-guidance-europe-OLD/mental-health-and-covid-19>
- ZWEIG, S., ZAPF, A., BEYRER, C., GUHA-SAPIR, D., HAAR, R., 2021. Ensuring Rights while Protecting Health: The Importance of Using a Human Rights Approach in Implementing Public Health Responses to COVID-19., 23(2), s.

173-186. [online]. Dostupné na internete: <https://www.hhrjournal.org/2021/10/ensuring-rights-while-protecting-health-the-importance-of-using-a-human-rights-approach-in-implementing-public-health-responses-to-covid-19/>

VYUŽITELNOST' VYBRANEJ KRYPTOMENY AKO PROSTRIEDKU DYNAMIZÁCIE RASTU PORTFÓLIÍ V III. PILIERI DÔCHODKOVÉHO SYSTÉMU V SR

Mgr. et Mgr. Erik Hrabovský⁵

Abstract

In the last two decades, society has seen a marked increase in innovative technologies that have accelerated the change in the structure of the traditional global economy. New age has come which is referred to as the fourth industrial revolution. Financial systems at the global level are actively responding to significant technological progress, which is the phenomenon of cryptocurrencies. The article deals with three aspects of selection, inclusion and evaluation of the performance of the chosen cryptocurrency, which has the potential to dynamize the growth of portfolios in the iii. Pillars of the retirement system in slovakia. The aim of the paper is to determine, based on a defined set of analyses, the usability of the selected cryptocurrency as a tool for a possible increase in the growth dynamics of the value of portfolios in the iii. Pillars of the retirement system in slovakia. The paper also examines and analyzes the possibilities of using cryptocurrency as an investment tool, with the help of which it would be possible to increase the yield of portfolios, but after comparison with other investment products and risk analysis. Empirical data support the view that a cryptocurrency component can increase portfolio returns in the iii. Pillars of the retirement system, but the increase in yield is accompanied by a higher degree of risk. The increase in risk can be mitigated by adding an actively managed cryptocurrency component in portfolios.

KEY WORDS: cryptocurrency, bitcoin, retirement system, supplementary pension saving.

ÚVOD

Posledných dvadsať rokov patrí rozvoju digitalizácie a informatizácie kľúčových systémov súkromného sektora, ale aj celej verejnej správy. Nárast a dostupnosť inovatívnych technológií zapríčinil reštrukturalizáciu tradičnej globálnej ekonomiky. Mení sa forma a význam peňazí, a taktiež sa mení forma a význam pojmu „hodnota“. Nastala éra, ktorá je označovaná za štvrtú priemyselnú revolúciu. Jej význam, okrem ďalších, spočíva v sociálnom a finančno-technologickom procese, ktorý je založený na efektívnosti a rozsiahlej aplikácii digitálnych technológií. Inovatívne finančné nástroje inšpirujú odborníkov v oblasti investovania, aby preskúmali širšiu škálu investičných možností, ktoré ponúka prebiehajúca digitálna éra. Kľúčom k dlhodobej udržateľnosti, prípadne k postupnému zvýšeniu ľudského komfortu v poproduktívnom veku, je upíamť svoj zámer aj nad rámec konvenčných portfólií, ktoré sú v súčasnosti dostupné. Je priam nevyhnuté rozvíjať najmodernejšie stratégie, ktoré sú v súlade s neustále sa meniacim finančným a technologickým pokrokom. Vystaviť sa technologickým a digitálnym finančným inováciám je viac ako len žiaducim krokom. Finančné systémy na globálnej úrovni, vrátane investorského segmentu, aktívne reagujú na technologický pokrok, ktorým je fenomén kryptomien (ďalej len KM). Príspevok ponúka pohľad na ekosystém KM, kde sme sa špeciálne zamerali na historicky prvú KM Bitcoin (ďalej len BTC).

5 Katedra sociálnej práce, Fakulta sociálnych vied, Univerzita sv. Cyrila a Metoda v Trnave, Bučianska 4/A, Trnava, 917 01, Slovenská republika email: hrabovsky3@ucm.sk.

Príspevok sa zaoberá tromi aspektami výberu, začlenenia a hodnotenia výkonnosti BTC, ktorý má potenciál dynamizovať rast portfólií v III. pilieri dôchodkového systému. Cieľom príspevku je stanoviť využiteľnosť BTC, ako nástroja na možné zvýšenie dynamiky rastu hodnoty portfólií v III. pilieri dôchodkového systému v SR.

METODOLÓGIA

V súlade s cieľom príspevku, sme do metodologického rámca zaradili dva nástroje, ktoré sú signifikantné pri posudzovaní konkrétneho aktíva pred tým, ako je zapojené do investičného portfólia. To platí pre všetky typy portfólií, vrátane portfólií v III. pilieri dôchodkového systému. Nástrojov na posúdenie vhodnosti výberu konkrétneho aktíva, prípade hodnotenia jeho výkonnosti aj v priebehu času, je viacero. Investičné spoločnosti tvoria vlastné, komplexné analýzy, pomocou ktorých sa snažia naplniť ich stanovené ciele. V našom príspevku máme ambíciu poukázať na význam pomeru medzi možným ziskom a možným rizikom, čo za predpokladu vhodného riadenia, dokáže dynamizovať rast portfólií. Okrem spomenutého, je významným faktom aj narastajúca hodnota aktíva, čo je u BTC zabezpečené flexibilitou náročnosti získavania nových jednotiek BTC (ťažbou). Za týmto účelom sme použili dva modely, a to Stock-to-flow model a Sharpeho pomer.

Stock-to-flow model, ako vyplýva z názvu, meria príliv nových BTC do obehu za rok (flow), voči celkovo aktuálne dostupnej zásobe (stock). Výsledky výpočtu preukážu, do akej miery je daný investičný komponent vzácny. To znamená koľko by trvalo, než by sa aktuálnym priemerným tempom prílivu (flow) dosiahlo celkovej aktuálnej dostupnej zásoby (stock). Vzorec pre výpočet tohto modelu je možné zapísať ako:

$$S2F = \frac{\text{celková zásoba BTC v obehu}}{\text{počet vytŕažených BTC za 1 rok}}$$

Sharpeho pomer (Sharpe ratio, Sharpe model) sa používa k tomu, aby dokázali investori modelovať návratnosť investície v porovnaní s jej rizikom. Sharpeho pomer možno použiť na vyhodnotenie minulej výkonnosti portfólia (ex post), kde sa vo vzorci používajú skutočné výnosy. Alternatívne sa môže na výpočet odhadovaného Sharpeho pomeru (ex-ante) použiť očakávaná výkonnosť portfólia a očakávaná bezriziková miera. Návratnosť a riziko sú dve základné premenné, ktoré investori zvažujú v prípade zapojenia nového investičného aktíva do svojho portfólia. Pomer v tomto prípade predstavuje priemerný výnos dosiahnutý nad mieru bezrizikovej sadzby na jednotku volatility alebo celkové riziko. Volatilita je mierou cenových výkyvov aktíva, prípadne celého portfólia. Odpočítanie bezrizikovej sadzby od priemernej návratnosti umožňuje investorovi lepšie izolovať zisky spojené s rizikovými činnosťami. Bezriziková miera návratnosti je teda návratnosť investície s nulovým rizikom. To znamená, že je to návratnosť, ktorú by investori mohli očakávať, keď nebudú riskovať. Pojem „volatilita“ je v spojitosti s BTC často diskutovaný, keďže sa dá identifikovať ako slabá stránka, ale zároveň aj silná stránka. Na základe uvedenej

skutočnosti sme do analýzy zapojili výpočet návratnosti v porovnaní s rizikom, teda práve Sharpeho pomer. Vzorec na výpočet Sharpeho pomeru je stanovený ako:

$$S = \frac{E \cdot (R - R_f)}{\sigma}$$

$E \cdot (R - R_f)$ - výnosnosť upravená o bezrizikovú úrokovú mieru
 σ - smerodajná odchýlka

1 TEORETICKÉ VÝCHODISKÁ K SKÚMANEJ PROBLEMATIKE

KM, ktoré sú taktiež známe ako digitálne meny, virtuálne meny, kryptoaktíva, či digitálne aktíva, prechádzajú procesom narastajúcej implementácie naprieč globálnym prostredím. Ambíciou tvorcu prvej KM (v roku 2008) s vyššie uvedeným názvom „Bitcoin“, bolo vytvoriť digitálne peniaze s transakčnou schopnosťou medzi jednotlivými používateľmi, a to bez akéhokoľvek prostredníka (napríklad banky) (Nakamoto, 2008). V súčasnosti je možné súhlasiť, že ambícia bola naplnená, avšak s výhradami. Medzi najvýznamnejšie dôkazy úspešnej realizácie patrí zavedenie BTC ako zákonného platidla v Latinskoamerickej krajine El Salvador, kde je daná KM plne akceptovaná popri primárnej národnej mene, americkom dolári. V roku 2022 nasledovala El Salvador v úprave jeho menovej politiky aj Stredoafrická republika. Medzinárodný menový fond však kroky oboch krajín ostro kritizoval a varoval jeho politických predstaviteľov pred možnosťou oslabenia menovej stability. Okrem týchto finančných medzníkov je potrebné spomenúť narastajúci vývoj softvéru a hardvéru, pomocou ktorých je využiteľnosť BTC, ako platidla, možná. Nazvať BTC plnohodnotnými digitálnymi peniazmi, by bolo aj napriek uvedeným skutočnostiam stále zavádzajúce. Je však možné konštatovať, že záujem o finančné inovácie na základe KM a BTC neustále narastá, a to už len z hľadiska definície pre finančné inovácie. Khraisha a Arthur (2018) definovali finančné inovácie ako proces, ktorý realizuje akákoľvek inštitúcia, ktorá vytvára, alebo prijíma nové digitálne produkty a platformy.

Na druhej strane, využiteľnosť BTC (prípadne aj ďalších KM) ako investičného aktíva, môže byť významná. BTC je aktuálne doplnkovým investičným nástrojom v množstve investičných a dôchodkových fondov po celom svete. Ako príklad je možné uviesť investičnú správcovskú spoločnosť Ark Invest (USA), medzinárodnú investičnú a správcovskú akciovú spoločnosť BlackRock (USA), či Fidelity investments (USA). V rámci Európy sa v najväčšej miere ujalo tohto digitálneho investičného aktíva Švajčiarsko, vzápätí nasledované Nemeckom. V roku 2021 schválil Švajčiarsky úrad pre dohľad nad finančným trhom (FINMA) prvý švajčiarsky KM fond regulovaný podľa platného švajčiarskeho práva. V tom istom roku bol v Nemecku vytvorený a prijatý legislatívny rámec, na základe ktorého môžu inštitucionálni investori vložiť až 20% z celkového množstva svojich aktív do KM. V praxi to znamená, že významná skupina investičných subjektov, ako sú banky, fondy, prípadne správcovské spoločnosti, môžu zákonne investovať do KM. Ďalej to znamená, že sú tieto subjekty oprávnené ponúkať svojim klientom investičné produkty obohatené o KM. Nemecko

tak vo svojej podstate prevzalo vedúcu úlohu regulátora KM fondov v priestore EÚ.

V roku 2022 EÚ po prvýkrát zaradila KM, ako aj poskytovateľov služieb v oblasti KM do regulačného rámca. Pred rokom 2022 bol celý ekosystém v oblasti KM bez konkrétnych a celistvých (právných) regulácií, prípadne sa určité zmeny o týchto aktívach vyskytli v niektorých špecifických prameňoch práva. Európska komisia predložila návrh s názvom Markets in crypto-assets (ďalej len MiCA) ešte 24. septembra 2020. Rok 2023 je akýmsi prípravným rokom, keďže MiCA, postupne transformovaná do jednotnej smernice, bude platná až v roku 2024. Ako uviedol Bruno Le Maire (2022), francúzsky minister hospodárstva, financií a priemyselnej a digitálnej suverenity: „Nedávny vývoj v tomto rýchlo sa rozvíjajúcom odvetví potvrdil naliehavú potrebu celoeurópskeho nariadenia. MiCA bude lepšie chrániť Európanov, ktorí investovali do týchto aktív, a zabráni zneužitiu kryptoaktív, pričom bude priateľské k inováciám, aby sa zachovala atraktivita EÚ. Toto prelomové nariadenie ukončí „krypto-divoký západ“ a potvrdí úlohu EÚ ako tvorca noriem pre digitálne témy.“

Na základe uvedených skutočností je možné konštatovať, že právne úpravy budú skôr pozitívne vzhľadom k očakávanej možnosti väčšej implementácie KM do finančného a investičného prostredia, pretože budú pod plným dohľadom regulačných orgánov.

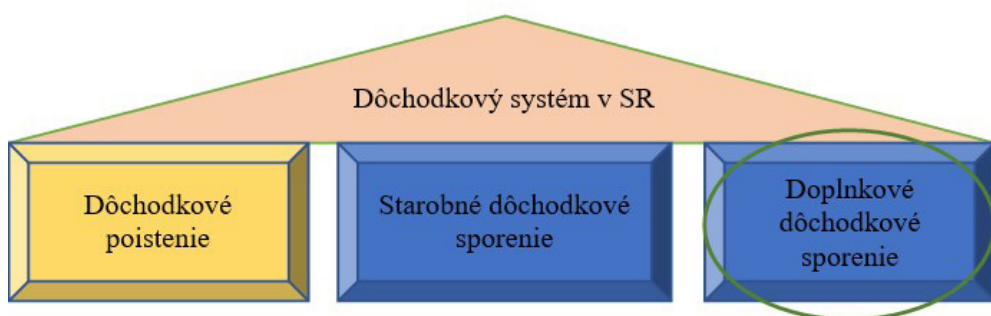
Slovenský dôchodkový systém pozostáva z troch pilierov. Národná banka Slovenska zodpovedá za výkon dohľadu nad takzvaným II. pilierom a III. pilierom (Ministerstvo práce, sociálnych vecí a rodiny SR, 2022). V SR je rozsah investovania majetku u doplnkových dôchodkových fondov (ďalej len ddf) vymedzený zákonom o doplnkových dôchodkových spoločnostiach (ďalej len DDS) 650/2004 Z.z., konkrétne §53 a §54, ktoré upravujú spôsob investovania majetku v ddf. ako aj pravidlá obmedzenia a rozloženia rizika pre skupinu fondov. §54 dokonca pojednáva o percentuálnych pomeroch hodnôt investičných aktív, ktoré môže ddf spravovať. Priama investícia do BTC, prípadne do iných KM z pozície ddf by v súčasnosti bola ilegálnym krokom, keďže ddf môžu na základe platnej legislatívy investovať a spravovať aktíva, ktoré sú pod dohľadom regulačných orgánov. Na druhej strane, SR definovala KM v metodickom usmernení Ministerstva financií SR z roku 2018, a to v súvislosti s predajom KM a zdanením príjmu. Obchodovanie s touto virtuálnou hodnotou nie je právnym poriadkom v rámci SR zakázané, z čoho vyplýva, že takéto obchodovanie je dovolené. Dôkazom toho sú spoločnosti, ktoré v SR už ponúkajú predaj a správu KM pre svojich klientov. V prípade zapojenia BTC do portfólií v III. pilieri, by bol konkrétnym problémom absentujúci kontrolný orgán a potrebná úprava zákona 650/2004 Z.z. Keďže však existuje reálna možnosť skorej zmeny legislatívy na základe jednotného európskeho regulačného rámca MiCA, je vhodné skúmať výhody a riziká zapojenia BTC do portfólií v III. pilieri dôchodkového systému aj v SR.

1.1 Tri piliere dôchodkového systému v SR

Dôchodkový systém v SR je od roku 2005 postavený na troch samostatných pilieroch. Dizajn dôchodkového systému je napríklad v rámci skupiny Vyšehradskej štvorky takmer identický. Obrázok 1 ilustruje pilierové rozloženie dôchodkového

systému v SR.

Obrázok 1: Tri piliere dôchodkového systému v SR

Zdroj: vlastné spracovanie podľa: (Papšo, 2020)

Zatiaľ čo dôchodkové poistenie je dávkovo definované a financované priebežne, starobné dôchodkové sporenie a doplnkové dôchodkové sporenie sú príspevkovo definované a financované prostredníctvom kapitalizácie. Od januára 2005 sa zákonom č. 43/2004 Z. z. o starobnom dôchodkovom sporení, zaviedol druhý dôchodkový pilier. Tento zákon vymedzuje starobné dôchodkové sporenie ako sporenie na osobný dôchodkový účet sporiteľa, ktorého účelom je spolu so starobným poistením zabezpečiť jeho príjem v starobe a pozostalým pre prípad jeho úmrtia. Systém starobného dôchodkového sporenia je kapitalizačný, výlučne príspevkovo definovaný a financovaný z príspevkov odvádzaných na osobné dôchodkové účty. Občanom (sporiteľom) je v rámci systému ponúknutý individuálny výber jednej z viacerých dôchodkových správcovských spoločností, ktoré vytvárajú dôchodkové fondy a spravujú dôchodkové aktíva. V súčasnosti je v SR možný výber z 5 dôchodkových správcovských spoločností. (Allianz - Slovenská dôchodková správcovská spoločnosť, a.s., 365. life, d.s.s., a.s., NN dôchodková správcovská spoločnosť, a.s., UNIQA d.s.s., a.s., VÚB Generali d.s.s., a.s.). Aj keď je vstup do druhého piliera pre osoby mladšie ako 35 rokov dobrovoľný, po vstupe do tohto piliera sa starobné dôchodkové sporenie stáva povinné a spolu s prvým pilierom tvorí základný systém dôchodkového zabezpečenia. O starobné dôchodkové sporenie môžu prejavíť záujem všetci občania v aktívnom veku, avšak okrem zamestnancov silových rezortov. S účinnosťou od 1. júla 2002 bol pre týchto zamestnancov zavedený osobitný systém sociálneho zabezpečenia.

DDS je tretím pilierom dôchodkového systému v SR. DDS podľa zákona č. 650/2004 Z. z. o doplnkovom dôchodkovom sporení je zhromažďovanie príspevkov na DDS od účastníkov sporenia a zamestnávateľov, za účelom umožniť účastníkovi získať doplnkový dôchodkový príjem v starobe a doplnkový dôchodkový príjem v prípade skončenia výkonu práce (podrobnosti upravuje tento zákon). V SR je možný výber zo 4 správcovských dôchodkových spoločností (Sociálna poisťovňa, 2023):

- > UNIQA d.d.s, a.s.,
- > NN Tatry-Sympatia, d.d.s., a.s.,
- > Stabilita, d.d.s., a.s.,
- > Doplnková, dôchodková spoločnosť Tatra banky, a.s.

Hoci je DDS dobrovoľné, vzniká tu aj jedna zákonná povinnosť, a teda pre zamestnanca, ktorý je vykonávateľom rizikových prác. Pre takéhoto zamestnanca je uzatvorenie DDS povinné. Ostatní zamestnanci a osoby staršie ako 18 rokov sa môžu rozhodnúť, či si DDS založia.

1.1.1 Doplnkové dôchodkové sporenie ako prejav zodpovednosti za vlastný dôchodok

Ako sme uviedli, III. pilier je doplnkové sporenie na dôchodok, ktoré sa zakladá na dobrovoľnom rozhodnutí sporiteľa. Podľa údajov z decembra 2022 využíva možnosť dôchodkového sporenia v III. pilieri 948281 účastníkov (Ministerstvo práce, sociálnych vecí sa rodiny SR, 2022). Prispievať si doňho môžu fyzické osoby, ako zamestnanci, ale aj živnostníci, či konatelia spoločností. Rovnako majú takúto možnosť aj pracujúci na dohodu, študenti, či nezamestnaní, ktorým tiež stačí sporiť v sume 15 eur mesačne, aby nasporili potrebnú ročnú čiastku vo výške 180 eur, a mohli si z nich uplatniť maximálny daňový bonus. III. pilier je najvýhodnejší pre zamestnancov, ktorým prispieva aj ich zamestnávateľ. Veľký počet firiem túto možnosť poskytuje ako benefit, keďže je to obojstranne výhodné. Zamestnávateľ si totiž môže svoje príspevky odpočítať z dane až do výšky 6 % z vymeriavacieho základu každého zo zamestnancov. Výšku príspevku určujú zamestnávatelia v kolektívnej zmluve a často je zadefinované konkrétne percento zo mzdy zamestnanca. Niektoré firmy presne stanovujú, akú čiastku si má sporiť zamestnanec, aby mal nárok na príspevok aj od zamestnávateľa. Výhodou je aj možnosť vybrať nasparené peniaze skôr, ako pri odchode do dôchodku. Sporiteľ tak môže urobiť, avšak najskôr po 10 rokoch od trvania zmluvy. Ďalší výber je potom možné realizovať po ďalších 10 rokoch a prípadne, výbery ďalej opakovať. Výberom peňažných prostriedkov zmluva doplnkového dôchodkového sporenia nezaniká a pokračuje ďalej. Čo je taktiež dôležité uviesť, že vstup do III. piliera je bez vekového obmedzenia, na rozdiel od II. Piliera (35 rokov). Takže aj sporitelia vo vyššom veku si môžu založiť III. pilier, aby následne využili daňovú úľavu, a ak sú zamestnaní, tak aj príspevky od zamestnávateľa. Dané dôchodkové sporenie je charakteristické práve skutočnosťou, že výška budúceho dôchodku sporiteľa, bude závisieť prevažne od jeho zaplatených príspevkov, vrátane príspevkov od zamestnávateľa, počas celej fázy sporenia, ako aj od ich zhodnotenia. Čiže je možné konštatovať, že jednou z kľúčových schopností DDS, je zabezpečiť najvyššiu možnú mieru zhodnotenia sporiacich portfólií svojich klientov. Druhou z kľúčových schopností je správa týchto portfólií a eliminácia možných rizík.

1.2 Bitcoin a ostatné kryptomeny. História, technológia, význam

Pojem „kryptomena“, ktorý sme už v prvej časti príspevku označili skratkou KM, zlučuje jej dva základné atribúty, a teda menu, ktorá je zabezpečená kryptografiou. Kryptografiu, pre účel lepšieho porozumenia skúmanej problematiky, je možné predstaviť ako odvetvie matematiky, ktoré prostredníctvom matematických dôkazov poskytuje požadovanú úroveň bezpečnosti. KM využívajú a implementujú princípy kryptografie na vytvorenie distribuovanej, decentralizovanej a bezpečnej meny. Je teda možné konštatovať, že KM sú nefyzické meny (digitálne), u ktorých sa na kontrolu generovania nových jednotiek meny a overovanie prevodu finančných prostriedkov, používajú šifrovacie techniky. Proces overovania prebieha nezávisle od jednej centrálnej autority, a preto je decentralizovaný (Schuefel et al., 2019).

Prvou a najznámejšou KM je BTC. BTC bol predstavený (online formou) v roku 2008 osobou, alebo skupinou osôb s pseudonymom Satoshi Nakamoto (Nakamoto, 2008). Identita autora nie je doposiaľ známa. Od roku 2008 sa neustále množia spôsoby akceptácie tohto digitálneho aktíva. BTC sa dokázal etablovať na globálnej úrovni vo viacerých rovinách. Je definovaný a používaný najmä ako:

- > prostriedok výmeny (platidlo),
- > uchovávateľ hodnoty,
- > investičné aktívum.

Je potrebné uviesť, že úrovni nazerania na BTC je viacero. My sme uviedli základné tri, ktoré sú všeobecne interpretované v odborných kruhoch, čo zahŕňa konferencie, semináre, odborné články a publikácie v knižnej podobe. Okrem uvedeného je význam BTC prezentovaný skrz určitú filozofickú prizmu. Predpokladá sa, že v budúcnosti získa status globálnej účtovnej jednotky. V neposlednom rade sa vraví o (takmer) absolútnej finančnej slobode, priam o zvrchovanosti každého jednotlivca. To samozrejme platí za predpokladu, že bude nejakú časť BTC vlastniť. Držaním BTC má jednotlivec prístup k nezávislým peňažným rezervám bez regionálneho, či legislatívneho obmedzenia (Ammous, 2021). Okrem zástancov má BTC, ale aj celý KM sektor, mnohých kritikov. Existuje určité skeptické naladenie voči tomuto typu aktív, čo však najčastejšie vyplýva z ich nedostatočného pochopenia. Problematika ekosystému KM je natoľko široká, že významne presahuje izolované znalosti spojené s chodom finančného systému.

Jednou zo silných stránok BTC je obmedzený počet jednotiek, ktoré budú emitované (ťažené), až do konečného počtu 21 miliónov BTC (Chuen, 2015). Výraz „ťažba“ sa používa na označenie pracovného procesu vzniku nových jednotiek BTC. Náročnosť vzniku tvorby nových BTC sa postupne upravuje spolu s počtom emitentov (ťažiarov), takže všetky BTC budú vyťažené až v roku 2140. Práve z uvedeného dôvodu je BTC vnímaný ako protiinflačný nástroj, keďže jeho prísuny sa postupne znižujú.

Po vytvorení BTC sa ekosystém kryptosektora začal rozrastať o ďalšie KM, ktoré sú jednotne pomenované „altcoiny“. Dané označenie je teda platné pre všetky KM okrem BTC (Ammous, 2021). Niektoré altcoiny sú technologickým riešením podobné BTC, niektoré sú naopak plne centralizované, a skôr plnia úlohu tokenu spojeného

s užívacím právom. Podľa aktuálnych informácií zo servera CoinMarketCap.com (2023) existuje 23387 KM. BTC od dátumu jeho spustenia neustále narastá na hodnotu, čo je taktiež dôvodom jeho rozsiahlej implementácie a akceptácie. Rast ceny tokenov je konkrétny motív pre navrhovanie a predaj podvodných schém. Vlastnú KM si v podstate môže vytvoriť každý, pretože absentuje akýkoľvek posudzovateľ, prípadne regulátor. Aj z tohto dôvodu sa v kryptosektore objavilo množstvo podvodných projektov na základe ktorých sa renomé BTC a ostatných kvalitných KM začalo dehonestovať. Preto vyššie citovaný Bruno Le Maire nazval kryptosektor výstižným pomenovaním „krypto-divoký západ“, a najmä z tohto dôvodu sa pracuje na tvorbe jednotného regulačného rámca.

1.3 Využitelnosť Bitcoinu ako investičného nástroja. Od všeobecného ku konkrétnemu

Do väčšieho povedomia sa BTC, ale aj celý kryptosektor, dostali najmä v roku 2017. Široká verejnosť v tom čase získavala sprostredkované informácie o novodobom „fenoméne digitálnych mien“ prostredníctvom médií, ktoré poukazovali najmä na rýchly nárast hodnoty týchto aktív. Rok 2017 je možné považovať, takpovediac, za „hraničný“, keďže vysoké výnosy spojené s investíciami do KM, ako aj následné cenové prepady, pôsobili ako funkčný marketing digitálnych mien. Od tejto doby sa na kryptosektor zameriava stále väčšia pozornosť investorov, ekonómov, výskumníkov, špecialistov v oblasti financií, ale aj politických elít a regulačných orgánov.

BTC bol skúmaný už od počiatku jeho spustenia. V období medzi rokmi 2010 – 2013 Brière a kol. (2015) hlbšie skúmali možný potenciál BTC ako nástroja na diverzifikáciu portfólia tradičných a alternatívnych aktív. Na základe svojho výskumu dospeli k záveru, že ak je BTC zahrnutý do portfólia, aj keď v relatívne menšom pomere, môže výrazne zlepšiť rizikový a výnosový profil správne diverzifikovaného portfólia.

Guesmi et al. (2019) taktiež potvrdili, že krátka časová pozícia na trhu významne znižuje riziko pri rôznych investíciách do finančných aktív, čím sa poukazuje na dôležitosť časovania trhu a aktívneho riadenia portfólií. Podobné výsledky publikovali Soland a Schueffel (2021). Tvrdia, že KM komponenty môžu zvýšiť výnos portfólií dôchodkových fondov, avšak toto zvýšenie výnosu prichádza pri mierne vyšších úrovniach rizika. Zvýšenie rizika možno zmierniť pridaním aktívne spravovaného KM komponentu do portfólia a nahradiť ním pasívny investičný produkt.

Zahrnutie BTC ako investičného komponentu do diverzifikovaného portfólia, ktoré pozostáva z rôznych tried aktív, poskytuje významné štatistické výhody, oproti portfóliám bez zapojenia BTC (Symitsi a Chalvatzis, 2019). Symitsi a Chalvatzis poskytli rozsiahlu analýzu ekonomickej hodnoty BTC a tvrdia, že pri zapojení BTC do portfólia je možné znížiť riziko poklesu jeho celkovej hodnoty, keďže BTC je v nízkej korelácii s ostatnými investičnými aktívami.

Sumárne je teda možné konštatovať, že BTC môže slúžiť ako diverzifikačný komponent v rámci investičných portfólií. Ďalej je pomocou tohto aktíva možné znižovať riziká poklesu hodnoty portfólií, a to v dôsledku nízkej korelácie s ďalšími

aktívami. Taktiež bola preukázaná schopnosť BTC dynamizovať rast hodnoty investičných portfólií, avšak je dôležité zamerať sa na časový rámec investície a aktívnu správu portfólia.

BTC je aj v roku 2023 z hľadiska trhovej kapitalizácie dominantnou KM. V dobe tvorby príspevku je percentuálny pomer v trhovej kapitalizácii medzi BTC a altcoinami (zvyškom trhu) 46,2 % (CoinMarketCap, 2023). Ako sme uviedli, vlastníctvom BTC má jednotlivец prístup k nezávislým peňažným rezervám bez regionálneho, či legislatívneho obmedzenia. BTC je zo svojej podstaty použiteľný ako zaistovací nástroj proti globálnym geopolitickým rizikám a časom neistoty na globálnych trhoch. Na takúto schopnosť poukázal aj Borri (2019), ktorý uviedol, že BTC môže slúžiť ako krátkodobé zaistenie počas extrémnych situácií na trhu. V súčasnosti sa opäť vynára otázka, do akej miery dokáže BTC plniť úlohu alternatívneho zaistenia voči bankovému systému. Táto otázka sa stala aktuálnou v nadväznosti na viaceré problémy, ktoré sú v danom systéme riešené. Na základe udalostí z marca 2023, kedy americké banky Silvergate a Silicon Valley bank oznámili ukončenie svojich bankových aktivít, začal dopyt po BTC nadmerne prevyšovať jeho ponuku.

Z tohto dôvodu trhovacia cena BTC vzrástla v období od 10.3. do 23.3. o 40 %. Výrazným spôsobom sa zvýšila aj trhovacia kapitalizácia BTC, ktorá v uvedenom období vzrástla zo 42 % na takmer 47 % (CoinMarketCap, 2023). Takýto nárast reflektuje skutočnosť, že BTC môže slúžiť ako zaistovací investičný nástroj počas extrémnych situácií na trhu.

VÝSLEDKY SKÚMANIA

Výsledky na základe modelu Stock-to-flow

Pomocou Stock-to-flow modelu je možné určiť vzácnosť BTC, pretože model pracuje s pomerom prítoku nových BTC do obehu za rok, voči celkovo aktuálne dostupnej zásobe. Výsledkom je konkrétne číslo, ktoré reflektuje hodnotu BTC. U BTC je výsledné číslo naprieč časom stále vyššie, keďže približne každé štyri roky sa znižuje prítok nových BTC o $\frac{1}{2}$. V takomto prípade je možné povedať, že BTC je každé štyri roky vzácnnejším investičným aktívom s postupne klesajúcou infláciou. Nižšie uvádzame výsledky podľa Stock-to-flow modelu v nadväznosti na štvorročné cykly. S výpočtami je možné pokračovať až do predpokladaného roku ukončenia prítoku nových BTC (približne rok 2140).

- I. Cyklus 2009 – 2012; $S2F = 8$
- II. Cyklus 2012 – 2016; $S2F = 12$
- III. Cyklus 2016 – 2020; $S2F = 24$
- IV. Cyklus 2020 – 2024; $S2F = 56$

Z výsledkov modelu vyplýva, že BTC kontinuálne rastie na hodnote. Významnou skutočnosťou taktiež je, že miera rastu zásob BTC v roku 2025 klesne pod mieru rastu zásob zlata, čo je signifikantnou východiskovou pozíciou pre zvyšovanie dopytu po BTC ako po uchovávateľovi hodnoty. V prípade naplnenia uvedeného predpokladu je možné predikovať postupný nárast jeho cenového ohodnotenia.

Výsledky na základe Sharpeho pomeru

Sharpeho pomer je jeden z najčastejšie používaných koeficientov k hodnoteniu investícií. Platí, že čím je pomerom vyššie číslo, tým je vyšší výnos, ktorý investícia dosiahla na jednotku rizika. Vo svojej podstate určuje mieru prémie k podstupovanému riziku. Jednou z nevýhod tohto nástroja je, že neberie do úvahy asymetrickosť rizika a maximálne cenové výkyvy. Ďalšou z nevýhod je, že hodnotí negatívne aj volatilitu smerom nahor, čo je pre investora pozitívne. Aj napriek známym nedostatkom sa Sharpeho pomer zaraďuje medzi najznámejšie ukazovatele pre hodnotenie investícií. BTC je hodnotený ako najvýkonnejšie investičné aktívum posledného desaťročia, a aj preto si získava stále viac pozornosti. V tabuľke č. 1 uvádzame zhodnotenie BTC po jednotlivých rokoch vyjadrené v percentách. Rok 2009 je bez klasifikácie, keďže chýbajú relevantné dáta. V roku 2010 zaznamenal BTC najvyššiu mieru zhodnotenia, a to 30203%. Najväčšie straty jeho hodnoty boli zaznamenané v roku 2018. I. štvrťrok roku 2023 je BTC opäť v zisku približne 70%. Percentuálne hodnoty sme čerpali z platforiem CoinMarketCap.com a Tradingview.com.

Tabuľka 1: Zhodnotenie BTC od 2010 do 2022

Rok	Výnosnosť (%)
2009	N/A
2010	30 203 %*
2011	1 467 %
2012	187 %
2013	5 870 %
2014	-61 %
2015	35 %
2016	124 %
2017	1 338 %
2018	-73 %
2019	94 %
2020	302 %
2021	60 %
2022	-64 %

Zdroj: vlastné spracovanie.

Ako sme uviedli, rok 2017 bol kľúčovým rokom pre zmenu vnímania kryptosektora, špeciálne BTC. Do roku 2017 bola kapitalizácia BTC prudko saturovaná, čomu nasvedčuje výrazné percentuálne zhodnotenie medzi rokmi 2010 – 2017. Od roku 2019 je možné vidieť pomerne nižšie percentuálne nárasty hodnoty BTC, čo je spôsobené postupnou stabilizáciou jeho kapitalizácie. Z uvedených dôvodov sme realizovali výpočet pomocou Sharpeho pomeru za roky 2017 – 2022 (posledné

päťročné obdobie), vynímajúce prebiehajúci rok 2023. Pomocou vzorca uvedeného v metodologickej časti a formátu Excel: Sharpe Ratio Calculator bola vypočítaná hodnota 1,62 bodov. Takýto výsledok je podľa Sharpe Ratio Calculator klasifikovaný ako „akceptovateľný“. Je však potrebné konštatovať, že v meranom období boli zaznamenané dva prepady hodnoty (-73%; -64%).

Podľa ďalších výpočtov uskutočnených globálnou investičnou bankou Goldman Sachs (2023), na základe ktorých bol hodnotený I. štvrťrok 2023, získal BTC hodnotu 3,1 bodov, čo je klasifikované ako „excelentné“.

ZÁVER

V minulosti bolo označenie BTC, ako súčasti novej triedy digitálnych aktív, pomerne kontroverzné. Postupná zmena nastala až s narastajúcou obhajobou BTC zo strany známych finančných inštitúcií. Aj z tohto dôvodu sa prístup k digitálnej mene začal pozitívne transformovať. V súčasnosti sa na BTC nazerá ako na akceptovateľné investičné aktívum, avšak stále sa vynárajú protichodné názory. Bez ohľadu na kritiku si tento prostriedok digitálnej hodnoty nachádza svoje uplatnenie vo forme platidla, uchovávatel'a hodnoty a investičného aktíva. S príchodom digitálnych technológií sú investori a správcovia fondov nútení aktualizovať stratégie zamerané na rozvoj a správu investičných portfólií. Táto zmena je tak rýchla a prirodzená, že aj konzervatívnejší manažéri, ktorí spravujú dôchodkové fondy, reagujú na potrebu obohatovať svoje stratégie skúmaním nových spôsobov investovania a diverzifikácie. V SR ponúkajú predaj a správu BTC a celého spektra ďalších KM zatiaľ len súkromné spoločnosti. Na základe ponúknutého teoretického fundamentu, ako aj výsledkov skúmania si dovoľme tvrdiť, že diverzifikácia portfólií v III. pilieri dôchodkového systému o komponent BTC, je prostriedkom k vyšším dôchodkom súčasných a budúcich sporiteľov.

POUŽITÁ LITERATÚRA

- AMMOUS, Saifedean. *Bitcoinový standard*. Braiins Publishing. 2021. 332 s. ISBN 978-9916-697-26-9.
- BORRI, Nicola. Conditional tail-risk in cryptocurrency markets. *J. Empir. Financ.*, 50 (2019). <https://doi.org/10.1016/j.jempfin.2018.11.002>.
- BRIÈRE, Marie, OOSTERLINCK, Kim, SZAFARZ, Ariane. Virtual currency, tangible return: Portfolio diversification with bitcoin. *J Asset Manag* 16, 365–373 (2015). <https://doi.org/10.1057/jam.2015.5>.
- CoinMarketCap.com 2023. [cit. 2023-04-03]. Dostupné na internete: <<https://coinmarketcap.com/sk/>>.
- GUESMI, Khaled, SAADI, Samir, ABID, Ilyes, FTITI, Zied. 2019. Portfolio diversification with virtual currency: Evidence from bitcoin. *In International Review of Financial Analysis*. Vol. 63. Pages 431-437. ISSN 1057-5219.
- CHUEN, David, Lee, Kuo. *Handbook of Digital Currency: Bitcoin, Innovation, Financial Instruments, and Big Data*. Stanford university. 2015. [cit. 2023-04-03].

- Dostupné na internete: <https://www.researchgate.net/publication/286223926_Handbook_of_Digital_Currency_Bitcoin_Innovation_Financial_Instruments_and_Big_Data/citations#fullTextFileContent>.
- KHRAISHA, Tamer, ARTHUR, Keren. Can we have a general theory of financial innovation processes? A conceptual review. *Financ Innov* 4, 4 (2018). <https://doi.org/10.1186/s40854-018-0088-y>.
- LE MAIRE, Bruno. *Digital finance: agreement reached on European crypto-assets regulation (MiCA)*, 2022. [cit. 2023-04-08]. Dostupné na internete: <<https://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2022/06/30/digital-finance-agreement-reached-on-european-crypto-assets-regulation-mica/>>.
- Ministerstvo práce, sociálnych vecí sa rodiny SR. 2022. [cit. 2023-04-02]. Dostupné na internete: <<https://www.employment.gov.sk/sk/socialne-poistenie-dochodkovy-system/dochodkovy-system/iii-pilier-doplňkove-dochodkove-sporenie/zhodnotenie-majetku/>>.
- Ministerstvo práce, sociálnych vecí sa rodiny SR. 2023. [cit. 2023-04-01]. Dostupné na internete: <<https://nbs.sk/dohlad-nad-financnym-trhom/dohlad/dochodkove-sporenie/>>.
- NAKAMOTO, Satoshi. *Bitcoin: A Peer-to-Peer Electronic Cash System*, 2008. [cit. 2023-04-09]. Dostupné na internete: <<https://bitcoin.org/bitcoin.pdf> [accessed September 17, 2020]>.
- PAPŠO, Peter. *Sociálne zabezpečenie v Slovenskej republike*. Banská Bystrica: Belianum. 2020. 138 s. ISBN 978-80-557-1805-7.
- Sociálna poisťovňa. 2023. [cit. 2023-04-08]. Dostupné na internete: <<https://www.socpoist.sk/dochodkove-poistenie-qcg/48006s>>.
- SOLAND, Marco, SCHUEFFEL, Patrick. Cryptocurrencies as Pension Fund Components: Smart Move or Drinking the Kool-Aid? *The Journal of FinTech*. Vol. 01, 2021. <https://doi.org/10.1142/S2705109921500036>.
- SCHUEFFEL, Patrick et al. *The Crypto Encyclopedia: Coins, Tokens and Digital Assets from A to Z*. Bern: Growth publisher. 2019. 62 s. ISBN 978-2-940384-47-1.
- SYMITSIS, Efthymia., CHALVATZIS, J., Konstantinos. 2019. The economic value of Bitcoin: A portfolio analysis of currencies, gold, oil and stocks. *In Research in International Business and Finance*. Vol. 48, 2019. Pages 97-110. ISSN 0275-5319.
- Tradingview.com. [cit. 2023-04-05]. Dostupné na internete: <<https://www.tradingview.com/chart/NQVfyyur/>>.
- Zákon č. 650/2004 Z. z. o doplnkovom dôchodkovom sporení a o zmene a doplnení niektorých zákonov.

AKTÉRI VEREJNEJ POLITIKY NA ÚROVNI MIESTNEJ SAMOSPRÁVY ŠPECIFIKUM NEPOLITICKÝCH AKTÉROV

Mgr. Marek Chovanec⁶

Abstract

One of the most important components of public policy, in general, is the actors of public policy. Without them, public policy could not arise and function. In essence, we can say that the entire social life functions on actors of public policy, and every single citizen of cities and towns in a given state who reaches a certain age is either a political or a non-political actor of public policy. At the municipal level of state governance, public policy is the closest to citizens of all levels of state governance. This is also why examining mostly non-political actors at this level is appropriate. In this contribution, we are dealing with the issue of public policy actors at the municipal level of state management, but we are going a little deeper into non-political actors, such as non-governmental organizations and we are analysing them in Dolný Kubín self-government. In these organizations, regular citizens can associate and participate with each other.

KEY WORDS: *public policy, actors of public policy, municipal level, non-political actors, NGOs*

ÚVOD

Do verejnej politiky a jej samotnej tvorby vstupuje relatívne veľký počet aktérov, buď politických, alebo nepolitických, jednotlivcov, či skupín. Niekedy si obyvatelia miest a obcí ani nemusia uvedomiť, že aj z nich samotných sú aktéri verejnej politiky. Na druhej strane je potrebné konštatovať, že niektorí občania, či skupiny si to, že sú priamou súčasťou verejnej politiky v ich meste či obci, plne uvedomujú a zapájajú sa do nej zámerne. Títo, ale aj iní nepolitickí aktéri, ako napríklad rôzne podnikateľské kruhy, či občianske združenia majú častokrát silný vplyv na verejnú politiku v samospráve, v ktorej žijú alebo rôzne politiky sami vykonávajú. Pomocou rôznych nepolitických aktérov sú častokrát hájené záujmy samotných občanov rôznych samospráv. Rôznych nepolitických aktérov môžeme tak považovať za akúsi spájajúcu líniu medzi obyvateľmi miest a obcí a ich politickými elitami. Môžeme konštatovať, že majú najväčší dosah na obidve strany verejnej politiky na komunálnej úrovni. Rôzni nepolitickí aktéri majú značný vplyv na verejnú politiku na celoštátnej úrovni, no na komunálnej úrovni je možné bližšie skúmať vzťahy medzi politickými, nepolitickými aktérmi verejnej politiky a verejnou politikou samotnou. Rôzni nepolitickí aktéri častokrát priamo vstupujú do verejnej politiky alebo sa menia na politických aktérov. V tomto teoretickom príspevku si v prvej časti krátko teoreticky vysvetlíme hlavné pojmy, ako sú verejná politika, aktéri verejnej politiky, či aktéri verejnej politiky na komunálnej úrovni. V druhej časti príspevku sa zameriame na mesto Dolný Kubín a priblížime si situáciu s nepolitickými aktérmi v ňom so zameraním hlavne na tretí sektor.

1 AKTÉRI VEREJNEJ POLITIKY

Podľa Brukkera a Opatíkovej (2006), pojem aktér vo všeobecnosti znamená aktívny účastník udalosti alebo deja. Na základe rôznych odborných literatúr je však úplne exaktné a všeobecne platné zadefinovanie aktérov verejnej politiky veľmi náročné a problematické. Charakteristika aktérov verejnej politiky v odbornej literatúre nie je dostatočne komplexná.

Do samotnej tvorby verejnej politiky vstupuje obrovské množstvo aktérov, buď jednotlivcov alebo skupín. Takýto prístup je nevyhnutný najmä kvôli tomu, aby bol výsledok čo najviac objektívny. Rovnako je potrebné, aby sa k výstupom verejnej politiky vyjadril čo najväčší okruh ľudí, či už odborníkov alebo aj obyčajných občanov (Vitálišová a kol., 2017).

Rôzni teoretici tvrdia, že istým východiskom v súvislosti s charakteristikou aktérov verejnej politiky môžu byť predovšetkým ekonomické vedy, ktoré stáli už pri tvorbe samotnej verejnej politiky a rovnako aj Teória verejnej voľby. Z hľadiska identifikácie aktérov verejnej politiky v demokratickej spoločnosti zohráva dôležitú úlohu dôsledná znalosť fungovania jej súkromného a verejného sektora. V tomto prípade je hlavný rozdiel v tom, že v súkromnom sektore sa stretávame len s dvoma typmi aktérov, a to s aktérmi ponuky a s aktérmi dopytu. V rámci verejného sektora však nie je charakter aktérov až taký jednoznačný. Pri definovaní tohto pojmu je nutné podotknúť, že každý aktér je svojim spôsobom osobitný, tak významom, ako aj spôsobom, akým vykonáva svoju funkciu (Briška a kol., 2010).

Podľa Brišku a kolektívu (2010) zohráva správne definovanie pojmu „aktér verejnej politiky“ hlavnú úlohu hlavne pri skúmaní verejnej politiky ako vednej disciplíny, pri definovaní spoločenskej a individuálnej genézy verejných záujmov, ale aj pri formulácii vzťahov medzi verejnou politikou, verejným záujmom, verejnou správou, ekonómiou, sociológiou, či politológiou.

Pri definovaní aktérov verejnej politiky budeme spočiatku vychádzať z Teórie verejnej voľby. Pre túto teóriu je typické chápanie aktéra verejnej politiky ako racionálne zmýšľajúcej osoby snažiacej sa maximalizovať svoj zisk a zároveň riadiacej sa podľa zásady efektivity nákladov tak, ako to robia rôzni aktéri v oblasti trhu. Takto racionálne správanie aktérov sa premieta do ich volebného správania. Konkrétne to znamená, že v rôznych typoch volieb si volia takých zástupcov, ktorí budú po voľbách slúžiť ich záujmom. Politikov táto teória interpretuje ako osoby snažiace sa o to, aby získali čo najväčší počet politických hlasov, nakoľko tým dosiahnu, autoritu, moc a prestíž (Potůček a kol., 2005).

Podľa vyššie spomínanej Teórie verejnej voľby delíme aktérov verejnej politiky do nasledujúcich skupín:

1. Voliči,
2. Volení zástupcovia (poslanci, politici),
3. Štátny aparát – verejní (štátni) zamestnanci,
4. Osobitní aktéri.

Aktérov verejnej politiky môžeme deliť rovnako aj z hľadiska charakteru a miery ich zodpovednosti a participácie na prijímaných rozhodnutiach, a to nasledovne:

1. Politické strany,
2. Štátny aparát,
3. Tretí (občiansky) sektor a rôzni nepochitickí aktéri (Adamcová, Klus, 2006).

Tieto dve delenia sú však stručné a jednoduché. O niečo komplexnejšie aktérov verejnej politiky člení Potůček (2005), a to na základe ich súvislosti s implementáciou verejnej politiky. Aktérov verejnej politiky delí na niekoľko skupín, a to:

1. Iniciátori verejnej politiky – títo spájajú záujmy priamo so zainteresovanými aktérmi,
2. Tvorcovia verejnej politiky – títo participujú priamo na riešení problémov, bez toho, že by ich vlastný záujem bol podmienkou,
3. Realizátori verejnej politiky – priami vykonávatelia verejných politík so záujmovým alebo profesionálnym vzťahom k samotnej realizácii,
4. Adresáti verejnej politiky – sú to tí, ktorým sú samotné riešenia problémov adresované,
5. Tzv. indiferentní – bez akéhokoľvek zapojenia do verejného života a zároveň bez vzťahu k verejnej politike a bez informovanosti o nej.

Aby sme si ešte viac priblížili to, čo môžeme rozumieť pod pojmom aktér verejnej politiky, môžeme využiť dva anglické výrazy. Prvým termínom je anglo-americký výraz policy makers. Pod týmto rozumieme jednotlivcov alebo skupiny, ktoré majú priamy alebo sprostredkovaný vplyv na život obyvateľov, ktorí spolu žijú v určitom subjekte, štáte, či politickej organizácii. Hlavnou úlohou týchto policy makers je spolupodieľať sa na jednotlivých fázach tvorby verejnej politiky. Vychádzajúc z tohto môžeme aktérov verejnej politiky chápať okrem iného aj ako subjekty, ktoré sa podieľajú na samotnom plánovaní, prijímaní rozhodnutí, vyjednávaní s ostatnými aktérmi a aj na samotnom rozhodovaní sa o vhodnej kombinácii a o vhodnom využití jednotlivých nástrojov verejnej politiky. Rovnako sa policy makers spolupodieľajú na realizácii rozličných krokov, ktoré spolu smerujú k implementácii prijatých riešení (Briška a kol., 2010).

Druhý pojem je anglický termín stakeholder. V preklade to znamená osoba, ktorá je zainteresovaná, či skupina ktorá je zainteresovaná alebo záujmová skupina. Tento pojem vychádza z dvoch samostatných slov, a to stake, čo znamená záujem a holder, čo znamená vlastník, držiteľ. Tento pojem označuje skupiny osôb, organizácie alebo samotné osoby, ktoré sú ovplyvňované alebo majú vplyv na pripravované politiky a projekty, alebo na ich samotnú realizáciu.

V tomto slova zmysle je možné aktérov definovať ako tých:

- ktorých konkrétny problém postihuje,
- ktorí majú na probléme konkrétny špecifický záujem,
- ktorí pasívne alebo aj aktívne vplývajú na rozhodovanie súvisiace s konkrétnym problémom alebo aj na samotné riešenie problému.

Identifikovanie všetkých možných jednotlivcov, organizácií, či rôznych skupín, ktorých sa konkrétne politiky týkajú alebo ich ovplyvňujú, je dôležité najmä z toho dôvodu, aby sme spoznali ich zábery, rôzne vzájomné vzťahy, spôsoby ich jednania,

ale hlavne aby sme poznali a zhodnotili ich záujmy, zdroje a samotný vplyv na realizáciu určitých politík (Veselý, Nekola, 2007).

Aktérov verejnej politiky je možné si klasifikovať a rozdeliť podľa rôznych kritérií. Niektoré delenia aktérov verejnej politiky sme už vyššie v texte uviedli. Podľa Veselého a Nekolu však Montgomery odporúča aktérov rozdeliť na primárnych a sekundárnych. Medzi primárnych aktérov verejnej politiky radí takých, ktorých konkrétna politika priamo, či už pozitívne alebo negatívne ovplyvňuje. Jedná sa napríklad o takých jednotlivcov, ktorí si vplyvom prijatia konkrétného politického rozhodnutia nájdu prácu, prípadne o svoju prácu prídu a podobne. Na druhej strane sekundárni aktéri sú takí, ktorí sa na tvorbe samotnej politiky síce podieľajú, ale nijako ich priamo nezasahuje. Jedná sa tu napríklad o rôzne neziskové organizácie, či občianske združenia. Ďalšou možnosťou je klasifikovať aktérov aj podľa sektora, v ktorom pôsobia. V tomto prípade ide o verejný sektor, súkromný sektor alebo občiansky sektor, ktorý inak nazývame aj tretí alebo neziskový (Veselý, Nekola, 2007).

1.2 Nepochitický aktéri verejnej politiky na komunálnej úrovni

Na komunálnej úrovni riadenia štátu sa rovnako ako na všetkých ostatných úrovniach stretávame s politickými aktérmi verejnej politiky. Medzi politických aktérov na komunálnej úrovni riadenia štátu patria napríklad orgány obcí, či miest, rôzni volení zástupcovia na úrovni miest a obcí a podobne.

Rovnako aj s nepolitickými aktérmi verejnej politiky sa stretávame na všetkých úrovniach riadenia štátu, tzn. aj na komunálnej. Podľa teórie verejnej voľby k nepolitickým aktérom radíme práve štvrtú skupinu aktérov, a to osobitných aktérov. Podľa Adamcovej a Klusa môžeme nepolitických aktérov zaradiť k tretej skupine aktérov – k tretiemu (občianskemu) sektoru a rôznym nepolitickým aktérom. Delenie aktérov podľa sektora, v ktorom pôsobia nám v tejto otázke prináša takmer najlepšie delenie, kde si nepolitických aktérov môžeme vymedziť ako tých, ktorí pôsobia najmä v súkromnom alebo v občianskom sektore. Rovnako aj podľa Potůčka, ktorý delí aktérov verejnej politiky až na päť skupín, sa nepolitickí aktéri môžu zaradiť hneď do niekoľkých skupín.

Podľa Kráľovej a kolektívu (2006) môžeme z hľadiska funkcie aktérov na komunálnej úrovni zaradiť do dvoch skupín. Prvú skupinu tvoria tzv. aktéri komunálnej úrovne, medzi ktorých patria súkromné subjekty, ako napríklad rôzne firmy, masové médiá, samotní občania, či rôzne združenia, ktoré nemajú politický charakter. Druhá skupina sú politicko-administratívni aktéri, ktorí na komunálnej úrovni vstupujú do procesu tvorby verejnej politiky v súvislosti s funkciou, ktorú vykonávajú.

Základným aktérom nielen na komunálnej úrovni je však občan samotný. Samotnému pojmu občan sa na komunálnej úrovni riadenia štátu v súvislosti s aktérmi verejnej politiky nie je možné vyhnúť, nakoľko občan je hlavným zdrojom, centrom, od ktorého sa odvíjajú priame štruktúry občianskej spoločnosti. Občan si na jednej strane volí svojich zástupcov vo svojom meste, či vo svojej obci a na druhej strane sa môže podieľať aj na rôznych ďalších činnostiach a aktivitách súvisiacich s rozvojom

svojho mesta, či obce (Malcevová, 1995).

Samotný počet aktérov na komunálnej úrovni riadenia štátu je veľmi veľký. Okrem občanov bezpochyby patria k nepolitickým aktérom na komunálnej úrovni aj rôzne firmy, občianske združenia, a iné. Samotné firmy, či rôzni podnikatelia alebo podniky majú v procese tvorby verejnej politiky na komunálnej úrovni významnú úlohu. Na jednej strane je ich hlavným cieľom dosahovanie zisku, no na druhej strane svojimi službami, či produktami uspokojujú rôznorodé potreby obyvateľov jednotlivých samospráv. Okrem uspokojovania potrieb občanov aj vytvárajú rôzne pracovné príležitosti v mestách, či obciach. Rôzne lokálne firmy, či podnikatelia tak značne vplývajú na rozvoj danej obce, či mesta. Už len na príklade samotných firiem je tak možné vidieť prienik politických aktérov a nepolitických aktérov, kedy napríklad komunálni politici od rôznych firiem vyžadujú vykonanie určitých úkonov a naopak s nimi rokujú napríklad o výške rôznych daní, či poplatkov (Král'ová a kol., 2006).

Okrem súkromného sektora, ktorý v tomto prípade predstavovali firmy, či rôzni podnikatelia, aj občianska spoločnosť je významný aktér pri tvorbe verejných politik na úrovni samospráv. Častokrát práve politické elity v samosprávach presadzujú rôzne metódy, ktoré vedú k väčšej občianskej participácii. Jedná sa napríklad o rôzne verejné zhromaždenia, internetové diskusie o konkrétnej problematike v obci, či meste, rôzne konzultácie alebo meetingy komunálnych politikov s občanmi.

Občianska spoločnosť sú nie len občania samotní, ale patria tu aj rôzne organizácie, ktoré majú prívlastok neziskové, či dobrovoľné. Občianska spoločnosť formuluje a vyjadruje rôzne predstavy a potreby občanov miest a obcí, spoluutvára a mení verejnú mienku, produkuje statky, ktoré nie sú atraktívne pre verejný a súkromný sektor, rieši rôzne konflikty a uprednostňuje preventívne nástroje, vystupuje ako významný činiteľ politickej socializácie a spoluúčinkuje pri kontrole v spoločnosti. Členovia rôznych takýchto organizácií bývajú zväčša veľmi aktívni, zúčastňujú sa aj takých etáp procesu tvorby verejnej politiky, z ktorých nemajú zisk. Rovnako členovia rôznych organizácií občianskeho sektora majú možnosť participovať na tvorbe politik, čo by ako jednotlivci nemohli. Orientujú sa prevažne na také problémy a politiky, ktoré si sami určujú ako prioritné. Medzi občiansku spoločnosť môžeme zaradiť napríklad rôzne združenia, spolky, odborové, športové zväzy alebo rôzne záujmové skupiny (Král'ová, 2008).

2 NEPOLITICKÍ AKTÉRI NA ÚZEMÍ DOLNOKUBÍNSKEJ SAMOSPRÁVY

K nepolitickým aktérom môžeme radiť rôzne skupiny aktérov, ako napríklad tretí sektor, súkromný sektor, samotných obyvateľov miest a obcí, či iných nepolitických aktérov, ako sú napríklad médiá, či cirkvi. Môžeme konštatovať, že ako v každej, tak aj v dolnokubínskej samospráve pôsobí nezanedbateľné množstvo každého z vyššie spomínaného typu aktérov.

Na území dolnokubínskej samosprávy a v jej okolí pôsobí zo súkromného sektora hneď niekoľko významných firiem, ktoré sa starajú najmä o zamestnanosť nie len Dolnokubínčanov, ale aj obyvateľov obcí v blízkom okolí. Medzi najvýznamnejšie

spoločnosti z hľadiska pracovných miest pre občanov radíme najmä firmy, ktoré sa nachádzajú v priemyselnej časti Dolného Kubína, v miestnej časti Mokrad', ako sú napríklad Miba Sinter Slovakia s.r.o., Nobel Automotive Slovakia s.r.o., Mahle engine components Slovakia s.r.o. alebo Klauke Slovakia s.r.o.. Tieto, ale aj ďalšie väčšie firmy a spoločnosti, ktoré sa nachádzajú na území mesta Dolný Kubín sú častokrát okrem významných zamestnávateľov aj silným hráčom v politických záležitostiach. Význam a dôležitosť rôznych firiem a spoločností, či podnikateľských subjektov sme však rozobrali v predchádzajúcej časti nášho príspevku (Databáza všetkých firiem Slovenska, 2023).

Rovnako okrem rôznych súčastí súkromného sektora sa na území mesta Dolný Kubín nachádza aj niekoľko cirkevných spolkov, či médií, ktoré sa tiež radia medzi špecifických nepolitických aktérov. Z hľadiska cirkvi ako aktéra sa v Dolnom Kubíne nachádza aj katolícke aj evanjelické spoločenstvo. Mediálnych aktérov v tejto samospráve zastupuje mestská televízia TV DK, či mestská tlač Kubín. Tieto dva subjekty však spadajú pod samotné mesto Dolný Kubín, preto je možné ich považovať aj za politického, aj za nepolitického aktéra, respektíve je možné tvrdiť, že nemusi byť zaručená ich apolitickosť.

1.1 Organizácie tretieho sektora na území mesta Dolný Kubín

Za hlavný objekt výskumu však v našom prípade nepovažujeme firmy, či podnikateľské subjekty, cirkvi či médiá, ale práve tretí sektor, a teda mimovládne neziskové organizácie (MNO). Tieto sú vo verejnej politike veľmi špecifickým aktérom. Umožňujú občanom združovať sa a produkujú statky, ktoré nie sú zaujímavé ani pre súkromný sektor a ani pre politickú sféru. Z legislatívneho hľadiska obyvateľom miest a obcí umožňuje združovať sa práve Zákon č. 83/1990 Zb. o združovaní občanov. Okrem zákona o združovaní občanov ďalšiu právnu formu pôsobenia mimovládnych neziskových organizácií upravujú aj Zákon o nadáciách č. 207/1996 Z. z. a zákon č. 34/2002 Z. z. Neinvestičné fondy legislatívne upravuje Zákon č. 147/1997 Z. z. o neinvestičných fondoch a poslednú právnu formu, a to neziskové organizácie poskytujúce všeobecne prospešné služby upravuje zákon s rovnakým názvom č. 213/1997 Z. z. Niektoré z týchto zákonov však do dnešného dňa prešli jednou alebo viacerými novelizáciami, a tak sa zmenilo ich znenie v niektorých častiach.

Tabuľka 1: Subjekty občianskeho združovania na území mesta Dolný Kubín a ich počet

Typ MNO	Počet
Neinvestičný fond	3
Organizácia s medzinárodným prvkom	0
Nadácia	3
Nezisková organizácia poskytujúca všeobecne prospešné služby	17
Občianske združenie, odborová organizácia a organizácia zamestnávateľov	339
Spolu	362

Zdroj: vlastné spracovanie podľa Registra mimovládnych neziskových organizácií , 2023

Podľa registra mimovládnych neziskových organizácií, ktorý spravuje Ministerstvo vnútra Slovenskej republiky sa na území mesta Dolný Kubín nachádza celkovo 362 mimovládnych organizácií, ktoré určitým spôsobom združujú občanov. Na základe tabuľky 1 je možné poznamenať, že občianske združenia majú v celkovom počte organizácií tretieho sektora viditeľnú prevahu. Táto prevaha kopíruje aj celoslovenské postavenie občianskych združení, nakoľko je ich takisto najväčší počet oproti ostatným právnym formám pôsobenia mimovládnych neziskových organizácií. Zaujímavosťou je nulový počet organizácií s medzinárodným prvkom. Tento jav taktiež odzrkadľuje celoslovenský stav, nakoľko na celom Slovensku je podľa registra ministerstva vnútra len 171 takýchto organizácií. Na území mesta Dolný Kubín podľa registra pôsobia 3 neinvestičné fondy a v rovnakom počte na území mesta pôsobia aj nadácie. O niečo viac, a to konkrétne 17 je v registri evidovaných neziskových organizácií poskytujúcich všeobecne prospešné služby (Register mimovládnych neziskových organizácií, 2023).

Z troch neinvestičných fondov je jeden v likvidácii a zo 17 neziskových organizácií poskytujúcich všeobecne prospešné služby je až 12 v likvidácii. Podľa ekonomických právnych informácií je likvidácia spoločnosti jedným zo zákonných spôsobov, ktorý predchádza zániku spoločnosti, a to na základe rozhodnutia príslušného orgánu o zrušení likvidáciou. Likvidácia, okrem likvidácie na základe rozhodnutia súdu je dobrovoľné zrušenie spoločnosti. Hlavným účelom likvidácie je zistiť majetok organizácie, uhradiť záväzky ich veriteľom, rovnako ako aj záväzkov voči štátnemu rozpočtu a prípadný zostatok rozdeliť medzi všetkých ostatných veriteľov (Ekonomické právne informácie, 2006).

Likvidácia je v našom prípade zaujímavá práve pri neziskových organizáciách poskytujúcich všeobecne prospešné služby, nakoľko zo všetkých sedemnástich je až dvanásť v likvidácii. Pre porovnanie sme použili dve najväčšie slovenské samosprávy, a to Bratislavu a Košice. Podľa registra ministerstva vnútra konštatujeme, že zo

všetkých bratislavských neziskových organizácií poskytujúcich všeobecne prospešné služby, ktorých je 138 je až 121 v likvidácii a v prípade Košickej samosprávy je v likvidácii z celkového počtu 141 v likvidácii až 117. Likvidáciu neziskových organizácií poskytujúcich všeobecne prospešné služby tak považujeme za určitý novodobý „trend“ a rovnako za predmet budúcich výskumov, ktoré sa môžu viac do hĺbky venovať práve tomuto typu mimovládnych organizácií, nakoľko ich obrovské množstvo podľa registra zaniká. Podobný „trend“, opäť porovnávaný s dvomi najväčšími samosprávami Slovenska sa v o niečo menšej miere týka aj neinvestičných fondov. V Bratislave je z 93 v likvidácii 51 a v Košiciach je to o niečo menej, z 31 sú v likvidácii len 4 (Register mimovládnych neziskových organizácií, 2023).

Nakoľko majú občianske združenia v meste Dolný Kubín nezanedbateľnú početnú prevahu, nasledujúce riadky nášho príspevku budeme venovať práve ich analýze. Už len z názvu tohto typu mimovládnych neziskových organizácií vyplýva, že sa nejedná len o občianske združenia, ale aj o odborové organizácie a organizácie zamestnávateľov. 35 z celkového počtu 339 občianskych združení, odborových organizácií a organizácií zamestnávateľov je organizačných jednotiek. To znamená, že takáto mimovládna organizácia pôsobí na celom Slovensku a na území mesta Dolný Kubín má jednu zo svojich organizačných jednotiek. Medzi organizačné jednotky v našom prípade patria napríklad aj odborové zväzy, ako napríklad OZ KOVO MIBA Dolný Kubín alebo OZ KOVO Technické služby Dolný Kubín. Z organizačných jednotiek majú taktiež zastúpenie rôzne cirkevné združenia, ako napríklad Laura, združenie mladých – stredisko Dolný Kubín, či Slovenský skauting, 53. zbor Gentiana Dolný Kubín. Početné zastúpenie v prípade organizačných jednotiek má práve Slovenský zväz záhradkárov, ktorý má na území mesta hneď 10 organizačných jednotiek. Zaujímavosťou v prípade Slovenského zväzu záhradkárov je fakt, že na území Dolného Kubína má organizačnú jednotku, ktorá podľa názvu zastupuje záhradkárov z Bratislavy – Vajnor. Jedná sa konkrétne o Slovenský zväz záhradkárov, Základná organizácia 3-9 Bratislava – Vajnory – BEZ (Register mimovládnych neziskových organizácií, 2023).

Po preskúmaní registra mimovládnych neziskových organizácií, a teda najmä občianskych združení, odborových organizácií a organizácií zamestnávateľov konštatujeme, že tieto združenia majú veľmi širokú škálu pôsobenia. Medzi také, čo v zozname figurujú najviac radíme práve rôzne športové kluby, športové združenia, či rôzne amatérske zoskupenia v tradičných, či aj menej tradičných športoch. Jedná sa napríklad o Klub slovenských turistov Orava Dolný Kubín, Kubínske bedmintonové šelmy Dolný Kubín, či Športový klub polície Dolný Kubín. Ďalšie početné zastúpenie v meste Dolný Kubín podľa registra majú napríklad aj združenia, ktoré sa venujú kultúre, ako napríklad združenie Čepce, ktoré sa stará o rozvoj ľudovej kultúry a folklóru v meste a okolí. Okrem týchto dvoch oblastí má početné zastúpenie aj starostlivosť o deti a mládež a rôzne združenia podporujúce rodinu a socializáciu. Nezanedbateľný počet je v Dolnom Kubíne aj organizácií, ktoré sa venujú zdraviu a zdravotne, či mentálne postihnutým ľuďom. V neposlednom rade v zozname mimovládnych neziskových organizácií majú zastúpenie aj rôzne združenia s iným zameraním, ako napríklad rôzne spolky urbáristov, kominárov a podobne (Register mimovládnych neziskových organizácií, 2023)

ZÁVER

Nie len v Slovenskej republike je na všetkých úrovniach štátu veľké množstvo rôznych aktérov verejnej politiky. Nie vždy si rôzni aktéri uvedomujú, že sú súčasťou verejnej politiky vo svojom štáte, či samospráve. Najmä nepochitickí aktéri sú silnou súčasťou všetkých samospráv na Slovensku. V tomto teoretickom príspevku sme sa zamerali práve na túto skupinu aktérov. Práve táto skupina aktérov verejnej politiky je častokrát tá, čo robí najviac pre rozvoj miest a obcí. Dôvod je jednoduchý, a to, že politické autority rozhodujú, a nepolitickí aktéri vo veľkej miere tieto rozhodnutia implementujú do praxe. Okrem implementácie rozhodnutí sú častokrát nepolitickí aktéri, ako napríklad rôzne občianske združenia práve tí, ktorí zastupujú politikov a riešia problémy, ktoré si sami určujú a ktoré politické elity v rámci miest častokrát neriešia. V rámci skupiny nepolitických aktérov verejnej politiky sme si priblížili aj súkromný sektor, aj špecifických aktérov, ako sú médiá, či cirkvi, ale v prvom rade sme si priblížili práve tretí sektor. Práve tretí sektor je veľmi špecifickým aktérom vo verejnej politike, a to najmä z dôvodu jeho širokospektrálnosti. Na príklade mesta Dolný Kubín sme poukázali práve na túto širokospektrálnosť. Združovanie občanov je dôležitým prvkom demokracie a analýza registra ministerstva vnútra len potvrdzuje, že rôzne organizácie a združenia z tretieho sektora dopĺňajú trh a štát v rôznych oblastiach, ktoré nie sú dostatočne pokryté.

POUŽITÁ LITERATÚRA

- ADAMCOVÁ, M., KLUS, M. 2006. *Verejná politika*. Banská Bystrica: Fakulta politických vied a medzinárodných vzťahov Univerzity Mateja Bela. 2006. 84s. ISBN 80-8083-205-6
- BRIŠKA, F. et. al. 2010. *Teória a prax verejnej politiky*. I. vydanie. Banská Bystrica: Univerzita Mateja Bela, 2010. 282 s. ISBN 978-80-557-0045-8.
- BRUKKER, G. - OPATÍKOVÁ, J. 2006. *Veľký slovník cudzích slov*. [online]. Bratislava. Vydavateľstvo Robinson, s.r.o. 2006. [2023-04-25]. Dostupné online na: <http://voltaire.netkosice.sk/docs/vscs.pdf>
- DATABÁZA VŠETKÝCH FIRIEM SLOVENSKA. 2023. *Dolný Kubín – zoznam firiem*. [online]. 2023. [par. 2023-04-25]. Dostupné online na: <https://www.vsetkyfirmy.sk/obec/dolnykubin/dolny-kubin.html>
- EKONOMICKÉ PRÁVNE INFORMÁCIE. 2006. *Likvidácia spoločnosti*. [online]. 2006. [par. 2023-04-25]. Dostupné online na: <https://www.epi.sk/odborny-clanok/Likvidacia-spolocnosti-1.htm>
- KRÁĽOVÁ, Ľ. 2008. *Genéza a tvorba verejnej politiky na Slovensku*. 2. vyd. Prešov : KM-SYSTEM s. r. o., 2008. 360 s. ISBN 978-80-85357-07-3.
- KRÁĽOVÁ, Ľ. et. al. 2006. *Aktuálne otázky verejnej politiky*. Košice: Typopress. 2006. 297s. ISBN 80-89089-46-1
- MALCEVOVÁ, E. 1995. *Občan - občianska spoločnosť - právny štát*. Bratislava: Gupress. 1995. 82s. ISBN 80-7160-010-5
- MESTO DOLNÝ KUBÍN. 2021. *Mestské noviny*. [online]. 2021. [par. 2023-04-25].

- Dostupné online na: <https://www.dolnykubin.sk/mestske-noviny.html>
- POTŮČEK, M. et. al. 2005. *Veřejná politika*. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON). 2005. 399s. ISBN 80-86429-50-4
- REGISTER MIMOVLÁDNYCH NEZISKOVÝCH ORGANIZÁCIÍ. 2023. [online]. 2023. [par. 2023-05-10]. Dostupné online na: <https://ives.minv.sk/rmno/filter>
- VESELÝ, A. - NEKOLA, M. 2007 *Analýza a tvorba veřejných politik*. I. vydanie. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON). 2007. 407 s. ISBN 978-80-86429-75-5.
- VITÁLIŠOVÁ, K. et. al. 2017. *Verejná politika a úlohy občana v nej*. Banská Bystrica: Belianum. 2017. 166s. ISBN 978-80-1248-2.
- Zákon č. 83/1990 Zb. o združovaní občanov*
- Zákon č. 207/1996 Z. z. o nadáciách*
- Zákon č. 34/2002 Z. z. o nadáciách*
- Zákon č. 147/1997 Z. z. o neinvestičných fondoch*
- Zákon č. 213/1997 Z. z. o neziskových organizáciách poskytujúcich všeobecne prospešné služby*
- Zákon č. 513/1991 Zb. obchodný zákonník*

ESTONIA: USE OF INTERNET VOTING IN PARLIAMENTARY ELECTIONS

Mgr. Tomáš Jančí⁷

Abstract

During its independence era, Estonia found its place among countries with high credibility in innovative solutions in both the state and the private sectors. In this way, technology affects the everyday bureaucratic process and how people vote. One of the digital domains is electronic voting, a specific electoral channel allowing voters to vote via the Internet. Recently, it has been more than 15 years since Estonians could try voting electronically for the first time. Over the years, internet voting has gained some credibility and has been widely used among voters during elections. The Estonian system has triggered new trends in the field of new electoral practices and created new opportunities for researchers in political science and computer science. Therefore, this case study aims to observe the development of electoral participation, with particular attention to internet voting. The analyzed period covers parliamentary elections from 2007 to 2023, focusing on the recent spring 2023 elections. The main aspects observed are voting turnout and data related to internet voting. This data set answers the main research questions about internet voting, its usage among voters, and its impact on election turnout. The data we work with are contained in OSCE reports and the National Election Committee of Estonia press releases. The theoretical framework is built on relevant researchers available in the issue, focusing on Estonian experts. Thus, the conclusions of this study are appropriate for political scientists and researchers.

KEYWORDS: Estonia, parliamentary elections, internet voting, voter turnout

INTRODUCTION

Through the simplified lens of political scientists, Estonia currently belongs to countries with a political plurality regime and a high ranking on human rights, political rights, and civil liberties. (Freedom House, 2022). Despite nearly five decades of planned economy applied during the country's Soviet era, Estonia is now ranked among the wealthiest countries in Europe and globally. This fact plays a significant role in the digitalization of public life. The technological advancements achieved in Estonia also reflect the population's participation in electoral processes. This article, therefore, strives to examine the prevalent trends of internet voting in Estonia, encompassing its implementation, effectiveness, and significance in the context of parliamentary elections.

The first use of internet voting was in 2005, intending to increase turnout, while electronic devices were supposed to make the election process more accessible (Tshakna, 2013). Since then, Estonia has used internet voting at the local, national, and European levels. At the same time, it became the first country worldwide to use the Internet as one of the alternative voting channels. Analyzing internet voting here provides valuable information for individuals and other entities wanting to try, test, or transform democracy via technology (Ehin et al., 2022).

This article strives to follow up on previous research on the relations between

⁷ Univerzita sv. Cyrila a Metoda v Trnave, Fakulta sociálnych vied, Katedra politických vied, Bučianska ul. 4/A, 917 01, Trnava, Slovensko Trnava, e-mail: jancil@ucm.sk

internet voting and voter turnout. The primary purpose is to capture the differences between the last and previous parliamentary elections regarding decreasing or increasing the percentage of eligible voters casting online ballots. As mentioned above, the primary source of data and statistical information are reports led by the OSCE, which actively monitors voting processes in several countries, including Estonia. In the case of the last elections in March 2023, press releases from official Estonian institutions, which are directly involved in the organization and conduct of the elections, were used as a source. In the reports are visible numbers such as general turnout, number of people who cast ballots in person, number of people who use internet voting, and other additional data concerning voting in advance, kiosk voting, etc. It is essential to state in advance that many other papers and articles cover a similar topic. The main goal of our article is to add new and current data on internet voting and turnout, as the researched issue is still a relatively open and dynamic topic, not only in Estonia but also in academia, among researchers following the e-voting trends. As is evident from the article's title, the emphasis is placed on elections to the Riigikogu (Parliament of Estonia), as the research was in the process at the time, close to parliamentary elections in March 2023.

1 THE RIIGIKOGU ELECTORAL SYSTEM

Estonia's today electoral and government system began to take shape in 1991 when the country declared independence from the USSR. Currently, the Riigikogu has 101 members who are elected for a period of four years. Electoral seats are divided among 12 districts, and all candidates run for a specific district. Each voter casts one vote for their favorite candidate among the candidates in their district. This vote may also indirectly affect other constituencies due to the allocation of polling stations (Clarke, Martens, 2016). The president announces parliamentary elections three months before the day of the elections. The number of mandates in individual constituencies is allocated based on the calculation of the electoral coefficient, which is calculated as the share of the total number of voters and the number of mandates in the Riigikogu (Bzdilová et al. 2018). The order and location of individual districts are as follows:

- No. 1: Tallinn city districts of Haabersti, Põhja-Tallinn, and Kristiine
- No. 2: Tallinn city districts of Kesklinn, Lasnamäe, and Pirita
- No. 3: Tallinn city districts of Mustamäe and Nõmme
- No. 4: Harju County (except Tallinn) and Rapla County
- No. 5: Hiiu County, Lääne County and Saare County
- No. 6: Lääne-Viru County
- No. 7: Ida-Viru County
- No. 8: Järva County and Viljandi County
- No.9: Jõgeva County and Tartu County (except the city of Tartu);
- No. 10: the city of Tartu
- No. 11: Võru County, Valga County, and Põlva County
- No. 12: Pärnu County

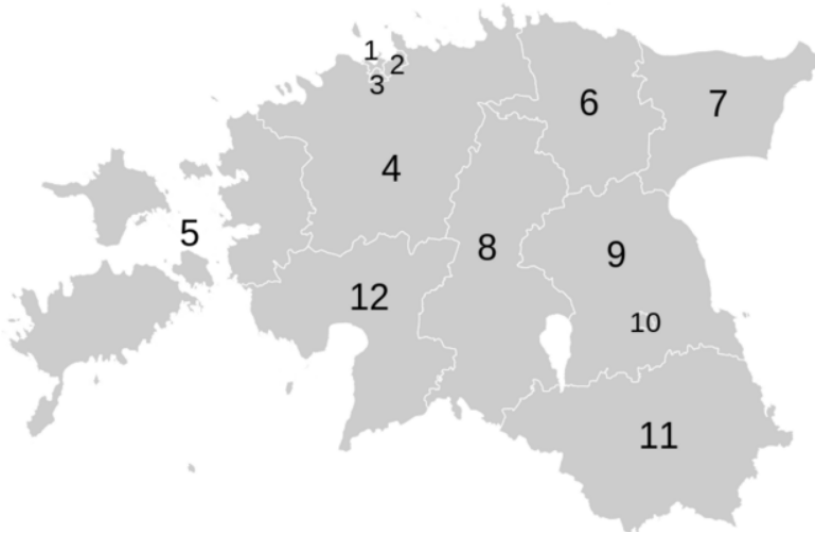
(Riigikogu Election Act, 2002).

The legal regulation of parliamentary elections comes mainly from documents such as the Constitution from 1992, the Act on the Political Parties Act from 1994 - amended in 2015, the Riigikogu Elections Act from 2002 - amended in 2017, the Media Act Service from 2010 - amended in 2015 and the National Broadcasting Act from 2007- amended in 2014. The legal documents are also supplemented by decrees and resolutions of the National Electoral Committee (NEC) (OSCE, 2023). In the elections to the Riigikogu, the electoral system is based on three rounds, while mandates are allocated in all of them. Each party whose candidates run for seats in several districts must submit the order of their candidates. The submitted list shows their preferences for the order in which seats are allocated to a party. (Clarke, Martens, 2016). Typical of Estonian parliamentary elections is the distribution of mandates following the results at the level of electoral districts. Results at the national level and compensatory mandates are considered afterward (Riigikogu.ee, 2023).

The organization of the first round takes place at the district level. At the same time, a simple quota is used, which means that the calculation is made through the number of votes cast in a specific district divided by the number of seats per district: All candidates who receive the same or higher number than a simple quota obtain a mandate (Clarke, Martens, 2016).

Only the candidates of the parties competing for mandates at the national level advance to the second round. At the same time, these parties must exceed the national quorum, which is 5% (Bzdilová, et al., 2018). The second round also takes place at the district level, while the emphasis is given to the total number of votes for each party that runs for seats in a specific district. Candidates from all parties are ranked according to the votes they obtain, and the total number of votes for the party in that district is then calculated. When the total number of votes for a party is less than 5% of the votes cast, no further mandates are distributed to the party. In the opposite scenario, the total number of votes for the party is divided by the simple quota, and the number of party candidates elected in the first round is subtracted. This indicates the number of candidates to be elected for each party in the second round. Candidates to be elected are determined using a list of candidates ranked by the number of votes (Clarke, Martens, 2016). Also interesting is the system introduced in 2021, which is fully electronic and allows voters to vote from any polling station within the electoral district. Furthermore, in the advanced election period, voters can vote in any electoral district in Estonia. A vital factor of the system is its ability to verify the voter's identity thanks to the list of eligible voters recorded in the database and to register voters based on that (OSCE, 2023). Finally, the third round of the elections takes place at the national level. In this last phase, Estonians use the d'Hont method, which redistributes the remaining seats among the party candidates. The ranked list submitted by each party before the election determines which candidates are elected for each party (Clarke, Martens, 2016). These are the compensatory mandates mentioned above, for which it is necessary to obtain 5% of votes or three individual mandates. The parliamentary mandate is incompatible with other state functions, and MPs are excluded from military service (Bzdilová, 2018).

Figure 1: Estonian Map of Electoral Districts

Source: *WHYTE, Andrew. 2018. How does the electoral system in Estonia work?*

1.1 Internet Voting

As indicated above, internet voting is a system and a voting channel where votes are transferred to a central voting server. There are more options for casting votes, either from public computers/kiosks in polling stations or from another internet-connected computer available to the voters (Wolf, et al. 2011). By now, many countries have been experimenting with casting votes online, but none use internet voting to such an extent in national political binding elections like Estonia (Springall et al., 2014).

In Estonia's case, the initial proposal for the implementation of electronic voting was put forth by the former Minister of Justice, Märt Rask, in 2001. At the helm of the Ministry of Justice, Rask led the charge in the formulation of new laws aimed at revolutionizing the traditional electoral process. Notably, Estonia was already a forerunner in e-governance, with Internet banking being a prime example. Furthermore, electronic voting garnered widespread political support, with then-Prime Minister Mart Laar endorsing the idea as early as 2001. Laar viewed remote electronic voting (internet voting) as a means of enhancing voter participation and overall interest in the electoral process. The advent of national ID cards, including a digital signature, was another key factor facilitating the realization and successful implementation of internet voting in Estonia (Madise, Drechsler, 2004). Later, in 2003, a security analysis focused on remote electronic voting was carried out, after which the National Electoral Commission issued a conceptual document prepared by a specialized group. The subsequent tender regarding the development of internet voting was won by the local software company Cybernetica. The first laws regarding this voting procedure were already included in the legislative system in 2002 (Ehin et al., 2022).

The initial implementation of internet voting in Estonia took place during the municipal elections of 2005, with a modest 2% of voters opting for online voting. Subsequently, in the parliamentary elections of 2007, internet voting experienced further experimentation, with 5% of voters choosing this mode of voting. In June 2009, during the elections to the European Parliament, the percentage of voters exercising the option to vote online surged to 15%. (Kitsing, 2014). Due to convenience, many citizens prefer electronic voting to traditional voting methods, especially its online form. It shows that the technology of the 21st century can facilitate procedures of the 20th century. (Kapsa, 2021). Even though experiments in other countries failed, the evidence regarding Estonian internet voting has gone on election by election until today. The main idea of the Estonian election driven by the Internet, as stated above, is based on eliminating barriers by providing a voting channel that is simply more convenient. Advocates of a remote electronic voting claim that this channel has the potential to increase turnout, reduce transaction costs, and make voting more efficient. It seems more straightforward for citizens to cast their ballot when they can do so at lower prices. However, there is a need to speak about issues such as reduced civic engagement, privacy, and security concerns. The cost does not have origins online in the technical nature of the researched subject, but it also comes from a particular civic republican and communitarian theoretical perspective (Kisting 2014). Moreover, the topic focused on analyzing the advantages and disadvantages of electronic voting can easily cover a wide range of studies in terms of content, not only in Estonia but in general. In general, the Internet voting system in Estonia works as an alternative to traditional paper voting. It is available for voters in an early voting period from the tenth to the fourth day before the actual election day. It is possible to vote anywhere worldwide; voters only need an internet-connected computer. Of course, to make it work, it is necessary to download an application available on the election web page for casting the ballots and launching it. The next step is verification using an Estonian ID-Card or mobile ID, which allows them to enter a virtual voting environment where they can look at a list of candidates competing for mandates in their district. They can choose by a simple click and verify it using a digital signature. In general, it takes approximately less than two minutes (Ehin et al., 2022). Voters encrypt their ballots with the voting system's public key and digitally sign them with their private key. This private key is the signature key on the voter's ID card. It guarantees that each voter will have a private key and how to use it and that the election authority can reliably assign each voter their correct public key (Clarke, Martens, 2016). Estonians have the last chance to vote online four days before the regular elections. This time reserve is included in the election procedure because the election commission needs to evaluate the results of internet voting and eliminate possible system errors (Górny, 2021). In addition, voters can vote online as many times as they want, yet only the last electronic ballot is considered valid. This is an element that secures electronic voting and increases its integrity. As a new thing, voters can change their decision by casting a paper ballot not only in the advance period but also according to the new law on election day. Estonians can also request information directly at the polling stations about their electronic ballot, whether it was cast or not. This helps to eliminate

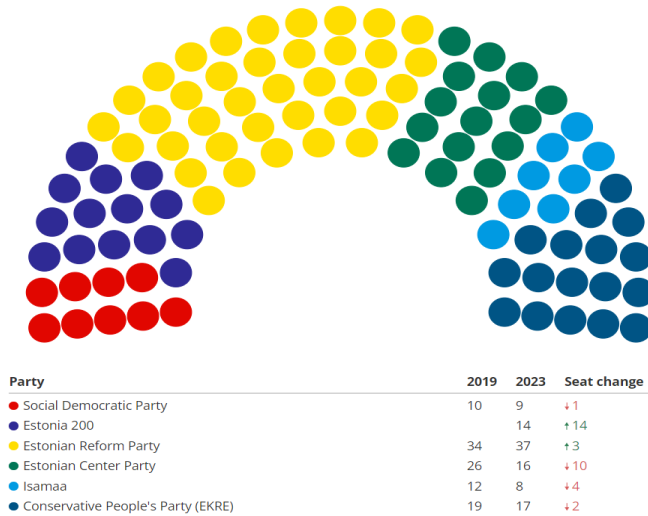
misinformation regarding stolen votes without voters' knowledge (OSCE, 2023). In the case of an emergency, the Estonian National Electoral Commission can annul the results of internet voting without canceling the whole election process. In such a scenario, voters can still cast their ballots at the polling stations. This is the most important guarantee of the security of the entire election process, and its support must be found in trust in the election authorities (Górny, 2021).

1.2 Riigikogu Elections 2023

In general, elections serve as a significant mechanism for legitimizing political actors, ensuring their accountability, and compelling them to align with the expressed interests of the electorate (Tökölyová 2021). In particular, speaking of the Estonian case, the country stood before the first nationwide elections after significant events in world affairs, such as COVID-19 and the Russian invasion of Ukraine. Compared with the previous election, parliament make-up when five parties obtained mandates; this time, even six parties hit the 5% threshold (Mac Dougal, 2023).

Concerning the results, the liberal Reform Party of the current PM, Kaja Kallas, won the most vital position in the elections by obtaining 31.2% of all the votes. The second place belongs to the right-wing ERKE party, which ultimately had 16.1%. Next in the line was the party that mostly favored the Russian ethnic minority, the Centre Party, which secured 15.3% (Euronews, 2023). The fourth place is occupied by the liberal party Estonia 200, which in percentage obtained 13.3% votes. The fifth place belongs to the central-left Social Democratic Party. The last party that reached Riigikogu gates was Isamaa – a national-conservative party that gained 8.2% (Valimised, 2023). The figure below contains a more detailed overview of the current composition of the parliament in terms of the number of votes.

Figure 2: Composition of the Riigikogu

Source: MAC DOUGALL, DAVID. 2023. *Estonian Election Analysis: Why the liberals won, the far-right lost, and other key takeaways*.

2 METHODOLOGY

The primary objective of this article is to identify the contemporary trends related to the utilization of the Internet as a mode of voting in elections. This study aims to scrutinize the quantitative aspects associated with internet voting, such as the steady increase in the number of users opting for this mode of voting and the shift of voters from traditional paper-based voting to internet voting. Additionally, the research endeavors to analyze the dynamics of voter behavior in choosing between these two modes of voting. Therefore, we strive to find answers to the follow-up research questions:

Q1: Did the use and preference for internet voting increase during the mapped period?

Q2: Did internet voting cause an increase in voter turnout in the mapped period?

Since similar research on this issue already exists, our main aim is to obtain data from parliamentary elections since 2007, notably from the last elections in March 2023. As mentioned in the introduction, we work towards the main goal by analyzing individual reports from the OSCE website. In the case of the last parliamentary elections, we used official data available at the National Election Committee of Estonia (Valimised), as the final report on the OSCE website was unfortunately unavailable during research. We then compare and capture possible positive and negative numerical deviations. This brings us to a conclusion, i.e., whether the attractiveness/popularity of internet voting is increasing or decreasing. Other than that, we can also capture whether the turnout throughout the mapped period had an upward or downward trend.

The article is logically divided into a theoretical section, an analytical section,

and an application of the analytical framework. Part of the theoretical framework is a description of the current state of the researched issue. This means it contains basic definitions and explanations regarding internet voting and a more detailed explanation of the Estonian concept. We focus more closely on interpreting individual election results using internet voting and numerical details in the analytical framework. The data are compared when applying the analytical framework to fulfill this research's goal.

As far as logical methods are concerned, the article uses the technique of description, which is noticeable, especially in the first chapters, where the current state of the investigated issue is discussed, such as the history of the concept, a description of the electoral system and the functioning of electronic voting. Furthermore, the analysis method is also used, which we employ in the study of numerical data in the following chapters, i.e., election results, how many voters voted on paper, and how many online. Subsequently, we also use comparison to compare individual results between individual parliamentary elections and when comparing numbers regarding the use of internet voting. Ultimately, we use generalization for a more comprehensive and transparent summary of the acquired data.

It is also necessary to briefly introduce the research that served us as an inspiration. There are a considerable number of studies that deal with the relationship between electronic voting and electoral participation. As part of researching academic websites, we found two studies that we perceive to a large extent as inspiration and, at the same time, add new data. One such study is, for example, an article by Tshankna (2013), who mapped Estonian e-voting since its introduction, i.e., from municipal elections in 2005 to parliamentary elections in 2011. One of the main findings here was that e-voting in Estonia led to greater electorate participation in elections, emphasizing the flexibility and accessibility of this alternative election channel as the main reason. She also uses graphs and compares numerical data between individual elections, age groups, etc.

Another interesting study in this regard was published by Ehin et al. (2022), who focused on several aspects of e-voting in addition to electoral participation. In the text, they also mention individual numerical increases in use. The authors concentrate on the period from 2005 to 2019 and evidence from eleven different election processes there. The main finding that the authors came to is that internet voting has become normalized in the country during the time they studied, and it is not an experiment but a normal part of the electoral process. The high use rate and firm trust among voters indicate that this assessment is shared by most citizens, who increasingly consider internet voting as a routine practice. This practice has been confirmed and accepted by international organizations monitoring elections and democracy. However, the authors also state that internet voting does not increase voter turnout. In the case of Estonia, the numbers regarding electoral participation and internet voting have stabilized. The indicators show that the same number of people still go to the polls, with more and more voters preferring to vote online. Ultimately, this finding denies the assumption of increasing voter turnout by utilizing electronic voting and mobilization of non-voters.

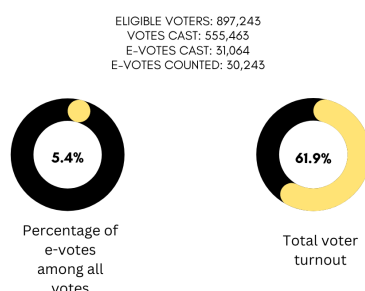
In the follow-up parts, we focus on interpreting individual parliamentary election results. This part is the main part and represents the main part of the entire research; therefore, it is necessary for the essence of the research and the fulfillment of the main goals.

3 INTERNET VOTING IN NUMBERS

Reports from individual election periods provide insight into the topic. In this regard, the OSCE reports offer various options for researchers. As we have mentioned several times, this article focuses on Internet voting, which means we are primarily interested in online votes across all parliamentary elections.

The first parliamentary elections in which Estonians could vote online took place in 2007. At that time, 61.9% of voters went to the polls, which in Estonian terms represents the number of 555,463 votes cast, while the alternative election channel, internet voting, was used by 5.4% of voters, which in numbers reflects 31,064 votes (OSCE, 2007).

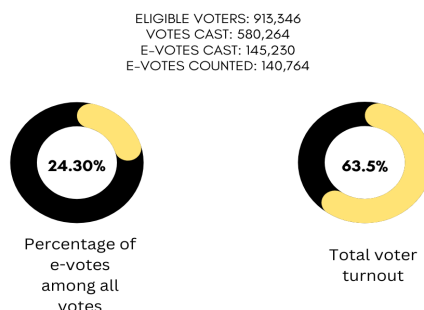
Figure 3: Riigikogu 2007 Elections Overview

Source: Author, based on OSCE. 2007. *REPUBLIC OF ESTONIA PARLIAMENTARY ELECTIONS 4 March 2007 OSCE/ODIHR Election Assessment Mission Report*.

The 2011 elections already had a somewhat different character. Looking at the numbers, we can conclude that people in the country began to trust internet voting more. Compared to 2007, total participation recorded a slight increase. The overall turnout was 63.5%, which in the Estonian environment portrays 580,264 votes cast. Regarding internet voting, 140,764 e-votes were counted, representing 24.30% of the participating voters (OSCE, 2011).

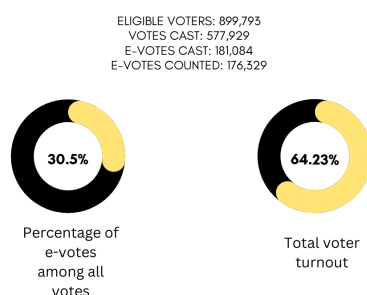
Figure 4: Riigikogu 2011 Elections Overview

Source: Author, based on *OSCE. 2011. ESTONIA PARLIAMENTARY ELECTIONS 6 March 2011 OSCE/ODIHR Election Assessment Mission Report.*

A growing trend was also recorded in 2015. The available numbers show that voters increasingly adopted internet voting tools as online votes increased again. Compared to the previous elections, the turnout increased slightly again, and 64.23% of voters went to the polls, which in Estonia represents 577,929 votes cast. The share of the Internet votes among all votes was 30.5%, which means 176,329 e-votes (OSCE, 2015).

Figure 5: Riigikogu 2015 Elections Overview

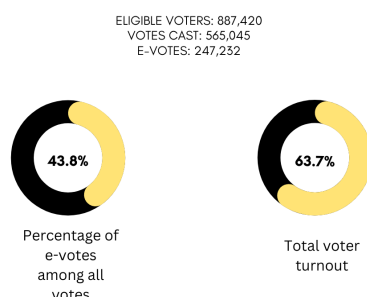

Source: Author, based on *OSCE.2015. ESTONIA PARLIAMENTARY ELECTIONS 1 March 2015 OSCE/ODIHR ELECTION EXPERT TEAM Final Report.*

The 2019 Parliamentary elections saw a slight decrease in participation, but the popularity of internet voting increased again. The turnout represents 63.7% eligible voters, reflected in numbers 565,045 votes cast. When it comes to internet voting, based on available data, it can be concluded that 247,232 people voted via the Internet, that is, 43.8% of all participants. Comparing these numbers with the previous elections reveals the growing trend in the voters' interest in casting their votes online, which is continuing and rapidly growing. At this time (2019), Election Expert Team (EET) OSCE Office for Democratic Institutions and Human Rights

(ODIHR) declared that the testing period of internet voting in Estonia finished (OSCE, 2019).

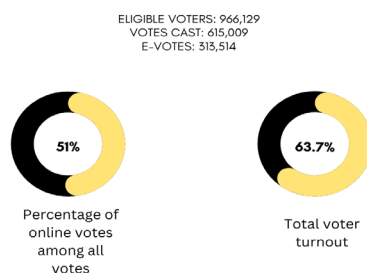
Figure 6: Riigikogu 2019 Elections Overview

Source: Author, based on *OSCE.2019. ESTONIA PARLIAMENTARY ELECTIONS 3 March 2019 ODIHR Election Expert Team Final Report.*

Focusing on the 2023 elections held in March, two significant facts are apparent. First, the rate of voters participating in the election (in %) has remained at the same level. Second, the number of online votes has reached the highest rates ever. The final turnout was 63.7%, which represents 615,009 voters. After double-checking, online votes amounted to 313,514, reflecting 51% of all the votes in the 2023 national election (Valimised, 2023). The 2023 national elections were the first ever for the country when more than half of all votes were submitted online.

Figure 7: Riigikogu 2023 Elections Overview

Source: Author, based on *Valimised.ee. 2023. Voter turnout at the Riigikogu elections was 63.7%.*

3.1 Key findings

The data introduced above make it apparent that the popularity rate and also attractiveness of internet voting have launched a new era in Estonia over the past 15 years. An electoral practice intended as an experiment at the municipal level has continued as an official electoral procedure even for nationally held elections.

Therefore, one of this critical study's key findings is that internet voting should be unrestricted (since the 2023 national elections) as an additional option but as a reasonably equivalent voting method in the Rigiikogu elections. The last elections also confirm the findings of similar nature that Ehin et al. (2022) reached, stating that internet voting has become part of the electoral framework and a standard electoral routine in Estonia. These facts ultimately help us to find the answer to our research question number 1.

As research question number 2 is concerned, we must state that in the mapped period, we did not register increased voter turnout, as Tshakna (2013) captured in earlier research, where it was stated that there was an increase in voter turnout through internet voting. From the abovementioned data, the overall voter turnout was relatively stable at around 60% (+), but the number of people casting votes via the Internet increased. In fact, over the 15 years, the number of internet voting users increased almost tenfold, indicating the reality that voters got used to internet voting. Moreover, as mentioned above, in the last parliamentary elections, more people preferred to vote online rather than physically. The such statistical background is significant for analyzing a rate of popularity. The data released by relevant national authorities indicate that the popularity of internet voting options proves a growing tendency. This opens up room for continuing the research by analyzing the aspects which could lead to preferring the internet vote to the traditionally held form of the paper ballot.

CONCLUSION & RECOMMENDATIONS

This study provides research relevant to election studies and political science in general. The data-based analysis made as a case study of Estonia proved the relevance of introducing this electoral tool nowadays. This was analyzed on the aspect of attractiveness to identify its popularity development. The findings show that the popularity of internet voting as one of the available election channels has increased since this tool was implemented in 2007. The data introduced above prove a continuously growing trend of its use. Estonia is one of the few countries where internet voting has been a success story. A group of reasons may be identified when justifying the success of this electoral innovation. First, it is how the national government presents digitalization policies and declares a general belief in the effectiveness of cost savings, which is only possible thanks to modern technological tools. Second, as written by Wolf et al. (2011) in their publication, it is evident that the Estonian system has gone through all the necessary phases, be it the political socialization of voters, a good campaign, and ultimately a test of transparency. This can also be an example for all governments that want to introduce electronic voting. In this aspect, Estonia shows us that introducing a voting channel directly dependent on modern technology requires a systematic concept. Electronic voting, particularly internet voting, should be implemented into the electoral process following careful planning, testing, and evaluation. Authorities and all stakeholders should consider the security, accessibility, and transparency of the voting process to ensure that the results are accurate and reliable.

When it comes to further potential papers/articles concerning a similar issue, many elements need to be included in this ongoing research, such as analyzing the aspect of the age of voters that used internet voting and, on the contrary, those that preferred to vote in the traditional polling stations, how the age structure changed over time and identify the eventual trends and developments. Such findings could be enriching to current electoral studies when interlinking them to an aspect of the internet voting popularity by gender and by traditional aspect as rural–urban electorates, level of education, sector of employment, and other indicators such that may reveal the core factor of attractiveness of internet voting today in a modern democracy. Thus it enhances the applicability of the findings of this case study as some data set to other European countries or globally. Similarly, it will also be interesting to observe the forthcoming parliamentary elections, slated to occur in 2027. This will surely be a highly anticipated event poised to offer the scientific community in electoral digitalization a unique opportunity to observe the prevailing trends and potential fluctuations in development meticulously. In the end, considering internet voting is a nascent and continuously evolving concept, many opportunities exist to conduct practical research and observation. In this regard, Estonia represents a remarkable destination, as it can serve as a prime example of best practices and offer valuable insights into potential failures and threats. As such, further study of the Estonian experience can contribute significantly to developing and improving digital voting technologies.

REFERENCES

- BZDILOVÁ, R., et al. 2018. *Vol'by a volebná problematika v štátoch EÚ*. Košice: Univerzita Pavla Jozefa Šafárika. ISBN 978-80-8152-706-7.
- CLARKE, D., MARTENS, T. 2016. E-voting in Estonia. In: *arXiv*. Pp. 1-13. DOI 10.48550/arXiv.1606.08654.
- DRECHSLER, M., MADISE, Ü. 2004. Electronic Voting in Estonia. In: *Electronic Voting and Democracy*. London: Palgrave Macmillan. pp. 97-108 ISBN 978-0-230-52353-1.
- EHIN, P., et al. 2022. Internet voting in Estonia 2005–2019: Evidence from eleven elections. In: *Government Information Quarterly*. vol. 39, no. 2, pp. 1-14. DOI 10.1016/j.giq.2022.101718.
- Euronews. 2023. Estonia's center-right Reform Party comes first in parliamentary elections. In: *euronews.com* [online]. [cit. 25-02-23]. Available on the internet: <https://www.euronews.com/2023/03/06/estonias-centre-right-reform-party-comes-first-in-parliamentary-elections>
- Freedom House. 2022. Estonia. In: *freedomhouse.org* [online]. [cit. 25-02-23]. Available on the internet: <https://freedomhouse.org/country/estonia/freedom-world/2022>
- GÓRNY, Maciej. 2021. I-voting – opportunities, and threats. Conditions for the effective implementation of Internet voting on the example of Switzerland and Estonia. In: *Przegląd Politologiczny*. New York: Association for Computing Machinery, pp. 133–146. DOI 10.14746/pp.2021.26.1.9.

- KITSING, Meelis. 2014. Internet Voting in Estonia. In: *Proceedings of the 2014 Conference on Electronic Governance and Open Society: Challenges in Eurasia*. pp. 137-144. ISBN 978-1-4503-3401-3.
- KITSING, Meelis. 2014. Rationality of Internet Voting in Estonia. In: *Electronic Government and Electronic Participation*. Amsterdam: IOS Press, pp. 55-65. ISBN 978-1-61499-429-9.
- MAC DOUGAL, David. Estonia election analysis: Why the liberals won, the far-right lost, and other key takeaways. In: *euronews.com* [online]. [cit. 07-03-23]. Available on the internet: <https://www.euronews.com/2023/03/06/estonia-election-analysis-why-the-liberals-won-the-far-right-lost-and-other-key-takeaways>
- OSCE. 2007. Estonia, Parliamentary Elections, 4 March 2007: Final Report. In: *osce.org* [online]. [cit. 28-02-23]. Available on the internet: <https://www.osce.org/odihr/elections/estonia/25925>
- OSCE. 2011. Estonia, Parliamentary Elections, 6 March 2011: Final Report. In: *osce.org* [online]. [cit. 01-03-23]. Available on the internet: <https://www.osce.org/odihr/77557>
- OSCE. 2015. Estonia, Parliamentary Elections, 1 March 2015: Final Report. In: *osce.org* [online]. [cit. 02-03-23]. Available on the internet: <https://www.osce.org/odihr/elections/estonia/160131>
- OSCE. 2019. Estonia, Parliamentary Elections, 3 March 2019: Final Report. In: *osce.org* [online]. [cit. 02-03-23]. Available on the internet: <https://www.osce.org/odihr/elections/estonia/424229>
- OSCE. 2023. Estonia, Parliamentary Elections, 5 March 2023: Needs Assessment Mission Report. In: *osce.org* [online]. [cit. 02-03-23]. Available on the internet: <https://www.osce.org/odihr/elections/estonia/537589>
- Riigikogu.ee. 2023. Elections of the Riigikogu. In: *riigikogu.ee* [online]. [cit. 28-02-23]. Available on the internet: <https://www.riigikogu.ee/en/introduction-and-history/riigikogu-tasks-organisation-work/elections-riigikogu/>
- Riigikogu Election Act. Passed 12.06.2002 RT I 2002, 57, 355 entered into force pursuant to § 86.*
- SPRINGALL, D. et al. 2014. Security Analysis of the Estonian Internet Voting System. In: *CCS '14: Proceedings of the 2014 ACM SIGSAC Conference on Computer and Communications Security*. New York: Association for Computing Machinery, pp. 703-715. ISBN 978-1-4503-2957-6.
- TÖKÖLYOVÁ, T. 2021. Úloha volieb v procese demokratickej tranzície. In: *1989 – 2019: Dekády zmien. Kam kráčaš demokracia*. Košice: Univerzita Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach, pp. 37- 49. ISBN 978-80-8152-991-7.
- TSAHKNA, Anna-Greta. 2013. E-voting: Lessons from Estonia. In: *European View*, vol. 12, no. 1, pp. 59-66. DOI 10.1007/s12290-013-0261-7.
- Valimised.ee. 2023 Riigikogu Election 2023. In: *valisimed.ee* [online]. [cit. 08-03-23]. Available on the internet: <https://rk2023.valimised.ee/en/detailed-voting-result/index.html>
- Valimised.ee. 2023 The voter turnout at the Riigikogu elections was 63.7%. In: *valisimed.ee* [online]. [cit. 08-03-23]. Available on the internet: <https://www.valisimed.ee>

- valimised.ee/en/voter-turnout-riigikogu-elections-was-637
- WHYTE, Andrew. 2018. How does the electoral system in Estonia work? In: news.err.ee [online]. [cit. 25-02-23]. Available on the internet: <https://news.err.ee/867523/how-does-the-electoral-system-in-estonia-work>
- WOLF, P. et al. 2011. *Introducing Electronic Voting: Essential Consideration*. Stockholm: International IDEA. ISBN 978-91-86565-21-3.

SLOVAK YOUTH AND PARTICIPATION: ARE YOUNG PEOPLE IN SLOVAKIA IGNORANTS?

Mgr. Monika Kmeťová⁸

Abstract

Slovak youth has been facing accusations for many years that they are passive and do not participate in public happenings, and are not interested in what is happening in public and political life in Slovakia. Is it really true that Slovak youth is passive? Or are its forms of participation just different from what we are used to? In this paper, we examine the level and forms of youth participation in Slovakia after 2018. We focus on the forms that young people prefer, on topics that are interesting for them and the motivations which get them out of their chairs and force them to participate.

KEY WORDS: *slovak youth, political participation, youth participation*

INTRODUCTION

Interest in politics and political events among young people in Slovakia is not very significant, they manifest themselves in various types of actions, but the easiest to measure and observe remains through a direct political act, which is elections and passive or active participation in them. However, the fact remains that young people participated in the elections to the highest extent in 1998, since then fewer and fewer voters have participated in the elections (the data refer to first-time voters, we have no other data on young people voting). (Hulín, Miháliková, 2011) This information is also interestingly supplemented by the findings that if only young people under 30 voted, the extreme right-wing ĽSNS party would win the elections in Slovakia with a margin. (Gehrerová, 2019) Then there are various extracurricular activities and volunteering. According to the available information, only a fifth of young people in Slovakia are involved in volunteer activities, while the lowest level of political participation of young Slovaks and at the same time the least interest in the future for them means membership in a political party. Only 4% of young people in Slovakia declared that they would participate and be a member of a political party. (Žúborová, 2020)

So here arise the question, whether we as a society came to the point where our youth is no longer interested in public affairs and could be therefore be seen as outsider with no involvement, engagement or interest.

It should be noted that the modernization of society and the rise of individualism have had a considerable impact on the youngest generation, which falls under the category of youth. Access to new technology and media, as well as an increased interest in consuming, are supporting the growing inclination to progressively lose the need for conventional participation. There is a shift in the understanding of citizenship as an obligation, such as voting, paying taxes, or obeying the law, and we see a shift to citizenship based on engagement, that is, independent action based on one's own

⁸ Fakulta sociálnych vied, Univerzita sv. Cyrila a Metoda v Trnave, Bučianska 4/A, Trnava 917 01, kmetova3@ucm.sk

discretion, which is linked to the current lifestyle of the youth. (Hulín, Miháliková, 2011)

Slovakia, like many other countries, is grappling with the issue of including young people in public and political life. Despite the fact that young participation in politics is increasing in many parts of the world, Slovak youth have been accused of being inactive and uninterested in political matters. Several factors have been blamed for such charges, including a lack of faith in political institutions, a perceived gap between politicians and young people, and a feeling that political engagement is ineffective in effecting change. The significance of youth political participation, on the other hand, cannot be overstated. Young people are any country's future, and their participation in public and political life is critical to the building of a vibrant and inclusive democracy. Furthermore, studies have shown that when young people participate in political processes, they are more likely to remain active throughout their lifetimes, resulting in a more vibrant and participative society.

The purpose of this paper is to look at the level and types of youth participation in Slovakia after 2018. We will concentrate on the formats that young people enjoy, themes that are of interest to them, and reasons that get them out of their chairs and force them to engage.

PHENOMENON OF PASIVE YOUTH

There are various factors that may contribute to Slovak youth passivity perceptions. One of them could be the country's communist history, which may have left a legacy of political passivity among younger generations. Furthermore, some scholars have suggested that Slovakia's political atmosphere is typically unfriendly to youth, with young people frequently excluded from decision-making processes and political participation. Finally, the advent of digital media and the collapse of traditional media may have contributed to a drop in youth political participation.

The accusations thrown against Slovak youth inaction and disengagement from public and political life are, however, not totally correct. While traditional forms of political participation may be low among Slovak youngsters, there are signs that they are interested in social and political concerns and are participating in alternative ways. However, there are still impediments to youth participation in Slovakia, and policymakers must take steps to eliminate these barriers and encourage increased youth participation in political processes.

According to Kudrnáč and Allaste (2022), old models of engagement are rapidly being replaced by new, more individualized forms of political awareness, which have a significant potential to target youth. They clearly separate several forms of participation, including traditional political participation, online political participation, school participation, and online school participation. As a result, they categorize involvement into two types: in school and out of school, as well as online and offline participation. According to them, today's young people are more likely to devote their time and effort in social activities outside of the traditional framework, outside of official political institutions, proving the premise that involvement is changing.

During the year 2020 Rada mládeže Slovenska (Slovak Youth Council) conducted a survey in Slovakia and the Czech Republic, through which they ascertained the attitudes of young people towards political processes. According to the results of the survey young people do not doubt democracy, but they have a limited understanding of democratic values and a high level of contempt for political parties and public institutions. Young people lack a better grasp of what lies beneath the concept of democracy, as well as how society and politics actually function. Young people are unsatisfied with the ability of political parties and politicians to handle significant problems. Sixty-two percent of young Slovaks and Czechs do not trust them. The proportion of „disengaged“ young voters who do not vote is high. Almost a third of young people in the Czech Republic would not vote or would not know who to vote for at the start of the summer of 2020. It is a quarter in Slovakia. Electoral preferences reveal that a tiny number of young people support populist parties or those who do not prioritize respect for democratic principles. The alarming fact is that more than half (56%) of young people in Slovakia and 65% of young people in the Czech Republic feel that they have no choice or rather cannot influence anything, do not understand politics and do not have opinions that need to be heard. While traditional forms of political participation may be low among Slovak youth, they are more likely to engage in alternative forms of participation such as volunteering, activism, and online campaigning. For example, a 2019 survey by the Slovak Youth Council found that 82% of young people had participated in some form of volunteering, and 62% had participated in an online campaign.

Research made by Friedrich Ebert Stiftung has brought the similar information about Slovak youth (Baboš, Világi, 2022). The share of young people in Slovak society is continuously decreasing, and in comparison with other V4 countries and the Baltic states, Slovakia has the highest representation of young people who live in a rural environment, which is partially reflected in their attitudes, especially leaning towards conservatism and nationalism. Young people in Slovakia tend towards individual rather than sociotropic attitudes and values. Community-oriented activism is among the activities that young people care about the least, and in which they are mostly not involved. Recently, problems such as climate change or social injustice have come to the forefront of young people's interest, which have the chance to attract young people to take an interest in and participate in solving societal problems (turn their attention to sociotropic goals).

Participation in political life through the structures of a political party can be perceived as an inaccessible goal and an obstacle from a young person's point of view, as several relevant political parties in Slovakia are highly centralized (Dolný, Malová, 2017). As indicated of participants of forementioned survey of FES, they see politics as being about acquaintances: „if you don't know someone, you can't get there“. The low personal interest in participating in political life probably partly reflects the perceived complexity of the possibility of personal involvement. Focusing on things that young people can influence to a large extent, such as the way they spend their free time or their own lifestyle, is a natural choice.

In a similar way, the self-centeredness of young people and the lack of sociotropic

orientation is also manifested in voluntary activities, which, unlike political participation, offer wider opportunities for realization even for young people. Despite long-term emphasis on the value of volunteering (e.g. European Commission, 2011) and direct financial support of volunteering either by the European Union or the Slovak government (e.g. Ministry of the Interior of the Slovak Republic, 2021), volunteering does not play an important role among young people in Slovakia. In the case of Slovakia, almost three quarters of young people (74 percent) stated that they had not participated in any volunteer activity in the last year. In the other countries of the Vyšehrad region and the Baltics, similar to Slovakia, most young people did not participate in volunteering, but the share was lower (from 58 percent in Lithuania to 68 percent in Hungary). Of the organizations in which young people in Slovakia took part in voluntary activities, associations and clubs (e.g. sports or music), schools and universities, as well as their own volunteer projects, dominated.

Excessive individualism and focusing on one's own needs and priorities can be a challenge for society in the long run. Several authors point to the importance of mutual relations between individuals in society (social capital creating mutual bonds) from the point of view of the development of democracy and the economic development of the country (Putman 1992, Dasgupta & Serageldin 2000, Widmalm, 2006). The low level of sociotropic orientation of young people is therefore an indicator to which we should pay increased attention. It indicates that citizenship education and an orientation to strengthening mutual interactions among young people is necessary, and increased attention should also be paid to activities that involve young people to a greater extent in the life of society.

WHAT DO THEY DO THEN?

Kitanova's (2020) study on youth political engagement sought to investigate the determinants of political participation among young people, as well as to investigate the relationship between sociodemographic characteristics, contextual factors, and a variety of political activities. The logistic regression results were based on a sample of 11,213 young responders from 28 different European nations. The results of the regression analyses indicate that age, education, and social class are the socio-demographic factors that predict political engagement among young people, which is consistent with prior research (Stolle and Hooghe 2009; Vecchione and Caprara 2009; Henn and Foard 2014). There are disparities between nations in terms of contextual predictors of political engagement among young people, particularly between new and ancient democracies. The logistic regression results imply that the democratic maturity of the country in which young people live influences their political participation. According to the logistic regression models, political involvement among young people is not universal in all democracy but varies with democracy's age. According to the findings, respondents aged 18-24 are more likely to be members of organizations. After controlling for socio-demographic characteristics, a respondent aged 25-30 is more likely to participate in formal politics than a respondent aged 18-24, indicating that the older a person is, the more likely they are to vote and participate in any kind

of formal politics.

Young people are often involved in public life through activities in cooperation for example with youth parliaments. Youth parliaments are not just a group of volunteers who help their cities or municipalities. They mainly offer the space for the participation of young people in decision-making in self-government. Surveys in recent years show a great distrust of young people towards the state, state institutions and self-government. Young people do not feel heard, they believe that no one asks for their opinion, not even in matters that directly concern them. Adults decide everything. The young people present feel they are older to make decisions. Youth parliament, school parliaments, participatory budgeting projects and similar initiatives to young people who we respect, listen to, involve and take their opinions into account. That is the value of the youth parliament. At the same time, it is a place for learning and acquiring competences that young people will need in their later lives.

The most important task of the youth parliament should be the involvement of young people in decision-making. It means the possibility to comment on materials that go to the council, to initiate their own proposals, to formulate and submit the demands of young people to the self-government. But it always depends on who the members of the youth parliament are, what their interests are and what they would like to do. In Slovakia, we have youth parliaments that are dedicated only to volunteering or are like an interest club where young people meet in a safe environment and spend time together. On the other hand, we also have groups that work mainly with political topics. It is important that its members acquire important skills, help their surroundings and have fun.

The experience of people working with youth is that young people are not very interested in politics. They are bombarded daily with arguments, mutual attacks by politicians and low political culture. In addition, they are convinced that even if they try, they cannot change anything. As a result, they resign themselves to involvement in public affairs. It is a nationwide phenomenon, surveys confirm it, and this is a problem that can also be solved through youth parliaments. To show young people that it pays to get involved and that things can change for the better. According to Polešanský (2023), 2 up to 3 times more young people apply to youth parliaments than they can accept. In the Bratislava region, the situation is a little different in that there are many organizations operating there, there is a sufficient number of events and various opportunities, so everyone can choose and the interest of the youth is thus distributed.

Research into trends in the lives of young people in Slovakia is carried out by the Slovak organization Youthwatch. This organization probes into the lives of young people through continuous qualitative research, bringing up-to-date information straight from the source. The following information is based on research findings within the Youthwatch activities.

AktiMYzmus (actiWEsm) is one of the manifestations of the behavior of young people in the field of civic engagement. It reflects their view of themselves as the saviors of society and is based on confidence in their own strength, open-mindedness and emphasis on the honesty and decency of young people. The main feature of this phenomenon is the high capacity of mobilizing peers through social networks,

the ability to involve actors from other areas of society (artists, non-governmental organizations, etc.) changes (known in Slovakia, for example, through the initiatives Against corruption, For decent Slovakia or Kulturblog). (Youthwatch, 2020)

A private group #somtu (#I am here) was created against the spread of hatred on the Internet. The goal of this group is to post arguments without emotion under hate comments on the Internet, to calm and manage the discussion, as well as to support social network algorithms that will help spread the comments with rational arguments. (Somtu, 2017) Another such initiative is Slovak elves, who fight against internet trolls who spread chaos and weaken democratic principles. (Slovenskí elfovia, 2023)

In the period before the parliamentary elections in 2020, several campaigns and initiatives took place, where young people showed themselves not only as progressives, but also as very good digital marketers. A new phenomenon was brought about by the civic initiative Za slušné Slovensko (For decent Slovakia), which, as the first civic initiative, made a non-political mobilization pre-election tour throughout Slovakia in parallel with political parties called Za Jána a Martina, Za slušnú krajinu (For Jan and Martina, for the decent country). The tour was accompanied by concerts and the production of advertising items such as badges and FB frames. (Za slušné Slovensko, 2023)

Association Srdcom doma o.z. (With the hearth at home) promotes the extension of the possibility to vote from abroad to all types of elections. Thanks to their activities, it was possible to mobilize people who decided to vote from abroad (2.8 times more voters from abroad than in the previous elections). Other observed trends among young people draw attention to the phenomenon that young people try to transfer to Slovakia a good experience from abroad, which also applies in the political field. Young people see how it works and want similar positive changes in Slovakia as well. (Srdcom doma, 2023)

Kundy Crew or committed embroidery, radical embroidery is a special form of activism that non-violently (through embroidery) promotes political views and attitudes of young people in particular. Embroideries such as Keep your doctrines out of my vagina, Fascist is useless, Were we in trouble? they clearly express the attitudes of activists. The combination of old technology and new references is an attractive form of expression of attitude for many. (Kundy crew, 2023)

Since 2016, the People's Party Our Slovakia (ĽSNS) has been represented in the National Council, which openly or in hints and allusions promotes radicalism, nationalism and fascist attitudes. Young people started to become civically active with the initiative #Nie v našom meste (Not in our city) when the chairman of the ĽSNS party was elected as the mayor of the Banskobystrica region (2013-2017). (Nie v našom meste, 2023) The movement was revived in 2019 before the parliamentary elections under the name # Not in my city, when young people boycotted the pre-election rallies of the ĽSNS and protested against them. (Nie v mojom meste, 2019)

The @volímdemokraciu (I vote for democracy) campaign was created at the instigation of the rap subculture (the challenge was joined by recognized Slovak rapp singers: Ego, Vec, Pil C, Strapó, Aless, Luisa, Tono S., Supa, Zverina, Majself, Strapó, Matys, Yaksha and DJ Mefek), where young artists they especially appeal to

young people not to vote for fascist and anti-system parties in parliamentary elections. (O mediach, 2020) Likewise, the anti-racist Slovenská Krčma festival, which was attended mainly by young people, mobilized people to discuss in pubs that we do not want fascists here. (Slovenská krčma, 2023)

LSNS also uses traditional Slovak symbols such as folk costumes, the national ascent to the Kriváň peak or national heroes such as Štúr (even controversial persons from Slovak history, such as Tiso and Hlinka). It was also on the basis of this that the initiative #Nie v mojom kroji (Not in my traditional costume) was created. (Nie v mojom kroji, 2023)

Nowadays, information about cases, wrongdoings and injustices spreads in seconds via social networks, so it is not surprising that young people in particular, who are always „connected“ with one eye and one finger, are the first to see, perceive and reflect on this information. Many are raised by parents who grew up in the period when the democratic system in Slovakia began to be built (while not avoiding mistakes and problems), they are frustrated and distance themselves from politics, saying that it is a lost battle in advance. If we put together the need of young people to differentiate themselves from the previous generation and at the same time their awareness, then it is not surprising that they throw themselves into politics with unprecedented vigor, while using all the achievements of the modern age: above all the Internet and social networks, they involve their rapidly growing know-how in the field of marketing and with their energy they revive the revolutionary enthusiasm of their parents and older generations. Young people want to see the result immediately, not in a month or 4 years at the next election. The older generation of their „educators“ (parents, teachers, politicians) rather imagines the use of existing tools (eg public meetings in cities and towns, councils, commissions, elections). Young people find other ways to express their opinion. (Youthwatch, 2020b)

„Here and now“ is the password of every day in life of young people, that's why they don't read long texts, e.g. blogs, but they mainly follow the insta profiles of journalists and editors on social networks, where they can directly react to information, express their opinions, follow arguments and counter-arguments or the development of individual cases and situations. Temporary thematic frames for profile photos have become very popular, where they clearly express their opinion on the current topic and their attitude, e.g. I vote for Čaputová, Black lives matter or Som za (position). In addition to subscribing to Spotify or Netflix, today's young people also subscribe to newspapers such as Denník N, SME or Aktuality (Slovak main newspapers) and on their mobile devices can be found applications that alert them to new news and events (spravymľadi, mnt.sk, aktuality.sk). Online press conferences are very popular, where it is possible to immediately comment on the progress and statements of politicians, these are publicly broadcasted via social sites, so anyone can access them in real time.

Young people showed their opinion about the state of society by organizing the Veľký protikorupčný pochod (Great Anti-Corruption March) in April 2017. Its main theme was various cases that surfaced and were not dealt with at all or transparently enough. The story of Karolína Farská and Dávid Straka, who were the main organizers of the march, showed young people, but also the whole society, that young people

know how to mobilize and express their opinion through effective means. In 2017, Zuzana Hlávková was also a great inspiration for young people, who, together with Pavlo Szalai, revealed one of the biggest cases ever reported to the Ministry of Finance. Young people consider these two events to be the greatest manifestations of youth civic activism in recent times.

In 2018, investigative journalist Ján Kuciak and his fiancée Martina Kušnírová were murdered. The reaction to this event were the gatherings for a decent Slovakia, where several tens of thousands of people met, the largest since the Gentle Revolution in 1989, which were started by young people. The publication *My sme tí, na ktorých sme čakali* (We are the ones we have been waiting for) documents the course of these gatherings, in its title it emphasizes the vision of young people about their position in the face of changes in society. Young people do not blame previous generations for the state of society. They see themselves as powerful enough to directly affect change. The emphasis on „MY“ (we) in the name of the activism trend illustrates this young belief. For young people, participation in mass joint actions such as marches and demonstrations is important, because at the same time they fulfill the age-old desire of every person to belong somewhere, to be part of the community. (Artforum, 2018)

The already mentioned Great Anti-Corruption March was a good example that changes can be achieved even without radical strikes and street fights. Despite the peaceful course, it cannot be said that the demands of the young organizers of For a Decent Slovakia or the Great Anti-Corruption March were less radical - „a new credible government whose members will not be associated with the mafia and organized crime“ is not a low goal at all. The successes achieved by both (revolutionary in their own way) events confirmed to young people that they have enough power to make changes. They have a voice that, if heard from the streets, cannot be ignored. Youth activism does not only have positive manifestations, although just like young people from the opposite spectrum (For a decent Slovakia, Great anti-corruption march) they are concerned with „saving Slovakia“ or listening to „common sense.

„Slovakia - the country where I want to live and work“ is one of the manifestations of the trend in the lifestyle of young people, which is called the Awakened Slovach. Young people very often have to immediately react to current situations and topics, take a stand and thus express their values. They often make decisions based on suggestions from online groups or the opinions of the influencers they follow. They use various tools for this: they express a regional opinion to the bone with a minimum of signs - thumbs up, emoticon, hate, unsubscribe, etc. The options are often only FOR or AGAINST, which leads to a strong polarization of opinions and groups. The online space allows anyone to be a so-called moral celebrity, because they are the first online to define what is right or wrong. Also, conditions are created to express absolutely anything, there are no agreed ethical frameworks or social agreement, what is right and what is not. Extreme opinions and expressive language will bring more reactions and therefore many young people often use them. Debates that are conducted around controversial opinions and topics attract the interest of followers. Part of the current youth participation model is the presence of the so-called cancel culture. This is a mass unsubscribe or blocking of a profile, whereby followers reduce

the importance of influencers on the internet scene. With less reach, it is harder for influencers to communicate with their audience, but they also lose paid collaborations, as companies do not want to work with influencers with a small number of followers or with controversial opinions. (Youthwatch, 2022)

A well-known example of cancel culture is, for example, the author J.K. Rowling, the writer behind the creation of Harry Potter. On Twitter, her views about transgender people were met with criticism, which led to her partial expulsion from the social scene. A recent example from our region is hockey players who did not refuse to play in the Russian KHL, despite the Russian invasion of Ukraine, or the case of Adrian Figo, the former successful superstar rose to fame on tiktok with various videos that were very popular. Subsequently, the information spread on social networks that Figo was writing to young girls and it was considered sexual predation. His followers left by the thousands. Many topics of interest to young people (abortion, LGBT, sexual violence) open up daily in the online space. Not every young person is ready to enter the debate. Since there is no framework and agreement as to what is appropriate and what is not, in the online space we may find that our opinion is commented on, criticized, condemned, ridiculed, and this can make us angry, hurt, and insecure. In the best case, therefore, a young person secretly gives a heart or „thumbs up“ but does not express himself and does not support the idea, even if it is good. It is highly likely that, even with the best will, a person is not able to express himself in a limited space in such a way as to capture all shades of meaning and the breadth of the complete message. (Youthwatch, 2022)

CONCLUSION

Youth participation is important, yet the issue of youth disengagement remains a fundamental challenge for modern democracies. It is critical to better understand what factors influence young people's political participation. The age of democracy has a considerable impact on young people's political engagement in different European Union countries, as levels of political participation in newly founded democracies are much lower than in advanced democracies. Voting may be viewed as a habit in advanced democracies, and those living in established democracies may feel more societal pressure to participate in politics.

The way young people participate is fundamentally changing. Today, young people no longer participate in public life in the way we were used to for many years. Modern times have also brought modern ways of participation. Young people in Slovakia are no exception. In the article, we demonstrated that the youth are not indifferent and do not ignore the happenings around them, on the contrary, they use modern tools to influence things around them. They organize events, campaigns, mobilize to support good and right things and influence each other.

BIBLIOGRAPHY

ARTFORUM, 2018. *My sme tí, na ktorých sme čakali*. Artforum, 2018. ISBN: 978-

- 80-8150-249-1.
- BABOŠ, P., VILÁGI, A. 2022. *Výskumná správa o mladých na Slovensku. Nespokojní a predsa zostávajú*. Bonn: Friedrich Ebert Stiftung. ISBN: 978-3-98628-078-9.
- DOLNÝ, B., MALOVÁ, D. 2017. *Slovakia: Organizational tructures of Political Parties in Slovakia: Parties not for Members*. In: Sobolewska-Myšlik, K., Kosowska-Gąstoł, B., Borowiec, P. (Eds.). *Organizational Structures of Political Parties in Central and Eastern European Countries*, Krakow: Jagiellonian University Press, 391 – 418.
- EUROPEAN COMMISSION, 2011. *Communication on EU Policies and Volunteering: Recognizing and Promoting Cross-border Voluntary Activities in the EU*. Available at:<<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A52011DC0568>>
- GEHREROVÁ, R. 2019. *Ak by vo voľbách volili len mladí ľudia do 30 rokov, vyhral by Kotleba*. . [online.] Cited 23.4.2023. Available at:< <https://dennikn.sk/1667913/ak-by-vo-volbach-volili-len-mladi-ludia-do-30-rokov-vyhral-by-kotleba/>>
- HENN, M., FOARD, N. 2014. “Social Differentiation in Young People’s Political Participation: The Impact of Social and Educational Factors on Youth Political Engagement in Britain.” In: *Journal of Youth Studies* 17 (3): 360–380.
- HULÍN, M., MIHÁLIKOVÁ, J. 2011. *MLÁDEŽ A PARTICIPÁCIA – ODKAZY Z VÝSKUMU*. Bratislava : Iuventa, 2011. ISBN: 978-80-8072-136-7.
- KITANOVA, M. 2020. Youth political participation in the EU: evidence from cross-national analysis. In: *Journal of Youth Studies*.vol. 23, n. 7, st. 819 – 836. Available at:<<https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/13676261.2019.1636951>>
- KUDRNÁČ, A., ALLASTE, A.A. 2022. Student’s schol and political participation in a former socialist country. In: *Problems of Post-Communism*.
- KUNDY CREW, 2023. Facebook page. Available at:<<https://www.facebook.com/KundyCrew/>>
- MINISTRY OF THE INTERIOR OF THE SLOVAK REPUBLIC, 2021. *Call of the Ministry of Internal Affairs and Communications of the Slovak Republic to support volunteering*. Available at:< https://www.minv.sk/?ros_aktuality&sprava=vyzvampsvar-sr-na-podporu-dobrovolnictva>
- NIE V MOJOM KROJI, 2023. Facebook page. Available at: <<https://www.facebook.com/profile.php?id=100072425178196>>
- NIE V MOJOM MESTE, 2019. Facebook event. Available at:< <https://www.facebook.com/events/kino-junior-levice/nie-v-mojom-meste/2420003891550987/>>
- NIE V NAŠOM MESTE, 2023. Facebook page. Available at:<<https://www.facebook.com/NIEvBB/>>
- O MEDIACH, 2020. *Ego, Vec, Aless a ďalší známi rapperi nahrali predvolebné vyhlásenie*. Available at:< <https://www.omediach.com/internet/17248-ego-vec-aless-a-dalsi-znami-rapperi-nahrali-predvolebne-vyhlasenie-video>>
- PUTMAN, R. 1992. *Making Democracy Work-Civic Traditions in Modern Italy*. Princeton, NJ: PUP.
- RADA MLÁDEŽE SLOVENSKA, 2020. Väčšina mladých ľudí verí v demokraciu,

- ale neverí politikom. Slovensko a Česko, 2020. [online.] Cited 23.4.2023. Available at:<<https://mladez.sk/2020/11/14/prieskum-vacsina-mladych-ludi-veri-v-demokraciu-ale-neveri-politikom/>>
- SOMTU, 2017. Facebook group. Available at: <<https://www.facebook.com/groups/somtut/>>
- SLOVENSKÍ ELFOVIA, 2023. Facebook page. Available at:< <https://www.facebook.com/profile.php?id=100063976065983>>
- SRDCOM DOMA, 2023. NGO. Available at:< <https://www.srdcomdoma.sk/>>
- SLOVENSKÁ KRČMA, 2023. Web page. Available at:< <https://www.slovenskakrcma.sk/>>
- STOLLE, D., HOOGHE, M. 2009. “Shifting Inequalities? Patterns of Exclusion and Inclusion in: *Emerging Forms of Participation*.” European Societies 2011: 1–24. iFirst.
- VECCHIONE, M., CAPRARA, G.V., 2009. “Personality Determinants of Political Participation: The Contribution of Traits and Self-Efficacy Beliefs.” In: *Personality and Individual Differences* 46 (4): 487–492.
- YOUTHWATCH, 2020. *Trend: Politický aktiMYzmus, 1. časť*. Available at:<<https://youthwatch.sk/politicky-aktimyzmus-1-cast/>>
- YOUTHWATCH, 2020b. *Trend: Politický AktiMYzmus 2*. Available at:< <https://youthwatch.sk/politicky-aktimyzmus-2-cast/>>
- YOUTHWATCH, 2022. *Trend: Pre, proti a do seba*. Available at:< <https://youthwatch.sk/trend-pre-proti-a-do-seba/> >
- ZA SLUŠNÉ SLOVENSKO, 2023. Facebook page. Available at:<<https://www.facebook.com/zaslusneslovensko>>
- ŽÚBOROVÁ, V. a kol., 2020. *Mládežnícke politické organizácie na Slovensku. Povinná jazda pre materské strany, alebo priestor na politické vzdelávanie?* Bratislava: Bratislavský inštitút pre politickú analýzu. 2020. ISBN 978-80-973236-4-6.

VÝZVY A BARIÉRY VYUŽÍVANIA EGOVERNMENTU VO VYBRANÝCH SAMOSPRÁVACH SR

Ing. Mgr. Mária Kováčová⁹

Abstract

EGovernment and e-services are one example of positive use of the Internet. The implementation of eGovernment in Slovakia lags behind due to the complexity of the entire process. The reasons for the current low level of eGovernment are various. The insufficient supply of quality electronic services is the reason for their low rate of use by citizens. Missing so-called electronic forms are also one of the barriers to the insufficient use of e-services, which is also connected with the diversity of eGovernment provision within individual municipalities. The article aims to point out the rate of use of e-services of selected local governments and also approximates the current barriers of eGovernment with regard to the system equipment of local governments in the context of making available electronic forms and individual services provided. The aim of the contribution is to identify the shortcomings of eGovernment security with regard to the statistical data provided by the local governments themselves.

KEY WORDS: eGovernment, Slovakia, citizens, self-government, barrier

ÚVOD

Téma eGovernmentu je v súčasných podmienkach verejnej politiky veľmi zaujímavá a dá sa povedať, že vzhľadom k jeho využívaniu stále nepreskúmaná. Samotný pojem eGovernment predstavuje celkom obsiahly koncept, ktorého súčasťou je zapojenie informačných a komunikačných technológií do verejnej správy a jej digitalizácie zvnútra i navonok. Nedeliteľnou súčasťou tejto služby je jej zameranie vo vzťahu k svojim adresátom. Aj napriek tomu, že elektronizácia verejnej správy je dnes relatívne rozšírená stretáva sa stále s určitými problémami a bariérami.

Úspechy Slovenska v oblasti poskytovania a využívania služieb eGovernmentu sú naproti iným členským štátom Európskej únie veľmi skromné, čo deklaruje aj predmetný príspevok. Aj napriek cieľom a ambíciám, ktoré si Slovensko v tejto oblasti stanovilo, v súčasnosti nie sme na takej úrovni, ako by sa očakávalo a to aj vzhľadom k úrovni využívania tradičných služieb verejnej správy, ktoré stále v podmienkach Slovenskej republiky prevládajú. Práve z tohto dôvodu sa dá konštatovať, že do značnej miery tradičné využívanie verejných služieb zvyšujú úroveň jej zaťaženia a neustáleho pretrvávania byrokracie.

Prevažná časť verejných inštitúcií dnes už bežne zverejňuje veľké množstvo informácií na svojich internetových stránkach a takýmto spôsobom sa pasívnym spôsobom snažia občana vtiahnuť do diania v samosprávy a tiež do participácie vecí verejných. Zároveň však majú v úmysle zapojiť občana aj do využívania verejných služieb elektronickým spôsobom komunikácie a to vzhľadom k možnostiam, ktoré dnes majú v zmysle platnej legislatívy a ich vlastného rozhodnutia, ako tieto služby budú poskytovať a umožňovať. Rozličné platformy si vyberajú mestá a obce v zmysle slobodného rozhodnutia a dá sa povedať, že aj veľmi diferencovane, vzhľadom

9 Univerzita sv. Cyrila a Metoda v Trnave, Fakulta sociálnych vied, Katedra verejnej správy, Bučianska 4/A, 917 01, Trnava. Email: kovacova22@ucm.sk

k rozsahu týchto služieb. Rozdiely v poskytovaní týchto služieb je možné vnímať s ohľadom na bariéry a výzvy, ktoré predstaví nasledujúci príspevok s cieľom poukázať na konkrétne príklady praxe. Cieľom príspevku je predstaviť prípadová štúdia skúmania bariér a výziev využívania eGovernmentu v kontexte náhodne vybraných samospráv v porovnaní s výsledkami iných výskumov a štúdií, ktoré deklarujú závery súčasnej úrovne elektronizácie verejných služieb v podmienkach Slovenskej republiky.

1 EGOVERNMENT V PODMIENKACH SLOVENSKEJ REPUBLIKY

Verejná správa sa veľmi dynamicky rozvíja a tak ako sme menia požiadavky spoločnosti, menia sa aj nároky na kvalitu poskytovaných verejných služieb. Ako tvrdia Peková (2019) a Čajková (2020) riadenie verejnej správy sa orientuje na hospodárske využívanie zdrojov pri dosiahnutí výsledkov najvyššej kvality. Aby bol správne pochopený cieľ verejnej správy je potrebné sa zamerať na jej kvalitné a efektívne riadenie. Erneker (2017) dodáva, že verejná správa je charakteristická svojou dynamickosťou vzhľadom k množstvu úkonov, ktoré túto správu vymedzujú k dosiahnutiu stanoveného cieľa. Vo všeobecnosti sú ciele verejnej správy chápané ako definovaný žiaduci stav, ktorý je dosiahnutý a merateľný.

V súvislosti s dynamickosťou samotnej verejnej správy a teda aj verejných služieb sa do popredia dostávajú zmeny v spoločnosti, spojené s tzv. elektronizáciou verejných služieb. Aj v tomto prípade je možné vnímať určitú kvalitu poskytovaných služieb, ktorá je zároveň merateľná a to na kvalitatívnej, ale tiež kvantitatívnej úrovni. Ešte predtým, ako však príspevok poukáže na kvalitatívnu a kvantitatívnu stránku využívanie elektronických verejných služieb je dôležité predstaviť eGovernment v teoretickej rovine.

Egovernment je téma tak rozsiahla, že obsiahnuť všetky jeho zložky je veľmi náročné. Egovernment sa stal symbolom rýchlejšieho, spoľahlivejšieho a lacnejšieho poskytovania služieb verejnej správy smerom k jeho užívateľom. Pojem eGovernment je veľmi obsiahly, vymedziť ho môžeme ako proces vedúci k výkonu štátnej správy a uplatneniu občianskych práv a povinností a to fyzických, ale aj právnických osôb, realizovaný elektronicky. Egovernment sa stal významnou alternatívou pre rozvoj verejnej správy, súvisiaci so znižovaním nákladov, zvyšovaním informovanosti fyzických a právnických osôb (Marchal, 2011). Špaček (2012, s. 1) dodáva, že definície samotného pojmu sa môžu líšiť. Autor tvrdí, že ide o „*zapojene informačných a komunikačných technológií do činnosti verejnej správy.*“

Žákovec (2021) poukazuje na to, že eGovernment na Slovensku začal svoj nepriamy štart v roku 1995 a to prijatím zákona č. 261/1995 Z. z. Národnej rady Slovenskej republiky o štátnom informačnom systéme. Druhá nepriama zmienka o eGovernmente sa v slovenskej legislatíve objavila v roku 1999 v Stratégií o decentralizácii a modernizácii verejnej správy, v ktorom sa uvádza nutnosť elektronizácie verejnej správy.

V súčasnosti zákonný rámec eGovernmentu predstavujú viaceré právne predpisy. Za najdôležitejší je možné považovať zákon č. 305/2013 Z. z. o elektronickej

podobe výkonu pôsobnosti orgánov verejnej moci a o zmene a doplnení niektorých zákonov (zákon o e-Governmente). Dôvodová správa k predmetnému zákonu uvádza, že cieľom zákona je určiť všeobecnú právnu úpravu spôsobu výkonu verejnej moci v elektronickej podobe vrátane právnych inštitútov a tak umožniť realizáciu elektronických služieb orgánov verejnej moci jednotným spôsobom bez potreby zásahu do každého osobitného právneho predpisu, ktorý upravuje v konkrétnych prípadoch tento výkon (Dôvodová správa, 2013).

Filozofia predmetného zákona vyplýva zo strategických dokumentov iných členských štátov Európskej únie, ktoré podporujú tézu, že elektronická komunikácia by sa mala stať štandardom komunikácie medzi občanom a verejnou správou aj v rámci verejnej správy. Zákon umožnil zavedenie viacerých inštitútov do praxe, aby bolo možné realizovať výkon verejnej moci. Konkrétne ide o niektoré informačné systémy pre výkon pôsobnosti orgánov verejnej moci v elektronickej moci, elektronické podanie, elektronický úradný dokument a niektoré podmienky a spôsob výkonu verejnej moci elektronicke a elektronickej komunikácie, elektronické schránky a elektronické doručovanie, identifikáciu osôb a autentifikáciu osôb, autorizáciu, zaručenú konverziu, spôsob vykonania úhrady orgánu verejnej moci a referenčné registre.

Mestá a obce pre účely výkonu verejnej moci využívajú rôzne informačné systémy podporujúce eGovernment (DCOM, miniDCOM+). Môžu nimi byť komerčné, ale aj vlastné informačné systémy. Podstatou výkonu verejnej moci v elektronickej podobe je doručovanie elektronických úradných dokumentov. Podľa Najvyššieho kontrolného úradu SR (2017) k novembru 2016 až 75 % kontrolovaných subjektov nevyužívalo služby žiadnych špecializovaných informačných systémov na podporu eGovernmentu, 20 % kontrolovaných subjektov využívalo služby DCOM alebo miniDCOM+, 3 % kontrolovaných subjektov využívalo rôzne komerčné informačné systémy a 2 % kontrolovaných subjektov využívalo vlastný informačný systém zaisťujúci eGovernment. V nasledujúcom roku 2017 podľa Najvyššieho kontrolného úradu SR (2017) začali samosprávy v rôznom rozsahu využívať služby špecializovaných informačných systémov. Podiel kontrolovaných subjektov, ktoré siahli po systéme DCOM a miniDCOM+ vzrástol na 32 %. Podiel kontrolovaných subjektov využívajúcich komerčné riešenia vzrástol na 16 %. Vlastný systém využívali 4 % subjektov. Devätnásť obcí vôbec prvý krát vstúpilo do elektronickej schránky po 1. novembri 2016.

Po šiestich rokoch od vykonanej kontroly sa však situácia značne zmenila a súčasnosti samosprávy využívajú eGovernment vo väčšej miere, prostredníctvom rôznych informačných platforiem. Prípadová štúdia, ktorá bola realizovaná v mesiaci apríl 2023 predstavuje dáta náhodného výberu samospráv, ktoré v zmysle zákona č. 211/2000 Z. z. o slobodnom prístupe k informáciám a zmene a doplnení niektorých zákonov sprístupnili štatistiku využívania elektronických služieb občanmi za rok 2022 (v prípade mesta Hlohovec aj dáta za rok 2021), využívanie elektronických formulárov a tiež uviedli zásadné problémy, bariéry, ale aj výzvy e-služieb v ich podmienkach poskytovania verejných služieb.

1.1 Metodológia prípadovej štúdie

Prípadová štúdia problematiky bariér a výziev eGovernmentu na úrovni miest a obcí predstavuje komparatívnu analýzu úrovne využívania eslužieb, pričom jeho zámerom je tiež poukázať na možné príčiny a dôvody ich (ne)využívania vo vybraných samosprávach. Predmetná analýza pozostáva z dvoch rovín. V kvantitatívnej rovine skúma a hodnotí využívanie eGovernmentu vybraných samospráv na základe štatistických dát. Na strane druhej sa zameriava na kvalitatívne hodnotenie, v kontexte názorov a postojov zamestnancov mestských úradov vo vzťahu k elektronizácii verejných služieb. Príspevok zároveň predstavuje bariéry a výzvy eGovernmentu z pohľadu iných štúdií.

V rámci vlastného výskumu, respektíve prípadovej štúdie bola v mesiaci apríl 2023 zaslaná samosprávam výzva v podobe žiadosti v zmysle zákona č. 211/2000 Z. z. o slobodnom prístupe k informáciám a o Zmene a doplnení niektorých zákonov v nasledovnom znení: „*Aké e-služby mesto v roku 2022 v zmysle žiadostí občanov vybavovalo, v akom rozsahu (počte), o aké konkrétne služby pridelené v rámci oddelení išlo? Prípadne koľko žiadostí občanov klientske centrum vybavilo a ktoré služby boli riešené prostredníctvom portálu www.slovensko.sk?*“

Následne bola žiadosť doplnená ešte o telefonický rozhovor a osobné stretnutie s vedúcim Odboru organizačného a informatiky na Mestskom úrade v Hlohovci. Rozhovory boli zväčša so zamestnancami odboru informatiky a to pre účely zistenia ich subjektívnych postojov vo vzťahu k elektronizácii eslužieb s cieľom poukázať na výzvy a bariéry digitalizácie verejných služieb. Rozhovor prebiehal taktiež s cieľom zistiť počet elektronických formulárov a tiež pre účely predstavenia plánovaných projektov digitalizácie v jednotlivých samosprávach zo strany vedúcich zamestnancov odboru informatiky. Celkom bolo vykonaných päť telefonických rozhovorov a jedna osobná návšteva na Mestskom úrade Hlohovec.

Do predmetnej prípadovej štúdie bolo zapojených 5 miest. Konkrétne mesto Hlohovec, Piešťany, Sered', Šaľa a Nové Zámky. Dôvodom pre výber predmetných samospráv bolo poukázať na rozdiely v používaní IS s cieľom priblížiť koreláciu dát s využívaním eslužieb občanmi.

1.2 Výsledky

Tabuľka 1 a 2 zobrazuje úroveň a rozsah vybavených elektronických podaní v roku 2022 a v roku 2021 v meste Hlohovec.

Tabuľka 1: Úroveň využívania eslužieb občanmi mesta Hlohovec (2022)

Mesto	Počet podaní (2022)
Prijaté záznamy, fyzické osoby (spôsob doručenia ÚPVS)	157
Odoslané záznamy, fyzické osoby (spôsob doručenia ÚPVS)	1 092

Zdroj: Vlastné spracovanie, 2023 (Podľa Mestského úradu Hlohovec, 2023)

Ku 31. 12. 2022 malo mesto Hlohovec 19 975 obyvateľov (Štatistický úrad SR, 2023). Celkovo bolo v roku 2022 prijatých 157 žiadostí od fyzických osôb, odoslaných záznamov bolo 1 092. Mesto Hlohovec doplnilo údaje aj za rok 2021 (tabuľka 2). V roku 2021 mesto Hlohovec eviduje 382 prijatých záznamov, 1 015 záznamov bolo v danom roku vybavených.

Tabuľka 2: Úroveň využívania eslužieb občanmi mesta Hlohovec (2021)

Mesto	Počet podaní (2021)
Prijaté záznamy, fyzické osoby (spôsob doručenia ÚPVS)	382
Odoslané záznamy, fyzické osoby (spôsob doručenia ÚPVS)	1 015

Zdroj: Vlastné spracovanie, 2023 (Podľa Mestského úradu Hlohovec, 2023)

Rozdiely vo využívaní eslužieb v rámci skúmaných rokov nie sú významné. Podľa zamestnancov Mestského úradu Hlohovec interný informačný systém nedisponuje žiadnym elektronickým formulárom a to z dôvodu nerentability formulárov, ktoré by podľa vedúceho Odboru organizačného a informatiky neboli využívané dostatočne.

Interný informačný systém je od dodávateľov CoraGeo. S predmetným systémom pracujú zamestnanci Mestského úradu Hlohovec, pričom uvedená platforma poskytuje služby spojené s vykonávaním ich agend. Systém zároveň predstavuje viaceré informácie o chode mesta a je primárnym zdrojom informácií, ktoré sú predovšetkým pasívneho charakteru vo vzťahu k občanom. Tieto údaje sú publikované vo forme Open Data (zmluvy, objednávky, faktúry, úradná tabuľka a iné). Webové sídlo je dostupné na adrese www.hlohovec.sk. eGov portál je dostupný na adrese <http://egov.hlohovec.sk>, pričom sa zameriava na štandardné údaje o zmluvách, objednávkach a tento je úzko prepojený s interným informačným systémom.

Ďalším skúmaným objektom je mesto Nové Zámky. Ku dňu 20. 5. 2021 malo

mesto 37 321 obyvateľov (Štatistický úrad SR, 2023). V roku 2022 samospráva vybavila elektronicky 197 žiadostí fyzických osôb. Z uvedeného počtu sa jednalo o:

- daň za psa,
- poplatok za odvoz komunálneho odpadu,
- daň za ubytovanie (Mestský úrad Nové Zámky, 2023).

Žiadosti občanov nie sú vybavované cez klientske centrum – kanceláriu prvého kontaktu, ale cez registratúru, ktorá prideliťuje žiadosti na patričné oddelenie. V prípade mesta Nové Zámky ide o referát daní a poplatkov a referát dotácií a súhrnných vzťahov. V roku 2022 mesto Nové Zámky poskytovalo celkom 14 elektronických služieb (Mestský úrad Nové Zámky, 2023).

Mesto Nové Zámky využíva elektronizáciu územnej samosprávy (deus) prostredníctvom spoločnosti DATALAN, a. s. Túto platformu prevádzkuje pre účely poskytovanie eslužieb cez webový portál Digitálne mesto. Portál je určený pre poskytovanie kvalitných online služieb pre občanov a samosprávy. Jedná sa predovšetkým o služby podporujúce zákonnú povinnosť zverejňovania zmlúv, objednávky, faktúry a iné informácie na internete. Portál zároveň umožňuje publikovať údaje z back-office systémov vo vhodnej podobe, v reálnom čase a to na stránke mesta, ktorá je verejne dostupná občanom. Takýmto spôsobom robí samosprávu transparentnejšiu (Mestský úrad Nové Zámky, 2023).

V roku 2023 plánuje mesto Nové Zámky realizáciu projektu DCOM veľké mestá, čo umožní využívanie minimálne 98 elektronických služieb (elektronických formulárov).

Ďalším analyzovaným mestom je mesto Piešťany. K 1. 1. 2023 malo mesto Piešťany celkom 26 844 obyvateľov (Štatistický úrad SR, 2023). Tabuľka 3 zobrazuje počet vybavených žiadostí e-služieb mesta Piešťany (Mestský úrad Piešťany, 2023).

Tabuľka 3: Vybavenie žiadostí občanov, tzv. e-služby mesta Piešťany (2022)

E-služby / oddelenie	Počet
Celkom	77
Oddelenie daní a poplatkov	61
Oddelenie výstavby a dopravy	4 (3 – všeobecná agenda, 1 – žiadosť o predĺženie lehoty)
Právne oddelenie	5 (3 – žiadosť o prenájom pozemku, 2 – všeobecná agenda)
Oddelenie klientskeho centra	3 (žiadosť o trvalý a prechodný pobyt)
Oddelenie životného prostredia	2 (2 – žiadosť o prihlásenie psa do evidencie, 1 – žiadosť o náhradnú evidenčnú známku psa, 1 – žiadosť o orez drevín)

Zdroj: Vlastné spracovanie, 2023 (Podľa MÚ Piešťany, 2023)

Mesto Piešťany využíva pre účely zabezpečovania e-služieb IS spoločnosti DATALAN, a. s. spolu s webovým portálom Digitálne mesto a to rovnako ako mesto Nové Zámky.

Ďalším skúmaným objektom je mesto Sereď. Ku dňu 31. 12. 2022 malo mesto celkom 15 323 obyvateľov (Štatistický úrad SR, 2023). Podľa dostupných a sprístupnených informácií Mestského úradu Sereď mesto v súčasnosti poskytuje iba všeobecnú agendu, ktorá je dostupná na stránke www.slovensko.sk. Podľa Klinkovej (2023) „*občan sa prihlási na stránku slovensko.sk so svojim občianskym preukazom, ale potom si musí vyhľadať na webe mesta Sereď, čo konkrétne chce vybaviť, ak je k tomu adekvátne tlačivo, to vypíše, podpíše, nascanuje a priloží ho ako prílohu.*“

Ako ďalej dodáva Sekretariát prednostky MsÚ v Sereďi „*kvôli vysokým vstupným finančným nákladom sme zatiaľ nepristúpili k tomu, že by sa žiadosti a iné dalo vybavovať priamo na slovensko.sk kliknutím na konkrétne tlačivo - už bez zdĺhavejšieho vyhľadávania na stránke mesta – www.sered.sk*“ (Klinková, 2023).

Posledným analyzovaným mestom je mesto Šaľa. Ku dňu 31. 12. 2022 malo mesto 20 641 obyvateľov (Štatistický úrad SR, 2023). Tabuľka 4 zobrazuje štatistiku Mestského úradu Šaľa vo vzťahu k vybaveniu eslužieb v roku 2022.

Tabuľka 4: Vybavenie žiadostí občanov, tzv. e-služby mesta Šaľa (2022)

E-služby / oddelenie	Počet
Celkom	57
Oddelenie ekonomiky a podnikania, z toho:	
Všeobecná agenda	14
Oddelenie organizačné a správne, z toho:	18
Vyžiadanie potvrdenia o pobyte	2
Prihlásenie na trvalý pobyt	7
Matričné doklady	11
Žiadosť o informácie v zmysle zákona č. 211/2000 Z. z. o slobodnom prístupe k informáciám v znení neskorších predpisov	5

Zdroj: Vlastné spracovanie, 2023 (Podľa MÚ Šaľa, 2023)

Na základe tabuľky 4 a údajov z Mestského úradu je možné konštatovať najmenšiu mieru využívania eslužieb. Vzhľadom k počtu obyvateľov naproti iným mestám mesto Šaľa výrazne nezaostáva.

Mesto Šaľa využíva IS spoločnosti DATALAN, a. s. V súčasnosti sú eslužby mesta sprístupnené cez všeobecný formulár www.slovensko.sk. V blízkej budúcnosti mesto

ani neplánuje elektronické formuláre umožňovať a to z dôvodu, že už v minulosti nimi disponovalo, avšak pre ich nedostatočné využívanie ich prestalo občanom sprístupňovať pre ich finančnú náročnosť a neefektivitu eslužieb mesta.

1.3 Verifikácia výsledkov

V súvislosti s analýzou získaných údajov jednotlivých samospráv je možné konštatovať, že vo vzťahu k počtu obyvateľov jednotlivé mestá nedostatočne využívajú eGovernment. Mesto Hlohovec z hľadiska úspešnosti elektronizácie verejnej správy vyniká, aj keď o úspech rozhodne nejde. Vo vzťahu k počtu obyvateľom a v porovnaní s komparovanými samosprávami dosahuje najlepšie štatistické údaje. Mesto Hlohovec pritom nemá sprístupnený žiadny elektronický formulár a občania môžu požiadať o elektronické služby len prostredníctvom všeobecného formulára na stránke www.slovensko.sk

Mesto Hlohovec aj napriek tomu vyniká v určitých oblastiach, ktoré môžu mať spätnosť so záujmom občanov využívať elektronické služby. Mesto Hlohovec v roku 2022 získalo cenu Zlatý erb, ktorá hodnotí kvalitu krajských, mestských a obecných webov. Celkové víťazstvo a hlavnú cenu Grand Prix eSlovensko získalo mesto spolu s mestom Stará Turá. Cieľom súťaže je podporiť informatizáciu slovenských samospráv a oceniť výnimočné projekty. Zároveň však súťaž podporuje k výmene informácií a skúsenosti. Jej zámerom je podporiť informovanosť občanov vo vzťahu k internetu a digitálnym technológiám. Predmetná súťaž nehodnotí e-služby ako také, avšak s ohľadom na pasívnu komunikáciu, ktorú umožňujú webové stránky miest môže byť vhodným impulzom a nástrojom pre osvetu samotnej elektronizácie vo verejnej správe.

Z pohľadu mesta Hlohovec a ostatných sledovaných miest je možné vnímať predovšetkým bariéry a nedostatky eGovernmentu. Predovšetkým sa mestá stotožňujú v názore, že elektronizácia verejnej správy a e-služby sú z pohľadu ich systémového zabezpečenia spájané s termínom „not user friendly“. Bližšie sa bariéram eGovernmentu venuje Žákovec (2021), ktorý tvrdí, že problémom je celkové zabezpečenie elektronizácie.

Žákovec (2021) uvádza, že bariérou je predovšetkým nedostatočná politická zodpovednosť ústredných orgánov štátnej správy, nakoľko agenda a kompetencie v oblasti eGovernmentu prešli od samého počiatku viacerými ústrednými orgánmi. Zodpovednosť bola prenesená zo Štatistického úradu na Ministerstvo dopravy, pôšt a telekomunikácií. V roku 2007 prešla zodpovednosť na Ministerstvo financií v spolupráci s Úradom vlády. V súčasnosti podporuje digitalizáciu samospráv a kvalitné elektronické služby DataCentrum elektronizácie územnej samosprávy Slovenska (DEUS), ktoré predstavuje záujmové združenie právnických osôb založené v roku 2011 Ministerstvom financií SR a Združením miest a obcí Slovenska. V rámci svojej pôsobnosti má dominantné postavenie informačný systém Dátové centrum obcí a miest (DCOM).

Žákovec (2021) tvrdí, že významným posunom v procese elektronizácie je možnosť využitia elektronických preukazov totožnosti (eID), ako prostriedok

vytvorenia zaručeného elektronického podpisu. Za výhodu tiež považuje využívanie elektronického podpisu v elektronickej komunikácii.

Z pohľadu samotných skúmaných samospráv bolo zistené, že ako bariéra sa javí skutočnosť, že IS si vyžadujú aktualizácie, ktoré sú problematické najmä vo vzťahu k občanom. Mnohí občania nedisponujú dostatočnými zručnosťami, aby si sami IS aktualizovali a tak o systém nemajú taký záujem, čím sa znižuje miera využiteľnosti eGovernmentu. Značným problémom z pohľadu samospráv je tiež často zlyhávajúci systém, ktorý najmä v čase inštalácie kolabuje a tak občan stráca trpezlivosť ďalej pokračovať vo využívaní elektronických služieb.

NKÚ (2017) vo svojej správe uvádza, že elektronizácia verejných služieb sa spája predovšetkým s úsporou času pre občana. EGovernment podnecuje ku kvalitatívnemu zlepšeniu elektronických služieb. Podľa zistení NKÚ však zavedením elektronickej komunikácie samospráv doposiaľ nedošlo k významnému zníženiu počtu fyzických návštev obyvateľov a ani k materiálnej úspore na obecných a mestských úradoch, ako sa pôvodne očakávalo.

NKÚ (2017) vníma ako zásadný problém tiež slabé naplnenie objektívnych predpokladov pre fungovanie elektronizácie, predovšetkým v súvislosti s relatívne nízkym počtom vydaných eID s KEP, všeobecným omeškaním projektov informatizácie verejnej správy a tiež nezájmom fyzických a právnických osôb a elektronickú úradnú komunikáciu.

Územná samospráva je na Slovensku tvorená takmer 3 000 autonómnymi subjektmi, ktoré disponujú vlastnými rozhodovacími právomocami o kvalite služieb, ktoré zaisťujú vo vzťahu k občanom. Riešenia a postupy v oblasti zavádzania procesov informatizácie si samosprávy určujú samostatne, podľa ich potrieb, požiadaviek a záujmu občanov a tiež podľa finančných možností. Diskutabilné je stále systémové zabezpečenie e-služieb, k čomu sa však vyžaduje rozsiahlejšia štúdia samospráv, ich potrieb a požiadaviek.

ZÁVER

Služby eGovernmentu sú na Slovensku naproti iným krajinám Európskej únie menej rozvinuté. Aj napriek tomu, že elektronizácia verejnej správy a poskytovanie e-služieb sa do popredia vrcholových predstaviteľov štátu dostala už v roku 1995, ešte v roku 2023 nie všetky samosprávy umožňujú tieto služby na dostatočnej úrovni.

Elektronizácia verejnej správy zlyháva z dôvodu viacerých bariér. Na jednej strane je to nezáujem zo strany občanov, na strane druhej sa problematicky javí diferencovaný prístup v zabezpečovaní e-služieb. Elektronizácia verejných služieb napreduje len veľmi pomaly. K pomalému rozvoju eGovernmentu prispieva tiež nezáujem zo strany občanov, nedostatočná podpora elektronizácie zo strany štátu a niekoľkonásobný presun zodpovednosti za informačnú spoločnosť medzi orgánmi štátnej správy.

S vyššie uvedenou bariérou sa spája predovšetkým slabá koordinácia inštitúcií v prípade nákupu informačných technológií a inej infraštruktúry nevyhnutnej k poskytovaniu služieb online. K nedostatočnému a pomalému rozvoju e-služieb prispela tiež skutočnosť, že nie všetky samosprávy majú dostatočné pripojenie na

internet, čo sa vzťahuje tiež k občanom a nedostatočnej informačnej gramotnosti.

Proces elektronizácie verejných služieb nie je dnes ponímaný ako najhospodárnejšie riešenie vo vzťahu k úspore finančných prostriedkov samospráv. Samosprávy dnes nie sú pripravené na výkon verejnej moci elektronicky. Niektoré samosprávy dokonca nedisponujú ani elektronickými formulármi, ktoré podporujú eGovernment.

K zvýšeniu efektívnosti územnej samosprávy by pomohli zásadné zmeny. Predovšetkým je nutné poukázať na zvýšenie povedomia občanov o tom, ako elektronizácia pomáha k vybaveniu ich požiadaviek vo vzťahu k verejným službám. Elektronizácia verejných služieb minimalizuje fyzické návštevy osôb na úradoch a dostupnosť týchto služieb je prakticky nepretržitá, počas 24 hodín denne, sedem dní v týždni.

Optimalizovať by sa pre zlepšenie eGovernmentu mal tiež systém procesov výkonu verejnej správy, maximalizáciou využívania služieb DCOMu. Je dôležité nastaviť systémy a procesy elektronizácie verejnej správy tak, aby všetky samosprávy mali prístup k týmto službám, nakoľko ani dnes nie je internet samozrejmosťou. Podporovať rozvoj digitalizácie verejnej správy si však vyžaduje jednotný prístup, ktorý by optimálne riešil vyššie uvedené bariéry.

Za zmienku by stál centralizovaný systém elektronických služieb, za ktorý by niesla zodpovednosť určitá inštitúcia s cieľom optimalizovať nielen výdavky samospráv, ale tiež by došlo k jednotnému zaisteniu elektronických služieb v rámci všetkých samospráv v podmienkach Slovenskej republiky.

POUŽITÁ LITERATÚRA

- ČAJKOVÁ, A. 2020. *Inovativní trendy řízení ve veřejné správě*. Ostrava: Key Publishing. Monografie. s. 163. ISBN 978-80-7418-363-8.
- ERNEKER, J., PÁNA, L. 2017. *Systémové aspekty veřejné správy*. Druhé doplněné vydání. České Budějovice: Vysoká škola evropských a regionálních studií, z.ú. Studijní text. s. 117. ISBN 978-80-7556-015-5.
- MARCHAL, A. PROKEŠ, S. J., ŠTĚDRŮŇ, B., VANÍČEK, Z. 2011. *Právní aspekty eGovernmentu v České republice: Terminologický slovník, legislativa, elektronické aplikace ve státní správě, CzechPOINT*. Praha: Linde Praha, 2011. s. 200. ISBN 978- 80-7201-855-0.
- PEKOVÁ, J., JETMAR, M., TOTH, P. 2019. *Veřejný sektor, teorie a praxe v ČR*. Praha: Wolters Kluwer. s. 783. ISBN 978-80-7598-209-4.
- ŠPAČEK, D. 2012. *eGovernment: cíle, trendy a přístupy k jeho hodnocení*. V Praze: C.H. Beck. Beckova edice ekonomie. S. 258. ISBN 978-80-7400-261-8.
- Zákon č. 305/2013 Z. z. o elektronickej podobe výkonu pôsobnosti orgánov verejnej moci a o zmene a doplnení niektorých zákonov (zákon o e-Governmente)
- Zákon č. 261/1995 Z. z. Národnej rady Slovenskej republiky o štátnom informačnom systéme
- Zákon č. 211/2000 Z. z. o slobodnom prístupe k informáciám a zmene a doplnení niektorých zákonov
- Dôvodová správa. *Vládný návrh zákona o elektronickej podobe výkonu pôsobnosti*

- orgánov verejnej moci a o zmene a doplnení niektorých zákonov (zákon o e-Governmente)*. [online], [cit. 03/04/2023]. Dostupné na internete: www.nrsr.sk/web/Default.aspx?sid=zakony/zakon&MasterID=4500
- Štatistický úrad. 2023. [online], [cit. 03/04/2023]. Dostupné na internete: www.statistics.sk
- Záverečná správa e-Government a informačné systémy obcí a miest. 2017. [online], [cit. 03/04/2023]. Dostupné na internete: www.nku.gov.sk/documents/10157/265201/96066--110.pdf
- ŽÁKOVEC, L. 2022. *E-GOVERNMENT AS A NEW TOOL FOR MORE EFFICIENT PUBLIC SERVICE PROVISION*. In *FÓRUM CUDZÍCH JAZYKOV, POLITOLÓGIE, A MEDZINÁRODNÝCH VZŤAHOV*. [online], [cit. 03/04/2023]. Dostupné na internete: www.fvps.vsdanubius.sk/files/355/sk/forum-2_2021.pdf

THE EUROPEAN SOCIAL MODEL. THE PROMOTER OF EUROPEAN IDENTITY?

Mgr. Stela Olejárová¹⁰

Abstract

The article offers a perspective on the idea of the European Social model as the generator and supporter of the European identity. Various and confusing definitions of identity that can be perceived in an academic field propose a short reflexive notion of identity and why a union of states like the European Union is perceiving identity and its legitimacy as a necessity. In the second part, we would like to present the meaning of the European social model. In the remainder, we seek to deepen our understanding of how the role of the European social model in promotion of the social equality within member states creates an opportunity to feel and express a European identity.

KEY WORDS: *European social model, European Identity, Eurobarometer*

INTRODUCTION

Building a sense of European identity is a complex and ongoing process that involves multiple factors and approaches. Researchers are connecting the topic of European identity with lots of significant variables. The study of European identity becomes important to all social sciences. Due to the interest in European identity, researchers explored the idea of Europe as a polity, homogeneity of its culture, and others. Verhaegen and Hooghe made their comparative analysis among adolescents within the relationship of knowledge about the EU and European identity (Verhaegen, Hooghe, 2015). Kaina and Karolewski compared EU governance and European identity (Kaina, Karolewski, 2013) and Thomas Risse compared the Euro in connection with national and European identity (Risse, 2003). The studies on the relationship between European identities and European social policy has been also a topic of many researchers (Börner, Eigmüller, 2018, Gerhards, Lengfeld, Häuberer 2016, Lahusen, Grasso, 2018, Verhaegen, 2018).

Our article deals with the complex phenomenon of the term European identity as a type of collective identity. Many of the researches connects the European identity with the beginning of European integration. Development refers to the process of cooperation and collaboration among European countries in various areas, such as politics and political integration, where the creation of institutions facilitated political cooperation and decision-making among European countries (Pollack, 2008, Hobolt, 2006, Fligstein, Polyakova, Sandholtz, 2012). The system of supranational governance provides the platform, which strengthens the cooperation of member states on issues such as foreign policy, security, and human rights. Another area of European cooperation is in economics and the creation of the European single market and the adoption of the euro as a common currency (Gabel, 1998). This has created

10 Fakulta sociálnych vied, Univerzita sv. Cyrila a Metoda v Trnave, Bučianska 4/A, Trnava, 917 01, Slovensko, e-mail: olejarova1@ucm.sk

a space to increase not only economic growth and prosperity but also to create a space for the free movement of goods, people, and services across Europe. Thanks to which the cultural connection between states also increased and created the ground for the European identity to take place. The European integration process acts as a contributor to acceptance of the diversity and creation of shared European culture and a sense of belonging. European integration is visible in many areas and is responsible for contributing to the creation of a more unified and interconnected Europe. The promotion of common values such as democracy, human rights, and social justice has facilitated social integration (Threlfall, 2003), among European countries.

Another approach of understanding European identity is through connection and attachment with the European continent or just identification as European. European identity should not be automatically seen as full support for the European integration process, even though in lots of researches it plays a crucial role.

As we speak about social integration, we find it useful to present what exactly is European social model is and how exactly it contributes to the creation of shared European identity and sense of belonging. In this article, we offer a perspective on the idea of the European social model as the supporter of European identity. It is also necessary to take note of the various and confusing meanings of the term identity which can be perceived in academic and lay discourse. We propose a short reflexive notion of identity and why a union of states like the European Union is perceiving identity and its legitimacy as a necessity. In the second part of this article, we would like to present the meaning of the EU's role in social protection. In the remainder, we seek to deepen our understanding of how the role of the European Union in social protection and in promotion of the social equality within member states creates an opportunity to feel and express a European identity.

The main aim of this research is to develop knowledge and present the data which analyses the relationship between the European Social Model and European identity. Our analysis is based on research of already published and the newest Eurobarometers on social policy and identity as such. The key exercise here is to determine inclusion or exclusion based on whether the policy of social rights is able to strengthen European identity or if the question of solidarity is still ruled out on the national level.

1 UNDERSTANDING IDENTITY

Identity, in today's world, represents an important topic not only academic sphere but also in the everyday life of people. Understanding identity is central because it shows how we navigate the world around us. It connects us with our interests and preferences. Viewing identity in full display and knowing how it was shaped by personal, social, cultural, and historical context determines the sense of oneself, relationships, and decision-making processes. Both the individual part of identity and the social part of identity are crucial components of an individual but also a group life. Therefore, it is important to present the perspective of identity as such.

Identity is connected not only to political science but also to sociology, history, psychology, and other social sciences. Because the length of the article is not

providing enough space to present the concept of identity from all the perspectives mentioned, we are mainly focusing on the perspective of political science. In political science, identity is an important variable that refers to the way individuals and groups define themselves, based on diverse and various characteristics, such as culture, nationality, religion, race, or ethnicity. There is a natural interweaving of private life with politics to achieve the recognition and values of the group and its members. The political identity of individual figures as a catalyst for decisions in political processes (Fukuyama, 2019, Pecníková, Pondelíková, Mališová, 2021)

The concept of identity has been seen to lead to a paradox. Identity can be perceived by the number of meanings. It concerns not only the social categories and tasks belonging to the individual or social groups but also the basic information about the individual and his categorization in society.

Identity and its research are divided into several areas. It can be examined from a geographical perspective such as identity at the local, regional, national, and supranational level, a social angle where we understand it from the person's point of view, whether the identity is individualistic, collective, or social, or even the angle of the human soul, "My inner" and "Outer" self which seeks to satisfy a human need after recognition (Pecníková, Pondelíková, Mališová, 2021).

We can define a few keyways in which political scientist approach and understand identity. One is through the concept of social identity theory (Tajfel, Turner, 1986). The theory posits that people differentiate between the inner and outer self. The outer self is part of a social group that people categorize themselves into, based on shared characteristics. These characteristics can be based on shared beliefs, values, and interests, but also on demographic factors, such as age, gender, education, and others. Another way how to perceive identity is through the theory of behavioralism (Hamati-Ataya, 2012, Adcock, 2007). Identity plays an important role in behavior as such. Behavioralism seeks to understand political behavior and political choices and actions of an individual and/or groups. Identity is a means through which mobilization occurs and the effort to enforce one's demands on the political scene.

The concept of identity does not only have a lot of definitions but also categories, or we could say dimensions that groups use to differentiate themselves from others, so-called collective identity. Collective identities refer to a group of people that accepts an idea of their similarity which creates a strong feeling of belonging and solidarity (Brubaker, Cooper, 2000). By definition, collective identity is always formed in opposition to another group (Fligstein, Polyakova, Sandholtz, 2012).

Collective identities are built on different levels. The most common categories of identity include ethnic identity, which connects people to a shared cultural heritage, often based on language, religion, and a common history. Another category that political scientists have been interested in, is national identity, which is connected to the feeling of belonging to a particular country or nation-state, also based on shared values, symbols, and institutions. An additional group is a political identity, which refers to personal political beliefs, values, and status, or even socioeconomic identity, which is connected to the social and economic status of the person (Miller, Ali, 2014, Brubaker 2004)

It is important to note that all these categories aren't mutually exclusive and can be perceived simultaneously. Meaning that individuals have multiple and overlapping identities that shape their experiences and political perspectives. It follows that defining identity in the field of social sciences represents varieties of definitions. To add up, we can perceive that identity in political science is a complex concept that is a strong determinant that affects political behavior and the shaping of perspectives.

The multi-level nature of collective identity leads us to the conclusion that there are three main points from which a person can identify himself. Starting from the micro-level, people who are feeling most connected with their local or regional area, are attached strongly to their local region. The following identity, on the mezzo-level, is a national identity that connects individuals with strong national attachments. Third, macro-level identity, focuses on individuals with strong feelings at the transnational level, in our case attachments to Europe and European identity.

From a global perspective, understanding European identity has historical and cultural significance. Europe has a rich and complex history and its today politically and economically integrated. Because of its complexity and history, Europe is still involved in shaping international politics and tackling contemporary challenges. This leads us to the question of how exactly European identity is perceived, or if it is even understood as an influencing actor. We consider it necessary to point out that the term European identity, does not refer in this case directly to the European Union, which we consider important to point out. It is equally important to point out that doing research on European identity it is necessary to refer to "European identity" as an analytical category.

The attention regarding European identity has grown within the growth of the European integration process. Theorists reflect on the European identity in different perceptions. On one hand theorists (Maurer 2002, Offe 2003, Kaina 2006) build their arguments of common European identity on the presumption of its necessity as a condition for democratic decision-making at the level of EU and mutual willingness to work together on common goals and problems, which cannot be solved by states alone. On the other hand, Thomas Risse (2010) questions the importance of shared European identity without a clear interpretation of what exactly the European Union is. The gap between the EU and its citizens is no doubt visible and it is also equally related to other topics such as the democratic deficit. Other theorists do understand European identity without its limitation to be connected to the European union. Individual is feeling connected to European identity on cultural level without being bordered inside the EU. Even though European identity as a term is facing some difficulties in terms of terminological understanding. The primary objective of this study is not to determine or challenge the existence of European identity, but rather to investigate the extent to which the strength, influence, and expressions of European identity is impacted by the European social model.

2 THE EUROPEAN SOCIAL MODEL

We seek to deepen our understanding of the relationship between the European social model, social policy, and the creation of European identity. It is therefore necessary to conceptually understand the terms we are working with.

Social policy as such is connected with two main parts, social policy as a part of business creating well-fare, and social policy as a part of sharing resources in a name of solidarity, creating well-being.

European social policy has been a part of the European community since the 1950s (Treaty of Rome, 1957) where European institutions gained more responsibilities and could create a space of the European social dimension. As the European Union has grown and responsibilities also increased, the agreements of health and safety standards have been incorporated into the law and it was finished by the acceptance of European citizenship.

The notion of the European social model assumes that the members of the European Union have certain features in common. European Council (2000) characterized the model as a system that is capable of a high level of social protection beyond the diversity of the Member States' social systems. Jens Albert has described four main elements of the European social model. The first one is a high level of social protection which focuses on the general interest. Followed by the social dialogue created by collective agreements of all associated partners. There is also a need for an emphasis on social cohesion which is provided by a set of common values.

A European social model is emerging and operating, implementing new visions of social justice, social cohesion, social inclusion, decent work for all, reconciling work and family life, social partnership, human development, etc. It makes it clear that the European social model is more than a basic model of social policy. Anton Hemerijck (2002) in his work *The Self-Transformation of the European Social Model(s)* wrote that at the cognitive level, the European social model is created on the acceptance of that social justice can contribute to economic efficiency and progress.

The aim of creating a more unified and interconnected Europe in the area of the European social state, there is a visible collaboration between shared values in social policy, equality, security, and the market creating a European social model.

European social model can be perceived as a concept that has been developed through discussion of economic globalization and as a concept that connects European societies in their lifestyle, common values, and social politics. The main aim of this model is to provide a high standard of living for citizens while promoting social justice and equality. This model is based on economic growth and social welfare and a well-functioning society. Not all European states have the same social model, but they do share some common characteristics.

Even though the connection between the European social model and European identity is hardly visible at first sight, we assume that the main aspects of the European social model, such as work conditions, social protection, and others, do influence the identity of an individual.

3 EUROPEAN IDENTITY AND ITS CONNECTION WITH EUROPEAN SOCIAL POLICY

As mentioned above European identity should not be seen as synonymous with the European Union as such, even though one of the main aims of the EU is to provide support for the evolution of the European identity or support for European integration.

Different outcomes can come from different perspectives. What we expect is that identity relates to European social policy through two points of view, the first one dealing with national sovereignty and the second focusing on the boundaries of solidarity (Nicoli, Kuhn, 2020).

Given previous pieces of information about individuals' identification with different levels of identity, we assume that individuals who are more attached to the European level of identity are more supportive of the redistribution of social packages than individuals who are not. That also concerns stronger support for transnational/ European levels of solidarity.

H1: Individuals with an attachment to European identity are more supportive of the redistribution of social packages than individuals who are not.

Dealing with support for solidarity there is a need to review what parallels can be drawn to find the answer to the hypothesis presented. The survey held in October-November 2020 dealt with the question of the Values and Identities of EU citizens (Eurobarometer, 2020). The survey analyses not only the identities of EU citizens on 12 dimensions measuring people 's belonging, which are depending on the values and influence of other people, but it also measures the attitudes toward „EU Values “. Outcomes of the survey show that 81% of respondents identify with their family, 73% with nationality, and only 56% with „being European “.

Identity-related to being European also shows that 28% are noncommittal and 14% are not identifying with being European. From the socio-demographic analysis, the data shows that gender, life satisfaction, or even political affiliation has no significant influence on people identifying as being European. 60% of citizens, who do not have a problem paying bills, in comparison with 43% of citizens, who have, are much more likely to identify as being European. A higher number (60%) of people living in big cities are more likely to identify as Europeans than people living in rural areas (55%). Regarding the question of support aimed at enabled socially vulnerable citizens 76% of respondents agree that the most vulnerable citizens should be supported by their national governments.

Eurobarometer published in 2021 (Eurobarometer, 2021) on the topic of European citizenship claim that 57% of all citizens feel attached to the European Union, and feeling attached to Europe represents 65% of all citizens. In conclusion, the proportion of respondents who identify with Europe is higher than citizens attached to the European Union.

In a public opinion in the European Union, Eurobarometer published in 2023 (Eurobarometer, 2023) the socio-demographic data shows the most highly ranked

association with the EU is the freedom to travel, study and work anywhere in the EU, whereas, on the other side, the social protection is seen as important only for 13% of asked citizens.

Another Eurobarometer which was published 6th of February 2023 and deals with Social Europe, and how Europeans support stronger social policies and more social spending (Eurobarometer, 2022). 81% of Europeans believe that differences in income are too great in their country. What is also interesting is that according to the survey, 78% of inhabitants think their governments should take such steps that would reduce the income gap whereas 73% of respondents would appreciate it if the government would work out solutions with the support of the European Union.

When dealing with the question of social issues, values, and identification it is clearly visible that citizens are on average satisfied with the guarantees provided but are more likely to not base their identification on the social policy provided.

CONCLUSION

The European social model and European identity are two main conceptions, which are connected to different aspects of life in Europe. They are usually connected to terms such as democracy, equality, solidarity, equal opportunities for all citizens, provision of social protection, and support for health care and education. All these key factors provide positive associations with the EU as such. This article explored the way how European social policy works in the nature of European identity.

The question of how people can develop a transnational European identity has been and still is a question for researchers. There is a need to take into account when speaking about identification with European identity, and how much it reflects individual socio-demographic profiles and different spectrums of individuals' opinions.

Theories are providing us with enough proof that identities can be constructed and built around various discourses. Regarding the discourse, they can be connected to different topics and affiliations of the individual. Among the best-known collective identities, we include regional/local identity, national identity, and transnational identity. Regarding collective identity, it is a common phenomenon that there are overlapping tendencies between them, but one is still dominant.

Researches on public preferences examine the effect of the European social model on European identity and identification of citizens with the European Union and Europe. Even though there is a significant percentage of citizens considering themselves connected with the European Union and Europe as such, the reason for that is provided freedom, school, work opportunities, and others. To sum up, with the Eurobarometers presented in the article we could say that there is no direct connection between the two chosen variables.

In summary, the identification directly with the European Union and Europe is visible, the social protection is also important for the citizens, but the reason why individuals feel connected to the EU and Europe are the possibilities provided not the sphere of social policy protection, which is more connected with national state and national identity.

POUŽITÁ LITERATURA

- ADCOCK, R. 2007. *Modern political science: Anglo-American exchanges since 1880*. Princeton University Press. ISBN 978-0-691-12874-0.
- BÖRNER, S., EIGMÜLLER, M. 2018. *Social Security in Europe. Towards a Diachronic Perspective for Analyzing Social Policy Rescaling*. Culture, Practice and Europeanization. [cit. 2023-04-10]. Dostupné z: <https://www.nomos-elibrary.de/10.5771/2566-7742-2018-1-3.pdf>.
- BRUBAKER, R. 2004. *Ethnicity without groups*. Harvard University press. [cit. 2023 – 04 – 20]. Dostupné z: https://is.muni.cz/el/fss/jaro2014/SAN251/um/BRUBAKER_Ethnicity_without_groups.pdf.
- EUROBAROMETER. 2022. *Public opinion in the European Union*. [cit. 2023-04-20]. Dostupné z: <https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/1635332d-2d8c-11ed-975d-01aa75ed71a1/language-en/format-PDF/source-284717763>.
- EUROBAROMETER. 2021. *European citizenship*. . [cit. 2023-04-20]. Dostupné z: <https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/9db642d1-7810-11ec-9136-01aa75ed71a1/language-en/format-PDF/source-284696239>.
- EUROBAROMETER. 2021. *Values and identities of EU citizens*. cit. 2023-04-20]. Dostupné z: <https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/b83480ae-475a-11ec-91ac-01aa75ed71a1/language-en>.
- EUROBAROMETER. 2023. *Fairness, Inequality and Inter-Generational Mobility*. [cit. 2023-04-20]. Dostupné z: <https://europa.eu/eurobarometer/surveys/detail/2652>.
- FLIGSTEIN, N., POLYAKOVA, A. SANDHOLTZ, W. 2012. *European Integration Nationalism and European Identity*. JCMS. [cit. 2023-04-12]. Dostupné z: <https://onlinelibrary.wiley.com/doi/epdf/10.1111/j.1468-5965.2011.02230.x>
- FUKAYAMA, F. 2019. *Identita*. Premedia. ISBN 978-80-8159-753-4.
- GABEL, M., J. 1998. *Economic Integration and Mass Politics: Market Liberalization and Public Attitudes in the European Union*. American Journal of Political Science. [cit. 2023-04-15]. Dostupné z: https://www.jstor.org/stable/2991736?casa_token=5azsxokP1KUAAAAA%3AKknv9_ML4hxFKo6qDbuUX_oD9zxPjyyW4B-eKaJYjqNM0s2qiAiL-ZaNZMsb6gMd1x3gqvyQiDIiK4i4uGDhDwrmlDaZ_FU0CMMMukTRIp5NzAUiuw.
- GERHARDS, J., LENGFELD, H., HÄUBERER, J. 2016. *Do European Citizens Support the Idea of a European Welfare State? Evidence from a Comparative Survey Conducted in Three EU Member States*. International Sociology. [cit. 2023-04-10]. Dostupné z: https://journals.sagepub.com/doi/pdf/10.1177/0268580916662385?casa_token=rVDHYnJwb-8AAAAA:1Usl6dEs0n2_SBzF9xtGtHS3Q9iJAQM7FWj3qjQGT_RYDtvZMyzJmIlyTGxIxa_alsOCXrI7a-xJ7A.
- HAMATI-ATAYA, I. 2012. *Behavioralism*. International studies. [cit. 2023-04-13]. Dostupné z: <https://oxfordre.com/internationalstudies/display/10.1093/>

- acrefore/9780190846626.001.0001/acrefore-9780190846626-e-376;jsessionid=C30608BDF50E47CB2B2CBF05061CFB55.
- HAMERIJCK, A. *The Self-Transformation of the European Social Model(s)*. Oxford University Press. [cit. 2023-04-12]. Dostupné z: <https://citeseerx.ist.psu.edu/document?repid=rep1&type=pdf&doi=b83080c1f85bd03ac9cfaecdef3a7b28a35e6fe5>.
- HOBOLT, S., B. 2006. *Direct democracy and European integration*. Journal of European Public Policy. [cit. 2023-04-12]. Dostupné z: <http://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/13501760500380825?scroll=top&needAccess=true&role=tab>.
- KAINA, V., KAROLEWSKI, P., I. 2013. *EU governance and European identity*. Living Reviews in European Governance. [cit. 2023-04-09]. Dostupné z: <https://core.ac.uk/download/pdf/71741325.pdf>.
- KUHN, T., NICOLI, F. 2020. *Collective Identities and the Integration of Core State Powers: Introduction to the Special Issue**. JCMS. [cit. 2023-04-22]. Dostupné z: <https://onlinelibrary.wiley.com/doi/full/10.1111/jcms.12985>.
- LAHUSEN, C., GRASSO, M. 2018. *Solidarity in Europe: A Comparative Assessment and Discussion*. Solidarity in Europe. [cit. 2023-04-09]. Dostupné z: <https://library.oapen.org/bitstream/handle/20.500.12657/27870/1/1002134.pdf>.
- MILLER, D., ALI, S. 2014. *Testing the national identity argument*. European Political Science Review. [cit. 2023-04-13]. Dostupné z: <https://doi.org/10.1017/S1755773913000088>
- PECNÍKOVÁ, J – PONDELÍKOVÁ, I. – MALÍŠOVÁ, D. 2021. Kulúra- identita – občianstvo v kontexte transformácie Slovenska 15 rokov po vstupe do EÚ. Banská Bystrica: KOPRINT. ISBN 978 – 80 – 969837 – 7 – 3.
- POLLACK, M. A. 2008. *The New Institutionalisms and European Integration*. Constitutionalism & Governance beyond the State. [cit. 2023-04-12]. Dostupné z: <https://www.wiso.uni-hamburg.de/fachbereich-sowi/professuren/wiener/dokumente/conwebpaperspdfs/2008/conweb1-2008.pdf>.
- RISSE, T. 2003. *The Euro between national and European identity*. Journal of European Public Policy. [cit. 2023-04-09]. Dostupné z: <https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/1350176032000101235>. ISSN: 1756-7556.
- RISSE, T. 2010. *A Community of Europeans?: Transnational Identities and Public Spheres*. Cornell University Press. [cit. 2023-04-16]. Dostupné z: https://books.google.sk/books?hl=en&lr=&id=SJ-dDgAAQBAJ&oi=fnd&pg=PR5&ots=xfwuLftFBK&sig=gFA_4zGGzjlG0dY3PtTQx6h8OYM&redir_esc=y#v=onepage&q&f=false. ISBN 978-0- 8 0 1 4 - 4663-4.
- TAJFEL, H. – TURNER, C. J. 1986. *The Social Identity Theory of Intergroup Behavior*. [cit. 2023-14-22]. Dostupné z: <http://christosaioannou.com/Tajfel%20and%20Turner%201986.pdf>. THERLFALL, M. 2003. *European Social Integration: Harmonization, Convergence and Single Social Areas*. Sage journals. [cit. 2023-04-16]. Dostupné z: <https://journals.sagepub.com/doi/>

pdf/10.1177/0958928703013002002?casa_token=7hz-bW9O788AAAAA
:Nx8GMkxwGFx5LhsBVrrVVGdVHy-8Rm59IUfriMwbnOX76gM_
kiQ6D37526TW4tYFZvGxyJNNn84.

TREATY OF ROME, 1957. [cit. 2023-04-16]. Dostupné z: https://ec.europa.eu/archives/emu_history/documents/treaties/rometreaty2.pdf.

VARHEAGEN, S., HOOGHE, M. 2015. *Does more knowledge about the European Union lead to a stronger European identity? A comparative analysis among adolescents in 21 European member states*. Innovation: The European Journal of Social Science Research. [cit. 2023-04-09]. Dostupné z: https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/13511610.2014.1000836?casa_token=s1_fBb2_jbcAAAAA%3AaHPQi-nwc7EwmnX4Ot_43hje5oZI0T-u8lajJkZvAQDty_d6FvRt-9jpfcl1JxCwKS0ysFV7U9OD&journalCode=ciej20.

VERHAEGEN, S. 2018. *What to Expect from European Identity? Explaining Support for Solidarity in Times of Crisis*. Comparative European Politics. [cit. 2023-04-10]. Dostupné z: <https://link.springer.com/article/10.1057/s41295-017-0106-x>.

PREMENY A PODOBA PRÁVNEJ ÚPRAVY V OBLASTI ŠPORTU NA SLOVENSKU¹¹

PhDr. Peter Šamalik¹², Lucrece Segning, M.A.¹³

Abstract

Sport is a global phenomenon watched and practised by millions of people around the world. Civil society represents emotions, joy, entertainment, and recreational activities. It also teaches them a healthy lifestyle, shapes the principles of young generations, and assumes the promotion of meritocracy and fair play. Depending on the state and tradition, the sports field can be subject to legislative regulation and within the competency framework of public authorities. During the execution, organization and after sports activities, several mutual relationships are created between spectators, organizers, sports officials, and athletes. For this reason, we can assume that the legal regulation in the field of sports has its justification and exactly defines all the relationships between the mentioned actors. In Slovakia, such legislation was created only in 2015. The primary purpose of the contribution is to evaluate the current state of legislation in the sports field and support of young athletes and to point out selected problematic areas and possibilities for eliminating identified barriers. The first part deals with the historical development of law in sports in Slovakia. The second part defines the current legislation, the process of its creation, current challenges, and problems. Finally, it contains recommendations for the elimination of identified deficiencies.

KEY WORDS: sports, legislation, sports law, sports policies.

ÚVOD

Šport predstavuje pre spoločnosť mimoriadny fenomén. Atléti svojimi výkonmi a prejavmi ovplyvňujú širokú skupinu obyvateľstva. Primárnym predpokladom telovýchovy je pozitívny dopad na zdravý životný štýl populácie a formuje mladé generácie založené na dodržiavaní športových zásad, zásluhovosti a fair play (Sekot, 2008).

V rámci športu sa odohráva široké množstvo činností, ktoré ho priamo ovplyvňujú. Preto je potrebné, aby bola zákonodarcom ustanovená komplexná legislatíva, ktorá všetky vzťahy právne vymedzuje (Jurka, 2018). Pomocou legislatívy sa charakterizujú napríklad pôsobnosť orgánov verejnej správy v oblasti športu, práva a povinnosti športovcov a funkcionárov, prípadne iné kľúčové aspekty, na ktorých je založená kompletná športová politika, ako individuálna štátna politika (Hamerlík, 2007).

Športové právo a legislatíva predstavuje skutočne dôležitý atribút aj pri riešení a rozhodovaní vo veciach priestupkov v športe. Pri realizácii a uskutočňovaní športových stretnutí prichádza k viacerým sporom. Najčastejšie tam patria spory vznikajúce počas výkonu športu pri samotnej hre, ale aj mimo športových aktivít. Taktiež sa v rámci športovej obce stále častejšie riešia disciplinárne priestupky, respektíve priestupky

11 Príspevok je výstupom projektu FPPV-09-2023: Analýza pôsobnosti a organizácie miestnej štátnej správy v podmienkach Slovenskej republiky.

12 Fakulta sociálnych vied UCM v Trnave, Katedra politických vied, Bučianska 4/A, 917 01 Trnava, samalik1@ucm.sk

13 Fakulta sociálnych vied UCM v Trnave, Katedra politických vied, Bučianska 4/A, 917 01 Trnava, segning1@ucm.sk

spojené s porušením dopingových a iných pravidiel (Gábriš, 2013).

Primárnym cieľom príspevku je zhodnotiť aktuálny stav legislatívy v oblasti športu a podpory mládeže a poukázať na vybrané problematické oblasti a možnosti eliminovania identifikovaných bariér. V prvej časti nazrieme do legislatívneho vývoja a princípoch aké sa využívali v oblasti športu v historickom kontexte na území Slovenskej republiky. V druhej časti upriamime pozornosť na aktuálnu legislatívu pozostávajúcu zo zákona o športe. Táto právna regula predstavuje primárny predpis v skúmanej oblasti a prešla si zdĺhavým vývojom. V neposlednom rade elementárny legislatívny prameň segmentu telovýchovy a športu zhodnotíme, poukážeme na určité pozitíva, ktoré právna úprava od roku 2015 priniesla a taktiež dlhodobu pretrvávajúce nedostatky v skúmanej sfére.

1 LEGISLATÍVNY VÝVOJ V OBLASTI ŠPORTU NA SLOVENSKU

Dejiny športu z legislatívneho a inštitucionálneho hľadiska na území dnešnej Slovenskej republiky siahajú do zhruba polovice 19. storočia. Konkrétne do roku 1839, kedy vznikol Dostihový spolok. Išlo o historicky prvú inštitúciu podobnú dnešných moderným národným športovým zväzom. Pozostával z jednotlivých zástupcov dostihových organizácií, ktorí spolu rozhodovali prostredníctvom kolegiálneho princípu o najdôležitejších otázkach v rámci svojej činnosti (Grexa – Souček, 2007). Následne sa postupom času začali kreovať rôzne ďalšie organizácie združujúce osoby realizujúce činnosť napríklad vo futbale, v ľadovom hokeji, alebo ďalších športoch (Prusák, 1985).

Z inštitucionálneho hľadiska prvou verejnou autoritou, ktorá mala vo svojej pôsobnosti oblasť telovýchovy bol Úrad pre správu verejného zdravotníctva a telesnej výchovy. Takúto inštitúciu môžeme prirovnáť k súčasnému ministerstvu školstva, vedy, výskumu a športu. Avšak kompletná činnosť tohto rezortu sa zameriavala primárne na segment zdravotníctva, čo viedlo k odstráneniu športu z jeho pôsobnosti. Následne sa schválilo zákon č. 228/1920, prostredníctvom ktorého vznikol tzv. Poradní sbor pro tělesnou výchovu. Skladal sa z vybraných dvadsiatich členov skrz najvýznamnejších organizácií zasahujúcich do športovej činnosti na území vtedajšieho Československa. Elementárnymi členmi boli zástupcovia pražskej vlády, experti z pedagogickej oblasti, členovia obce sokolskej, či najvyšší činitelia jednotlivých zväzov. I keď sa tomuto zoskupeniu odborníkov nedarilo presadiť telovýchovu do samostatného zákona, tak dosahovali významných úspechov. Na území dnešného Slovenska prichádzalo k prudkému nárastu športových združení, ktoré disponovali najmä vysokou mierou autonómnosti. Mohli tak prijímať rôznych členov medzi seba, zriaďovať si vlastné stanovy a poriadky, prípadne ľubovoľne koordinovať svoj program a kompletnú činnosť. Dokonalé výsledky Poradného sboru dokazuje aj organizovanie Majstrovstiev Európy v ľadovom hokeji v roku 1925 na Štrbskom plese (Gábriš, 2011).

Či už v prípade Slovenska, alebo Čiech, problematickosť nastávala pri financovaní. Spoločnosť trpela viacerými negatívnymi vplyvmi a dôsledkami vojny. Financovanie telovýchovy zo strany štátnych orgánov bolo komplikované. Šport bol tak v značnej miere odkázaný na súkromnú sféru. Rovnako počas celého obdobia chýbala aj platná

legislatíva, ktorá v krajinách ako Veľká Británia, prípadne škandinávské krajiny už v tom čase existovala a kreovala prospešnejšie podmienky na kooperáciu medzi športovými organizáciami, štátnymi orgánmi a občanmi (Hamerlík, 2007).

Negatívnym následkom na celú športovú obec mal vznik Slovenského štátu. Šport síce v tom čase nebol stále právne vymedzený, ale podliehal striktnej kontrole od novej inštitúcie tzv. Ústrednej športovej rady. Tento orgán primárne charakterizoval telovýchovu ako prostriedok k militarizácii populácie. Išlo o teóriu, ktorá pozostávala z ponímania športu ako nástroja na prípravu fyzicky zdatnej mladej generácie. Tá mala byť následne pripravená na vojenské intervencie. Rovnako boli všetky združenia pozbavené autonómnosti a centralizovane riadené (Gábriš, 2011).

Historicky prvý uzákonený právny akt bol schválený 14. júla 1949, kedy sa kreoval zákon č. 187/1949 o štátnej starostlivosti o šport a telesnú výchovu. Zákon vznikol z potreby legislatívneho uzákonenia telovýchovy a poskytnutím športovým združeniam ich stratenú autonómiu. Rovnako jedna z dôležitých modifikácií mala byť eliminácia faktoru militarizácie v športe. Tento prvok bol formálne odstránený a šport bol určený primárne na rekreačné účely, avšak obavy v spoločnosti ukončené neboli, a tak sa v určitom neoficiálnom chápaní stále dbalo aj na prípravu mladej generácie pre prípady, či už vojenskej pohotovosti, respektíve nejakej výnimočnej situácie alebo prípadne prírodnej katastrofy (Hamerlík, 2007).

Najvýznamnejším právnym aktom v oblasti športu z čias Československa bol zákon č. 71/1952 o organizácii telesnej výchovy a športu. Išlo o právnu regulu, ktorá po prvýkrát formálne vymedzila viacero kľúčových aspektov. Telesná obec bola striktne riadená štátom, respektíve Slovenským výborom pre telesnú výchovu a šport. Tým pádom prišla aj rapidná centralizácia celej športovej administratívy a spolkov združujúcich viacerých rekreačných a profesionálnych atlétov. Štátny výbor vydával rôzne vyhlášky, čím priamo reguloval športovú obec, ako potreboval. Taktiež sa legislatívne kreovali pracovnoprávne vzťahy pre profesionálnych športovcov. Tí profesionálne realizovali svoju činnosť výhradne na federálnej úrovni. V rámci národných súťaží boli vo veľkej miere športovci zároveň aj zamestnancami štátnych podnikov a za účelom vykonávania pohybovej činnosti boli často z práce uvoľňovaní, resp. mali upravenú pracovnú náplň (Prusák, 1985). Ďalej sa pretransformovalo aj financovanie športu a štátne orgány začali poskytovať športovým klubom a združeniam peňažné príspevky. Centrálné dotácie však okrem navýšenia rozpočtov telovýchovných organizácií mali aj negatívne vplyvy. Ústredné orgány striktne kontrolovali komplexnú činnosť týchto organizácií a prostredníctvom vyhlášok zasahovali do ich pôsobenia (Gábriš, 2011).

Neskôr bol tento zákon nahradený novým právnym predpisom č. 80/1978 o vládnych výboroch pre kultúru a šport. Jedinou zmenou však bola len inštitucionálna pôsobnosť aktérov v oblasti športu. Pôvodný Štátny a Slovenský výbor bol nahradený rozšírenejšou štruktúrou vládnych výborov skrz celé Československo. Po celú dobu sa prakticky len kopírovali princípy sovietskej fyzikultúry (Hamerlík, 2007).

Po transformačných procesoch v spoločnosti vznikli v oblasti telovýchovy viaceré problémy, ktoré sa nedarilo efektívne riešiť. Chýbala najmä riadna legislatívna úprava, ktorá by prerozdělila kompetencie medzi jednotlivé vládne úrovne. V demokratických

zriadeniach vystupujú napr. obce ako silný aktér v podpore športu. V porevolučnej spoločnosti však takýto zákon chýbal a šport opäť zostal odkázaný na dobrovoľníctve (Parížek, 2012). Zákon č. 198/1990 o telesnej kultúre však v účinnosti bol. Slúžil len na demilitarizáciu telovýchovy a podporu slovenských atlétov na Olympijských hrách v roku 1992. V tomto smere to Slovensko zvládlo výrazne lepšie, nakoľko v Českej republike podobná právna úprava chýbala a niekoľko ich športových zástupcov vycestovať reprezentovať krajinu na olympiádu nemohlo (Novotný a kol., 2011).

Neskôr bolo schválených viacero zákonov napr. 315/1992 o organizovaní verejných športových podujatí. Tento zákon však pridával organizáciám a mestám povinnosti, nakoľko boli priamo zodpovední za bezpečnosť na hromadných športových podujatiach. Rovnako zákon č. 226/1994 o Slovenskom olympijskom výbore, ktorý etabloval novú inštitúciu zdržujúcu všetkých atlétov. V roku 1997 prišiel do platnosti zákon č. 288 o telesnej kultúre, avšak nijakých širokospektrálnych zmien sa športová obec nedočkala. Právna regula sa zaoberal najmä novou úpravou v oblasti živnostenského podnikania v športe. Následne nastalo dlhé čakanie na prijatie zákona o športe. Ten ku príkladu v Českej republike bol schválený už v roku 2001. Na Slovensku mal byť prejedávaný zákonodarcami v roku 2008. Aj sa v danom roku akceptovala nová legislatívna úprava v oblasti športu. Zákon č. 300/2008 o organizácii a podpore športu. Mal pripomínať v tom čase aktuálnu legislatívnu podobu napr. z Čiech, alebo Maďarska, avšak to sa parlamentu nepodarilo. Zákon nepriniesol žiaden moderný model financovania, presné prerozdelenie kompetencií medzi jednotlivé úrovne verejnej správy a ani prípadné a presné vymedzenie viacerých kľúčových pojmov, ako napr. verejný záujem v športe. Vo veľkej časti priniesol pozitívne zmeny výhradne v oblasti doping (Gábris, 2011).

2 ZÁKON O ŠPORTE

Zákon 440/2015 o športe prišiel do účinnosti 1. januára 2016. Jeho evolúcií predchádzalo viacero významných, avšak skôr negatívnych skúseností. Preto športová obec dlhšiu dobu apelovala k začatiu krokov vedúcich k ustanoveniu novej legislatívy. Jednou z najväčších absencií predstavovalo nepraktické vyriešenie financovania z centrálnej úrovne verejnej správy, avšak išlo iba o jeden z množstva nedostatkov (Čollák – Sepeši, 2014).

Vláda SR na svojom rokovaní 19.12.2012 schválila novú koncepciu štátnej politiky v oblasti športu a poverila rezort školstva, vedy, výskumu a športu, aby vypracovali riadnu legislatívu zaoberajúcu sa komplexným fungovaním športu (Pracovná skupina SFZ, 2013).

Zákon o športe spracovávala pracovná skupina pod vedením Petra Sepeših, ktorý bol do tejto funkcie dosadený prostredníctvom dekrétu od ministra školstva Juraja Draxlera. Zodpovedná skupina sa skladala z širokého množstva odborníkov, ktorí sa operatívne menili a až pätnástich tímov. Ďalšími významnými členmi boli napr. František Chmelár, ako zástupca Slovenského Olympijského Výboru, Jozef Kováčik (prezident Slovenského Futbalového Zväzu), Igor Nemeček (prezident Slovenského zväzu ľadového hokeja) a veľa ďalších (napr. zástupcovia rezortu školstva). Týmto

krokmi chcel rezort školstva zabezpečiť, že bude zákon skutočne odborno-právne prepracovaný (Učená právnická spoločnosť, 2021).

Nutné je tiež pripomenúť, že proces schvaľovania zákona vyvolal v parlamente diskusiu a jeho obsahovú stránku pozmenili viacerými pripomienkami aj zákonodarcovia. Tieto pozmeňovacie návrhy musela pracovná skupina akceptovať a tak v konečnom dôsledku musíme upozorniť aj na fakt, že celkový zrod zákona bol ovplyvnený aj politikmi. Právne úpravy navrhovali ku príkladu Peter Pellegrini, Ján Figel', Lucia Ďuriš Nicholsonová, alebo aj Erika Jurinová (Národná rada Slovenskej republiky, 2015).

Zákon 440 z roku 2015 nahradil zákony o telesnej kultúre z roku 1997 a zákon o organizácii a podpore športu z roku 2008. V podmienkach Slovenska ho môžeme označovať ako revolučný, i keď už aj v krajinách Vyšehradskej skupiny bol implementovaný v období 2001 až 2005, čo je o dlhých 10 rokov skôr. Pre športovú obec priniesol niekoľko inovácií. Vymedzil nové metódy fungovania a spolupracovania medzi štátom, národnými športovými zväzmi a športovými organizáciami pomocou zásad partnerstva. Principiálne sa zamerlal najmä na podporu mládeže a rozvoj kvalitnej prípravy pre športovcov. Rovnako navrhol efektívnejší a modifikovaný model financovania z centrálnej úrovne pre jednotlivé národné zväzy. Prostredníctvom nového matematického vzorca sa financovanie v rámci športovej politiky stalo transparentným a prinieslo vyššie príjmy pre zväzy. Striktnými pravidlami sa tiež odstránili možnosti korupcie, prípadne klientelizmus, pretože každý národný zväz dostáva štátny príspevok podľa vopred stanovených kritérií založených napr. na športových výsledkoch, celkovej domácej popularite športu, prípadne úplne nového zreteľa tzv. potenciálu jednotlivého športu. Do budúcnosti to tiež jednotlivým zväzom pomôže pri plánovaní rozpočtov a činností, ktoré budú vykonávať, nakoľko bude možné predpovedať výšku ich finančných príjmov (Sepeši, 2016).

Novou formou bolo aj prerozdelenie kompetencií a úloh medzi jednotlivé úrovne verejnej správy. Z relatívne abstraktného vymedzenia pôsobností, kedy nebolo príliš zrejmé, čo aký subjekt má realizovať sa kompetenčný rámec pretransformoval do pomerne transparentnej podoby. Centrálné ministerstvo sa primárne zaoberá reprezentáciou a podporou talentovanej mládeže v rámci celorepublikového meradla, krajské úrovne sprostredkujú určité doplnkové kompetencie, kedy spracúvajú grantové schémy a prostredníctvom výziev kreujú adekvátne podmienky pre profesionálny, mládežnícky aj rekreačný šport na svojom území. Komunálne samosprávy následne spravujú športoviská, ktoré sú zvyčajne v ich majetku a pôsobnosti. Takisto podporujú záujmové skupiny, ktoré realizujú telovýchovnú činnosť na obecnom území (Šamalík, 2021; Šamalík – Machyniak, 2021).

Tvrdenie, že legislatívne prostredie v oblasti športu predstavuje skutočne dynamickú oblasť potvrdzujú aj časté novelizácie. Prvý dialóg medzi zákonodarným zborom, gestorským ministerstvom, pracovnou skupinou a národnými zväzmi sa začal viesť len po polroku od schválenia zákona. Nakoniec prišiel do platnosti od roku 2017. Za iniciatívnu novely stáli poslanci a bývali športovci Dušan Tittel a Tibor Jančula z SNS. Modifikoval sa matematický vzorec pre alokáciu verejných financií medzi jednotlivé národné zväzy. Ešte viac sa posilnilo postavenie futbalového

a hokejové zväzu, ktorým bolo záväzne garantovaných 17% pre futbal a 13% pre ľadový hokej z celkových subvencií určených na šport. Igor Moška ako generálny sekretár tenisového zväzu toto povýšenie dvoch vyselektovaných zväzov ostro kritizoval a označil implementovanú novelu ako nežiadany koncepčný zásah do celého fungovania športu, proti ktorému bolo viacero národných zväzov. V praxi si však polepšil aj tenisový a iné väčšie zväzy napr. volejbalový a basketbalový na úkor tých menších. Taktiež nastala novinka v definícii tzv. talentovaného športovca, kedy sa ustanovil vek až do 23 rokov (TASR, 2017).

Od 1. januára 2020 prišla významná novelizácia, ktorá pozostávala z dvoch kľúčových častí. V rámci prvého znenia novely sa začali poskytovať športové poukazy pre zamestnancov a zamestnávateľov na športové aktivity ich detí. Tento bod zákona o športe bol naplánovaný na implementáciu už od roku 2015, avšak aplikovať sa ho praktickej roviny podarilo až o roku 2020. Zároveň sa teda pozmenil aj pracovný zákonník a previazal takto so zákonom o športe. Zamestnanci si môžu po splnení určitých podmienok požiadať o príspevok na športovanie dieťaťa. Živnostníci zasa môžu uplatňovať príspevok v daňových odvodoch. Pre fyzické aj právnické osoby platí, že svoju pracovnú, respektíve živnostenskú činnosť musia vykonávať minimálne 24 mesiacov v kuse (Solíková, 2019). Samozrejme sa takáto právna úprava neobišla bez kritiky odborníkov. Na jednej strane príspevky pre deti v rámci štátnej politiky v oblasti podpory mládeže sa jedná o jeden z najvýznamnejších nástrojov, ako budovať mladé talenty a generáciu založenú na pohybových aktivitách a zdravom životnom štýle. Pri športových preukazoch pre mládež je častou praxou poskytovanie takýchto poukazov a príspevkov prostredníctvom zdravotných poisťovní (Čáslavová, 2020). Práve na túto skutočnosť upozorňoval aj politik Jozef Mihál na konferencii Právo a šport v roku 2019, pričom poukazoval na skutočnosť, že by športové poukazy mali poskytovať práve zdravotné poisťovne aj na Slovensku.

V druhej časti novela zefektívnila administratívne procesy medzi hráčmi, funkcionármi a inými subjektami vykonávajúcimi svoju činnosť v oblasti športu a ich následnú komunikáciu so štátnymi orgánmi. Podanie o zápis do živnostenského zoznamu v oblasti športu už nemusia športoví činitelia realizovať na ministerstve školstva, ktoré zastrešuje aj šport, ale stačí im navštíviť príslušný okresný úrad v mieste svojho bydliska. Čo výrazne administratívne odbremenilo športových živnostníkov a zrýchlilo procesy v rámci štátnej správy (Slovenský Tenisový Zväz, 2020).

Z leta 2020 pochádza aj ďalšia novelizácia. Pri tejto modifikácii sa upravila pôsobnosť národných zväzov a športových organizácii v časoch mimoriadnej situácie, núdzového a výnimočného stavu. Oprávnilo to jednotlivé subjekty v rámci športovej obce využívať na zasadania audiovizuálne programy a informačno-komunikačné zariadenia. Rovnako sa začali regulovať výdavky národných zväzov v období krízovej situácie. Zväzy nemôžu od schválenia tejto novelizácie ročne vynaložiť viac ako 15% zo subvencie uznanému športu na svoju správu a prevádzku (Fisterová, 2020).

Jedna z posledných novelizácií pochádza z leta 2021 a týka sa posilnenia postavenia Antidopingovej agentúry SR. Tá dostala do svojej kompetencie vydávanie zoznamu zakázaných látok pre športovcov a sledovanie a dodržiavanie pravidiel zadefinovaných v svetovom antidopingovom programe v podmienkach Slovenska.

Ministerstvo školstva kreje disciplinárnu komisiu za účelom vedenia konania vo veci dopingu. V neposlednom rade sa posilnilo aj postavenie národných zväzov, ktoré predkladajú zoznam svojich nominantov do antidopingových komisií Ministerstvu Školstva, Vedy, Výskumu a Športu (Gábris – Hrbek, 2021).

Implementáciu zákona o športe musíme podľa subjektívneho názoru hodnotiť pozitívne. Podobná právna regula telovýchove na Slovensku značne chýbala. Svedčí o tom aj skutočnosť, že Slovensko ako posledná krajina zo štátov Vyšehradskej skupiny takúto úpravu schválila. Prínosov legislatívy je viacero. Tie podľa nás najvýznamnejšie si rozdelíme do jednotlivých bodov:

a) Slovensku dlhodobo chýbal transparentný a moderný vzorec alokácie verejných financií medzi jednotlivé národné zväzy. Zákon o športe konečne priniesol stabilný matematický model financovania. Je zrejmé, ktorý zväz dostáva koľko financií a aj podľa akých koeficientov sú subvencie pridelené. Aj cez skutočnosť, že sú vyčlenené dva ťažiskové zväzy, teda futbalový a hokejový sa dá konštatovať, že ide o skutočne moderný vzorec, ktorý je aplikovaný aj vo veľa zahraničných krajinách.

Tabuľka 1: Uznané príspevky MŠVVaŠ pre jednotlivé národné športové zväzy

v EUR	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	Nárast 2019/2013
Národný program rozvoja športu 026	34 967 002	32 133 893	38 519 242	48 412 674	104 606 769	131 508 621	92 861 419	265,57 %
Športové zväzy PUŠ (bez iných príspevkov)⁷	19 555 500	19 350 390	23 199 900	28 525 300	36 319 878	44 759 878	52 599 878	268,98 %
futbal	2 969 900	3 080 300	4 073 300	5 373 600	7 099 163	9 511 474	11 177 474	376,3 %
hokej	3 385 900	3 216 600	3 756 500	5 200 000	6 006 437	7 273 480	8 547 480	252,4 %
tenis	1 275 800	1 483 400	1 972 900	2 701 200	3 120 113	4 195 925	4 437 287	347,8 %
atletika	828 300	952 200	1 266 400	1 519 600	1 858 948	2 287 127	2 806 153	338,7 %
plávanie	846 600	1 038 000	1 269 500	1 523 500	1 759 540	2 199 315	2 443 879	288,6 %
kanoistika	1 306 800	1 201 800	1 203 800	1 554 100	1 795 116	2 052 781	2 170 863	166,1 %
cyklistika	491 500	548 100	725 200	856 800	1 374 550	1 860 406	2 157 640	438,9 %
volejbal	858 600	772 700	827 300	1 003 300	1 484 506	1 792 797	2 085 376	242,8 %
hádzaná	795 500	719 200	956 500	1 147 800	1 325 805	1 468 172	2 070 167	260,2 %
stolný tenis	316 300	333 300	437 500	525 000	606 419	1 139 955	1 607 371	508,1 %
lyžovanie	442 500	408 100	423 900	579 600	929 843	977 437	1 306 636	295,2 %
basketbal	638 500	574 600	574 600	694 300	908 360	1 085 445	1 236 292	193,6 %
strelba	785 000	745 700	745 700	894 800	1 033 569	1 144 555	1 210 393	154,1 %
gymnastika	315 400	283 700	283 700	340 400	546 098	739 125	1 042 189	330,4 %
biatlon	369 200	350 700	350 700	420 800	486 059	538 253	569 215	154,1 %
florbal	105 600	110 800	125 200	175 200	281 070	380 419	536 403	507,9 %

Zdroj: Greguška, 2019.

Ako ilustruje tabuľka 1, schválenie zákona o športe markantne zvýšilo angažovanosť štátnych orgánov v športe. Od roku 2016, kedy bol zákon ustanovený sa začali príjmy jednotlivých zväzov výrazne zvyšovať. V roku 2017 sa tiež značne navýšili uznané príspevky pre futbal a hokej. Je to spôsobené práve už spomenutou novelou. Prijatie legislatívy malo pozitívny dopad na celú športovú obec aj v tomto smere.

b) Zákon o športe taktiež predstavil nové princípy pre športový dialóg medzi štátnymi orgánmi, národnými zväzmi a športovými organizáciami. Právnym predpisom sa dostal šport viac do politického povedomia. Taktiež sa vytvorili funkcie ako tajomník pre šport, hlavný športový kontrolór a v tomto smere za zmienku stojí aj nový inštitút Fond na podporu športu. Národné zväzy sa dostávajú do častejšej interakcie s rezortom pre šport a môžu tak spoločne viesť dialóg o najaktuálnejších problémoch. Podobne tomu je aj v súčasnej pandemickej situácii.

c) Zákon sa tiež v relatívne vysokej miere zameriaval aj na zvýšenie podpory a rozvoja športovej mládeže. V tomto smere sa primárne začali poskytovať športoviská pre mladé talenty a taktiež sa uzákonila veková hranica mládežníckeho talentu. Tá sa novelou posunula až na 23 rokov.

d) Moderným nástrojom na zlepšenie mládeže sú aj športové poukazy. I keď ich stále poskytujú zamestnávateľia a nie je jasné, či by nebolo efektívnejšie a ekonomickejšie keby ich poskytovali zdravotné poisťovne, ide o správny krok v oblasti celkového rozvoja mladých ľudí a nielen tých detí, ktoré vykonávajú nejakú športovú činnosť aktívne. Príspevky sa dajú poskytovať aj na rekreačné účely, čo jednoznačne efektívne sprístupní viacero finančne náročných pohybových aktivít.

e) Významným bodom je aj § 2 zákona 440/2015 o športe. Ten definuje verejný záujem v športe ako „*Verejným záujmom v športe je podpora a rozvoj športu mládeže, zabezpečenie prípravy a účasti športovej reprezentácie Slovenskej republiky (ďalej len „športová reprezentácia“) na významnej súťaži, ochrana integrity športu a podpora zdravého spôsobu života obyvateľstva*“. Právne vymedzenie verejného záujmu v športe na Slovensku chýbalo. Aj túto časť predpisu teda môžeme hodnotiť ako prínos. Verejný záujem zároveň stále predstavuje komplikovanú rovinu v oblasti športu a telovýchovy. Existujú zámorské modely, tendenčné napr. pre USA, kde šport je prakticky zverený do rúk súkromnej sféry a predstavuje podnikateľský model. Naopak v európskom priestore je šport výraznejšie prepojený s verejným sektorom a takéto exaktné vymedzenie vnímame skutočne pozitívne.

f) Zákon presne vymedzil aj jednotlivé kompetencie pre orgány verejnej správy. Konečne tak boli presne vymedzené úseky v oblasti športu, do ktorých Ministerstvo Školstva, Vedy, Výskumu a Športu, samosprávne kraje, obce a mestá zasahujú. Opäť sa kladol dôraz na uprednostňovanie mládežníckych kategórií a rozšírili sa aj kompetencie v oblasti oceňovania národných, regionálnych aj lokálnych športovcov a športových odborníkov. Zároveň sa eliminoval faktor nezájmu niektorých predstaviteľov samospráv, kedy nemali vysoký záujem o správu napr. obecných športovísk.

g) V neposlednom rade je pozitívnym prínosom zákona o športe aj motivácia pre súkromné subjekty v podobe zmluvy o sponzorstve. Štát sa prostredníctvom zákona snaží motivovať firmy a právnické osoby rôznymi finančnými daňovými úľavami,

aby poskytovali sponzorské dary pre športové organizácie.

Pri problematike nedostatkov by sme poukázali opäť na viaceré z nich prostredníctvom jednotlivých bodov:

a) V určitej miere výhodou, avšak stále aj nevýhodou môžeme konštatovať, že je nejednoduchosť pri pracovnoprávných vzťahoch v oblasti športu. Zákon pri niektorých športoch, napr. futbal definuje ako osoby, ktoré túto činnosť vykonávajú ako zamestnancov. V inom prípade, napr. ľadový hokej ide o samostatne zárobkovo činné osoby. Na jednej strane prichádza k ochrane hráčov, ako vykonávateľov športovej činnosti v kontexte futbalu. Z inej perspektívy ide o znevýhodnenie hráčov hokeja, kedy stále pracujú na živnosť a teda ich pracovnoprávna ochrana je radikálne nižšia. V tomto smere by malo prísť k riadnemu a jednotnému uzákoneniu pracovnoprávných vzťahov pre všetkých športovcov, ktorí vykonávajú šport na profesionálnej báze.

b) I keď pre európsky kontinent je existencia športových odborových zväzov nie príliš známa, v kontexte už aj predošlého bodu sú športové odbory výraznou absenciou. Často sa mediálne stále stretáme s nevyplatenými mzdami pre športovcov, alebo rôznymi podvodnými machináciami zo strany klubov. V tomto smere by bolo vhodné, keby nejaký orgán na pracovnú ochranu pre športovcov existoval a zastupoval by ich záujmy. Aj v čase pandémie existovali kluby, ktoré svojich hráčov vyplácať nemohli.

c) Zaujímavou metódou na zväčšenie štátnych príjmov určených pre šport by mohlo byť zvýšenie dane pre stávkové kancelárie. Príjmy a odvody zo stávkových firiem sú primárne určené pre telovýchovu. Daň z príjmu stávkových kancelárií je na Slovensku momentálne určená na 22%. V prípade zahraničných krajín sa tieto sadzby pohybujú aj na úrovni 30-35%. Tým by sa opäť mohol navýšiť športový rozpočet a príspevky pre národné zväzy.

Zaujímavou výzvou do budúcnosti je aj vedecké a pedagogické etablovanie športového práva ako vednej disciplíny. V podmienkach slovenskej praxe takýto samostatný právny odbor definovaný nie je. Ako najčastejší argument sa používa, že stanovy a poriadky športových združení a zväzov nenapĺňajú princípy všeobecnej priznanej charakteristiky právnej vedy ako súhrn právnych predpisov, ktoré sú právne vynútiteľné štátom. Športové právo má pritom komplikovaný charakter, kedy disponuje znakmi verejného aj súkromného práva, čo je možné spozorovať napr. aj u pracovného práva. Primárny predmet športového práva je totižto špecifický. Kreuje právne vzťahy pri realizácii športu ako určitej aktivite osobitnej povahy (Gábris, 2011).

Pri sledovaní svetového trendu v akceptácii športového práva však môžeme spozorovať viaceré zmeny. Európski odborníci sú voči existencii športového práva ako individuálnej právnej disciplíny skôr skeptickí a príliš ju neuznávajú. V prípade severoamerického modelu ide naopak o stabilnú súčasť právneho poriadku. Z globálneho hľadiska teda ide o problematiku tzv. právneho pluralizmu (Jurka, 2018).

V slovenských podmienkach napríklad ani samotný predmet športové právo na univerzitách nevyučuje. V prípade českej praxe už áno. Môžeme ho nájsť na viacerých právnických a telovýchovných fakultách (Gábris, 2011).

ZÁVER

Je plne zrejmé, že šport ako iné oblasti verejného života, ktoré slúžia na rekreačné aj profesionálne účely potrebuje modernú právnu regulu. Na jednej strane je chyba, že celá športová obec musela čakať až do roku 2015. Na druhej strane sa konečne našla politická vôľa, ktorá poverila spracovaním znenia zákona v prvom rade odborníkov a následne sa vyjadrili aj samotní zákonodarcovia. Schválenie legislatívy v oblasti športu bolo pre slovenskú telovýchovu dôležité. Absencia bola citeľná, čo sa prejavovalo aj vo viacerých športových disciplínach. Po implementovaní legislatívy sa odstránili mnohé nedostatky, čo je možné spozorovať v súčasnosti.

Medzi pravdepodobne najväčší prínos legislatívy môžeme spomenúť prijatie nového modelu financovania. Matematický vzorec jasne stanovil pravidlá štátneho príspevku pre národné zväzy a priniesol do celého financovania vysokú mieru transparentnosti. Taktiež sa zvýšila angažovanosť štátnych orgánov na celkovej správe športu. Avšak aj v tomto smere stále existujú určité otázky, ktoré bude musieť zákonodarca riešiť. Týkajú sa dominantne výšky uznaného príspevku pre jednotlivé zväzy. Ako sme aj v príspevku spomenuli, ide o skutočne moderný vzorec. Športová obec je však potrebné rozvíjať celoplošne a preto sa dá predpokladať, že aj menšie zväzy budú do budúcnosti žiadať zvyšovanie ich príspevkov. Na druhú stranu komplexný rozvoj športu by mal byť súčasťou športovej politiky každej vládnej garnitúry. Smerom k verejnej správe pozitívne môžeme hodnotiť aj nové rozdelenie kompetencií medzi jednotlivé vládne úrovne. Toto chýbalo a pôsobnosť verejných autorít bola dosť všeobecná. Momentálne je opäť transparentnejšie, kto je za akú činnosť presne zodpovedný.

Z hľadiska nedostatkov musíme jednoznačne ako najkritickejšiu hodnotiť nejednotnú úpravu pracovnoprávných vzťahov. V tomto smere bude nutné, aby gestorské ministerstvo v spolupráci so zväzmi, prípadne pracovnou skupinou navrhlo a implementovalo nejaký jednotný model, v ktorom si budú športové kluby aj hráči a atléti právne rovni.

POUŽITÁ LITERATÚRA

- ČÁSLAVOVÁ, E. 2020. *Management a marketing sportu 21. století*. Praha: Ekopress, 2020, s. 98 – 99, ISBN 978-80-87865-32-0.
- ČOLLÁK, J. – SEPEŠI, P. 2014. *Projekt prípravy „Nového zákona o športe“ – projekt, ktorý sa môže stať vzorom*. [Online]. www.ucps.sk [cit. 20.03.2023]. Dostupné na internete: <http://www.ucps.sk/Projekt_pripravy_noveho_zakona_o_sporte_colla_k_sepesi>.
- FISTEROVÁ, A. 2020. *Novelizácia zákona o športe: Rok 2020*. [Online]. www.minedu.sk [cit. 21.03.2023]. Dostupné na internete: <<https://www.minedu.sk/data/att/16691.pdf>>.
- GÁBRIŠ, T. 2011. *Športové právo*. Bratislava: Eurokódex, 2011, s. 23 – 36, ISBN 978-80-89447-52-7.
- GÁBRIŠ, T. 2013. *Riešenie sporov v športe a princípy tzv. športového procesného práva*. In: *Časopis pro právní vědu a praxi*. 2013, č. 2.5, s. 291-300. ISSN 1210-

9126.

GÁBRIŠ, T. – HRBEK, P. 2021. *Nové povinnosti pre národné športové zväzy vyplývajúce z novely Zákona o športe*. [Online]. www.olympic.sk [cit. 21.03.2023]. Dostupné na internete: <<https://www.olympic.sk/clanok/nove-povinnosti-pre-narodne-sportove-zvazy-vyplyvajuze-z-novely-zakona-o-sporte>>.

GREGUŠKA, I. 2019. *Vzorec na výpočet príspevku uznanému športu*. www.beta.ucps.sk [online]. [cit. 24.03.2023]. Dostupné na internete: <https://beta.ucps.sk/VZOREC_Nahrada_subjektivneho_rozhodovania_politikov_a_priestor_na_neustale_zlepsovanie_vypoctu>.

GREXA, J. – SOUČEK, L. 2007. *Slovensko v znamení piatich kruhov*. Bratislava: Slovenský olympijský výbor, 2007, s. 8 – 12, ISBN 978-80-969522-3-6.

HAMERLÍK, P. 2007. *Sportovní právo s mezinárodním prvkom*. Praha: Auditorium, 2007, 52 s. ISBN 978-80-903786-1-2.

JURKA, H. 2018. *Právní úprava profesionálního sportu v ČR a zahraničí*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2018, s. 34 – 37, ISBN 978-80-7552-883-4.

NOVOTNÝ, J. a kol. 2011. *Sport v ekonomice*. Praha: Wolters Kluwer, 2011, s. 130-131. ISBN 978-80-7357-666-0.

PARÍZEK, L. 2012. *Komunálny šport pre všetkých občanov*. In *I. športové fórum na Slovensku*. [Online]. www.olympic.sk [cit. 20.12.2021]. Dostupné na internete: <https://www.olympic.sk/sites/default/files/field_media_file/2012-11/zbornik-z-i-sportoveho-fora-na-slovensku-57447_1.pdf>.

PRACOVNÁ SKUPINA SFZ. 2013. *Základné tézy nového zákona o športe – pohľad pracovnej skupiny SFZ*. [Online]. www.ucps.sk [cit. 20.03.2023]. Dostupné na internete: <http://www.ucps.sk/ZAKLADNE_TEZY_NOVEHO_ZAKONA_O_SPORTE>.

PRUSÁK, J. 1985. *Šport a právo (Úvod do dejín, teórie a praxe právnej zodpovednosti v športe)*. Bratislava: Šport.

MIHÁL, J. UČENÁ PRÁVNICKÁ SPOLOČNOSŤ – KONFERENCIA PRÁVO A ŠPORT. (03.10.2019). *Čím sa pokúsia politické strany zaujať voľiča v oblasti športu pred blížiacimi sa voľbami do NRSR?* [kamerový záznam]. Dostupné na internete: <<https://www.youtube.com/watch?v=4WywOP0mikU&t=411s>>.

NÁRODNÁ RADA SLOVENSKEJ REPUBLIKY. 2015. *Detaily návrhu zákona*. [Online]. www.nrsr.sk [cit. 21.03.2023]. Dostupné na internete: <<https://www.nrsr.sk/web/Default.aspx?sid=zakony/zakon&MasterID=5693>>.

SEKOT, A. 2008. *Sociologické problémy športu*. Praha: Grada Publishing, 2008, s. 7-8, ISBN 978-80-247-2562-8.

SEPEŠI, P. 2016. *Zákon o športe*. [Online]. www.ucps.sk [cit. 20.03.2023]. Dostupné na internete: <http://www.ucps.sk/blog-375-8-default/827_Zakon_o_sporte.html>.

SLOVENSKÝ TENISOVÝ ZVÄZ. 2020. *Novela Zákona o športe s účinnosťou od 1.1.2020*. [Online]. www.stz.sk [cit. 21.03.2023]. Dostupné na internete: <<https://www.stz.sk/zakon-o-sporte/novela-zakona-o-sporte-s-ucinnostou-od-1-1-2020>>.

SOLÍKOVÁ, V. 2019. *Športové poukazy – príspevok zamestnávateľa na šport dieťaťa od roku 2020*. [Online]. www.podnikajte.sk [cit. 21.03.2023]. Dostupné na

internete: <<https://www.podnikajte.sk/pracovne-pravo-bozp/sportove-poukazy-prispevok-zamestnavateľa-na-sport-2020>>.

ŠAMALÍK, P. 2021. *Podpora športu na regionálnej úrovni*. In: *Publicy 2021 II*. Trnava: FSV UCM v Trnave, 2021, s. 240 – 252. ISBN 978-80-572-0212.

ŠAMALÍK, P. – MACHYNIÁK, J. 2021. *Kompetencie krajských miest v oblasti športu*. In: *Obecné zriadenie – interpretácia kompetencií*. Košice: UPJŠ v Košiciach, 2021, s. 105 – 115. ISBN 978-80-574-0072-1.

TASR. 2017. *Zákon o športe má svoje výhody, funkcionári ho ale i kritizujú*.

[Online]. www.sportnet.sme.sk [cit. 21.03.2023]. Dostupné na internete: <<https://sportnet.sme.sk/spravy/zakon-o-sporte-ma-svoje-vyhody-funkcionari-ho-a-le-i-kritizuju/>>.

UČENÁ PRÁVNÍCKA SPOLOČNOSŤ. 2021. *Zákon o športe (príprava)*. [Online]. www.ucps.sk [cit. 20.12.2021]. Dostupné na internete: <[http://www.ucps.sk/blog-375-10-default/827_Zakon_o_sporte_\(priprava\).html](http://www.ucps.sk/blog-375-10-default/827_Zakon_o_sporte_(priprava).html)>.

Zákon č. 416/2001 o prechode niektorých pôsobností z orgánov štátnej správy na obce a vyššie územné celky

Zákon č. 440/2015 Z. z. o športe a o zmene a doplnení niektorých zákonov

GLOBALIZÁCIA A JEJ VPLYV NA SOCIÁLNU PRÁCU V MIMOŠKOLSKÉJ VÝCHOVE DETÍ A MLÁDEŽE

PhDr. Dáriuš Štrba, MBA¹⁴

Abstract

The purpose of this paper is to map the current situation of the impact of globalization on the field of social work in the context of its continuation and continuation in education during after-school leisure activities. Globalization is perceived as one of the most significant influences of modern times. This paper partially analyses the impact of globalisation on social identities. The main aim of the research is to identify the current social problems and globalization influences on children and youth that have a negative impact on their academic and extracurricular success, their overall intellectual, emotional and social development. Data collection was conducted through quantitative research involving primary and secondary schools and school facilities. Based on the processing of available information on the topic and based on the results of the research, we intend to propose measures and recommendations in order to mitigate the effects of globalization trends in the education of children and youth.

KEY WORDS: Globalization. Social problem. Out-of-school social work

ÚVOD

S výrazom „globalizácia“ sa stretneme v každej oblasti nášho života. Používajú ho odborníci i laici. Globalizáciu môžeme charakterizovať ako proces, ktorý sa dotýka nielen jednotlivca, ale celej spoločnosti. Je mnohovýznamovým javom, definovať ho je náročné v dôsledku rôznorodosti pohľadov naň, no aj napriek tomu je globalizácia v súčasnosti vnímaná ako jeden z najvýznamnejších vplyvov modernej doby.

V súčasnosti existuje obrovské množstvo ponímaní globalizácie, ktoré sa navzájom líšia, a dokonca si niekedy aj vzájomne protirečia. Nejednotný spôsob nazerania na vymedzenie pojmu globalizácia sťažuje výskum obzvlášť v spoločenských vedách, pretože vedie k odlišnému chápaniu podstaty, prejavov, príčin i dôsledkov globalizácie.

Často je stotožňovaný so spontánnym a neriadeným procesom, ktorý ovplyvňuje udalosti celosvetovo, zároveň pretvára každodenný život jednotlivcov. V globalizujúcom sa svete, v dobe plnej paradoxov a nebývalej dynamiky sme vtáňovaní do dejov, ktorým sa nemožno vyhnúť. Rodí sa nový charakter spoločnosti, ktorá už nie je redukovateľná na určité teritórium, národ alebo kultúru. Preto je globalizácia zvyčajne chápaná ako proces integrovania spoločnosti na kvalitatívne vyššej úrovni, v porovnaní s predchádzajúcimi historickými etapami vývoja spoločnosti. Pomenúva skutočnosť, že vzniká celosvetová úroveň interdependencie, integrácie a organizácie, ktorá zastrešuje doterajšie národné, regionálne a miestne systémy (PELEGRINOVÁ, LAČNÝ, 2013).

Globalizácia sa prehlasuje i za nevyhnutné smerovanie sveta. Jej interpretácia je prispôbená záujmom určitej elity a vyvoláva diskusiu (IVANIČKA, 1997).

14

Vysoká škola zdravotníctva a sociálnej práce sv. Alžbety Bratislava,
email:darius.strba@gmail.com.

1 POJEM GLOBALIZÁCIA

Globalizácia je určite najčastejšie používaným i zneužívaným a najzriedkavejšie definovaným pojmom. Hoci predkladaný príspevok si nekladie za cieľ podrobnú analýzu názorov na globalizáciu, je potrebné aspoň načrtnúť najdôležitejšie prúdy v jej ponímaní. U nás začal používať v deväťdesiatych rokoch minulého storočia, jeho vysvetlenie často vyvoláva emočné reakcie a vedie často k búrlivým diskusiám. Globalizácia skrátene znamená integráciu a vzájomnú závislosť krajín, ľudí a národov v ekonomickej, spoločenskej, kultúrnej, technologickej i ekologickej sfére.

Pojem globalizácia je interpretovaný rôznymi autormi z hľadiska jeho významu, či obsahu. Anthony Giddens, jeden zo súčasných autorov v oblasti globalistiky, sa zameriava na sociologický aspekt globalizácie. Jeho poňatie globalizácie sa opiera najmä o celosvetové ovládanie socio-ekonomických vzťahov, ktoré vznikajú globalizáciou výrobných a finančných procesov, a zvlášť vzdialenosťou povahou týchto interakcií. Giddens definuje globalizáciu ako intenzifikáciu celosvetových sociálnych vzťahov, ktoré spájajú vzdialené oblasti takým spôsobom, že miestne udalosti sú formované udalosťami odohrávajúcimi sa o mnoho míľ ďalej a naopak (GIDDENS, 1990).

Globalizácia sa vzťahuje na proces postupného stierania hraníc národných štátov, pričom ekonomická globalizácia hrá ústrednú úlohu. ako dôkaz možno uviesť prepojenosť ekonomík na celom svete, kde každá ekonomika citlivo reaguje na výkyvy a zmeny v ostatných ekonomikách. Ekonomická a obchodná globalizácia je teda procesom, v ktorom sa národné trhy a ekonomiky postupne otvárajú konkurencii, kapitálu, technológii a informáciám. Znamená aj všeobecné zavedenie pravidiel a zákonov regulujúcich ekonomiku. Z pohľadu politickej globalizácie je v popredí vplyv medzinárodných organizácií na legislatívu štátov.

O globalizácii môžeme povedať, že ako dynamický multidimenzionálny proces sa považuje za najvplyvnejšiu silu určujúcu budúcnosť svetového spoločenstva, pričom kľúčovou dimenziou procesu globalizácie však predstavuje ekonomická dimenzia, čo vyplýva predovšetkým z argumentácií postojov ku globalizácii, odvodzuje sa v podstate z ekonomických či ekonomicko-sociálnych determinantov a súvislostí (OUTRATA, 2006).

Ďalej treba poznamenať, že v poslednom období sa o globalizácii už nehovorí v súvislosti s ekonomickými alebo hospodárskymi procesmi, ale o globalizácii spoločenských procesov. Ťažisko globalizácie však spočíva v ekonomických procesoch. Globalizácia podľa viacerých autorov (Giddens 1990, Robertson 1992, Hine 1992, Soros 1995, Sýkora 1997, Cihelková 2003 a iní) makroekonomickým fenoménom. Zaujímavý názor uvádza Held (1997), podľa ktorého globalizácia nie je žiadna zvláštna okolnosť, lineárny proces, či konečný jav spoločenskej zmeny.

Výrazne sa presadzuje aj sociálna a kultúrna globalizácia, ktorá sa zintenzívnila prostredníctvom rastúceho trendu využívania internetu a sociálnych sietí. Pri úvahách o globalizácii sa stretávajú rôzne názorové prúdy, ktoré ju vnímajú z pozitívneho, či negatívneho hľadiska voči rôznym aktérom. Napriek rôznym názorom možno konštatovať, že globalizácia je silnejúcim a neodvratným javom.

1.1 Globalizácia: dôsledky, zvládanie a sociálne problémy spojené s ňou

Globalizácia má významné spoločenské dôsledky, pričom medzi najzávažnejšie patrí prehlbovanie nerovnomerného sociálneho a ekonomického rozvoja, ktoré vyplýva z toho, že firmy, jednotlivci a ich prostredníctvom aj lokality, mestá a štáty majú rozdielnú silu a schopnosti aktívne sa zapojiť do globalizácie.

Globalizácia je však aj dlhodobý proces zmien, globalizačné procesy ovplyvňujú v súčasnosti politické, ekonomické, sociálne a kultúrne zmeny nielen na globálnej úrovni, ale i na lokálnej úrovni, t.j. i v mestách. Podstata globalizácie spočíva nielen vo vytváraní samotného globálneho prostredia (v ekonomike, obchode, výrobe, kultúre, doprave, politike...), ale zároveň aj vo vytváraní nových vzťahov medzi globálnym a regionálnym, národným a medzinárodným. Práve priestorový rozmer odlišuje globalizáciu od ostatných vonkajších znakov, ovplyvňujúcich premeny súčasných miest. Globalizačné procesy pôsobia na všetky lokality, na všetky mestá, i keď väčšina z nich je iba príjemcom ich vplyvov. Vplyv globalizácie sa však podstatne odlišuje podľa toho, či sa mesto nachádza vo vyspelom jadre, vo svetovej semiperiférii alebo na periférii. Gajdoš (2009) píše, že najdynamickejšie sa meniacimi lokalitami súčasnosti sú veľké mestá vyspelých krajín, kde sa globálne dopady prejavujú najviditeľnejšie a kde je lokalizovaná väčšina aktérov, ktorí aktívne globalizáciu utvárajú.

Na tomto mieste príspevku sa pozrieme na vzťah globalizácie a mesta, pretože v ňom žijeme, je nám blízke, proste sme tu doma. Globalizácia je iba jednou z možností, ako vysvetliť formovanie zásadných zmien v sociálno-priestorovej organizácii postmoderných spoločností či vo vývoji miest. Nové sociálno-priestorové zmeny v mestách, ktoré najvýraznejšie reflektujú globalizáciu, sú dôsledkom nielen procesov spájaných s globalizáciou, ale sú kombináciou vplyvu rozličných faktorov (GAJDOŠ, 2009).

Vo veľkých svetových mestách však indikujeme aj sociálnu polarizáciu, charakterizovanú ako expanziu bohatých a chudobných a úbytok strednej vrstvy obyvateľstva. Sassenová za jednu z hlavných príčin sociálnej polarizácie považuje dopady ekonomickej reštrukturalizácie na trh práce. Trh práce však z hľadiska mzdového ohodnotenia zamestnancov polarizuje. Rastie síce podiel vedúcich a odborných pracovníkov, znižuje sa však zastúpenie pracovných miest s priemernými mzdami a rastie počet málo platených zamestnaní, občasných zamestnaní s nestálymi príjmami a počet nezamestnaných. Sociálna polarizácia prináša územnú koncentráciu dvoch krajných sociálnych skupín žijúcich v tesnom susedstve vnútri mestského priestoru, a to jednak chudobných, nezamestnaných a vyčlenených zo spoločnosti, jednak skupiny manažérov a profesionálov s vysokými príjmami. Sociálna polarizácia sa prejavuje narastajúcou segregáciou chudobných, separáciou bohatých a utváraním duálnych a sociálne i priestorovo rozdelených miest (SASSEN, 1991).

Z hľadiska sociologického sú dôležité niektoré dlhodobé tendencie, ktoré možno v mestách Európy identifikovať. Európa je vo fáze spomalenia hospodárskeho rastu a spomalenia rastu životnej úrovne. Musil upozorňuje, že po dlhom období (50 rokov) rastu nie je obyvateľstvo psychologicky pripravené na jeho spomalenie. Početné analýzy ukazujú, že v západoeurópskych mestách rastie sociálna nerovnosť (podporená pomerne vysokou nezamestnanosťou). To v kombinácii s rastúcim prísľahovalctvom

vyvoláva sociálne napätie a výbuchy násilia. Urbánni sociológovia upozorňujú na to, že globálne nepochybne priaznivý vývoj miest v dlhom povojnovom období – do konca 80. rokov – do istej miery zakryl rastúcu polarizáciu medzi časťami miest, hlavne medzi jednotlivými mestami (MUSIL, 2002).

Výrazne sa mení aj populačná situácia a pozície miest v širších sociálnopriestorových kontextoch. Castells, jeden z autorov tézy o duálnych mestách, zdôrazňuje, že hlavným problémom súčasných veľkých miest v Európe je dobré a účinné prepojenie ich globálne orientovaných funkcií s lokálne zakorenenou spoločnosťou a kultúrou. Ak sa im podarí spojiť tieto dve stránky, budú schopné lepšie sa vyrovnáť s globalizáciou ako národné štáty (CASTELLS, 1992).

Uvedené trendy vývoja miest a ich urbánneho prostredia v globálnom období dokumentujú značnú nejednotnosť v názoroch na samotné vymedzenie globalizácie, ako aj hodnotenie jej dopadov. Vynára sa celý rad otázok, na ktoré zatiaľ nie je možné jednoznačne odpovedať. Otvorenou zostáva otázka, ktoré mestá môžeme kvalifikovať ako svetové či globálne mestá. Ani renomovaní autori (napr. Friedmann, Sassenová, Castells, Soja, Marcuse...) sa v tejto téme nezhodujú. Neexistuje žiadny štandardný model globalizujúcich sa miest. Existuje ale súbor spoločných trendov, ktoré keď sa dajú dohromady, utvárajú istý model. Tento by sme mohli nazvať modelom globálneho mesta, ktorý odlišuje tento typ miest od ostatných. Ostatné mestá dotknuté globalizáciou možno vymedziť ako globalizujúce sa mestá. Je zrejmé, že mestá nemôžu byť vzájomne merané na nejakej lineárnej stupnici od málo globalizovaných k výrazne globalizovaným. Globalizácia má mnoho podôb (od rozsahu prístupu k informáciám cez význam pre medzinárodný obchod až k formám technologického rozvoja) a mestá sa môžu líšiť zastúpením týchto rôznych foriem. Prezentovaný prehľad vývojových zmien v mestách a v ich urbánnom prostredí všeobecne dokumentuje, že globalizácia má významné dopady na mestá, na ich priestorové, ale i sociálne štruktúry, na ich postavenie v osídlení, ale i na ich rolu v rozvoji spoločnosti. Hoci sú všetky mestá postupne vtáňované do globalizačných procesov, existujú medzi nimi výrazné rozdiely v možnostiach ovplyvňovať tieto procesy. Tieto rozdiely sa budú zrejme ďalej prehlbovať.

Podľa Sassenovej (1993) hľadáme na krízu nového typu urbánneho systému na globálnej a medzinárodnej regionálnej úrovni. Sú to systémy, v ktorých sú mestá rozhodujúcimi bodmi pre medzinárodnú koordináciu a slúžia ekonomikám, ktoré sú väčšinou medzinárodné. Ekonomická globalizácia poskytuje oboje – integráciu aj vylúčenie, znižovanie národnej suverenity aj narastanie autonómie obchodu.

Globalizácia orientovaná na ekonomickú reštrukturalizáciu a má teda rozdielny priebeh a dopady podľa postavenia mesta v rámci globálnej deľby práce. Podobnosť názorov charakterizuje negatívne hodnotenie sociálnych dopadov globalizácie na mestské spoločnosti, ktoré sú zvyčajne spojené najmä so sociálnou polarizáciou, so sociálnym vylúčením, s krízou priestoru a miesta spojenou najmä s úpadkom verejných priestorov atď.

Napriek tomu nemožno považovať globalizáciu za jednoznačnú a jedinou príčinu prehlbovania sociálno-priestorových problémov miest, ako je sociálna segregácia, separácia, getoizácia atď. Zásadnejšie rozdiely existujú najmä v hodnotení dopadov

globalizácie na mestá, na ich urbánne prostredie, ale aj na mestské spoločnosti. Zatiaľ čo ekonómovia a politici, predstavitelia veľkých nadnárodných firiem, developeri ich hodnotia pozitívne, väčšina sociálnych vedcov je pomerne kritická voči globalizácii, predovšetkým z dôvodu jej negatívnych vplyvov na väčšinu miest. Poukazujú na jej negatívne sociálne, psychologické, kultúrne či ekologické dopady, resp. sprievodné procesy.

Diferencované je aj hodnotenie dopadov samotnými obyvateľmi miest. Rôzni sa aj názory politikov a sociálnych vedcov na pozíciu miest v rozvoji spoločnosti (mestá pre ekonomický rozvoj a inovácie či pre kvalitu života) a na to, ako orientovať ďalší vývoj miest v kontexte ich postavenia v rozvoji spoločnosti, ale i riešenia ich existujúcich sociálnych a ekologických problémov. Ukazuje sa, že existujú rozdiely medzi jednotlivými kontinentmi i krajinami. Porovnávanie miest v USA s ostatnými svetovými mestami odhaľuje veľké rozdiely, ktoré vznikajú z rozdielov medzi štátmi, ideológiami, ekonomikami, dejinami a fyzickými predpokladmi. Extrémne situácie, ako sú nové mestské getá a uzavreté enklávy, však už nie sú typické iba pre USA. Nebezpečenstvo, že sa takéto územia stanú typickými aj pre iné mestá, je zrejmé, a to tak v Európe, ako aj na Slovensku (GAJDOŠ, 2009).

Podľa Marcuseho a van Kempena (2000) tendencie k postupnému rozšíreniu takýchto get i do ostatného sveta existujú. Dôvody vidia v ústupe od sociálneho štátu a v nepriaznivých ekonomických vyhliadkach, najmä pre obyvateľov s nízkym vzdelaním (pracovní imigranti). Ak sa nič neurobí pre zastavenie tohto procesu, mestá sa môžu postupne rozbiť do separátnych sektorov, do na jednej strane ktoré sú v globalizačnom vývoji, sa zásadnou stáva otázka, ako sa prejaví rast sociálnych nerovností v mestskom prostredí, či bude viesť k priestorovej segregácii a separácii sociálnych vrstiev v mestskom priestore. Nie je celkom jasné, aký rýchly bude nárast týchto sociálnych nerovností a v ktorých častiach mesta sa bude realizovať (GAJDOŠ, 2009).

Nastupujú otázky, na ktoré upozorňuje Sýkora (2000), vzniknú konflikty medzi rozdielnymi sociálnymi skupinami a sú mestské správy pripravené riešiť takéto konflikty? Doterajší stav vývoja miest v globálnych procesoch poukazuje na potrebu jasnejšieho a nezaujatého pohľadu na mesto a jeho pozíciu v rozvoji spoločnosti v globálnych kontextoch i lokálnej zakotvenosti. Mestá už nie sú separátne entity, ale v dôsledku globalizácie sa dostávajú do interaktívnej pozície a do sféry vzájomných závislostí.

V tomto kontexte sa javí stále viac ako nevyhnutné vyjasniť, akú reálnu rolu majú a môžu hrať mestá ako hnacie sily ekonomického, sociálneho a kultúrneho rozvoja. Rovnako je potrebné vyjasniť si, čo spoločnosti očakávajú od miest tak pri zachovaní primeraného ekonomického rastu a civilizačného rozvoja, ako aj pri vytváraní podmienok pre rozvoj človeka a pre primeranú kvalitu jeho života (SÝKORA, 2000). Bude dôležité, ak sa pokúsime porozumieť tomu, čo tieto požiadavky urobia s mestským prostredím, našim domovom, aké môžu byť sociálne, kultúrne a environmentálne dôsledky.

1.2. Globalizácia a sociálna práca

Globalizácia je proces narastania medzinárodného prepojenia vo všetkých oblastiach. Globalizácia pôsobí samozrejme aj na medziľudské vzťahy, pluralizuje svet, jednotlivé štáty stráca svoj lokálny, národný charakter a zdôrazňuje kultúrnu hodnotu jednotlivých oblastí, ktoré môžu presahovať rámec štátu. Dostupnosť elektrickým médiám, bežné používanie internetu a iných elektronických výdobytkov postmodernej doby, vrátane turistického ruchu, podávajú informácie o nových možnostiach úspešnejšieho a jednoduchšieho života pre prílev potenciálnych migrantov, ktorí sú politicky, ekonomicky, sociálne, vojnové či ekologicky znevýhodnení. Napomáha vytvárať multikultúrnu spoločnosť.

Extrémna interpretácia tohto procesu ju označuje ako pokročilý kapitalizmus, ktorý stiera lokálne tradície a regionálne rozdiely a vytvára homogenizovanú svetovú kultúru, zoslabuje význam hraníc. Stúpa vplyv nadnárodných spoločností, prehĺbuje sa ekonomická nerovnosť, narastá sociálne vylúčenie. Má negatíva aj pozitíva. Medzi pozitíva radíme rozširovanie demokracie, posilňovanie ľudských práv odstraňovanie rôznych bariér.

Na Slovensku prináša nárast sociálnych problémov, sú to :

- sociálno-patologické javy,
- nárast žiadateľov o azyl,
- nárast závislostí,
- nárast chudoby.

Podľa Prof. Krčméryho sa z pohľadu sociálnej práce sa otvára nová úroveň sociálnej práce - metaúroveň alebo globálna úroveň sociálnej práce. Proces globalizácie potom vstupuje svojím podielom do medziľudských vzťahov ako sociálny proces, kde napomáha odstraňovať rôzne obmedzenia. Len za takýchto podmienok je možné ť potenciálne konflikty dosiahnuť vo svojej pluralite sociálneho konsenzu. Len otvorená komunikácia, poznávanie a vzájomné zblížovanie, rešpektovanie a kooperácia v multikultúrnej spoločnosti je možné prekonať nacionálne a náboženské prekážky, ktoré spomaľujú uspokojovanie duchovných i materiálnych potrieb ľudí, vzniku nerovnosti medzi bohatými a chudobnými.

V praktickej podobe môžeme hovoriť, že iba vyvážená globálna spoločnosť založená na koexistencii a spolupráci ľudí bez rozdielu národnosti, kmeňovej príslušnosti, náboženstva, bohatstva, pohlavia, sexuálnej orientácie či veku, predpokladá nájdenie zodpovedajúceho systému spoločných a zlučiteľných hodnôt rešpektujúcich tradičné kultúrne a etické systémy pre svoj súčasný i budúci život.

2 GLOBALIZÁCIA: VPLYV NA ČLOVEKA

Globalizácia spôsobila, že dnešný svet je prepojenejší ako predtým. Pohyb veľkého objemu peňazí, zmeny v informačných technológiách a komunikácii sú neoddeliteľnou súčasťou globálneho sveta. Reálne existuje výrazný pohyb ľudí z jednej krajiny do druhej za prácou, vzdelaním, rodinou. V tejto časti príspevku sa venujeme vplyvu globalizácie na ľudí, rodinu a duševnému zdraviu, alebo o sociálnej,

kultúrnej a psychologickej úrovni.

Ako sociálneho pracovníka ma zaujíma, ako sa v dôsledku tohto ekonomického fenoménu menia spoločnosti a ľudia a ako môže proces zmien ovplyvniť rodiny, jednotlivcov a komunity. Globalizácia je spojená s rýchlymi a významnými ľudskými zmenami. Pohyb ľudí, ako sme už uviedli z vidieka do mestských oblastí sa zrýchlil. Rozvraty v rodine a sociálne a domáce násilie narastajú. Pojmy identity, rodiny, zamestnania a tradícií sa výrazne menia. Existujú obavy, že konkurencieschopnosť zavedená globalizáciou vedie k individualistickejším spoločnostiam. Na druhej strane, podľa odbornej literatúry, môže rýchla zmena povzbudiť fundamentalizmus, túžbu po minulosti a stratu tolerancie voči rozdielom v náboženstve a kultúre.

Spoločnosť stráca vplyv v porovnaní s globálnymi ekonomickými tlakmi a v niektorých krajinách dochádza k zlyhaniu alebo váhavosti pri vytváraní sociálnej politiky. Všetky tieto zmeny zvyšujú pravdepodobnosť vykorisťovania zraniteľných ľudí a narastá ohrozenie ľudských práv menej schopných ľudí. Ľudia prišli o živobytie, vzdelávanie a zdravotnícke služby. Dôsledky, vrátane sociálnych nepokojov a chudoby, sú stále evidentné. Domáce násilie sa v tomto období zvýšilo, vzrástol nezákonný obchod s drogami.

Ľudia ako spotrebitelia sú nútení meniť svoje vzorce správania sa, sú konzumní, mínajú svoje prostriedky na bezvýznamné veci, stavajú sa z nich „shoppingoví závisláci“, mínajú veľké sumy peňazí.

Zdá sa, že globalizácia nemá významný vplyv na rodiny a že náš život je vo väčšine prípadov „normálny“. Mnoho ľudí si úplne neuvedomuje, ako tvoria kľúčovú súčasť tohto fenoménu. Realita je taká, že každý jednotlivec je ovplyvnený tak či onak. Tieto zmeny ovplyvňujú identitu ľudí a ich kultúrne hodnoty, ktoré sa niekedy výrazne menia. Či už ide o medzigeneračné alebo vnútro-osobné, nové hodnoty môžu spôsobiť nesúlad a konflikt s existujúcimi hlbšie zakorenenými hodnotami. Niekedy takéto prechody a zmeny môžu ďalej spôsobiť ťažkosti s vnútorným rastom a vývojom.

Najvýznamnejším psychologickým dôsledkom globalizácie, a my sa s tým stotožňujeme, je to, že transformuje identitu človeka: v zmysle toho, ako ľudia o sebe uvažujú vo vzťahu k sociálnemu prostrediu.

Podľa Jeffreyho Arnetta (2004) existujú štyri hlavné problémy súvisiace s identitou, ktoré sa vyvíjajú v dôsledku globalizácie:

- Prvým je rozvoj bikultúrnej identity alebo možno hybridnej identity, čo znamená, že časť identity človeka je zakorenená v miestnej kultúre, zatiaľ čo iná časť vychádza z uvedomenia si vzťahu ku globálnemu svetu. Rozvoj globálnych identít už nie je len súčasťou imigrantov a etických menšín. Ľudia si dnes, najmä mladí, vytvárajú identitu, ktorá im dáva pocit spolupatričnosti k celosvetovej kultúre, ktorá zahŕňa uvedomenie si udalostí, praktík, štýlov a informácií, ktoré sú súčasťou globálnej kultúry. Média ako televízia a najmä internet, ktorý umožňuje okamžitú komunikáciu s akýmkoľvek miestom na svete, zohrávajú dôležitú úlohu pri vytváraní globálnej identity.

- Druhým problémom je zmätok identity, ktorý jednotlivci z nezápadných kultúr zažívajú ako reakciu na globalizáciu. Zatiaľ čo ľudia sa môžu prispôbiť zmenám a rozvíjať bikultúrne alebo hybridné, multikultúrne identity, pre niektorých môže byť ťažké prispôbiť sa rýchlym zmenám. Spôsoby globálnej kultúry sa môžu zdať

nedosiahnuteľné, príliš cudzie alebo dokonca podkopávajúce ich vlastné kultúrne hodnoty a presvedčenia. Namiesto toho, aby sa stali bikultúrnymi, sa môžu cítiť izolovaní a vylúčení zo svojej miestnej kultúry aj z globálnej kultúry. Pre niektorých mladých ľudí však môže delokalizácia vyústiť do akútneho pocitu odcudzenia a nestálosti, keďže vyrastajú s nedostatkom kultúrnej istoty, nedostatok jasných usmernení o tom, ako sa má žiť a ako interpretovať svoje skúsenosti. Zmätok identity medzi mladými ľuďmi sa môže odraziť v problémoch, ako sú depresia, samovražda a užívanie návykových látok.

- Treťou zmenou, ktorú priniesla globalizácia, je rast samostatne vybranej kultúry, čo znamená, že ľudia sa rozhodnú vytvárať skupiny s rovnako zmýšľajúcimi osobami, ktoré chcú mať identitu, ktorá je nepoškvrnená globálnou kultúrou a jej hodnotami.

-Štvrtým dôsledkom globalizácie je šírenie vznikajúcej dospelosti. Načasovanie prechodu do roly dospelých, ako je práca, manželstvo a rodičovstvo, sa vo väčšine častí sveta vyskytuje v neskorších štádiách, pretože potreba prípravy na prácu v ekonomike, ktorá je vysoko technologická a založená na informáciách, sa pomaly rozširuje od neskorého tínedžera až po polovicu dvadsiaty rok. Ak je prítomné obdobie vynárajúcej sa dospelosti, mladí ľudia majú dlhšie obdobie na skúmanie identity v láske a práci, kým sa zaviazu k dlhodobým rozhodnutiam.

Ako sme uviedli na začiatku príspevku našim cieľom bolo zmapovať aktuálnu situáciu vplyvu globalizácie na oblasť sociálnej práce s mládežou, a to počas mimoškolskej voľnočasovej aktivity.

Za týmto účelom sme uskutočnili výskum do ktorého sme zapojili základné a stredné školy a jedno školské zariadenie. Výskum prebiehal v období od januára do konca marca 2023.

Cieľom výskumu bolo pokúsiť sa identifikovať súčasné sociálne problémy, ktoré vznikajú v dôsledku vplyvu globalizácie. Na základe zistení prispôbiť našu terénnu sociálnu prácu ich potrebám a adresne im pomôcť, alebo aspoň zmierniť dôsledky problému. Zaujímali sme sa aj o špecifiká, ktoré by sa mohli vyskytnúť u nás, v regióne Hornej Nitry. Zistiť či budú odlišné od iných regiónov na Slovensku. Bolo našou ambíciou zameriavať aj na vnútorné emocionálne prežívanie ako súčasť sociálnych aspektov pri mimoškolských aktivitách.

Výskumnú vzorku tvorili žiaci a mládež vo veku od 6 rokov po 25 rokov zo základných a stredných škôl okresu Prievidza. Podarilo sa nám prepojiť týchto respondentov prostredníctvom školského zariadenia, konkrétne Centra voľného času. Sociálne faktory pôsobiace v tomto školskom zariadení sú najmä rastúci trend počtu školopovinných detí, zvyšujúci sa počet žiakov a mládeže zo spádových obcí. Okrem toho miera nezamestnanosti v regióne Hornej Nitry v dôsledku ukončenia banskej činnosti, a hlavne novej ekonomickej situácie v rodinách.

Spoločným znakom bolo pravidelné navštevovanie spomínaného zariadenia v ich voľnom čase. Uvádzame, že tu nie sú pod vplyvom stresu z neúspechu, či hodnotenia, ako je to pri činnosti v škole. Predpokladali sme vytvorením vhodných podmienok, že sa nám respondenti otvoria a my tak bude môcť komunikovať s nimi na priateľskej, uvoľnenej báze v neformálnom príjemnom prostredí.

Do výskumu sa zapojilo celkovo 85 respondentov. Na získanie prezentovaných

výsledkov výskumu sme vyžívali metódu analýzy, dotazníkovú metódu a metódu riadeného rozhovoru. Na spracovanie výsledkov sme využili univariačnú a bivariačnú analýzu. Dotazníky boli distribuované okrem klasickej papierovej formy aj prostredníctvom internetu, zachovali sme tak podmienku - byť anonymný. Záruka anonymity sa pri našom výskume javila obzvlášť dôležitá, čo nás utvrdilo v názore, že napriek tomu, že naši mladí respondenti uverejňujú na sociálnych sieťach stovky príspevkov pri ich vlastnej činnosti a každodennej prezentácii na sieti to neberú až tak vážne. No pri oficiálnom oslovení vyjadriť sa k niečomu, v našom prípade výskumu, prvou otázkou bolo či svoje vyjadrenie musia autorizovať.

V závere výskumu sme chceli ponúknuť návrhy a odporúčania, prípadne spôsoby akými je nutné viesť sociálnu prácu s mládežou a tak pomôcť usmerniť ich.

Výsledkom výskumu sú nasledujúce skutočnosti:

- naši respondenti sú vystavený globalizačným vplyvom ako sú sociálno-patologické javy- sú to: ohrozenie chudobou v dôsledku nezamestnanosti rodičov, zvýšenia životných nákladov v súvislosti so zvýšením cien základných potravín a energií, reštrukturalizáciou regiónu v ktorom žijú a vzdelávajú sa, zhoršeným psychickým prežívaním zmien v ich živote a živote rodinných príslušníkov,
- 30% respondentov pripustilo, že sú vystavení nástrahám závislosti predovšetkým od alkoholu a cigariet,
- 8% uviedlo, že majú skúsenosť aj s ťažkými drogami,
- 14% sa priznalo k závislostiam nelátkového charakteru – gambling, surfovanie po internete,
- 15 % sa už stretlo s násilím v rodine a šikanovaním v škole.

Za najväčší sociálny problém považovalo až 57% respondentov problém chudoby a straty sociálneho statusu v očiach rovesníkov. Trápia ich obavy z blízkeho vojnového konfliktu a budúcnosti vo všeobecnosti. Len 12% uviedlo, že sú, podľa nich šťastný a spokojní, majú uspokojené všetky svoje potreby.

ZÁVER

Nakoniec môžeme konštatovať, že globalizácia sa týka všetkých z nás, že mnohí sme vystavení jej priamym či nepriamym vplyvom. Na základe výsledkov nášho výskumu sme sa rozhodli pokračovať v ňom, sústrediť sa na hlbšie preskúmanie a prehodnotenie postupov v sociálnej práci s mládežou v mimoškolskej oblasti. A až na základe dôkladnejšej analýzy vyvodit' resp. navrhnúť opatrenia za účelom zmiernenia dopadov globalizačných trendov pri výchove detí a mládeže.

POUŽITÁ LITERATÚRA

ARNETT, J. J. 2000. *Emerging adulthood: A Theory of Development from the Late Teens through the Twenties*. American Psychologist, Vol. 55 (5). Stiahnuté z www.jeffreyarnett.com

ARNETT, J. J. 2004. *Emerging Adulthood: The Winding Road from Late Teens through the Twenties*. Oxford: Oxford University Press.

- BAUMAN, Z. 2000. *Globalizácia. Dôsledky pre ľudstvo*. Bratislava: Kalligram. ISBN 80-7149-335-X.
- BECK, U. 2004. *Čo je globalizácia? : Omyly globalizmu. Odpovede na globalizáciu*. Bratislava : Vydavateľstvo Spolku slovenských spisovateľov. ISBN 80-8061 190-4.
- CASTELLS, M., 1992: *European cities in informational society and the global economy*. Amsterdam.
- FRIEDMANN, J., 1986: *The World City Hypothesis*. Development and Change. 17, s. 69-83.
- FRIEDMANN, J. – WOLFF, G., 1982: *World City Formation: An Agenda for Research and Action*, International Journal of Urban and Regional Research, 6, s. 309-444.
- GAJDOŠ, P., 2002: *Mesto a jeho vývoj v sociálno-priestorových a civilizačných súvislostiach*. In: Sociológia, roč. 34, č. 4, s. 305-326.
- GAJDOŠ, P. – PAŠIAK, J., 2006: *Regionálny rozvoj SR z pohľadu priestorovej sociológie*. SÚ SAV, Bratislava.
- GAJDOŠ, P. 2009. *Globalizačné súvislosti urbánneho vývoja a jeho sociálno-priestorové špecifiká* In: Sociológia, roč. 41, č. 4, s. 304-327 ISSN 0049-1225.
- GIDDENS, A. 1990. *The Consequences of Modernity*. Cambridge: Polity Press. ISBN 0-7456-0923-6.
- HELD, D. et al. 1997. *The globalization of Economic Activity. New political economy*, No.2, s. 257 – 277.
- IVANIČKA, K. 1997. *Základy synergetiky*. Banská Bystrica: Univerzita Mateja Bela. ISBN 80-8055-076-X.
- KOREC, P. 2005. *Regionálny rozvoj Slovenska v rokoch 1989-2004 : Identifikácia menej rozvinutých regiónov Slovenska*. Bratislava: Geo-grafika. ISBN 8096933809.
- KELLER, J. 2007. *Teorie modernizace*. Praha: SLON. ISBN 978-80-86429-66-3.
- MUSIL, J., 2002: *Co je urbanizace*. In: Horská, P., Maur, E., Musil, J. (2002): *Zrod velkoměsta*. Praha: Paseka. s. 7-53.
- OBADI SALEH MONTHANA. 2012 : *Vývoj a perspektívy svetovej ekonomiky : Medzi stagnáciou a oživením*. Bratislava: Ekonomický ústav Slovenskej akadémie vied. ISBN 978-80-7144-197-7.
- OBADI SALEH MONTHANA. 2008. *Globálna ekonomika : nové trendy a analýzy vybraných problémov*. Bratislava: REPRO-PRINT. ISBN 978-80-7144-169-4.
- OUTRATA, R. a kol. 2006. *Globalizácia a slovenská ekonomika*. Bratislava: Ekonomický ústav Slovenskej akadémie vied. ISBN 80-7144-150-3.
- PELEGRINOVÁ, L. - LAČNÝ, M. 2013. *Analýza vplyvu globalizačných procesov na ekonomiky vyspelých krajín*. In: Annales Scientia Politica, roč. 2, č. 2, str. 27-35. ISSN 1339-0732.
- SAKTOROVÁ, I. 2021. *Globálna občianska spoločnosť v kontexte medzinárodných vzťahov a medzinárodného práva*. Praha: Leges. ISBN 978-80-7502-472-5.
- STANĚK, P. 2010. *Globálna kríza - hrozba alebo výzva ?* Bratislava: Sprint dva. ISBN 978-80-89393-24-4.
- SASSEN, S., 1991: *The Global City*. New York, London, Tokyo. Princenton University Press.
- SASSEN, S., 1993: *Cities in the World Economy*. London: Sage.
- SOJA, E. W., 2000: *Postmetropolis: Critical Studies of Cities and Regions*. Oxford: Basil Blackwell.

SÝKORA, L., 2000: *Proměny vnitřní prostorové struktury postkomunistické Prahy*. Praha: PrF UK.

SÝKORA, L., 2003: *Suburbanizace a její společenské důsledky*. Sociologický časopis 39, č. 2, s. 217-233.

AKTUÁLNE POSTAVENIE RIADENIA IT PROJEKTOV REZORTU VNÚTRA SLOVENSKEJ REPUBLIKY¹⁵

PhDr. Kamil Turčan¹⁶

Abstract

The organization and activity of public administration is subject to the standards established by law, according to which individual organizational units of ministries in the Slovak Republic are governed. The management of information and communication technologies is a specific area of management in the conditions of public administration, which requires high expertise, systematicity and a properly set legal environment. The aim of the contribution is to clearly identify the legislative framework for the management of IT projects of the public administration of the Slovak Republic during the implementation of selected operational programs in the department of government departments. In order to achieve the main goal of the presented professional article, we set sub-goals. The necessary partial tasks are to systematically define and explain concepts related to project management in public administration, to find out the requirements for its implementation and to find out to what extent the legislation affects the issue we are dealing with. The result of our area of research represents a logically complete framework of the legal environment of project management of public administration and takes on the nature of practical use in the creation of our dissertation.

KEY WORDS: *Project management, public administration, government, information technologies*

ÚVOD

Projektové riadenie je doménou najmä súkromného sektora, v ktorom sa stal jej pevnou súčasťou. Po vstupe Slovenskej republiky do zväzku krajín Európskej únie, získavajú jednotlivé vládne zložky finančné prostriedky, slúžiace na rozvoj rôznych oblastí spoločenského života. Nenávratné zdroje financovania sú aplikované v podobe operačných programov, zložených z jednotlivých obsahovo náročných projektov. Príprava, implementácia a evaluácia projektov si vyžaduje dodržiavanie jasne stanovených pravidiel vo forme právnych predpisov, ktoré vymedzujú rámec využívania finančných prostriedkov, jasne určujú metódy aplikácie projektového riadenia a zaoberajú sa oprávnenými osobami nakladajúcimi s financiami a samotnou organizačnou schémou pri realizácii jednotlivých procesov riadenia.

Determinanty legislatívy vytvárajú právny základ pre tvorbu akéhokoľvek rezortného projektu v rámci Slovenskej republiky a je preto dôležité vytvoriť komplexný prehľad zákonných opatrení, ktoré podmieňujú vznik projektového riadenia v rámci verejných inštitúcií na Slovensku. Príspevok sa skladá z troch kapitol, ktoré sú logicky usporiadané a tvoria jeden celok nami riešenej problematiky. V prvej kapitole sa obsahovo zameriavame na teoretické vymedzenie projektového riadenia v rámci verejnej správy a súkromného sektora. Súčasťou teoretických poznatkov sú aj legislatívne pravidlá vymedzujúce riadenie IT projektov v rámci ministerstiev na Slovensku. Druhá časť článku je koncipovaná na aktívne využívanie metód pri riešení skúmania problematiky a určujeme v nej aj použité právne dokumenty, sekundárne

15 Príspevok je výstupom projektu FPPV-08-2023: Inovačný manažment vo verejných inštitúciách

16 Bučianska 4/A, 917 01 Trnava, Katedra politických vied FSV UCM, turcan3@ucm.sk

dáta a všetky ostatné zdroje. Popisujeme aj čiastkové ciele pri riešení hlavného cieľa práce a tiež metodické prvky, ktorými sme vypracovávali vybranú oblasť skúmania. Výsledky a diskusia, analytická časť príspevku, formuluje právne postavenie riadenia IT projektov v rámci rezortu MV SR a jeho organizačných zložiek. Pozostáva tiež z komplexného pohľadu nových foriem a metód projektového riadenia ministerstva, ktorej právne aspekty v zákonoch absentujú. Vytvárame tak legislatívny prehľad skúmanej problematiky v oblasti verejnej správy Slovenskej republiky, ktorý zabezpečuje nové smerovanie riadenia projektov v pozadí legislatívneho rámca. Objektom nášho skúmania je rezort Ministerstva vnútra Slovenskej republiky a jeho poradný a analytický útvar, Inštitút správnych a bezpečnostných analýz (ISBA). Dôvodom výberu skúmanej oblasti je dôležitosť skúmania právneho prostredia riadenia projektov v dynamickej dobe verejnej správy, ktorá neustále potrebuje inovovať procesy riadenia. Tie sú však nutné zavádzať rešpektovaním zákonných noriem, čomu je článok aj venovaný.

1 TEORETICKÉ VÝCHODISKÁ RIEŠENEJ PROBLEMATIKY

V súvislosti s problematikou projektového riadenia je potrebné teoreticky vymedziť jednotlivé pojmy, aby sme mohli komplexne skúmať a analyzovať javy v reálnom fungovaní vybraného subjektu štátnej správy Slovenskej republiky. Projektové riadenie je súčasťou každého podniku, ktorý ním zabezpečuje plnenie strategických cieľov. Samotný štát, teda jeho riadiace zložky, v podobe ministerstiev majú v portfóliu viaceré projekty na dosahovanie požadovaných výstupov. Rozsiahla pôsobnosť projektového zamerania si však vyžaduje legislatívne rámce pre implementáciu zložitých procesov, ktorých výsledkom je práve projekt ako súčasť vybraného špecifického nadnárodného cieľa Európskej únie alebo samotného štátu ako vykonávateľa operačných programov (Doležal, Krátký, 2016).

Projektové riadenie vyjadruje súhrn čiastkových úloh, procesov, prostredníctvom ktorých organizuje, plánuje, monitoruje a vyhodnocuje činnosti na dosahovanie špecifických cieľov vybraného subjektu. Projekt je jednorazová záležitosť, je teda jedinečným javom spoločnosti. Má presne ohraničený časový harmonogram, podľa ktorého sú prideľované finančné, materiálne či ľudské zdroje na dosahovanie požadovaných výstupov (Carrol, 2012).

Riadenie projektov predstavuje v systéme verejnej správy zložitú schému, do ktorej vstupujú viaceré špecifické zainteresované strany, politicko-mocenské vzťahy, orgány štátnej správy, súkromné spoločnosti a ostatné subjekt, medzi ktoré patria samotní občania ako koncoví užívatelia služieb štátu. Špecifikom riadenia projektov verejnej správy je dosahovanie verejného blahobytu, nie zisku. Finančné prostriedky sú len získavané, nadobúdané, či vyčleňované, ale zvyšovanie ich hodnoty je znakom len súkromného sektora. Pri plánovaní realizácie projektu sa vyberá najvhodnejší dodávateľ podľa stanovených kritérií, ktorými sú predovšetkým financie, kvalita a rýchlosť dodania služieb, tovarov vo forme verejného obstarávania. Všetky náležitosti podliehajú Zákonu č. 343/2015 Z. z. o verejnom obstarávaní (Krčhová, 2019).

Riadenie IT projektov verejnej správy má medzirezortný charakter. Spravovanie IT

prebieha kumulatívne na viacerých rezortoch vo svojich pôsobnostiach. Orgánom vedenia v oblasti schvaľovania projektových zámerov IT projektov je Ministerstvo investícií, regionálneho rozvoja a informatizácie Slovenskej republiky, ktoré zabezpečuje výkon tohto smeru na základe determinantov právneho predpisu, Zákona č. 95/2019 Z. z. o informačných technológiách vo verejnej správe a Vyhlášky č. 85/2020 Z. z. o riadení projektov. Ústredné orgány verejnej správy vykonávajúce projektové riadenie musia dodržiavať právnu formu daných predpisov, ktoré platia všeobecne pre všetky rezorty. Primárne sa ním riadi Ministerstvo vnútra Slovenskej republiky a jeho organizačné zložky, ktoré úzko spolupracujú aj so samosprávnymi subjektmi krajiny.

Osobitú rolu v riadení projektov verejnej správy zohrávajú projektový manažéri spolu s projektovým tímom s jasne nastavenou metodikou a postupmi pri jednotlivých aktivitách a procesoch uvedených v projektovom zámere.

2 DÁTA A METÓDY

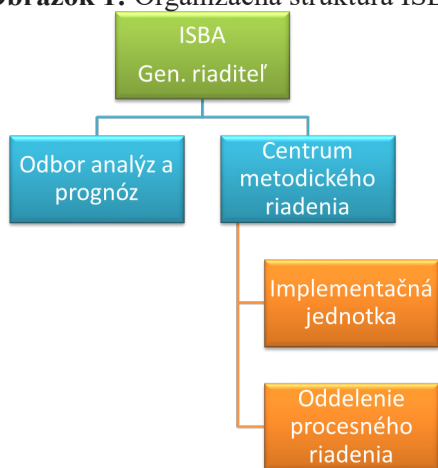
Pri spracovávaní príspevku sme využívali viacero vedeckých metód, prostredníctvom ktorých nám bolo umožnené splniť hlavný cieľ článku, vytvoriť komplexný prehľad právneho prostredia riadenia projektov v rámci špecifického objektu skúmania, ktorým bolo Ministerstvo vnútra Slovenskej republiky. Jednotlivé čiastkové úlohy najmä v podobe analýz sekundárnych dát nám umožnili spracovať obsahovo náročnú tému. V teoretickom vymedzení problematiky sme metódou selekcie vybrali najvhodnejšiu literatúru spĺňajúcu parametre projektového riadenia vo verejnej správe a následne sme vymedzili základný legislatívny rámec pre tvorbu empirickej časti príspevku. Takto logicky usporiadaný prehľad problematiky nám umožnil ďalej skúmať jednotlivé súčasti projektového riadenia v rámci vybraného subjektu štátnej správy. V tretej kapitole sme využívali primárne metódu analýzy dokumentov a legislatívy štátnej správy, v ktorej sme hľadali súvislosti s riadením projektov. Získané dáta sme zosumarizovali a vytvorili logicky ucelený súhrn problematiky právneho prostredia v rámci riadenia projektov Ministerstva vnútra SR, ktorý obsahuje nové poznatky a návrhy doplnenia zákonného charakteru vybraných právnych predpisov. Zavádzanie nových riadiacich metód si vyžaduje aj úpravu legislatívy, aby sa zabezpečila legalita usporiadania jednotlivých procesných činností v rámci implementácie projektu v orgáne štátnej správy. Na základe tejto myšlienky bolo nutné analyzovať a vyhodnotiť aktuálne postavenie zákonov v problematike riadenia projektov, ktoré je integrálnou súčasťou verejnej správy na Slovensku.

3 VÝSLEDKY A DISKUSIA

Analýzou sekundárnych rezortných dát Ministerstva vnútra Slovenskej republiky sme zistili, že riadenie projektov je roztrieštené medzi viacero sekcií a odborov organizačnej štruktúry. V réžii Centra metodického riadenia, jedného z troch odborov ISBA, je práve nastavenie jednotlivých parciálnych procesov v rámci projektového riadenia, ktorého cieľom je maximálna efektivita výstupov projektov

ministerstva. Jednotlivé operačné programy zložené z projektov sú medzi rezortmi analyzované z hľadiska uskutočniteľnosti z rôznych vstupných oblastí ako sú financie, materiálne zabezpečenie či personálne obsadenie pri vypracovaní návrhov a samotnej implementácie projektov. V súčasnosti zasahuje do pôsobnosti Ministerstva vnútra SR viacero reformných zámerov s využívaním európskeho finančného krytia. Ak si ako príklad predstavíme Operačný program Efektívna verejná správa, len v jeho strategických plánoch evidujeme v rámci daného rozsiahleho programu Ministerstva vnútra až šesťnásť národných projektov, zložených z viacerých procesov, ktoré si vyžadujú správne nastavené riadenie. Všetky procesné úkony prebiehajú podľa legislatívnych pravidiel, ktoré sú určené vo vyhláškach rezortu a zákonoch Slovenskej republiky. Centrum metodického riadenia je odbor Inštitútu správnych a bezpečnostných analýz, ako poradného orgánu Ministerstva vnútra Slovenskej republiky. Základná organizačná štruktúra pozostáva z dvoch odborov. Prvým je Odbor analýz a prognóz a objekt nášho skúmania ako druhý odbor je Centrum metodického riadenia (CMR) (Obrázok 1). Ich primárnou úlohou je tvorba analýz a prognóz v oblasti investičného plánovania a vydávanie metodických usmernení pri riadení interných projektov rezortu.

Obrázok 1: Organizačná štruktúra ISBA

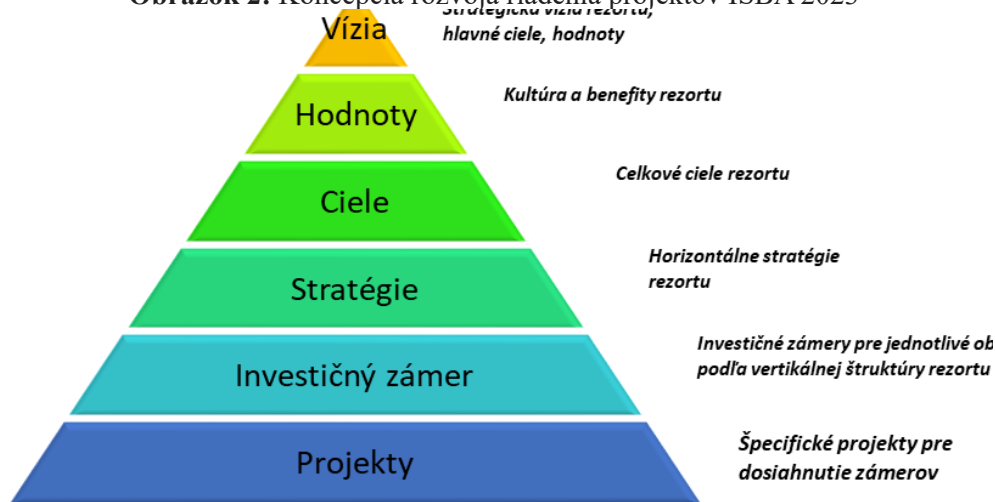
Zdroj: vlastné spracovanie podľa Zbierky interných predpisov ISBA MV SR č. 1/2022

Podľa Zbierky interných predpisov ISBA MV SR č. 1/2022 sa CMR skladá z dvoch jednotiek, ktoré sa zaoberajú riadením projektov MV SR. Oddelenie procesného riadenia CMR sa zaoberá najmä vypracovaním metodických postupov projektového riadenia na základe cost-benefit analýzy v zmysle procesného prístupu a zabezpečuje metodické riadenie zmien zverených projektov v súčinnosti s ostatnými organizačnými jednotkami ministerstva. Implementačná jednotka CMR pripravuje najmä plány implementácie projektov, spolupracuje s ostatnými vládными rezortmi Slovenskej republiky a zodpovedá za plnenie zverených programov a projektov v oblasti optimalizácie procesov verejnej správy a ministerstva.

ISBA vypracoval v roku 2022 dokument, v ktorom jasne vymedzil jeho budúce

postavenie v oblasti riadenia projektov MV SR. Základnou myšlienkou bola tvorba stratégie pre naplnenie cieľov a vízie rezortu cielené na udržateľnosť, hospodárnosť a efektívnosť policajného zboru, hasičského zboru, digitalizácie verejnej správy, rozvoja samospráv Slovenskej republiky. Na dosahovanie požadovaných výstupov je potrebné správne nastavenie a využívanie projektových zámerov v rámci rezortu, ktoré musia byť jasne definované (Obrázok 2).

Obrázok 2: Konceptia rozvoja riadenia projektov ISBA 2023

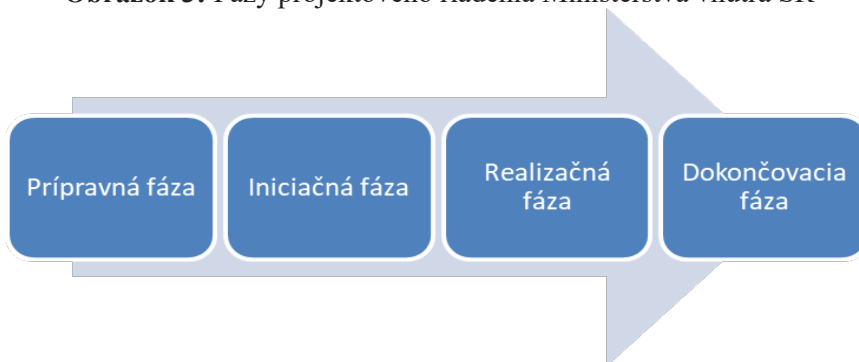
Zdroj: vlastné spracovanie podľa interných dokumentov ISBA 2021

V rámci projektu Optimalizácia procesov vo verejnej správe MV SR realizuje sedem aktivít, ktoré musia pri realizácii spĺňať určité zákonné parametre. Pri realizácii IT projektov sa vychádza zo Zákona č. 95/2019 Z. z. o informačných technológiách vo verejnej správe a o zmene a doplnení niektorých zákonov. Pre MV SR a jej organizačnú zložku ISBA platí najmä §2 ods. 5 a 6, podľa ktorého ustanovuje orgánom riadenia a správcu IT činností práve orgány ústrednej štátnej správy a nimi spravované oddelenie. V našom prípade je správcom ISBA SR v zastúpení CMR. Centrálnu komunikačnú infraštruktúru SR zabezpečuje podľa §4 tohto zákona MIRRI SR. §6 ukladá povinnosť orgánu riadenia IT dodržiavať princíp transparentnosti, princíp proporcionality a princíp hospodárnosti a efektívnosti a aby vynaložené náklady na informačné technológie boli primerané ich kvalite. To znamená, že pri realizácii projektu musia vznikať len oprávnené náklady subjektu riadenia projektu, ktoré boli preskúmané ostatnými organizačnými zložkami MF SR ako kontrolným orgánom výkonu finančného zabezpečenia IT projektov.

Úrad podpredsedu vlády Slovenskej republiky pre investície a informatizáciu, v súčasnosti MIRRI SR, vydalo v roku 2020 Vyhlášku č. 85/2020 o riadení projektov, v ktorej ustanovuje štandardy projektového riadenia. V súčasnosti každý IT projekt v rézii MV SR podlieha maximálnemu časovému a finančnému horizontu, bez ktorého nie je možné projekt implementovať. Právny predpis tiež ustanovuje orgánu riadenia projektu presné postupy pri riadení projektov. Podľa §6 Vyhlášky 85/2020 Z. z. o

riadení projektov v prípravnej fáze projektu je vytvorenie projektového zámeru, ktorý obsahuje odôvodnenie projektu, cieľ projektu a projektový plán spolu s riadiacim výborom projektu (Obrázok 3).

Obrázok 3: Fázy projektového riadenia Ministerstva vnútra SR

Zdroj: vlastné spracovanie podľa Vyhlášky 85/2020 Z. z. o projektovom riadení

Iniciačná fáza zahŕňa predovšetkým identifikáciu a analýzu hlavných aktivít projektu, harmonogram projektu a začína kroky verejného obstarávania. §8 Realizačná fáza projektu zahŕňa tvorbu so schválením finálneho produktu a následne sa prechádza k odovzdaniu produktu a jeho aktualizácii riadiacemu výboru, ktorý vydáva akceptačný protokol objednávateľovi projektu. Dokončovacia fáza podľa §9 sa zaoberá správou o dokončení projektu, kde sa porovnávajú skutočné dosiahnuté výsledky s požadovanými výstupmi projektu. Po splnení všetkých požiadaviek objednávateľa je projekt úspešne ukončený.

Tretia fáza, „Implementácia“ IT projektov si vyžaduje vysokú kybernetickú bezpečnosť, ktorá je podmienená aj Zákonom č. 69/2018 Z. z. o kybernetickej bezpečnosti. Pôsobnosť kybernetickej bezpečnosti vykonáva aj Ministerstvo vnútra SR a jemu podriadená organizačná zložka ISBA, konkrétne Centrum boja proti hybridným hrozbám, ktoré identifikuje a vyhodnocuje oblasti potenciálne zraniteľné hybridným pôsobením a informačnými operáciami a navrhuje spôsoby na ich odstránenie. Pri realizácii aktivít Národného projektu Optimalizácie procesov verejnej správy sa implementuje široké spektrum IT projektov, ktoré podliehajú prísnej kybernetickej bezpečnosti a musia spĺňať európske normy vydávané Agentúrou Európskej únie pre kybernetickú bezpečnosť v nariadení EÚ článku 56 odseku 8 2019/881.

V súčasnosti MV SR skúma nové systematické riadenie projektov na báze biznis architektúry, ktorý si vyžaduje viacero zmien v štruktúre ISBA. Prijatie nových opatrení na zabezpečenie kontinuity a efektivity riadenia projektov v rámci IT technológií podlieha vytvoreniu nového architektonického rámca v rámci verejnej správy Slovenskej republiky. Analýzou dokumentov MV SR sme zistili, že evidujú nedostatky architektonického rámca, ktoré je nutné riešiť v podobe prijatia nových opatrení (Tabuľka 1).

Tabuľka 1: Hlavné problémy architektúry verejnej správy

Problém	Popis problému
Nedodržiavanie cyklu metódy pre vývoj architektúry	Zákon č. 95/2019 Z. z. definuje základné povinnosti orgánov verejnej moci v oblasti architektúry ako aj základné procesy v architektúre. Na základe tohto zákona bol ustálený proces, ktorý zamieňa odporúčané poradie fáz pre vývoj architektúry.
Roztrieštenosť dokumentácie	Vyhláška ÚPVII č. 85/2020 Z.z. definuje základné povinnosti, procesy, vstupy a výstupy v riadení projektov. Na základe tohto zákona však vznikli procesy, v ktorých sa dokumentácia, a teda aj popis architektúry, ktorá je výstupom projektov, udržiava separátne na orgánoch riadenia, pričom sa pri jej tvorbe nedodržiavajú žiadne konvencie, či štandardy (z dôvodu absencie týchto konvencií a štandardov).
Absencia referenčných materiálov	S vyššie uvedenými problémami úzko súvisí absencia strategicky dôležitých riadiacich predpisov (metodiky, rámce, príručky), ktoré by mal vydávať a spravovať orgán vedenia.

Zdroj: vlastné spracovanie podľa Usmernenia č. 12/2022/oSBAA-1 MIRRI SR, 2022

Pri skúmaní Vyhlášky č. 85/2020 Z. z. o riadení projektov je jasne determinovaný všeobecne akceptovaný štandard riadenia projektov podľa metodiky PIRNCE 2. Ide o projekty v riadených prostrediach, ktorých komplexnosť je vyjadrená v schopnosti riadiť široké spektrum projektov rôznych veľkostí, čím jasne korešpondujú s činnosťou vládnych zložiek štátu. Projektové výstupy zmenových požiadaviek sú vytvárané v súlade s aktuálne platným všeobecne akceptovaným štandardom riadenia informačných technológií ITIL – Knižnica infraštruktúry informačných technológií, ak tieto výstupy obsahujú požadovaný rozsah projektových výstupov už realizovaných.

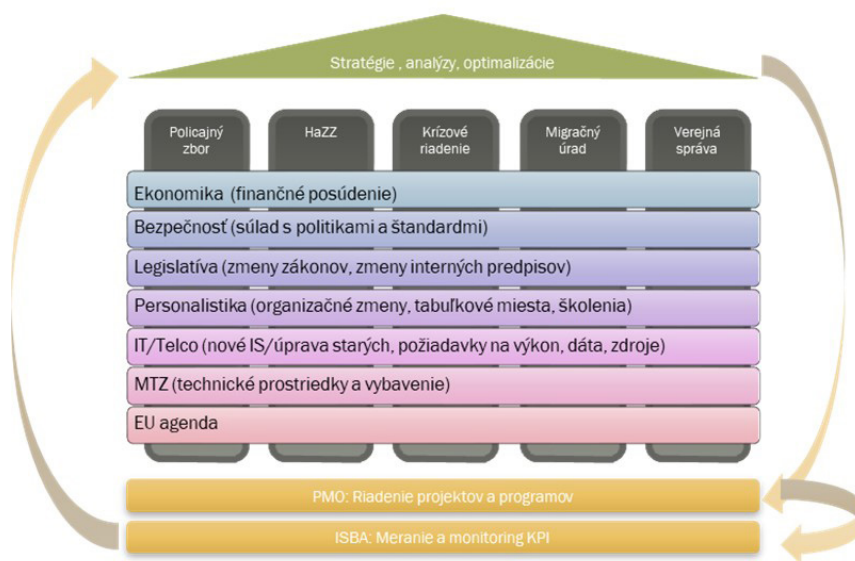
Pre riadenie projektov je nevyhnutná efektívna horizontálna štruktúra s komunikáciou výsledkov a potvrdenia správnosti rozhodnutí na manažment, t.j. manažment len priama rozhodnutia, stanovuje ciele a stratégie. Má samozrejme k dispozícii všetky podklady pre takéto rozhodnutia. Ostatné kompetencie sú vedené výlučne kompetentnými pracovníkmi organizačnej zložky MV SR podľa Zákona č. 552/2003 Z. z. o práci vo verejnom záujme. Tým, že bude nutné vytvoriť podľa novej organizačnej štruktúry aj patričné pracovné miesta, v rámci §5 ods. ods. 1 a 2 tohto zákona prebehne výberové konanie, na základe ktorého budú prijatí noví vedúci pracovníci na výkon projektového riadenia novej organizačnej zložky ISBA. Tým, že sa prijímajú noví zamestnanci, resp. sa terajší zamestnanci zaškolia na nové pracovné pozície, za určitých okolností, ak to ustanovuje zákon č. 215/2004 Z. z. o ochrane utajovaných skutočností, vedúci zamestnanec, riaditeľ odboru alebo Národný bezpečnostný úrad Slovenskej republiky, vykoná bezpečnostnú previerku určitého stupňa podľa §3 tohto zákona.

Na obrázku 4 je uvedená legislatívna časť zmien v rámci projektového riadenia Vyhlášky 85/2020 Z. z., v ktorej sme analýzou zistili, že v súčasnosti absente východisková situácia pri zavádzaní portfólia riadenia IT projektov (P3O) ako novej formy všeobecne akceptovanej v rámci krajín EÚ. P3O je skratka vyjadrujúca tri zložky

organizácie, ktorej úlohou je metodické usmerňovanie projektového riadenia. P3O označuje Portfolio, Program a Projekt Organization. Jednotlivé oddelenia kancelárií vykonávajú procesy na dosiahnutie želaných výstupov celého radu manažmentu projektov. V oblasti ekonomiky hrá dôležitú úlohu najmä nákladovosť projektov a jeho návratnosť v podobe efektívneho riadenia. ISBA však očakáva mierne navýšovanie nákladov, nakoľko pri zavádzaní novej formy projektového riadenia budú zriaďovať nové pracovné miesta projektových a programových manažérov. Ich úlohou však bude v budúcnosti zabezpečovať vysokú mieru uskutočniteľnosti projektov, čím nebude nutné späťne vracať finančné prostriedky z operačných programov.

V prípade kybernetickej bezpečnosti sa primárne vychádza zo zákona 69/2018 Z. z. o kybernetickej bezpečnosti. Zamestnanci vykonávajúci danú oblasť IT si zabezpečujú softvérovo náležitosti pre ochranu komponentov cloudových úložísk, kde sa ukladajú dôležité dáta pod dohľadom Vládnej jednotky CSIRT, ktorá riadi počítačové hrozby na národnej úrovni.

Obrázok 4: Riadenie projektov a programov ISBA

Zdroj: vlastné spracovanie podľa Príručky Optimalizácie procesov verejnej správy SR, 2021

Problémom súčasného riadenia projektov podľa zmapovaných procesných činností (Operačný program Efektívna verejná správa) v rámci MV SR bolo neefektívne riešenie adhoc nedostatkov, pričom chýbajú jasné implementačné plány, ktorými by riešili strategické ciele rezortu. Ďalším existujúcim problémom je, že projekty vznikajú na základe voľných finančných zdrojov bez stanovených potrieb a konečného efektu projektu. V rámci legislatívneho obsahu Vyhlášky 85/2020 Z. z. o riadení projektov je hlavnou úlohou projektu stanovenie prioritných oblastí výstupov s jasne determinovanými metodickými postupmi na ich dosiahnutie. Práve absencia

vytvorenia projektového tímu v zákonných pravidlách odráža neúspešnosť projektov z časového hľadiska, ktoré významným spôsobom ovplyvňuje chod rezortných projektových činností. V rámci rýchlejšieho realizačného portfólia je potrebné zabezpečiť horizontálne riadenie projektov, nakoľko pri vertikálnom modeli vznikajú zdĺhavé procesy obmedzujúce implementačnej fázy projektu ako takého.

V zákone č. 95/2019 Z. z. o informačných technológiách vo verejnej správe a vo Vyhláske č. 85/2020 Z. z. o riadení projektov je evidentné, že v súčasnosti prebiehajú činnosti spojené s riadením projektu top-down, čiže schvaľovanie akýchkoľvek aktivít a procesov v rámci projektu prebieha v týždňových až mesačných fázach, čím sa jasne naruša kontinuálne riadenie projektov v rámci rezortu. Projektová organizačná jednotka rezortu musí byť vybavená komplexným riešením, ktoré zlepšuje zber, ukladanie, prístup, analýzu a šírenie údajov s dostatočnými schopnosťami súhrnného a hĺbkového prieskumu pri zachovaní prísnosti projektového riadenia, metodiky riadenia a disciplíny ľudských zdrojov.

V nami riešenej problematike právneho vymedzenia riadenia IT projektov verejnej správy sme vytvorili ucelený prehľad problematiky legislatívneho uchopenia projektového riadenia MV SR, ktorý vykonáva v súčasnosti ISBA ako jeho odborný a analytický útvar rezortu. V koncepcii inštitútu sú jasne determinované skutočnosti efektívneho riadenia IT projektov, avšak legislatívna časť má nedostatky, ktorou je napríklad vytvorenie projektového tímu, horizontálneho riadenia 3PO alebo kvalifikačné predpoklady projektových zamestnancov inštitútu. Novú organizačnú štruktúru ISBA je nutné pred zavedením nového modelu riadenia novelizovať a určiť oprávnené osoby pre výkon nových riadiacich pozícií inštitútu, ktorou neodlúčiteľnou zložkou bude portfólio kancelária.

Primárne upravuje riadenie projektov Vyhláska č. 85/2020 Z. z. o projektovom riadení, ktorej základy sú datované Úradom podpredsedu vlády pre investície a informatizáciu z roku 2020. Formát zákonného predpisu je v súčasnosti bázou MIRII SR, ktorej úlohou je daný predpis upravovať.

ZÁVER

Záverom konštatujeme jasné naplnenie hlavného cieľa príspevku, ktorý je vyjadrením právneho postavenia riadenia IT projektov verejnej správy, konkrétneho objektu nášho skúmania Ministerstva vnútra Slovenskej republiky a podarilo sa nám vytvoriť komplexný prehľad súčasných štruktúr legislatívy a metodického usmernenia riadenia projektov, v ktorom poukazujeme aj na nedostatky pri zavádzaní nových foriem a metód riadenia v zákonom podmienených parametroch. Problémom súčasného právneho postavenia je absencia vymedzenia projektového tímu v Zákone č. 95/2019 Z. z. o informačných technológiách vo verejnej správe a Vyhláske č. 85/2020 Z. z. o riadení projektov. Dva základné právne predpisy v oblasti projektového riadenia verejnej správy je nutné novelizovať o nové procesné prvky, ktoré sú integrálnou súčasťou inovačného riadenia projektov na báze biznis architektúry/vrstvy P3O riadenia, ktorý vychádza z metodiky PRINCE2 spoločnosti Axelos. Je potrebné zosúladiť projektové riadenie medzi jednotlivými rezortmi, aby sa naplnila

kontinuita v implementácii projektov, ktoré majú medzirezortný charakter nakoľko je schvaľovanie čiastkových procesov v súčasnosti komplikované a v konečnom dôsledku zbytočne časovo obmedzované. Súčasná situácia v organizačných schémach potrebuje pridať horizontálne riadenie projektov, t. j. delegovať právomoci na nižšie riadiace stupne, čím sa zabezpečí časovo efektívnejšie zavádzanie jednotlivých projektových aktivít na rezortnej úrovni a ďalšou nutnou zmenou je prijať legislatívne úpravy na jeho uskutočnenie. To znamená rozšíriť právomoci zamestnancom, ktorí do značnej miery prispievajú k procesným činnostiam aplikácii projektov, aby sa znížila časová náročnosť implementácie projektov do praxe, ktorá predstavuje hrozbu pri naplňaní strategických cieľov vybraného riadiaceho orgánu. Tak komplexný problém zasahuje do širokého spektra právnych predpisov, ktoré sme v príspevku charakterizovali a popísali, čím sme vyjadrili dôležitosť právnej oblasti pôsobenia projektového IT riadenia verejnej správy Slovenskej republiky.

POUŽITÁ LITERATÚRA

CARROL, John et al. 2013. *Effective Project Management in Easy Steps*. Londýn: Easy Steps Limited. 192 s. ISBN 978- 1840-784-46-6.

DOLEŽAL, Ján a Jiří KRÁTKÝ. 2016. *Projektový management v praxi*. Praha: Grada publishing, a. s. 176 s. ISBN 978-8024-756-93-6.

KRCHOVÁ, Hana. 2019. *Praktický projektový manažment*. Bratislava: WolterKluwer, 280 s. ISBN 978-80-7598-465-4.

Metodické usmernenie Ministerstva investícií, regionálneho rozvoja a informatizácie Slovenskej republiky k aplikácii základných princípov pri realizácii projektov IT financovaných z verejných zdrojov a zdrojov EÚ č. 009417/2021/oSBAA-1 zo dňa 31. marca 2021. 2021. [online] [cit. 14-12-2022] Dostupné z: <https://www.mirri.gov.sk/wp-content/uploads/2021/05/Metodicke-usmernenie-009417-2021-oSBAA-1-v4-1.pdf>.

Metodika riadenia interných projektov MV SR. 2020. [online] [cit. 17-12-2022] Dostupné z: < <https://www.minv.sk/?institut-spravnych-bezpecnostnych-analyz-isba>>.

Príručka optimalizácie procesov Verejnej správy Slovenskej republiky. 2020. [online] [cit. 20-12-2022] Dostupné z: < https://www.minv.sk/swift_data/source/mvsr_a_eu/fabianova/np_optimalizacia/Prirucka_%20Postup%20optimalizacie%20procesov%20VS_FINAL.pdf>.

Vyhláška č. 85/2020 Zb. Ministerstva investícií, regionálneho rozvoja a informatizácie Slovenskej republiky zo 14. apríla 2020 o riadení projektov.

Zákon č. 95/2019 Zb. o informačných technológiách verejnej správy a o zmene a doplnení niektorých zákonov.

Zbierka interných predpisov ISBA MV SR č. 1/2022. 2022. [online] [cit. 15-12-2022] Dostupné z: <https://www.minv.sk/?institut-spravnych-bezpecnostnych-analyz-isba&subor=408291>>.

Zákon č. 343/2015 Zb. o verejnom obstarávaní a o zmene a doplnení niektorých zákonov.

Zákon č. 552/2003 Zb. o výkone práce vo verejnom záujme.

Zákon č. 69/2018 Zb. o kybernetickej bezpečnosti a o zmene a doplnení niektorých zákonov.

Zákon č. 215/2004 Zb. o ochrane utajovaných skutočností a o zmene a doplnení niektorých zákonov.

Nariadenie Európskeho parlamentu a Rady (EÚ) 2019/881 zo 17. apríla 2019 o agentúre ENISA (Agentúra Európskej únie pre kybernetickú bezpečnosť) a o certifikácii kybernetickej bezpečnosti informačných a komunikačných technológií a o zrušení nariadenia (EÚ) č. 526/2013 (akt o kybernetickej bezpečnosti).

Sociálne vedy z perspektívy mladých vedeckých pracovníkov VII.

Recenzovaný zborník príspevkov z medzinárodnej vedeckej konferencie

Editori:

PhDr. Peter Šamalik

doc. JUDr. Bystrík Šramel, PhD.

PhDr. Erik Urc, PhD.

Vydavateľ:	Univerzita sv. Cyrila a Metoda v Trnave Fakulta sociálnych vied
Rok vydania:	2023
Rozsah strán:	145
Vydanie:	Prvé, online [https://fsvucm.sk/wp-content/uploads/2023/10/Zbornik-z-doktorandskej-konferencie-2023.pdf]
ISBN	978-80-572-0356-8

ÜCMFSV